MUZEUL
REGIONAL
MARAMUREȘ

VLAD ZIRRA

UN CIMITIR CELTIC ÎN NORD-VESTUL ROMÂNIEI

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

VLAD ZIRRA

UN CIMITIR CELTIC ÎN NORD-VESTUL ROMÂNIEI

https://biblioteca-digitala.ro

MUZEUL JUDEŢEAN DE ISTORIE ŞI ARHEOLOGIE
BIBLIOTECA
Nr. Inv. 5510
★ MARAMUREŞ ★

https://biblioteca-digitala.ro

MUZEUL JUDEȚEAN MARAMUREȘ
575 3213
3208

UN CIMITIR CELTIC ÎN NORD-VESTUL ROMÂNIEI

CIUMEȘTI I.

In comuna Ciumești, localitate așezată la 11 km SV de orașul Carei (r. Carei, reg. Maramureș), s-a descoperit în anul 1960, un cimitir celtic. Descoperirea s-a făcut întîmplător, datorită construirii unor grajduri pe terenul Cooperativei agricole de producție Ciumești.[1])

Comuna se află în cîmpia Nirului, șes ce se extinde și spre apus, peste granița țării noastre. Din punct de vedere geologic cîmpia Nirului este un vechi bazin lacustru și aluvial care conține uneori în stratele mai puțin dense ale subsolului, benzi orizontale de oxid natural de fier — limonit. La începutul cvaternarului vînturi puternice dinspre NE au purtat mari cantități de nisip și le-au stivuit uneori în dune. Datorită unui humus gras așezat deasupra și în parte limonitului în stare permanentă de formare, pămîntul este roditor, prielnic așezărilor omenești.

In decursul ultimilor ani, pe teritoriul comunelor Ciumești, Berea, Foeni, Sanislău, vecine între ele, s-au făcut multe prospecțiuni arheologice. Rezultatele acestora arată o abundență și intensitate de viață deosebită, începînd cu etapele cele mai timpurii ale neoliticului, pînă în vremurile medievale — secolele XIII—XIV, cînd Ciumeștii și Berea sînt atestate istoric, și firește pînă în zilele noastre.[2] (fig. 1).

---

[1] O parte din inventarul funerar a fost salvat de colecționarul localnic Iuliu Kovács. Ulterior, piesele recuperate au ajuns la Muzeul regional Baia Mare.

[2] Cîteva din descoperirile mai importante din spațiul indicat: I. Punctele Surpătura (Rengatjö) — Berea, 1959; „Bostănărie" (Tökös) și „La silozuri" — Ciumești, 1961. Cultura liniară est-slovacă, neolitic. Cercetări, Al. Păunescu, Eug. Comșa, Cf. Al. Păunescu, *Perejitki tardenuazkoi culturî v drevnem neolite v Ciumești*, în *Dacia*, N. S., VII, 1963, p. 467—475; Eugen Comșa, *K voprosu o periodizatii neoliticeskih cultur na severozapade Rumînscoi Narodnoi Republiki*, în *Dacia*, N.S., VII, 1963, p. 477—484, Al. Păunescu, *Cu privire la perioada de sfîrșit a epipaleoticului în nord-vestul și nord-estul României și unele persistențe ale lui în neoliticul vechi*, în *SCIV*, 3, 1964; II. Punctele, „La silozuri" și „Bostănărie" (Tökös) Ciumești, cultura Bükk — neolitic, cercetări Eug. Comșa, 1961; Vl. Zirra, 1962—1964, III. Punc-

https://biblioteca-digitala.ro

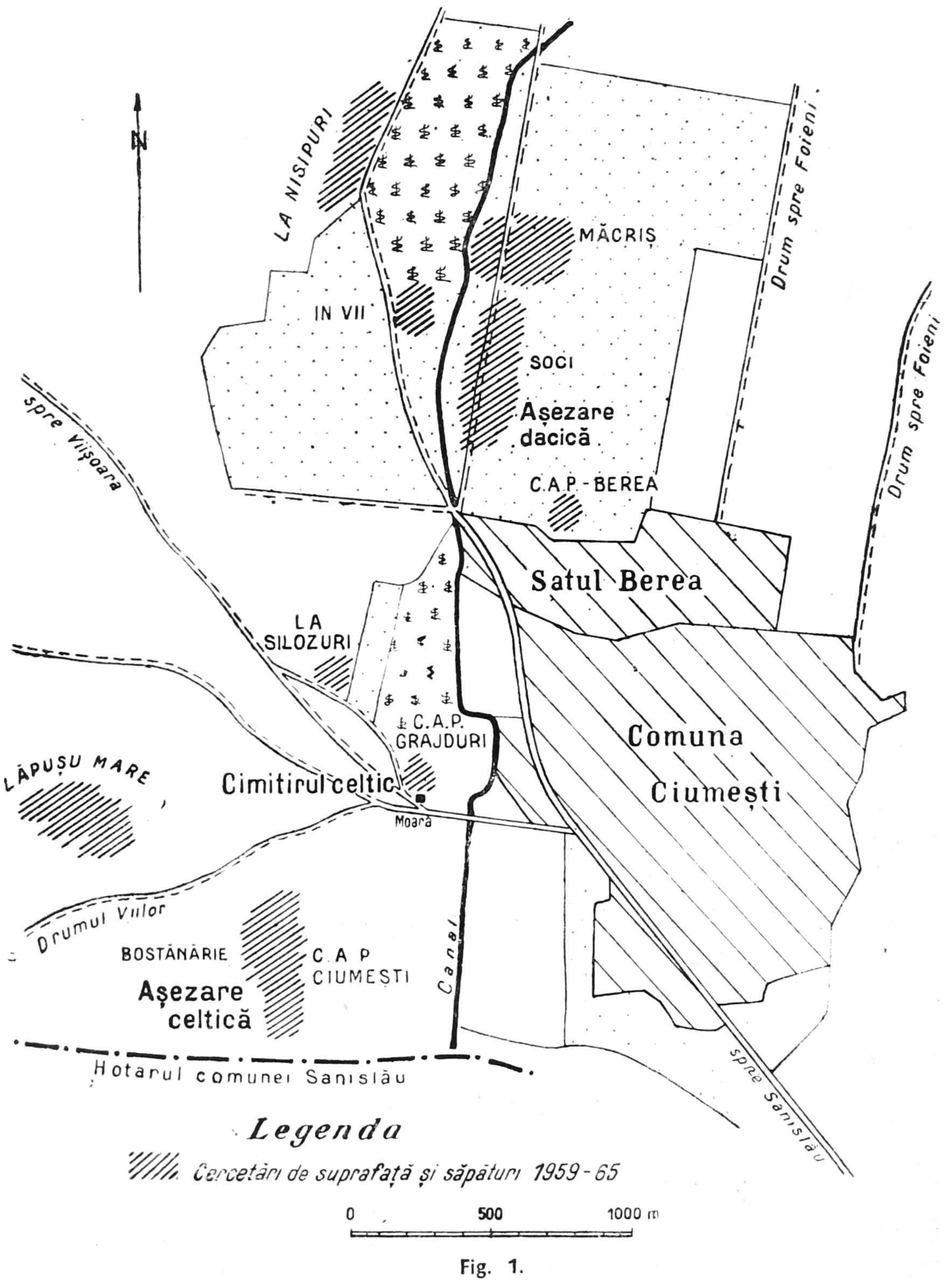

Fig. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

Unul din obiectivele arheologice căruia i s-a dat o deosebită atenţie, a fost cimitirul celtic aflat pe terenul grajdurilor G.A.P. Ciumeşti. Lucrări arheologice sistematice au început în 1962, au continuat în 1964 şi au fost terminate în 1965. In paralel, s-au făcut cercetări şi în aşezarea celtică contemporană necropolei, situată la circa 600 m VSV de aceasta, pe locul numit Bostănărie (Tökös).[3]

In lucrarea de faţă vom prezenta numai cimitirul celtic deoarece cercetarea acestuia poate fi considerată ca terminată.[4]

Celţii aşezaţi prin părţile actuale ale comunei Ciumeşti şi-au ales loc pentru înmormîntare o dună de nisip cu diametrele aproximative de 136 m x 104 m, adică o suprafaţă de circa 14.000 m.p. Colina de nisip avea o formă ovoidă, cu partea sa mai ascuţită îndreptată spre ENE. Zona cea mai înaltă a dunei se află în partea opusă, spre VSV (2,45—2,70 m faţă de

tele „La Măcriş (Sooskás) şi „Soci" (Bodzás), Berea; „Bostănărie" Ciumeşti, cultura Tisa-neolitic. Cercetări Vl. Zirra, 1962, 1964—1965; IV. Punctele „Bostănărie" şi CAP-grajduri-Ciumeşti, cultura Baden-Pécel, cercetări Vl .Zirra şi I. Németh, 1962, 1964—1965; V. Punctele „La silozuri"-Ciumeşti, cultura Bodrogkéresztur, cercetări Eug. Comşa 1961. Cf. Eugen Comşa, *op. cit.* în *Dacia*, N. S., VII, 1963; Cimitir cultura Bodrogkéresztur la biserica reformată-Berea. Cercetări M. Rusu, 1961; VI. Punctele „Bostănărie" şi „CAP-grajduri"-Ciumeşti, Cimitirul Otomani I, epoca timpurie a bronzului. Cercetări M. Rusu, 1962, Vl. Zirra şi I. Németh, 1964—1965; VII. Punctele „Măcriş"-Berea; „Bostănărie" Ciumeşti. Necropolă Otomani III, epoca bronzului dezvoltat. Cercetări Vl. Zirra; VIII. Punctele „In vii" şi „Soci"-Berea. Aşezare hallstattiană; IX. Punctele Soci şi GAP-grajduri-Berea. Aşezare dacică, secolul III—II î.e.n. Cercetări Vl. Zirra. 1965; X. Punctele „Bostănărie" şi GAP-Grajduri, Ciumeşti, aşezare şi cimitir celtic, secolele III—II î.e.n. Cercetări Vlad Zirra, M. Rusu, 1962; Vl. Zirra, I. H. Crişan şi I. Németh, 1964—1965; XI. Punctele „Capela catolică", Sanislău. Cimitir celtic, secolele III—II î.e.n., cercetări Vlad Zirra şi I. Németh, 1965; XII. Punctele „La silozuri", Foeni, cimitir celtic; XIII. Punctele „Soci" şi „Cărămidărie" GAP, Berea; grajduri, CAP Ciumeşti. Aşezări dacice, scolul III e.n. Cercetări Vlad Zirra, I. Németh, 1962, 1964—1965; XIV. Punctele „Măcriş" şi „Soci", Berea; grajduri GAP, Ciumeşti. Aşezări secolele V—VI e.n. Cercetări Vlad Zirra şi I. Németh, 1962, 1964—1965; XV. Punctele „Soci" şi „In vii", Berea, aşezare secolele VIII—IX e.n.; XVI. Punctele „La silozuri", CAP-Foeni, cimitir secolele X—XI e.n.; XVII. Punctele „Soci", teritoriul com. Berea; „Cîmpul Mare" (Nagy Lapos), teritoriul comunei Ciumeşti, aşezări secolele XIII—XIV.

[3] Fondurile pentru săpăturile arheologice au fost puse la dispoziţie de către Muzeul regional Baia Mare. Mircea Rusu, de la Institutul de Istorie şi Arheologie din Cluj, cu care am făcut prima campanie, a avut amabilitatea colegială să-mi cedeze dreptul său de publicaţie asupra rezultatelor obţinute în anul 1962, la necropolă şi aşezare. Aduc colegului Mircea Rusu mulţumirile mele şi pe această cale. In campaniile 1964—1965, la cimitir şi aşezare am fost ajutat de muzeografii Muzeului Baia Mare, I.Németh şi M. Zdroba. Concursul lor a fost mai mult decît util.

[4] Rezultatele obţinute în aşezare sînt deocamdată insuficiente. Descoperirea doar a opt bordeie dispersate topografic pe o suprafaţă fără o limită vizibilă, nu poate oferi un temei suficient pentru concluzii, fie şi parţiale. Cercetările făcute pînă în prezent pot aduce totuşi unele indicii utile cu privire la caracterele unor complexe funerare din necropolă, pot oferi analogii cu unele obiecte descoperite în aceasta, în sfîrşit asigură unele relaţii de cronologie relativă. In consecinţă, unele date obţinute în sondajele aşezării vor fi folosite ori de cîte ori se vor dovedi necesare.

https://biblioteca-digitala.ro

baza dunei).[5] Ridicarea acareturilor gospodărești și scoaterea nisipului pentru construcții sau alte lucrări, au distrus colina și respectiv parte din cimitir pe o suprafață de aproape 5.000 m.p. (fig. 2).

Cercetările noastre au cuprins zona dominantă a colinei și pantele domoale ale sale spre NNE, ESE și VNV. Latura de SSV, mult mai abruptă decît celelalte, a fost urmărită pe toată întinderea sa existentă, cu excepția curții și locului unde se află moara comunei. Un drum lat care trece pe la moară a distrus de mult o parte din panta inferioară a dunei. Totalul cercetărilor noastre au atins aproape 2.000 m.p.

Numărul mormintelor celtice aflate în necropola de la Ciumești este de 35. Dintre acestea, 24 de complexe funerare au ocupat partea mai înaltă a dunei, restul de 11 complexe fiind risipite pe toate pantele, pînă la 100 m distanță de zona cea mai populată. Față de suprafața de circa 500 m.p. săpată pe culmea colinei, mormintele aflate aici reprezintă un procentaj de 4,8 la sută. In restul terenului cercetat (excluzînd circa 2.000 m.p. suprafață pe care s-au făcut construcțiile), raportul, este foarte redus, ceva mai mult de un mormînt la 1.000 m.p. Aceste cifre, desigur aproximative, dacă ținem seamă de porțiunile distruse din dună, de suprafețele ocupate de clădiri, precum și de zonele săpate incomplet, sînt totuși în măsură să ne arate că zona funerară de maximă aglomerare a fost totdeauna către culmea dunei, în timp ce spre poalele prelungi ale acesteia, densitatea a fost cu mult mai mică.

Stratigrafia depunerilor arheologice pe dună este următoarea: nisip steril, galben roșcat, de formație eoliană, adesea umed datorită unor benzi negre roșcate de limonit. O depunere nisipoasă, inegală, între 0,10—0,30 m, colorată cenușiu închis, conține răspîndiri ale culturii din faza de trecere spre epoca bronzului, Baden-Pécel.

De deasupra acestui nivel se urmăresc slab colorate, profilele unor gropi de morminte care aparțin epocii timpurii a bronzului, cultura Otomani.[6] Aproximativ tot cam de la aceeași adîncime coboară, perforînd uneori nivelul Baden-Pécel gropile mormintelor celtice și dacice. Deasupra stratului ce corespunde necropolei de care ne ocupăm, urmează o depunere nisipoasă cenușie deschis, uneori vineție, groasă între 0,20—0,35 m., care aparține unei locuiri sporadice (gropi, vetre, semibordei parțial distrus) din secolul al III-lea e.n. Acest nivel a fost constatat numai în partea mai înaltă a dunei. Uneori, la baza locuirii din secolul III și deasupra gropilor funerare menționate, s-au găsit lentile orizontale de nisip steril, lungi de 3—5 m. Ele se datoresc probabil unor puternice deplasări eoliene.

---

[5] Depuneri ulterioare necropolei celtice din secolele III, V—VI e.n. și humusul recent a amplificat cu circa 0,30—0,40 m înălțimea dunei, încît în perioada cînd s-au făcut înmormîntările în cimitir, duna nu măsura mult peste 2 m.

[6] In 1962, Mircea Rusu a început cercetarea unui cimitir cu morminte similare pe dealul „Bostănărie". In linii mari, descoperitorul consideră că necropola aparține orizontului Otomani I. In anii 1964—1965 numărul mormintelor aflate la „Bostănărie" ca și în aria cimitirului celtic a sporit (M. 24, 26—27, 30), încît studierea acestui grup funerar de către Mircea Rusu se va baza pe complexe mai numeroase.

https://biblioteca-digitala.ro

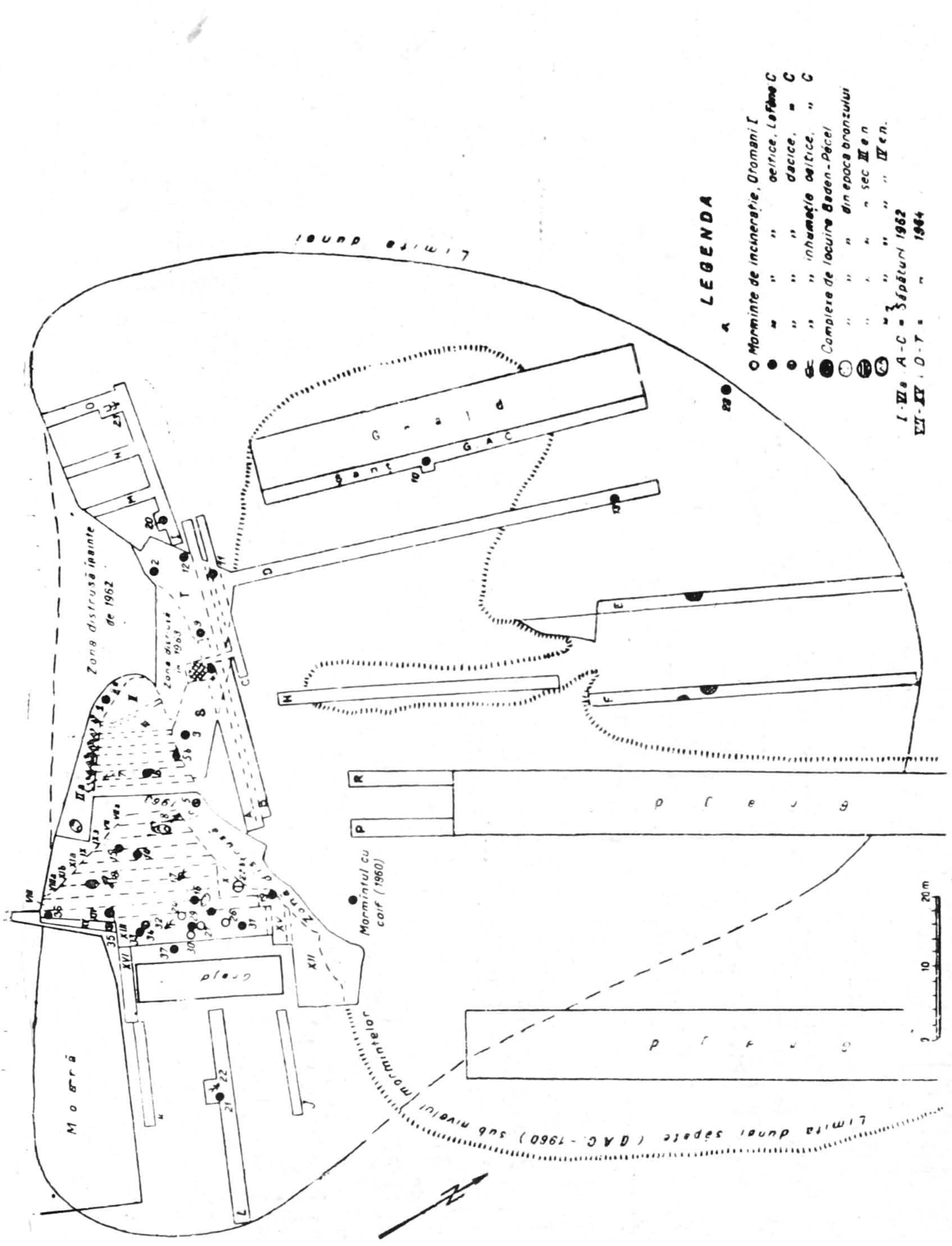

Fig. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

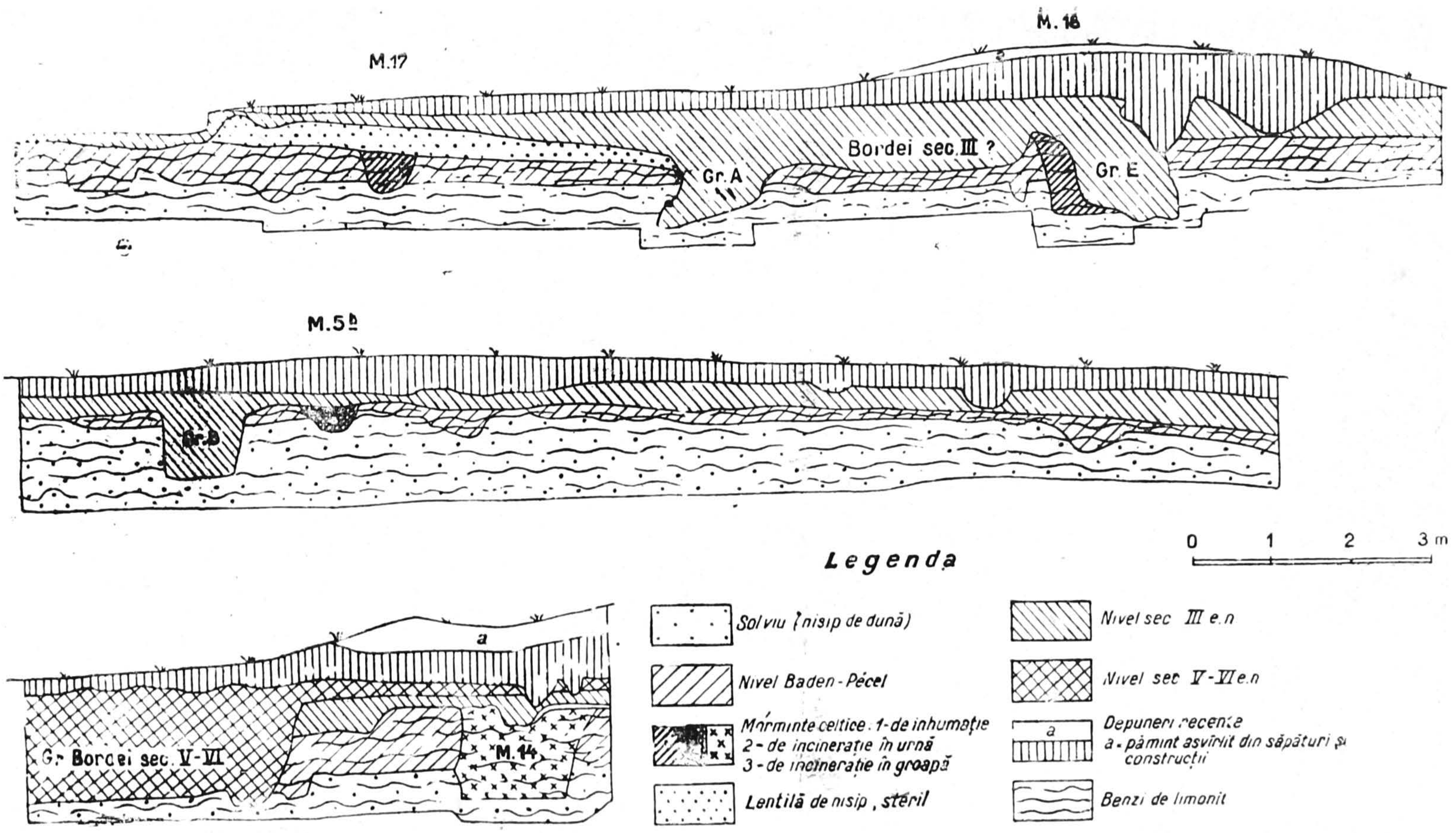

Fig. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

Stratul imediat superior secolului III, constă dintr-o depunere redusă ce corespunde veacurilor V—VI e.n. In acest nivel, de asemenea existent numai în partea dominantă a dunei, s-a surprins conturul unei gropi de bordei. Nivelul secolelor V—VI, este mai intens colorat, datorită unui pămînt granulos cu un procentaj mai mic de nisip. Nivelul de deasupra, recent, constă dintr-un cernoziom de grădină (fig. 3).

Cele 35 de înmormîntări din necropola de pe dună aparţin ambelor rituri funerare, inhumaţie şi incineraţie. Cele mai puţin numeroase sînt mormintele celtice cu schelete (M. 7, 8, 17, 18, 22, 23, 32). Majoritatea este reprezentată de mormintele de incineraţie. In cadrul acestui rit se disting două grupe: morminte depuse în gropi simple (M. 1—4, 5 b, 6, 9—16, 19—20, 28—29, 33—34, 36), morminte celtice depuse în urne (M. 21, 25, 31, 37). Trei înmormîntări, de asemenea, de incineraţie în urnă, sînt dacice dar fac parte din cimitirul celtic (M. 5, 22 b, 35).

Intre cele două rituri nu există o succesiune în timp. Contemporaneitatea lor s-a constatat pe baza similitudinii inventarului funerar din morminte, pe observaţia că toate mormintele — cînd gropile au fost sesizabile — coborau de sub stratul de locuire din secolul III şi în sfîrşit pe faptul că nu există un grupaj anume al mormintelor de inhumaţie, al acelora de incineraţie în groapă sau urne, ele fiind răspîndite pe toată suprafaţa dunei funerare.[7]

★

Morminte de inhumaţie. Nivelul de la care s-au săpat gropile funerare este acelaşi pentru toate înmormîntările de pe dună: sub stratul de locuire din secolul al III-lea. Gropile rar surprinse, puţin colorate cenuşiu deschis, sînt rectangulare, cu colţurile rotunjite. Nu s-au găsit scînduri sau pietre de sprijinit pereţii. Gropile nu sînt marcate. Pereţii gropilor erau săpaţi puţin înclinat, iar fundul netezit orizontal. Adîncimile mormintelor variază între 0,90—2,00 m. Deobicei, gropile funerare perforează nivelul Baden-Pécel; trei morminte cu schelet zac în stratul cenuşiu nisipos al nivelului menţionat. Din cauza umidităţii permanente întreţinută de benzile de limonit şi poate din cauza acestui oxid, toate scheletele sînt aproape complet măcinate.[8] Se mai păstrează doar cîteva oase de craniu şi membre lungi (M. 8, 17, 18, 22, 32). Din scheletul din M. 18, cu 8 brăţări, nu a mai rămas nici unul din membrele superioare, iar din acelea inferioare numai o parte din piciorul drept. Doar poziţia brăţărilor şi felul cum au alunecat acestea după măcinarea totală a oaselor lungi superioare, indicau modul în care au fost aşezate braţele. In M. 7, unde nu s-a mai păstrat nici cel mai mic rest

[7] Intr-un singur caz s-a constatat o întretăiere. Un mormînt de inhumaţie M. 22, a atins groapa şi parţial conţinutul M. 21 de incineraţie în urnă. Cazul este izolat şi nu poate modifica situaţia generală.

[8] Procesul de formare a benzilor de limonit este permanent şi se petrece cu predilecţie în acele zone unde nu întîmpină strate de sol prea compacte. Aşa se explică dece benzile de limonit, întrerupte la un moment dat de gropile mormintelor, şi-au refăcut ulterior reţelele şi în cuprinsul acestora, ca şi cum nu ar fi fost vreodată perforate

https://biblioteca-digitala.ro

din schelet, numai poziția a două brățări de bronz, parțial suprapuse, puteau indica, prin analogie cu situația de la M. 18 că mormîntul a aparținut unui inhumat. Puținele oseminte păstrate fac dificilă precizarea pozițiilor de înmormîntare. Totuși după felul cum s-au găsit unele oase, obiectele de inventar și ofranda, putem deduce că scheletele din mormintele nr. 8, 18, 23 și 32 erau așezate pe spate.

Orientările mormintelor sînt complet diferite; nici măcar două inhumații nu au aceeași orientare (M. 8 = NNV—SSE, M. 17 = ESE—VNV, M. 18 = VNV—ESE, M. 22 = SSE—NNV, M. 23 = SSV—NNE, M. 32 = VSV—ENE).[9] Condițiile de păstrare și a acelor puține oase adunate din morminte, nu pot da decît reduse indicii din punct de vedere antropologic.[10] S-a putut preciza totuși că scheletele M. 8, 17, 23, sînt de copii, scheletul M. 23 aparține unui matur, iar acela din M. 18 este al unui individ către 25 de ani. Inventarul funerar aflat în mormînt indică suplimentar, că a fost al unei femei.

Oamenii inhumați în necropolă au fost îmbrăcați în straiele lor obișnuite, nefolosindu-se o îmbrăcăminte specială, ritual funerară. Obiectele de podoabă găsite la schelete (fibule, brățări, cingători, cuțite, etc.) aflate la piept, mîini, picioare, mijloc, arată limpede acest fapt (M. 17, 18, 32). In M. 18, pe o brățară de fier s-a găsit amprenta unei pînze fine, urzită în două ițe.

Vasele de ofrandă — maximum două —, sînt așezate fie lateral, relativ depărtate de schelet (M. 18), fie alăturate acestuia (M. 32). Ofranda „de carne", absolut comună la mormintele de incinerație în groapă, este întîlnită o singură dată (la M. 18) la un loc cu vasele.

M. 7/1962. Conturul gropii neprecizat. Adîncime 1,91 m, la baza unei slabe depuneri Baden-Pécel. Nici o urmă de schelet. Nu s-au aflat decît două brățări de bronz, suprapuse. Brățara de deasupra era așezată mai puțin de jumătate peste cea de a doua, rămasă orizontal pe sol. Poziția de găsire a celor două obiecte de podoabă sugerează eventualitatea alunecării lor pe unul din brațele unui inhumat, ulterior fărîmițat cu desăvîrșire. (cf. pentru poziția brățărilor și dispariția oaselor de la mîini, M. 18). (fig. 4/M. 7 Pl. I/1).

I. Brățară tubulară de bronz cu reliefuri geometrice. Miezul umplut cu lut, întărit. Un capăt al brățării este introdus în golul celeilalte extremități și fixat cu un știft. Decor la exterior format din mănunchiuri în relief de V-uri ce alternează cu mănunchiuri în relief de I-uri. Extremitatea ce îmbucă celălalt capăt al brățării are o vagă umflătură asemănătoare cu un cap de șarpe. Diam. ext: 0,085 m. (fig. 4/M. 7/1; 31, M 7/1; pl. IX. M. 7/I).

II. Brățară de bronz formată din 9 semiove, dintre care un segment detașabil dintr-o singură semiovă, prevăzută cu limbă și balama pentru fixare. Brățara nu este decorată. Diam. ext.: 0,077 m (fig. 4, M. 7/II; 31, M. 7/II; pl. IX, M. 7/II).

M. 8/1964. Groapă funerară neprecizată, săpată în nisipul steril al dunei și acoperită de nivelul de locuire din secolul III e.n. Adîncime 0,90 m.

I. Scheletul este în cea mai mare parte măcinat. Orientare NNV—SSE. Inmormîntare cu scheletul întins și așezat pe spate. Craniul deplasat spre NNV. Oasele toracelui

[9] Prima direcție indică în ce parte este orientat craniul.

[10] Materialul a fost depus pentru studiu la Centrul de antropologie al Academiei Republicii Socialiste România.

https://biblioteca-digitala.ro

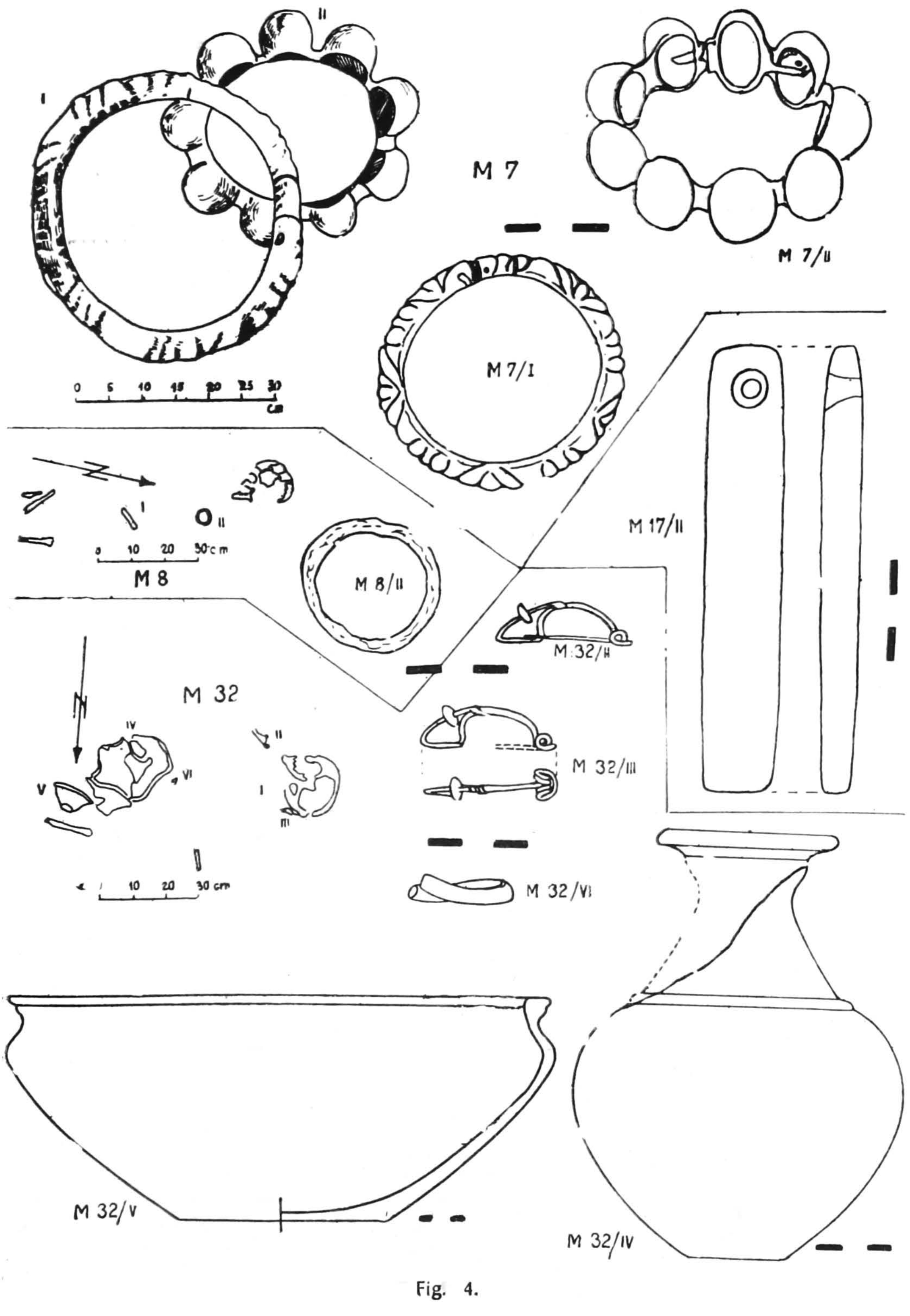

Fig. 4.

https://biblioteca-digitala.ro

și porțiuni din antebrațe au fost mișcate de rozătoare. Bazinul era complet distrus. Fragmente de femure și tibii „in situ". Scheletul aparține unui copil de 8—10 ani. Sexul nedeterminabil (fig. 4/M. 8; pl. I/2).

II. In regiunea unde se afla partea superioară a toracelui s-a găsit o verigă de fier, lucrată prin batere, foarte oxidată. Diametru:0,043 m. (fig. 4, M. 8/II).

M. 17/1964. Groapa funerară străbătea depunerea Baden-Pécel. Nivelul cenușiu al locuirii din secolul al III-lea e.n. sigila groapa mormîntului. Forma gropii în plan era rectangulară, cu colțurile rotunjite. Dimensiuni: 1,30 x 1,00 m. Adîncimea 1,15 m.

I. Din schelet nu se mai păstra decît craniul și un fragment din tibia stîngă. Craniul orientat ESE, fragmentul de tibie îndreptat spre VNV. Creasta tibiei era așezată în sus, ceea ce indică, eventual, poziția întinsă pe spate a scheletului.

II. In regiunea unde fusese bazinul s-a aflat o cute plată de gresie cenușie, găurită dublu conic spre unul din capete. Dimensiuni: lung. 0,135 m, gros. 0,013 m. (fig. 4, M. 17/II; 36, M. 17/II).

III. Alăturat cutei s-a mai găsit cîteva fragmente foarte oxidate din lama unui mic cuțit de fier.

M. 18/1964. Groapa funerară, adîncită prin nivelul Baden-Pécel, se oprea în stratele sterile de nisip ale dunei. O groapă care probabil aparținea unui semibordei din veacul al III-lea e.n. a distrus la rîndul său umplutura gropii funerare, fără însă să atingă complexul propriu-zis. Forma gropii mormîntului, puțin vizibilă în plan, era aproximativ rectangulară, cu dimensiunile de 1,45 x 1,70 m. Adîncime 2,00 m (fig. 5 și pl. I/4—7).

I. Scheletul aproape complet distrus. Se mai păstrau porțiuni din craniu, partea superioară a toracelui, cîte un fragment din tibia și peroneul stîng. Sînt suficiente indicii pentru a putea preciza poziția întinsă pe spate a scheletului. Orientare VNV-ESE. Scheletul aparține unui individ între 20—25 ani. In jurul epifizei humerusului drept s-au găsit două fibule de bronz, de tip Latène mijlociu.

II. Un exemplar, cu capul format din 6 spire și coarda în față, are piciorul împodobit cu două sfere, dintre care ultima mai mică, reprezintă totodată și vîrful. Acesta nu se prinde pe arc. Dimensiuni: lung. 0,037 m. (fig. 5/II, 28, M. 18/II; pl. VII, M. 18/II).

III. Al doilea exemplar, de asemenea, cu capul format din 6 spire și coarda așezată în față, are piciorul prevăzut cu un buton sferic, parte aplatizat și crestături incizate pe vîrf, pînă la manșonul care-l fixează pe arcul fibulei. Dimensiuni: lung. 0,035 m. (fig. 5/III, fig. 28, M. 18/III; pl. VII, M. 18/III).

IV. O altă fibulă de bronz s-a aflat alunecată printre coastele superioare ale toracelui. De schemă Latène mijlociu, fibula are capul format din 4 spire și coarda în față, piciorul este prevăzut cu un nodul. Vîrful este prins de arc. Acesta din urmă, este decorat, între cap și punctul de fixare al cozii, cu alți trei noduli. Dimensiuni 0,031 m. (fig. 5/IV, 23, M. 18/IV și pl. VII, M. 18/IV).

V. In partea superioară a toracelui s-a găsit, întins între cei doi humerus, un colier de fier lucrat din două sîrme alipite și răsucite. Colierul este alcătuit din 6 segmente cu mijlocul torsionat și terminate la ambele capete cu cîte un „ochi" pentru articularea între ele. Al șaptelea segment care probabil va fi fost prevăzut cu un buton de prindere, lipsește. Dimensiuni: lung. circa 0,58 m; diametrul segmentelor circa 0,01 m. (fig. 5/V, 35, M. 18/V).

VI. In dreptul sternului s-a găsit o fibulă de fier, fragmentară, tip Latène mijlociu. Coardă spiralei este petrecută sub arcul fibulei. Dimensiuni: circa 0,12 m. (fig. 5/VI; 30, M 18/VI).

VII. La jumătatea humerusului drept se mai află o fibulă similară. Piesa era foarte prost conservată.

VIII. In dreptul unde fusese bazinul scheletului, s-a găsit o centură de brîu fragmentară, din fier, lucrată din mai multe segmente. Fiecare segment era alcătuit din mai multe verigi prinse între ele în cruce. O extremitate a cingătorii se termină cu un prinzător arcuit cu un buton aplatizat. Extremitatea opusă avea un inel-cheutoare, unde se introducea butonul de fixare. Cele 20 de fragmente ale cingătoriei însumează circa 0,70 m (fig. 5/VIII, 35, M. 18/VIII).

https://biblioteca-digitala.ro

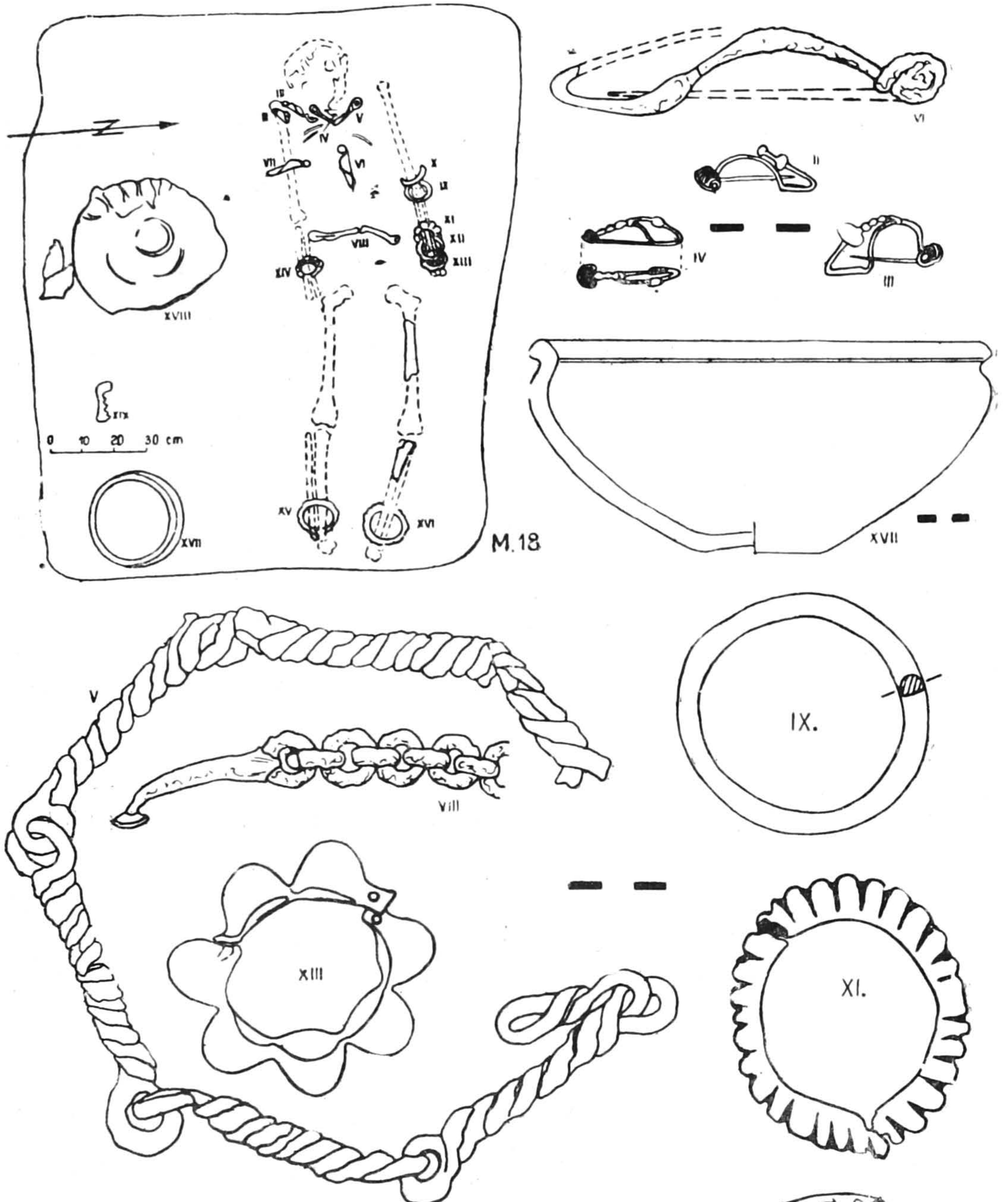

Fig. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

In locul unde fusese braţul stîng, s-au găsit cinci brăţări care se succedau din susul braţului spre laba mîinii în felul următor:

IX. Brăţară de sapropelit, finisată dar fără ornament. Secţiune plan convexă. Diametru: 0,078 m. (fig. 5/IX, 32, M. 18/IX).

X. Brăţară de fier, fragmentară, foarte oxidată, probabil nedecorată. Secţiune lentiliformă, cu extremităţile uşor profilate. Pe faţa internă a brăţării se observă amprente de la o ţesătură fină. Diametru: 0,085 m. (fig. 5/X; 32, M. 18/X).

XI. Brăţară tubulară cu reliefuri mamelonate, din tablă de bronz. Unul din capetele brăţării este introdus în celălalt şi fixat printr-un mic ştift. In interior, brăţara conţine un miez de lut, întărit. Diametru: 0,086 m. (fig. 5/XI- 32, M. 18/XI, pl. X, M. 18/XI).

XII. Brăţară similară cu precedenta. Se mai păstrează doar cîteva fragmente.

XIII. Brăţară de bronz cu şapte semiove. Un segment de brăţară, format din două ove este prevăzut cu balama şi limbă pentru fixare. Diametru: 0,083 m. (fig. 5/XIII, M. 18/XIII, pl. IX).

XIV. La încheietura mîinii drepte s-a aflat o brăţară de bronz pseudo-ajurată, cu capetele deschise şi terminate „în pecete". Piesa este formată din opt rame rombice, goale în interior. Pe acest schelet sînt fixate la exterior spirale în S ce pornesc din cele 4 colţuri ale fiecărui romb şi se aduna cruciş la centru. Ochiurile celor şase volute ale spiralelor se termină în butoane reliefate. Romburile care alcătuiesc brăţara sînt lucrate prin turnare. Spiralele decorative sînt lucrate manual şi sudate pe romburi. Diametru: 0,073 m (fig. 5/XIV, 32, M. 18/XIV şi pl. X, M. 18/XIV).

XV. La laba piciorului drept s-a mai găsit o brăţară fragmentară de tipul cu reliefuri mamelonate. Diametru aproximativ 0,095 m. (pl. X, M. 18/XV).

XVI. La celălalt picior s-au găsit cîteva fragmente dintr-o brăţară din acelaşi tip cu precedenta.

La circa 0,30 m SSV de schelet se afla depusă ofranda, formată din două vase şi oase de animal.

XVII. Strachină adîncă, cu pereţii arcuiţi, fără gît, buza inelară. Fundul foarte uşor concav. Culoare cenuşiu-gălbuie. Dimensiuni: înălţime 0,10 m, diametrul gurii 0,24 m. (fig. 5/XVII; 42, M. 18/XVII şi pl. XIX, M. 18/XVII).

XVIII. Vas mare negru, aproximativ bitronconic, strivit pe loc. Nerecuperabil.

XIX. Maxilar de porc şi cîteva oase neidentificabile de animal, aşezate între cele două vase.

M. 22/1964. Groapa funerară neprecizată, adîncită în stratele sterile de nisip. Adîncime 1,40 m. La 0,20 m ESE de schelet se afla M. 21, incineraţie în urnă, dar la adîncime doar de 0,60 m. Este posibil ca M. 21 să fi fost atins de groapa funerară a mormîntului de inhumaţie, deoarece în nisipul din zona gropii acestuia s-au surprins cîteva oase calcinate.

I. Scheletul este în cea mai mare parte distrus. Se păstrează doar părţi din craniu şi un rest de la un peroneu. Orientare SSE-NNV. Aparţine unui matur.

II. La 0,10 m. vest de fragmentul de peroneu s-a găsit o verigă de fier, oxidată.

M. 28/1964. Groapă rectangulară cu colţurile rotunjite, foarte slab colorată, cu dimensiunile 1,52 x 0,75 m. Fundul gropii la 1,10 m, în nisipul steril, traversat de benzi groase de limonit.

I. Scheletul foarte prost păstrat. Se mai păstrau porţiuni din temporalul şi parietalul stîng, cîteva fragmente din oasele picioarelor. Probabil scheletul era întins pe spate şi orientat SSV-NNE.

II. Lîngă resturile femurului drept (?), se aflau trei bucăţi foarte oxidate dintr-o lamă de cuţit.

M. 32/1965. Groapa funerară adîncită în nivel Baden-Pécel. Adîncime 1,00 m. Conturul gropii neprecizat (fig. 4, M. 32 şi pl. I/3).

I. Scheletul prost păstrat; puţine resturi din craniu şi dintr-o tibie. Orientare aproximativă VSV-ENE.

II. La 0,03 m de fragmentul de mandibulă s-a găsit o fibulă de bronz cu capul format din 4 spire şi coarda petrecută în faţă. Piciorul este prevăzut cu un disc. Vîrful acestuia este prins de arc. Lung. 0,041 m. (fig. 4, M. 32/II; 28, M. 32/II şi pl. VII, M. 32/II).

https://biblioteca-digitala.ro

III. O a doua fibulă similară se afla lipită de occipital. Dimensiuni: 0,041 m. (fig. 4, M. 32/III; 28, M. 32/III, pl. VII, M. 32/III).

Cam în dreptul unde se aflau oasele iliace s-au găsit două vase alăturate și inclinate spre vest.

IV. Un vas cenușiu cu pereții arcuiți în formă de „carafă" (Linsenflasche). Inele reliefate sub buză și în partea superioară a pîntecelui. Dimensiuni: 0,168 m, înălțime, diam. 0,188 m. (fig. 4, M. 32/IV; 40, M. 32/IV, pl. XVI, M. 32/IV).

V. O strachină galben-cenușie cu fundul plat. Dimensiuni: înălțime 0.105 m, diam. 0,33 m. (fig. 4, M. 32/V; 41, M. 32/V, pl. XVIII, M. 32/V).

VI. Foarte aproape de vasul „carafă", s-a găsit un mic obiect de fier torsionat. Fragmentul ar putea proveni de la un lanț de centură (fig. 4, M. 32/VI).

MORMINTE DE INCINERAȚIE ÎN GROAPĂ.
(Caractere generale)

Din punct de vedere stratigrafic, mormintele de acest tip se prezintă la fel ca mormintele cu schelet. Pornesc de la același nivel de sub baza locuirii din secolul III e.n., perforează depunerile Baden-Pécel și se opresc în stratele sterile de nisip. Adîncimea mormintelor variază între 0,60—2,20 m.

Gropile funerare sînt în general mai mari decît acelea al primului tip de morminte și au un contur oval, mai mult sau mai puțin regulat (nici un mormînt cu groapă rectangulară). Uneori în cuprinsul gropilor sînt amenajate trepte ușor înclinate. Pe aceste polițe se așează cîteodată un vas de lut (M. 9 și M. 13).

Gropile nu sînt niciodată arse. Foarte slab colorate, recunoașterea lor este de cele mai multe ori greu de făcut, atît în profil cît și în plan. In puține cazuri, datorită unor resturi de bîrne carbonizate, sau benzilor de cenușe azvîrlite în gropi, conținutul acestora e mai colorat.

Mormintele de incinerație de acest fel sînt răspîndite pe toată suprafața dunei și reprezintă ritul funerar cel mai des întîlnit în necropolă (M. 1—4, 5 b, 6, 9—16, 19—20, 28—29, 33—34, 36).

In toată zona cercetată nu s-a întîlnit însă nici un complex arheologic care să poată fi interpretat ca rug sau ruguri funerare, locuri unde se petreceau arderile rituale ale morților (așa cum s-a constatat la Apahida).

Conținutul mormintelor este determinat de cele două elemente esențial rituale: resturile corpurilor arse ale decedaților și ofrandele depuse spre cinstirea acestora. In cuprinsul mormintelor, de cele mai multe ori împreună cu oasele arse, sau imediat alături, se găsesc obiectele sau podoabele personale ale incinerațilo. Așezarea resturilor de incinerație, inclusiv inventarul metalic și ofrandele, este mai mult sau mai puțin stereotipă, dar totuși se pot deosebi două variante, în funcție de locul unde sînt așezate oasele calcinate față de ofrande.

Prima variantă, cu puțin mai frecventă față de a doua, este reprezentată de morminte în care oasele sînt așezate strîns la un loc, pachet și sînt depuse către părțile mărginașe ale gropilor, în timp ce ofranda — vase și resturile de carne de animale — se afla depărtată la 0,20—0,50 m, către cen-

https://biblioteca-digitala.ro

trul sau marginile opuse ale gropilor (M. 1—3, 11—12, 15, 19—20, 28, 34, 36).

Mormintele din varianta a doua, conțin pachetul de oase calcinate așezat către mijlocul gropii și din apropierea imediată a vaselor și ofrandei „de carne" (M. 4, 6, 9, 10, 13—14, 16, 29). Poate din cauza apropierii vaselor de resturile de oase se explică de ce, cîteodată, s-au găsit oase arse (4—5 bucăți) și în interiorul vaselor (M. 10, 14). [11]

La ambele variante, oasele umane calcinate nu sînt prea numeroase. Pachetul de oase conține obișnuit cam între 100—150 de oase calcinate. Cele mai mari ating 3—4 cm, cele mai mici nu depășesc 1 cm. Se disting uneori fragmente din membrele lungi, ori de la craniu sau bazin. Arderile pe rug au fost destul de puternice, chiar și fragmentele mai mari de oase sînt insuficiente pentru unele precizări antropologice. Impreună cu oasele a fost adusă din rugul funerar și cenușa, de cele mai multe ori de oase, dar și de la lemnele cu care s-a făcut focul (stejar și o altă esență tare, nedeterminată).

Obiectele personale ale decedaților sînt așezate, cum s-a amintit, lîngă pachetul de oase și la un loc cu acesta. Constau aproape totdeauna din obiecte de metal, bronz și fier, rare ori din sticlă și piatră. La o bună parte din obiecte se recunosc urmele de trecere prin foc, la altele mai puțin, mai ales dacă sînt din fier și acoperite cu rugină. Sînt unele piese care sigur nu au fost trecute prin foc. Acestea fac parte în deosebi din inventarul care nu era strict vestimentar și eventual au fost așezate direct în mormînt fără să se fi aflat și în rug (săbii, cuțite de vînătoare, polonic, cuțite și cuie, cutii de piatră).

Obiectele de inventar din morminte sînt variate și adeseori numeroase. Dacă folosim deosebirea, obiecte strict vestimentare și obiecte cu utilitate specială, se poate socoti că din prima categorie fac parte fibulele de bronz și fier cu piciorul nelipit sau prins pe corpul fibulelor, brățările cu semiove multiple sau reduse, brățările tubulare cu decor și relief mamelonat, brățară și mărgele de sticlă, lanțuri de gît și pentru cingători cu pandantive de bronz sau de fier, cuțite mici de fier. Cele mai multe din aceste tipuri păstrează urme de trecere prin foc.

Obiectele cu funcție specială sînt mai rare și se repetă de puține ori. Toate sînt lucrate din fier. Menționăm două săbii cu teacă, lanțuri pentru atîrnat săbiile la brîu, o suliță, două cuțite de vînătoare, un umbo de scut, vas de fier cu mîner, cuie, verigi etc.

Dacă determinările antropologice sînt greu de făcut, inventarul vestimentar și special oferă unele indicii care suplinesc în parte unele date de

---

[11] Deoarece nu credem că e posibil să admitem existența unui rit compozit — incinerație în urnă și în groapă, doar pe baza acestor situații, trebuie să atribuim prezența celor cîteva oase din vase faptului că cel puțin în aceste cazuri vasele de ofrandă au fost așezate în gropile funerare înainte de a fi depuse resturile incinerației aduse din rugul purificator. Cînd oasele au fost așezate lîngă vase, cîteva din ele au căzut și în acestea.

https://biblioteca-digitala.ro

această natură. Neîndoios este de exemplu că M. 9 și 12 sînt de bărbați și că armele aflate acolo aparțin unor războinici. Poate că și M. 13 și 14 cu cuțit de lovit și fibule mari de fier sînt ale unor bărbați. Mormintele 19, 28 și eventual 3 și 6, pot fi socotite că au aparținut unor femei (brățări cu semiove cu decor reliefat plastic, cu diametre mici, fibule miniatură, cingători de bronz cu pandantive etc.).

Ceramica aflată în morminte, aparent bine păstrată în momentul descoperirii, din cauza umezelii întreținute de benzile de limonit și în contact cu aerul, de cele mai multe ori s-a crăpat și s-a îmbucătățit de îndată ce a fost atinsă pentru a fi scoasă. Din această cauză circa 40 la sută din vase nu au putut fi ridicate și restaurate.

Vasele din morminte sînt, în afara unei singure excepții, lucrate la roată și specific celtice, ca formă și decor. In ambele variante ele erau așezate în gropile funerare: vertical,[12] alăturate sau chiar suprapuse. Numărul lor în morminte nu era egal și nu cuprindeau decît o parte din spațiul gropilor. Sînt morminte care conțineau numai două vase funerare, în altele s-au găsit și șase oale de ofrandă.

Forma absolut constantă care nu lipsește nici într-un mormînt, este strachina adîncă. Cîteodată, aceasta apare și în dublu exemplar (M. 6, 13, 34). Strachina este însoțită aproape întotdeauna de vasul mare bitronconic cu pereții arcuiți, care amintește uneori de clasicul profil celtic al „carafei". In mormintele 4, 6, 9, 14, 15, 28, 34, s-au găsit două sau chiar trei vase de acest tip.

Vase în formă de „carafă", de dimensiuni mijlocii sînt puține. S-au constatat numai în mormintele M. 6, 16, 32. La M. 16 s-au găsit două recipiente de acest tip.

O formă care este destul de frecventă, dar nu permanentă, este vasul castron, cu pereții rotunjiți sau bitronconic și gîtul înalt (M. 9—11, 14, 16, 19—20, 34). In M. 10 unde s-au găsit două castroane, unul din acestea ține locul vasului mare.

Cănița cu toartă puțin supraînălțată este o formă care apare sporadic și totdeauna într-un singur exemplar (M. 4, 6, 11, 14, 28, 34).

In tot cimitirul nu se cunoaște decît un singur vas cu grafit, tronconic, cu decor de striuri verticale (M. 3). Corespondențe numeroase ale acestei forme s-au aflat în bordeiele celtice cercetate.

In M. 13, împreună cu vase de ofrandă celtice, s-a găsit o cană fragmentară, lucrată cu mîna, cu pereții arcuiți și decorată pe pîntece cu caneluri verticale. Vasul are un caracter tîrziu hallstattian, dar este Latène ca epocă.

Așezarea vaselor în cuprinsul gropilor funerare este făcută cîteodată în grup, alteori răspîndită. Deoarece nu putem stabili un alt raport între

---

[12] Din cauza tasării nisipului din gropi și partea din cauza îngrămădirii și suprapunerii unora din recipientele mari și mici, s-au constatat cîteodată vase înclinate pe o parte, alunecate pe pîntece sau chiar răsturnate cu fundul în sus.

https://biblioteca-digitala.ro

vase și resturile de incinerație și inventar, decît acela menționat mai sus, nu putem să ne dăm seama dacă concentrarea sau răspîndirea vaselor de ofrandă este condiționată de anumite obligații rituale, dacă este legată de conturul gropilor, sau este fortuită.

„Ofranda de carne" este așezată pe sol, între vase, sau la oarecare distanță de acestea. Intr-un singur caz „ofranda de carne" a fost așezată în strachina incineratului (M. 36).

In general în morminte au fost depuse bucăți destul de mari de carne (nu animale întregi), piept, pulpe, picioare. Oasele rămase sînt articulate. Cel mai obișnuit animal-ofrandă este porcul, mai rar oaia, păsările (găina). Intr-un singur mormînt, în afară de oase de porc, s-a găsit un colț mare de mistreț (M. 15).

Mai multe morminte n-au conținut deloc „ofrandă de carne" (M. 2, 9, 10, 13, 16, 20, 28).

Dintre toate mormintele de incinerație în groapă, o singură înmormîntare este deosebită față de celelalte. Mormîntul 3,[13] deși posedă aceleași elemente specifice mormintelor celtice în groapă, oase calcinate, inventarul metalic ars, carne și vase de ofrandă, conține toate acestea în stare fragmentară, răspîndite în groapă fără nici o ordine, încît dă impresia unui mormînt deranjat sau jefuit. Că nu aceasta este situația, reiese din observația că obiectele de podoabă nu lipsesc, iar o parte din vase sînt întregibile. Așadar, este vorba de o înmormîntare care folosește o variantă rituală deosebită.

★

M. 1/1962. Mormîntul a apărut în taluzul estic, prăbușit în urma nivelării parțiale a dunei. Conturul gropii în plan a fost surprins la nivelul complexului funerar, în stratele sterile de nisip. Adîncimea de la malul eixstent 1,00 m. Groapa avea o formă ovoidală, cu partea mai alungită spre nord. Dimensiuni: 0,61x0,92 m. (fig. 6 și pl. II/1).

I. Oase calcinate, nu prea numeroase, adunate grămadă spre partea de nord a gropii.

II. Printre oase se afla o fibulă de bronz, tip Latène mijlociu. Sîrma arcului este încolăcită în trei 8-uri paralele așezate transversal pe axul arcului. Capul fibulei este format din șase spire, iar coarda este petrecută sub arc. Piciorul rupt din vechi. Dimensiunile: lung. 0,028 m. (fig. 6/II; 28, M. 1/II; pl. VII, M. 1/II).

III. La 0,20 m sud de oase, se afla o strachină roșiatecă cu buza inelară. Distrusă pe loc, nerecuperabilă.

IV. Alături de strachină se aflau fragmente dintr-un vas mare, cu pereții arcuiți. Inel reliefat la baza gîtului. Dimensiuni: înălțime 0,30 m; diam. pîntecelui 0,25 m. (fig. 6/IV; 38, M. 1/IV).

M. 2/1962. Mormîntul a fost descoperit în porțiunea de teren unde fusese nivelată o parte din dună. Groapă mare, ovală, nu prea bine conturată. Dimensiuni: 1,50 x 2,50 m. Orientare ax lung, NNE-SSV. Fundul gropii în partea de nord adîncit la 1,88 m, în partea de sud, la 1,97 m. (fig. 7 și pl. II/2).

I. In partea de NNE a gropii se aflau adunate pachet, oasele umane calcinate. Cenușă puțină.

II. Alături, pe toată latura nordică a gropii, s-a găsit o bîrnă de lemn carbonizată. Dimensiuni: 1,40 m lungime.

---

[13] Complex cercetat în 1962 de M. Rusu.

https://biblioteca-digitala.ro

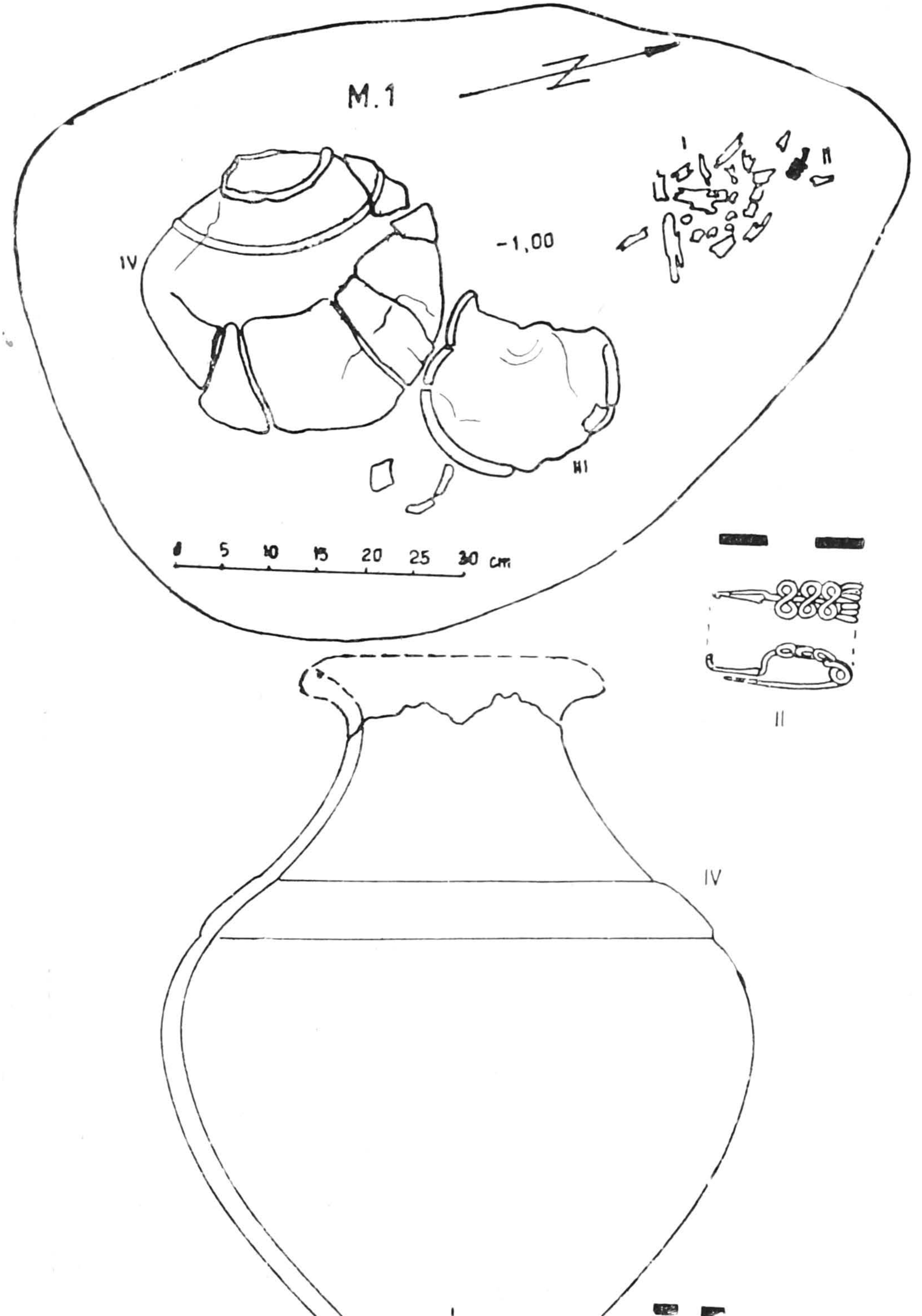

Fig. 6.

https://biblioteca-digitala.ro

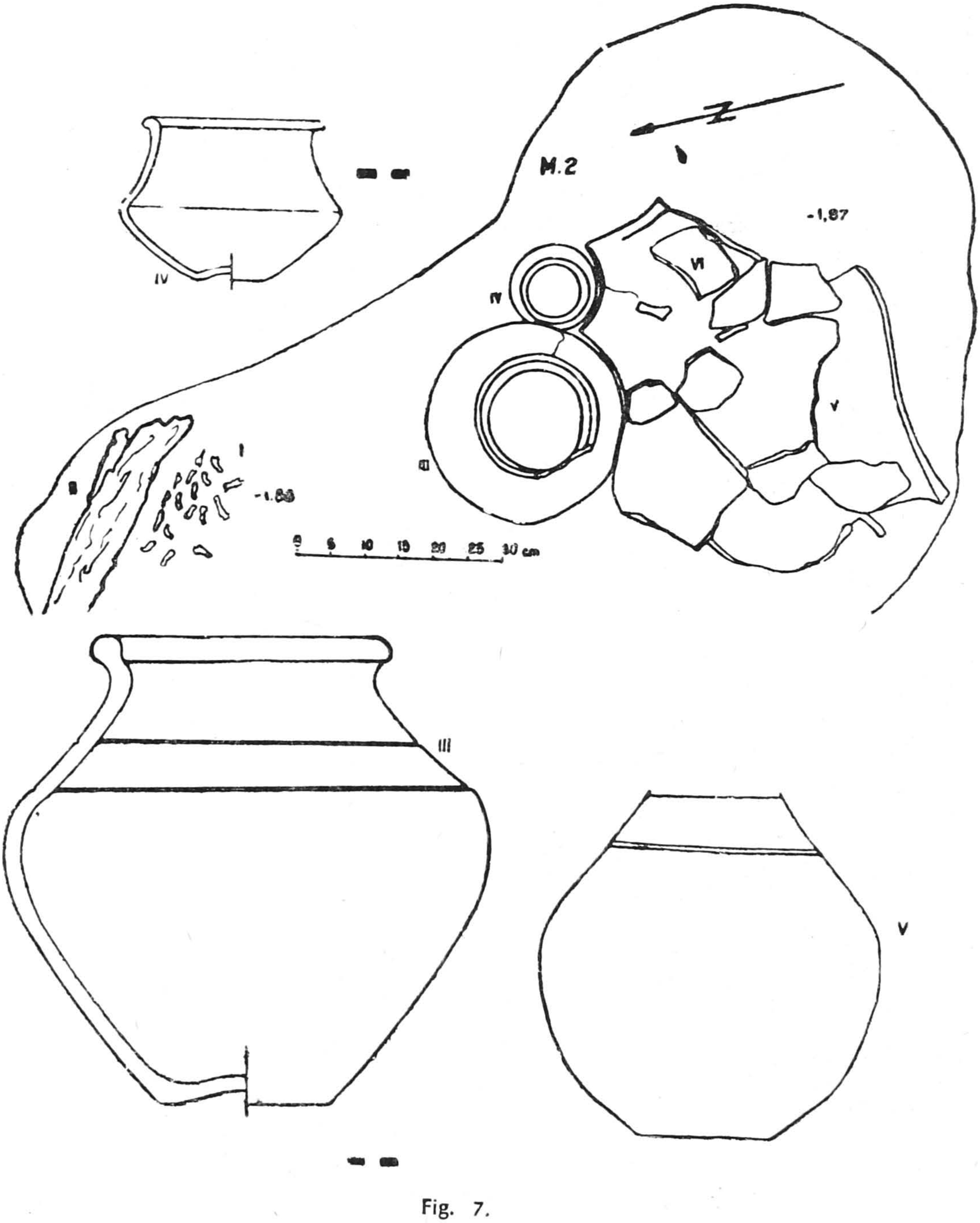

Fig. 7.

https://biblioteca-digitala.ro

III. In partea opusă a gropii se afla, aplecat pe o parte, un vas mare, bitronconic. Brîe inelare reliefate sub buză şi la baza umărului. Incizie circulară pe pîntecele vasului. Fundul plat. Dimensiuni: înălţime 0,27 m, diametru 0,28 m. (fig. 7/III; 39, M. 2/III, pl. XVI; M. 2/III).

IV. Alipit de vasul mare se afla un castron bitronconic, castaniu. Buza inelară, umbo pe fund. Prag pe partea superioară a pîntecelui. Dimensiuni: înălţime 0,071 m, diametru 0,096 m. (fig. 7/IV; 44, M. 2/IV şi pl. XXI, M. 2/IV).

V—VI. Lîngă vasele menţionate se găseau resturile de la alte două vase, o strachină şi un alt vas mare. Vasul mare, parţial restaurat, are pereţii arcuiţi. In zona de trecere spre gît este decorat cu un mănunchi de 4 linii incizate, paralele, orizontale. Culoarea roşie, castanie. Dimensiuni: înălţime 0,26 m; diametru 0,32 m. (fig. 7/V, şi pl. XVII, M. 2/V).

M. 3/1962. Mormîntul a fost surprins în zonă nivelată a dunei. Groapa era destul de bine colorată, avea o formă ovală cu dimensiunile de 1,20 x 1,80 m. Orientare pe axul lung ENE-VSV. Fundul gropii, puţin alveolat, se oprea între 2,00—2,15 m. (fig. 8).

In cuprinsul gropii, oasele calcinate, obiectele de inventar, ofrandele, vase şi oase de animale, erau răspîndite şi rupte.

I. In regiunea centrală a gropii, împrăştiate cam pe vre-o 1,00 m.p. se aflau oasele calcinate, amestecate cu cenuşă şi cărbune. Printre oase s-au găsit cîteva obiecte de metal şi cioburi de la un vas cu grafit, întregibil.

II. La circa 0,20 m ENE de prima zonă se afla o altă porţiune acoperită cu oase arse, printre care şi cîteva obiecte.

III. In prima zonă s-a găsit o fibulă de bronz trecută prin foc. Piciorul rupt. Capul fibulei este format din patru spire: coarda aşezată în faţă. Dimensiuni: 0,034 m lungime, (fig. 8/III şi fig. 28, M. 3/III, pl. VII, M. 3/III).

IV. Puţin în afara primei regiuni de oase, spre VSV, s-a găsit un fragment dintr-o brăţară cu semiove mici. Restul din brăţară, format din două semisfere, păstrează urme de ardere. Dimensiuni: 0,046 m lungime, (fig. 8/IV; 31, M. 3/IV şi pl. IX, M. 3/IV).

V. In cealaltă parte a zonei cu oase, s-a mai descoperit o fibulă de bronz, de asemenea arsă. Tipul fibulei, Latène mijlociu, are arcul îngroşat, prevăzut cu proeminenţe decorative.

Piciorul se termină cu două sfere puţin aplatizate, dintre care ultima este şi vîrful cozii. Acesta nu se lipseşte de arc. Capul fibulei este distrus. Dimensiuni aproximative: 0,048 m. (fig. 8/V; 28, M. 3/V şi pl. VII, M. 3/V).

VI. In afara celei de a doua zone de oase s-a mai aflat o fibulă tip Latène mijlociu, dar de fier, foarte oxidată şi fragmentară. Coarda de la capul fibulei este aşezată în spatele spirelor. Dimensiuni aproximative: 0,10 m. (fig. 8/VI; 30, M. 3/VI).

VII. In a doua zonă de oase s-a găsit o limbă de curea arcuită din fier, asemănătoare cu un vîrf de suliţă. Extremitatea în care se prindea capătul de piele al curelei se termină într-o teacă semiînchisă care în partea dinspre lamă este prevăzută cu un nodul. Vîrful limbei este rupt din vechi. Piesa a fost arsă. Dimensiuni: 0,09 m. (fig. 8/VII; 35, M. 3/VII, pl. XI; M. 3/VII).

VII b. Fragment de limbă de curea (?). Lamă de fier lucrată pe mijloc cu un şir de umflături. Lungime: 0,052 m. (fig. 8/VII b; 35, M. 3/VII b, pl. XI, M. 3/VII b).

VIII. In acelaşi complex, s-a mai găsit o verigă de fier cu un vîrf ascuţit, sudată din cauza focului de un fragment din lama unui cuţit de fier. Lungimea lamei de cuţit: 0,052 m (fig. 8/VIII).

IX. La extremitatea de VNV a gropii, în porţiunea primei zone de oase s-au găsit mai multe fragmente dintr-un vas cu grafit. Alte fragmente din acelaşi vas s-au aflat tocmai în partea opusă a gropii, alături de cioburile altor recipiente. Forma întregită a vasului arată un profil de borcan scund (butoi) cu umerii puţin arcuiţi. Buza vasului este inelară, subliniată de o linie adîncită.

Decor striat vertical pe toată suprafaţa pîntecelui vasului pînă aproape de fund. Dimensiuni: 0,173 m înălţime. (fig. 8/IX)

In partea de ENE a gropii s-au găsit resturi din trei vase.

https://biblioteca-digitala.ro

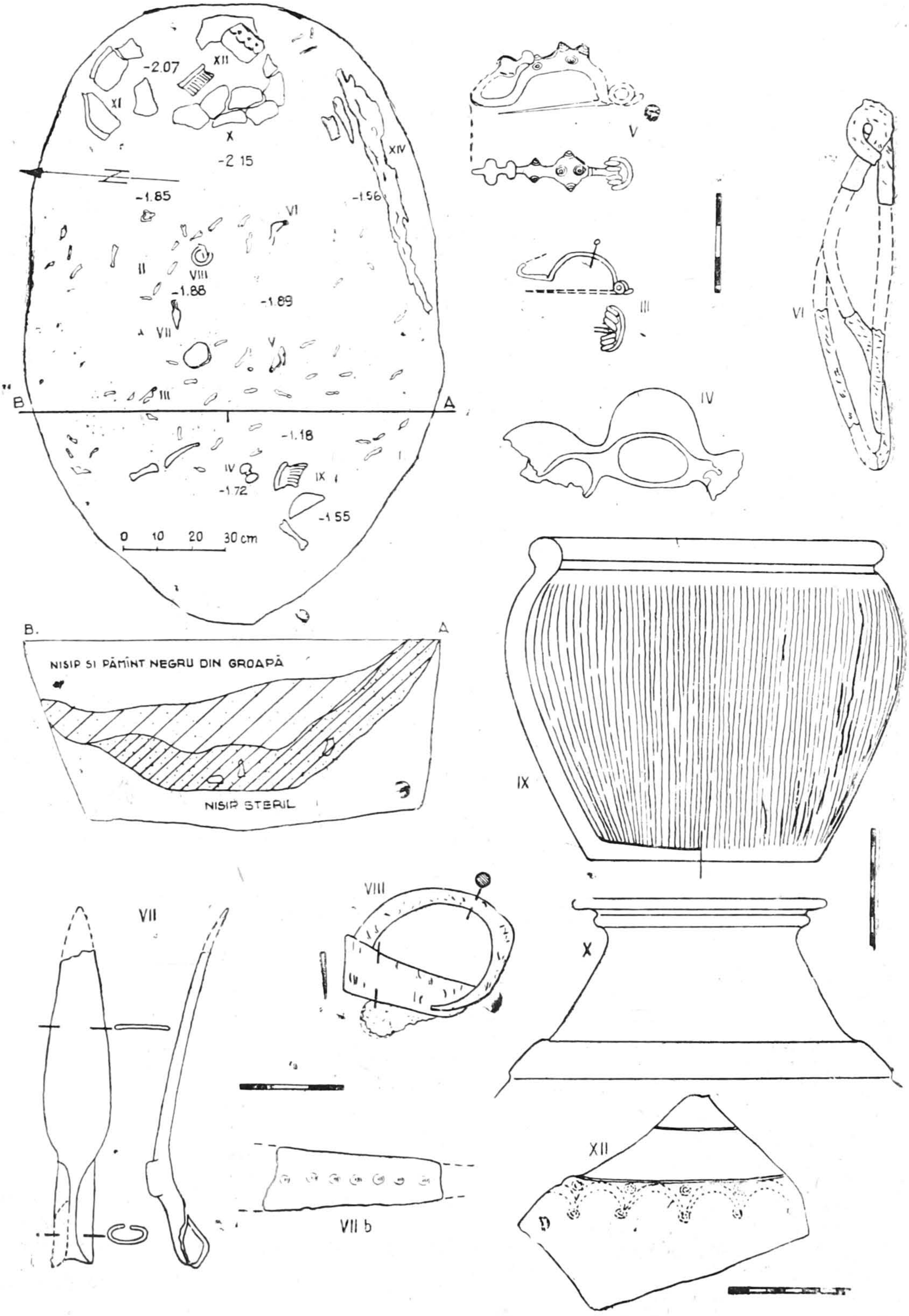

Fig. 8.

https://biblioteca-digitala.ro

X. Cele mai multe fragmente fac parte dintr-un vas negru de dimensiuni mari. Vasul în cea mai mare parte distrus, avea buza inelară răsfrîntă. Pe umăr și sub buză cîte un brîu inelar, aplicat. (fig. 8/X; 38, M. 3/X).

XI. Cîteva fragmente făceau parte dintr-o strachină adîncă, roșiatecă.

XII. Printre cioburile de strachină s-a aflat și un fragment dintr-un vas „carafă" negru. Partea superioară a pîntecului este decorată cu o ghirlandă orizontală de arcade care acopăr mici cerculețe. Decorul este incizat. (fig. 8/XII).

XIII. In cuprinsul gropii s-au aflat, de asemenea, împrăștiate, cîteva oase de porc și de pasăre (?).

XIV. Pe latura de ESE a gropii se păstrau resturile carbonizate ale unei bîrne.

M. 4/1962. Mormîntul a fost descoperit în regiunea distrusă a dunei. Conturul gropii este ovoidal, cu dimensiunile de 1,05 x 1,20 m. Adîncime 1,61 m, în nisipul dunei. (fig. 9, pl. II/3).

I. Grămadă de oase calcinate și multă cenușă de oase, așezate în partea de SSE a gropii între vasele și oasele de ofrandă.

II. La mică distanță, spre VSV de resturile de incinerație se aflau fragmentele groase ale unui vas cenusiu, cu pereții rotunjiți și gîtul cilindric. Vasul nu a putut fi salvat.

III. La est de acesta s-a aflat un vas castron, negru, cu pereții arcuiți, buza inelară, fundul plat. Linie adîncită, circulară între gît și pîntece. Dimensiuni: înălțime 0,10 m, diametru 0,14 7 m. (fig. 9/III; 43, M. 4/III, pl. XX, M. 4/III).

IV. La cîțiva centimetri mai sus și mai la est de castron, se află o cană mică bitronconică, cenușie, cu toarta supraînălțată. Buza inelară puțin proeminentă, fundul plat puțin stabil. Decor format dintr-un inel reliefat, circular la baza gîtului și linie incizată, circulară deasupra diametrului maxim al pîntecelui. Intre inelul de la baza gîtului și buză, ornament format din două linii paralele, orizontale lustruite. De asemenea, decor lustruit format din linii verticale de la inelul reliefat al gîtului spre bază. Pe fund decor în cruce, lustruit. Dimensiuni: înălțime 0,071 m, diametru 0,08 m. (fig. 9/IV; 45, M. 4/IV și pl. XXII, M. 4/IV).

V. La est de pachetul de oase se afla o strachină roșie cu umerii rotunjiți, fără gît. Buza groasă, inelară. Fundul avea un umbo pronunțat. Vasul nu a putut fi recuperat.

VI. La extremitatea de nord a gropii s-au aflat cîteva fragmente groase, probabil de la un alt vas mare. Vasul nu a putut fi salvat.

VII. La 0,10 m VNV de pachetul de oase calcinate se aflau resturile „ofrandei de carne". O mandibulă și un femur de oaie.

M. 5/1962. Groapa funerară cobora de sub baza nivelului de locuire din secolul III e.n. și perfora stratul Baden-Pécel, oprindu-se la 1,10 m adîncime în nisipul steril al dunei. Conturul gropii în plan era vag. Diametru mare, aproximativ 0,80 m.

I. Oase calcinate aflate grămadă, către mijlocul gropii. Un canin de lapte arată că incineratul era un copil sub 7 ani.

II. La 0,10 m SSE de oase se afla o fibulă fragmentară de fier, cu nod pe arc, tip Latène mijlociu. Piciorul rupt din vechi. Numărul spirelor nu se pot stabili; coarda se află în față. Fibula este ruginită dar pare pe alocuri să păstreze urme de trecere prin foc. Dimensiuni: 0,033 m lungime, (fig. 9, M. 5 b/II; 29, M. 5 b/II și pl. VIII, M. 5 b/II).

III. Lîngă fibulă se aflau mai multe fragmente roșiatice care aparțineau unei străchini. Vasul nu a putut fi salvat.

M. 6/1962. Groapa funerară slab colorată. Surprinsă atît în profil cît și în grundris. Adîncirea gropii s-a făcut de sub baza nivelului de locuire din secolul III e.n. și pătrundea în nisipul steril pînă la 2,02 m. Forma gropii era ovală neregulată. Diametre: 0,92 x 1,30 m. (fig. 10, pl. II/4).

I. Oase calcinate în cantitate mare răspîndită mai în toată umplutura gropii. Pachetul mai compact de oase se afla pe fundul gropii, între vasele mari VIII și IX.

Obiectele de metal, vasele și oasele de animal au fost grupate și suprapuse către centrul gropii deși spațiul săpat era mai încăpător.

https://biblioteca-digitala.ro

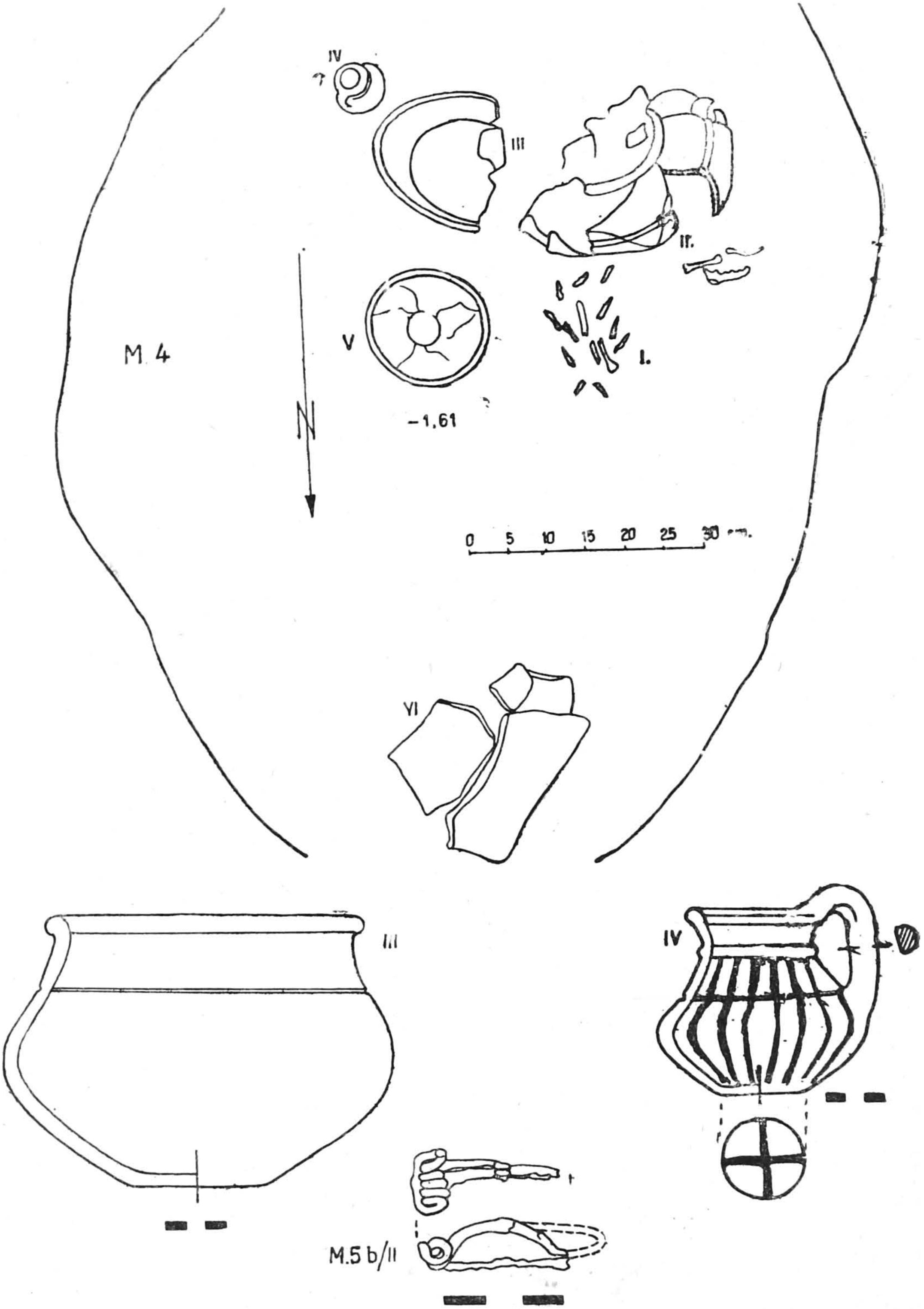

Fig. 9.

https://biblioteca-digitala.ro

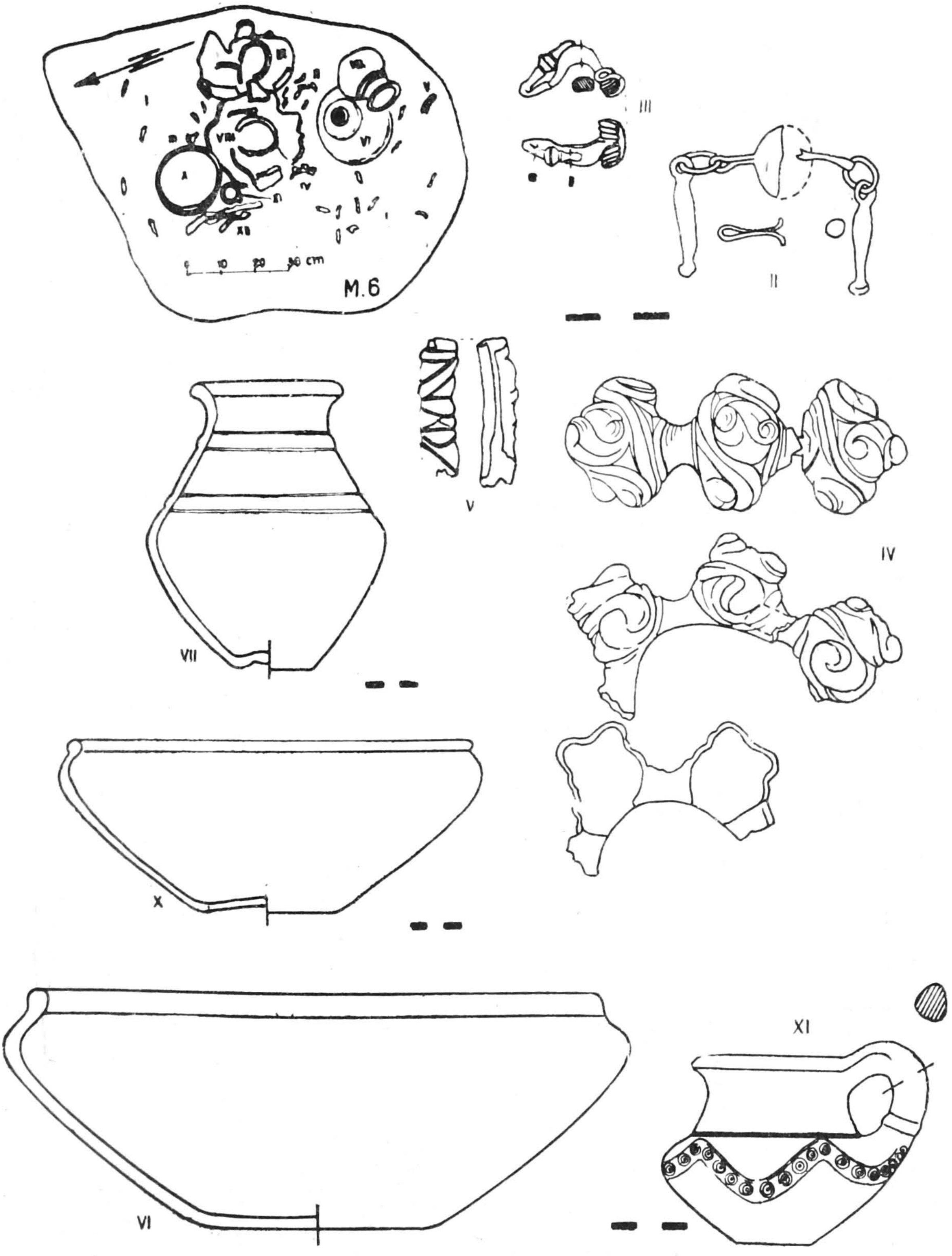

Fig. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

II. Intre 1,50 m—1,61 m s-au găsit două semitimpane de care atîrnau două bastonaşe prinse în verigi. Toate piesele sînt din fier şi aparţin probabil unui colier. Diametrele timpanelor: 0,22 m. Lungimea bastonaşelor 0,031 m. (fig. 10/II; 34, M. 6/II, pl. XI, M. 6/II).

III. La 1,18 m adîncime s-a găsit o mică fibulă de bronz cu arcul îngroşat şi piciorul prevăzut cu o sferă cu polii alungiţi. Vîrful cozii este aproape lipit de arc, dar nu prins. Capul fibulei este format din şase spire. Coarda este aşezată în faţă. Dimensiuni: 0,03 m lungime. (fig. 10/III; 28, M. 6/III, pl. VII, M. 6/III).

In regiunea de ENE a gropii, izolată de grupul de obiecte, s-a aflat un fragment de brăţară de bronz cu trei semiove, decorate cu proeminenţe plastice în spirale. Două segmente fac parte din corpul brăţării, al treilea aparţine piesei detaşabile şi păstrează limba de fixare. Golurile semiovelor sînt umplute cu o masă întărită. Urme nete de ardere. Diametrul fragmentului existent: 0,08 m. (fig. 10/IV; 31, M. 6/IV, pl. IX, M. 6/IV).

V. Un fragment dintr-o brăţară de bronz, tubulară, cu decor geometric în relief, deformată de ardere, a fost găsit la baza gropii la adîncime de 2,05 m. (fig. 10/V, fig. 31, M. 6/V, pl. IX, M. 6/V).

In nivelul superior al gropii, între 1,60 m şi 1,89 m, se aflau vasele. O parte din ele, din cauza tasării nisipului din umplutură gropii s-au deplasat din poziţia lor iniţială.

VI. Strachină adîncă, neagră, răsturnată cu fundul în sus. Pînteoele vasului este arcuit şi plasat sub buză. Fundul perforat circular, intenţionat (Seelenloch?). Dimensiuni: 0,10 m înălţime, diametrul gurii 0,25 m. (fig. 10/VI; 41, M. 6/VI, pl. XVIII, M. 6/VI).

VII. Vas negru, bitronconic, cu pereţii arcuiţi, în formă de „carafă". Recipientul este decorat pe gît şi în partea superioară a pîntecelui cu cîte un inel reliefat, circular. Fundul vasului are un umbo pronunţat. Dimensiuni: înălţime 0,17 m, diametrul pîntecelui 0,143 m. (fig. 10/VII; 40, M. 6/VII, pl. XVII, M. 6/VII).

VIII—IX. Spre centrul gropii, s-au descoperit două vase de mari dimensiuni, ambele negre la culoare. Vasele aveau o formă bitronconică, cu gîtul îngust, cilindric, decorat cu inele reliefate. Nu s-au putut salva decît cîteva fragmente din vase.

X. Lipită de unul din vasele mari, se află o strachină cenuşie, cu umerii bombaţi şi buza inelară. Vasul are fundul uşor concav. Dimensiuni: înălţime 0,075 m, diametrul gurii 0,21 m. (fig. 10/X, 41, M. 6/X, pl. XVIII, M. 6/X).

XI. Intre strachină şi vasul mare amintit, s-a găsit o cană mică, cenuşie, cu profil bitronconic şi gît alungit. Toarta puţin înălţată. Sub o linie adîncită dintre pîntece şi gît, se află un decor format dintr-o ghirlandă în zig-zag de cerculeţe adîncite. Dimensiuni: înălţimea 0,055 m, diametrul gurii 0,062 m. (fig. 10/XI; 45, M. 6/XI, pl. XXII, M. 6/XI).

XII. In apropiere de căniţa amintită s-a găsit „ofranda de carne". Oase de porc şi pasăre, aşezate la un loc.

M. 9/1964. Groapa oval-alungită, orientată NNV-SSE, adîncită în nisipul dunei. Dimensiuni: 0,60 x 1,25 m. Complexul funerar zace pe fundul gropii la adîncime de 1,05 m. Mormîntul a fost descoperit în zona unde duna era parţial rasă. In cuprinsul gropii, la extremitatea sa de SSE, s-a descoperit o strachină (XIV) cu 0,70 m mai sus decît restul complexului. De la nivelul acestui vas şi pînă la baza gropii, umplutura gropii a căpătat treptat o culoare mai intens cenuşie. (fig. 11; pl. II/5—6).

I. Spre latura de SSV a gropii se aflau oasele calcinate, aşezate într-un pachet compact. Cîteva oase, amestecate cu cenuşă, se aflau însă şi către centrul gropii. In această parte oasele erau mai rare.

II. La limita de est a suprafeţei cu oase, ceva mai sus decît acestea, s-a găsit o fibulă de bronz cu piciorul prins de arc. Piciorul fibulei este împodobit cu o sferă turtită, decorată cu şanţuiri oblice. Capul fibulei este format din patru spire, coarda aşezată în faţă. Dimensiuni: lungime 0,08 m. (fig. 11/II; 29, M. 9/II şi pl. VIII, M. 9/II).

III. In apropierea fibulei se afla lama unui cuţit de fier, cu mînerul rupt. Pe ambele feţe ale lamei s-au amprentat resturile unei ţesături din două fire. Dimensiunile cuţitului: lungime 0,16 m. (fig 12/III; 36, M. 9/III; pl. XIV, M. 9/III).

https://biblioteca-digitala.ro

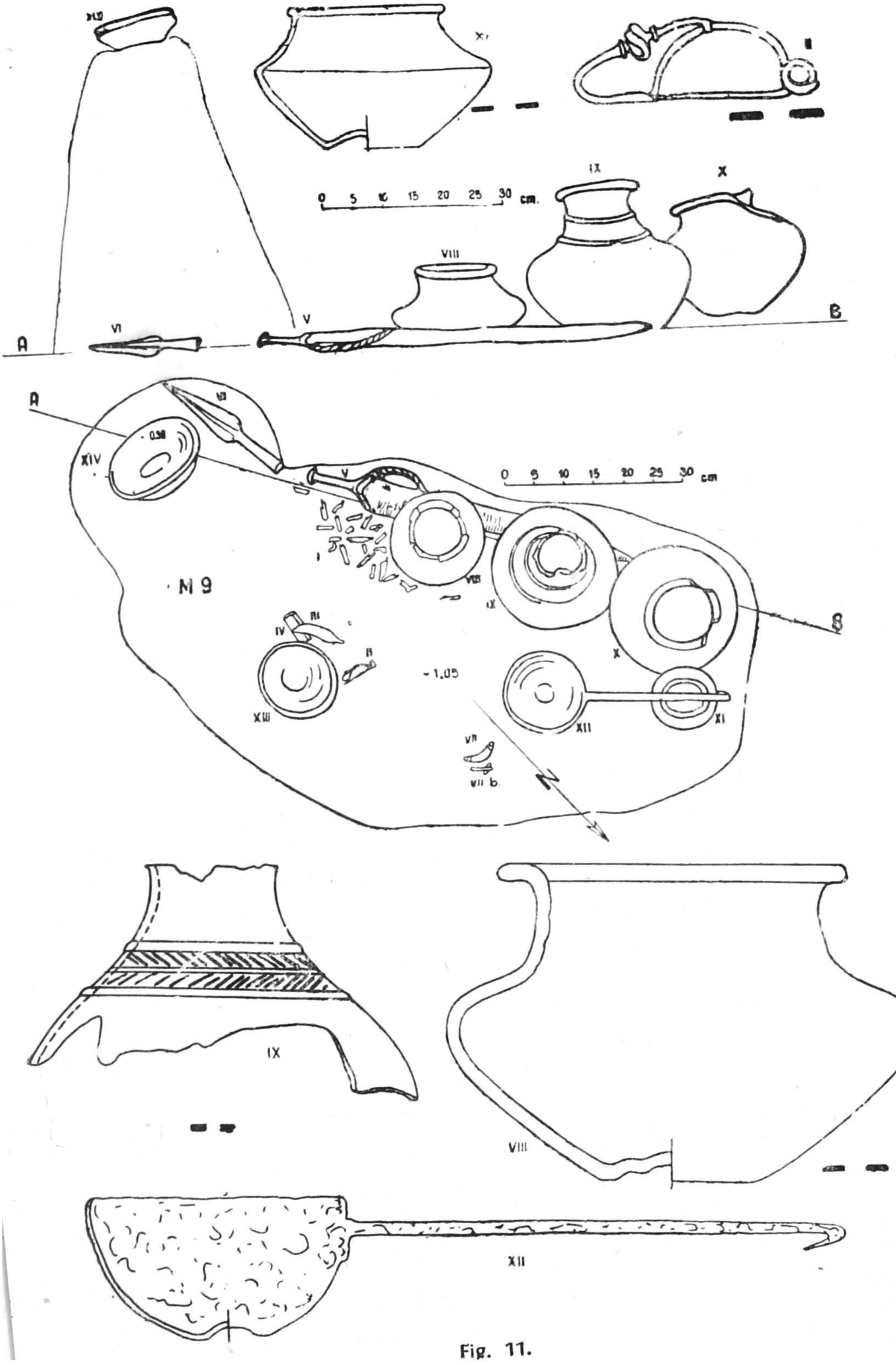

Fig. 11.

https://biblioteca-digitala.ro

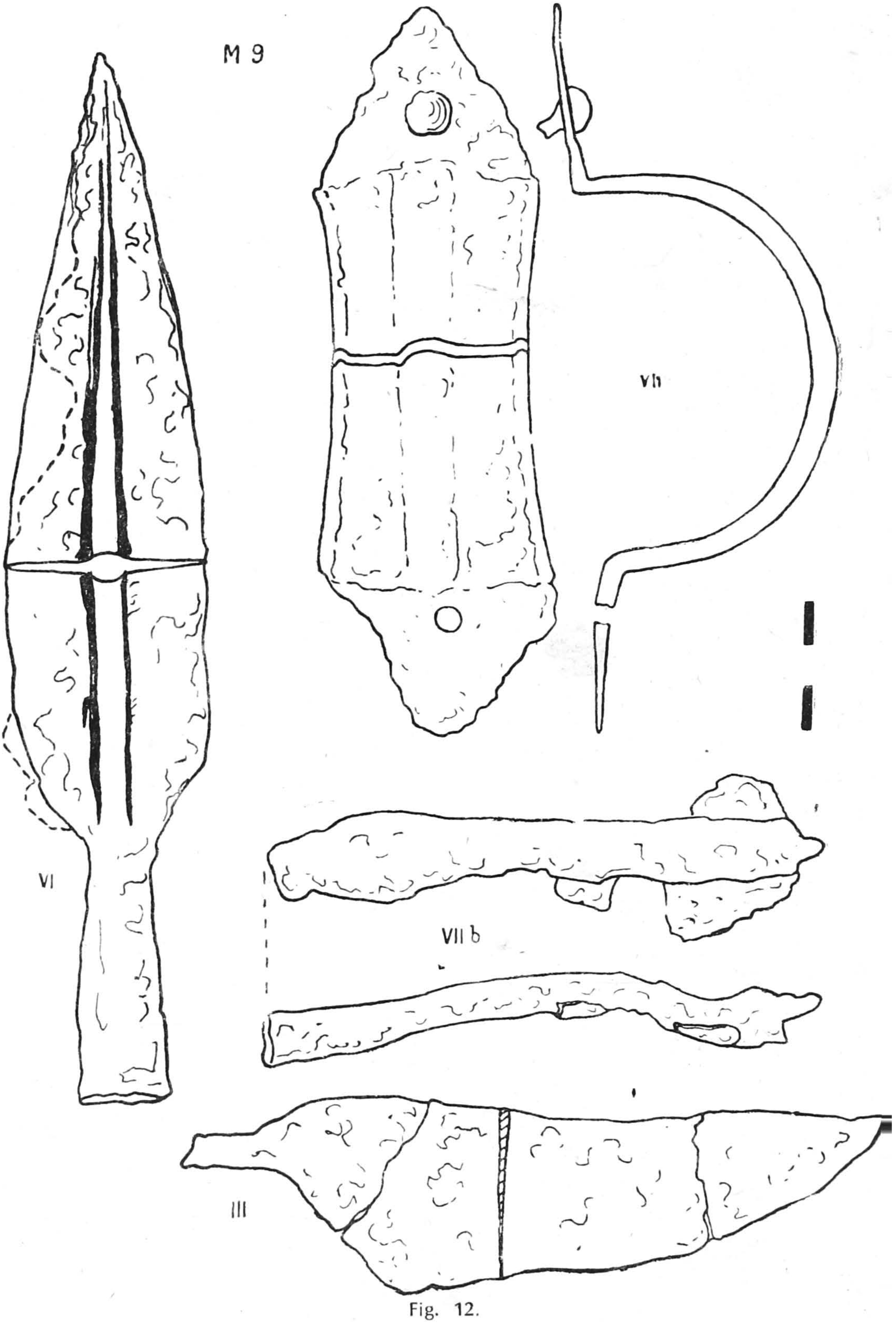

Fig. 12.

https://biblioteca-digitala.ro

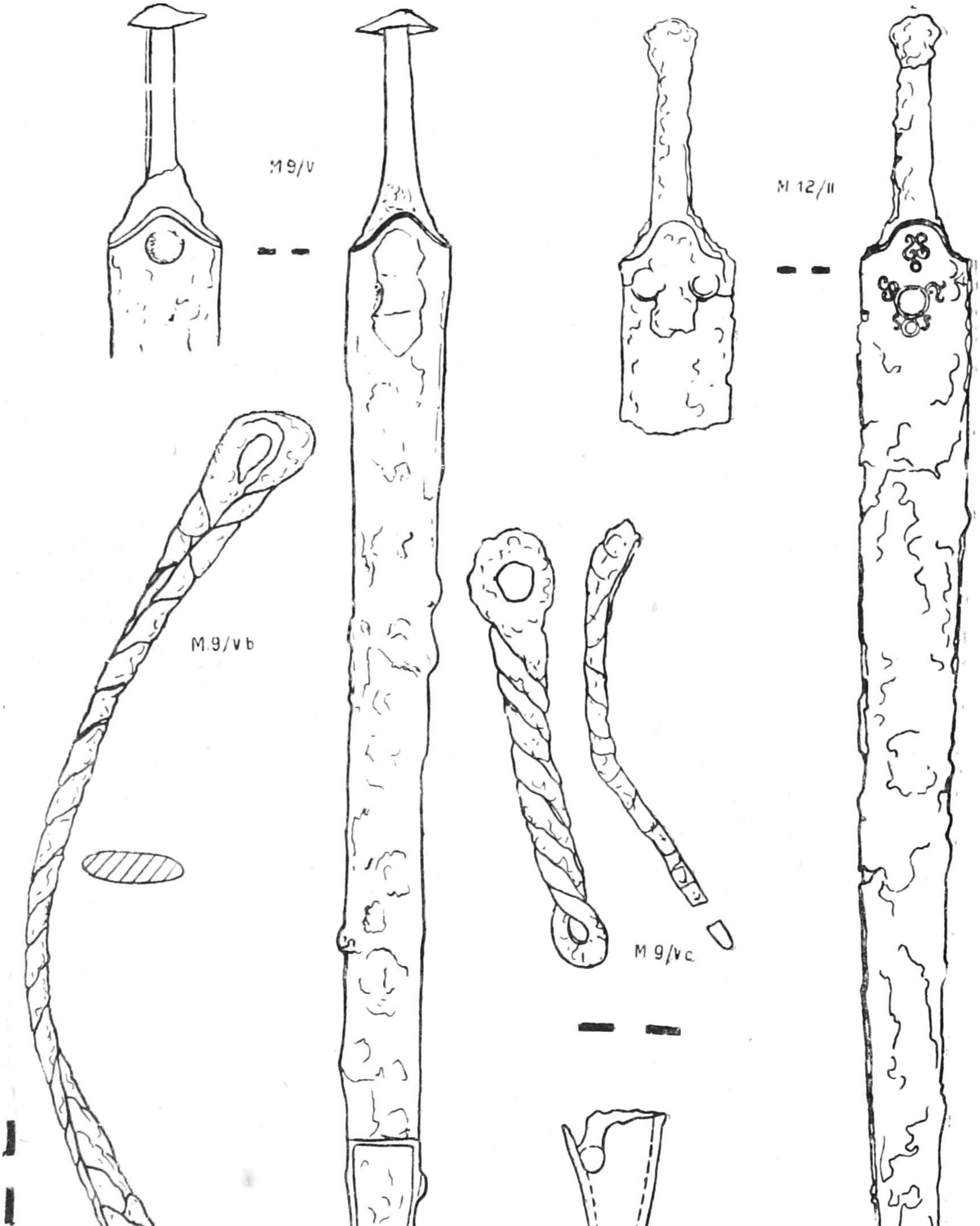

Fig. 13.

https://biblioteca-digitala.ro

IV. Lipită de lama cuțitului se află o cute de gresie paralelipipedică, negăurită. Amprentele țesăturii se recunosc și pe una din fețele cutei. Dimensiuni: lungime 0,99 m. (fig. 36, M. 9/IV).

V. La marginea de SSV a gropii, în partea deasupra pachetului de oase, s-a găsit o sabie de fier cu teacă, tip Latène C. Mînerul cu tije lungă, secțune pătrată și terminat cu un buton-floare, era îndreptat spre SSE, vîrful săbiei către NNV. Dimensiuni: lungime 0,840 m, lățimea săbiei la gura tecii 0,064 m. Teaca săbiei este prost păstrată și atacată de rugină. La vîrful tecii se observă, sudată de rugină, buterola. Marginile acesteia se ridică în sus pe teacă și se unesc într-o bară transversală reliefată. In partea de sus, teaca are un profil campaniform ca și buza săbiei. Sub aceasta, pe fața care era văzută, se află un buton mare, decorativ. Cealaltă față a tecii, aceea dinspre corp este prevăzută cu o ureche scundă și lată pentru prinderea lanțurilor ce se atașau la centură. Obișnuiții butoni laterali ai urechei, lipsesc. (fig. 13, M. 9/V; pl. XIII, M. 9/V a—b).

Lanțurile s-au găsit atașate chiar la locurile lor. Piesa mai lungă era în partea sa superioară, apropiată de urechiușă, în timp ce extremitatea inferioară se încovoia, alipindu-se de cealaltă parte a tecii. Lanțul mai mic era alăturat urechiușii, fără a fi fixat și atîrna în jos de partea opusă lanțului mare.

Ambele lanțuri sînt lucrate din sîrme groase de fier, răsucite, bătute și aplatizate cu ciocanul. Capetele lanțurilor se termină cu cheutori inelare pentru fixare (în afară de extremitatea inferioară a lanțului lung, care este rupt din vechi). Dimensiuni: lungimea piesei mari 0,34 m, lungimea lanțului mic 0,18 m. (fig. 13, M. 9/V b—c, pl. XIII,

VI. In apropierea mînerului săbiei, în continuare spre SSE, s-a găsit un vîrf de suliță din fier, foarte oxidat, în formă de frunză de salcie, străbătută de o nervură mediană, reliefată. Manșonul de înmănușare tubular, conic, păstrează resturi putrezite de lemn de la vergeaua suliței. Dimensiuni: lungime 0,25 m, lățime 0,05 m. (fig. 12/VI, pl. XIV, M. 9/VI).

VII. In partea opusă a gropii, spre ENE, s-a găsit partea metalică a unui umbo de scut, în formă de bandă profilată, cu capetele în unghi ascuțit. La ambele capete se mai păstrează niturile care pătrundeau în discul de lemn al scutului. Dimensiuni: lungime 0,173 m, lățime 0 045 m. (fig. 12/VII, pl. XIV, M. 9/VII).

VII b. Lîngă umbo-ul de scut se afla un cîrlig de cingătoare din fier, foarte oxidat. Dimensiuni: lungime 0,13 m. (fig. 12/VII b).

Vasele de ofrandă în număr de șase, erau parte înșiruite de-a lungul săbiei, pe latura de VNV a gropii (VIII—X), parte așezate spre mijlocul gropii (XI—XIII).

VIII. Către mînerul săbiei se afla un castron, roșcat gălbui, cu pereții arcuiți, cu gîtul cilindric, înalt. Buza inelară, proeminentă. Fundul cu umbo pronunțat. Dimensiuni: înălțime 0,16 m, diametrul gurii 0,19 m. (fig. 11/VIII; 43, M. 9/VIII; pl. XX, M. 9/VIII).

IX.—X. Două vase mari, bitronconice, cenușii, cu inele reliefate la baza gîtului. Unul din acestea a fost parțial salvat. Vasul are pereții bombați, gîtul subțire, înalt. Buza răsfrîntă mare. Pe umăr, între două inele reliefate subțiri se află două benzi decorate cu bastonașe adîncite și lustruite, oblice, așezate în sens contrar. Vasul are o culoare cenușie. (fig. 11/IX; 39, M. 9/IX și pl. XVI, M. 9/IX).

XI. Alipit de vasul XI, se afla un alt castron, bitronconic, roșcat, cu buza inelară teșită. Fundul are un umbo pronunțat. Dimensiuni aproximative: 0,12 m, înălțime 0,102 diametrul gurii. (fig. 11/XI; 44, M. 9/XI și pl. XXI, M. 9/XI).

XII. Pe gura castronului menționat se sprijinea coada unui polonic de fier (vas de turnat metalul). Cupa polonicului era îndreptată spre ESE. Pe fund umbo. Dimensiuni: înălțime 0,10, diametrul gurii 0,22. (fig. 11/XII).

XIII. In apropierea fibulei de bronz, a cuțitului și cutei, s-a mai găsit o strachină, neagră, cu buza inelară. Vasul nu a putut fi recuperat.

XIV. O altă strachină roșiatică, cu buza inelară, complet distrusă, se afla cu 0,70 m mai sus în groapă decît restul compexului funerar. Dimensiuni luate pe loc: 0,09 m, înălțime, diametrul gurii 0,21 m.

M. 10/1964. Groapa funerară nu s-a putut preciza. La adîncime de 1,25 m în nisip steril s-a descoperit complexul funerar, format din oase arse și trei vase de ofrandă. (fig. 18 M. 10 și pl. III/1).

https://biblioteca-digitala.ro

I. Oase calcinate, nu prea numeroase, așezate grupat pe pămînt.

II. La cîțiva cm est de acestea, se afla o strachină de culoare neagră, cu buza îngroșată. In interiorul vasului s-au găsit cîteva oase arse. Strachina nu a putut fi recuperată.

III. La est de resturile de incinerație se afla un castron negru, bitronconic, cu gîtul scund. Vasul nu a putut fi recuperat.

IV. La NNV de pachetul de oase, se găsea un alt castron, castaniu, bitronconic, cu gîtul înalt și prag reliefat pe pîntece. Fundul concav. Dimensiuni: înălțime 0,09 m, diametrul gurii 0,102 m. (fig. 18, M. 10/IV; 43, M. 10/IV, pl. XX, M. 10/IV).

M. 11/1964. Groapa ovală, slab colorată, surprinsă imediat deasupra complexului, la 0,85 m adîncime. Baza gropii la 1,07 m. Diametrele 0,85x1,00 m. (fig. 14, pl. III/2).

I. Pachet de oase calcinate, destul de numeroase, așezate spre limita de NNV a gropii.

II. La est de pachetul de oase se afla, trecută prin foc, o fibulă de fier, tip Latène mijlociu, cu nodozități (?). Piesa este foarte rău conservată. Dimensiuni aproximative: 0,18 m, lungime. (fig. 14/II; 30, M. 11/II, pl. III/4).

III. Sub fibula de fier s-a mai găsit o altă fibulă, dar de bronz. Obiectul este ars. Piciorul este distrus. Capul fibulei este format din patru spire cu coarda în față. Dimensiuni: 0,86 m lungime. (fig. 14/III; 29, M. 11/III, pl. VIII, M. 11/III).

IV. La un loc cu fibulele s-au găsit cîteva fragmente dintr-un colier de bronz format din tăblițe rectangulare, decorate cu cerculețe adîncite. Extremitățile laterale ale tăblițelor, prevăzute cu manșoane tubulare înlănțuie cîte o verigă de care se prind alte plăci similare, dar și cîte un bastonaș — pandativ —, terminat cu un călcîi aplatizat. Bastonașele sînt decorate pe mijlocul lor cu aceleași cerculețe incizate. Toate piesele colierului sînt arse. Dimensiuni: 0,053 x 0,022 m, diametrele plăcilor cu manșoane: 0,024 m, diametrul verigilor 0,043 m, lungimea bastonașelor. (fig. 14/IV, 34, M. 11/IV, pl. XI, M. 11/IV).

V. In zona de oase s-a mai aflat o fibulă de bronz arsă, cu piciorul prevăzut cu o mică sferă aplatizată. Vîrful cozii nu se lipește de arc. Capul fibulei este format din patru spire, coarda este așezată în față. Dimensiuni: lungimea 0,038 m. (fig. 14/V; 28, M. 11/V).

VI. Impreună cu exemplarul menționat se mai afla o altă fibulă de bronz de asemenea trecută prin foc. Piciorul fibulei este prevăzut cu un disc. Vîrful cozii este prins de arc. Dimensiuni: lungime 0,034 m. (fig. 14/VI; 28, M. 11/VI).

Mijlocul și latura de ESE a gropii era ocupată de vasele de ofrandă și de oase de animale.

VII. Vas de dimensiuni mari, cu pereții arcuiți. Recipientul era complet măcinat.

VIII. Strachină neagră cu pereții arcuiți, fără gît, cu buza îngroșată, teșită și răsfrîntă. Fundul ușor concav. Dimensiuni: înălțime 0,12 m, diametrul gurii 0,24 m. (fig. 14/VIII; 42, M. 11/VIII, pl. XIX, M. 11/VIII).

IX. Alăturat strachinei se afla un castron, cenușiu gălbui. Vasul nu a putut fi salvat.

X. La ESE de castron, s-a găsit o căniță roșie, bitronconică, cu fundul înălțat pe inel. Toarta și gura ruptă din vechi. Dimensiuni: 0,09 m, înălțime. (fig. 14/X; 45, M. 11/X, pl. XXII, M. 11/X).

XI. „Ofranda de carne", un maxilar și cîteva coaste de porc, era depusă în partea de vest a gropii.

M. 12/1964. Groapa funerară aproximativ de formă rectangulară (colțul de est teșit, oblic). Dimensiuni: 1,00 m, 0,90 m. Adîncime 1,16 m. (fig. 15; pl. III/3,5).

I. La marginea de vest a gropii, s-a găsit grămadă o cantitate mare de oase calcinate. O lentilă de cenușă, groasă de aproape un cm, se întindea peste toată lungimea de apus a gropii.

II. In această suprafață de cenușă, s-a găsit chiar la marginea gropii o sabie de fier băgată în teacă sa. Mînerul săbiei, terminat cu un buton, cu secțiune patrată, era îndreptat spre nord, iar vîrful acesteia către sud. In apropiere de vîrf, dar deplasată pe latura sa stîngă, se afla buterola în formă de V a tecii.

https://biblioteca-digitala.ro

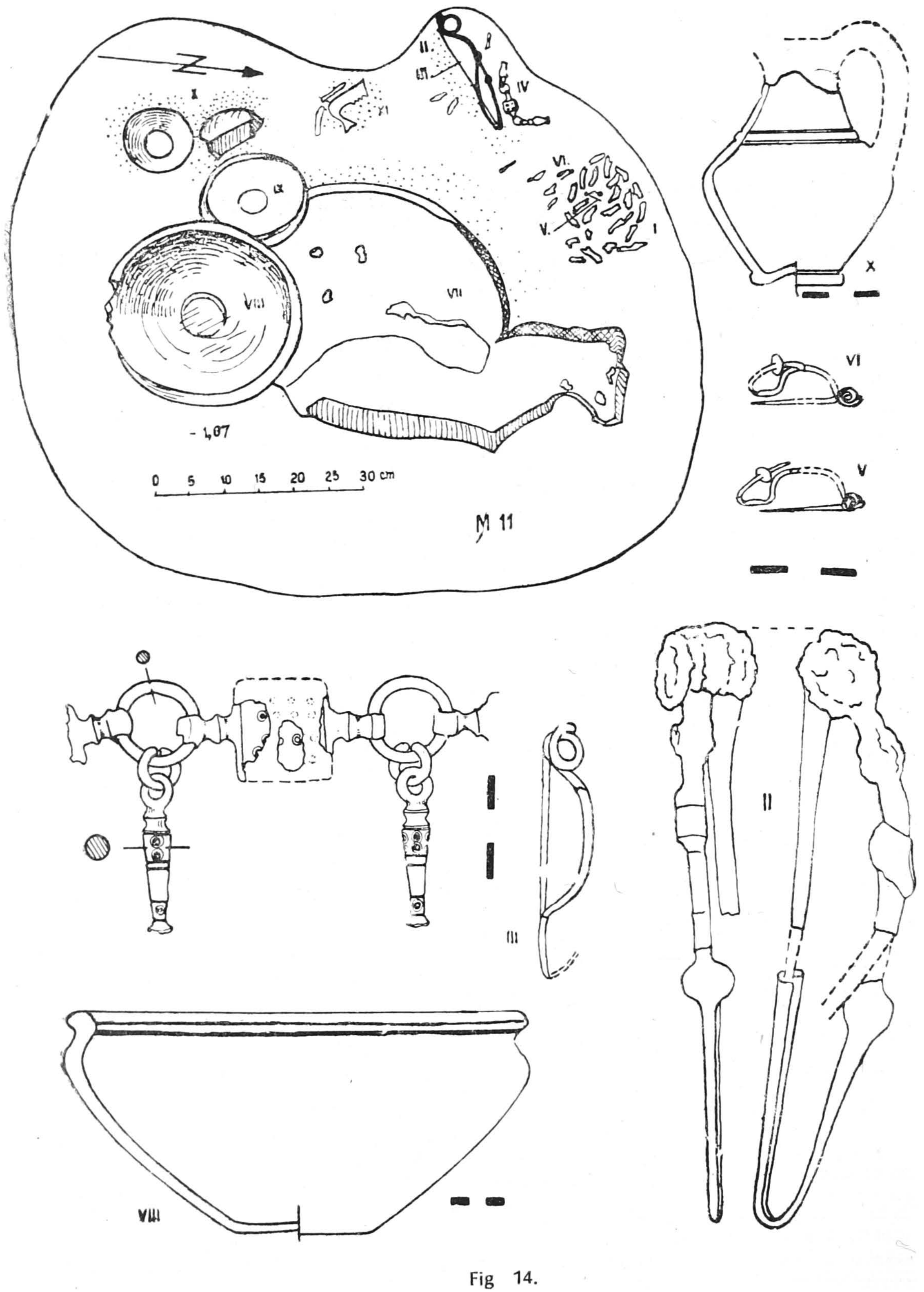

Fig 14.

https://biblioteca-digitala.ro

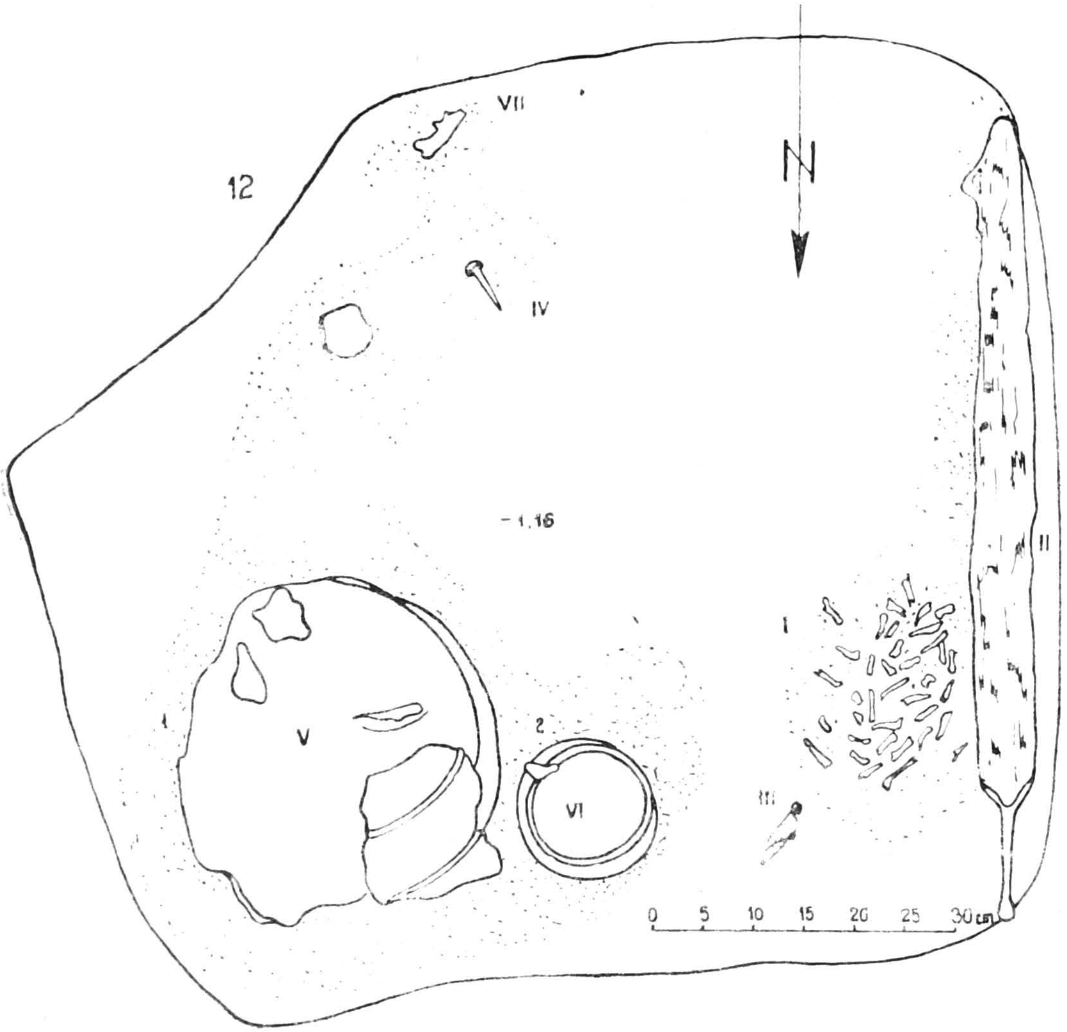

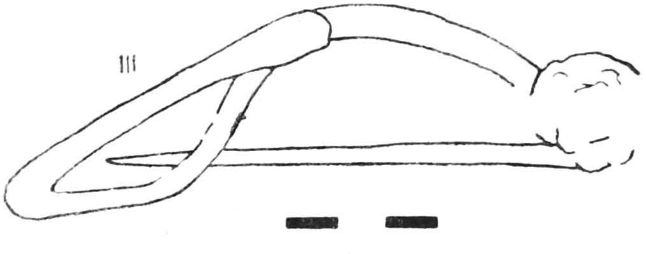

Fig. 15

https://biblioteca-digitala.ro

Partea de sus a săbiei, sub mîner, are un profil de clopot, formă care o împrumută şi gura tecii. Teaca în cea mai mare parte deteriorată, este gravată pe fața care era privită, sub gură, cu cercuri, S-uri simple, afrontate şi triscele. Pe partea opusă, de asemenea sub gura tecii, se află urechiuşa lată şi mică, însoțită de doi butoni laterali, pentru prinderea lanțurilor de fixare. Dimensiuni: lungime 0,82 m, lățime la gura tecii 0,006 m. (fig. 13, M. 12/II, pl. XIII a—b).

III. In apropiere de pachetul de oase, spre nord, s-a găsit o fibulă de fier, tip Latène mijlociu, în mare parte distrusă de foc şi de rugină. Se poate recunoaşte la cap poziția corzii care se afla aşezată în spatele spirelor. Dimensiuni aproximative: lungime 0,13 m. (fig. 15/III, 30, M. 12/III).

IV. Spre partea opusă a gropii, spre est, într-o zonă de cenuşă subțire, s-a găsit un cui de fier cu floare mare. Dimensiuni: lungime 0,05 m.

In colțul de NNE a gropii se găseau două vase de ofrandă. Ambele recipiente erau foarte prost păstrate.

V. Vas mare cu pereții arcuiți, gîtul cilindric. Culoare neagră.

VI. Strachină cu buză inelară, îngroşată, culoare cenuşie.

VII. In partea de ESE a gropii se afla „ofranda de carne", cîteva oase şi un maxilar de porc.

M. 13/1964. Groapa funerară a fost săpată în stratele de nisip steril a dunei. Oasele arse, obiectele de inventar, ofrandele, erau aşezate pe fundul gropii la 1,55 m adîncime, în afară de vasul VII care se afla în cuprinsul gropii, la adîncime de 1,30 m. (fig. 16; pl. III/6.

I. Grămadă de oase arse, relativ mică, aşezată la mijloc între vasele de ofrandă.

II. Foarte apropiată de vase se afla o fibulă fragmentară de fier. Piciorul avea spre capătul său o sferă neregulată, amplificată de rugină. Nu se poate preciza dacă vîrful său se prindea de arc. Dimensiuni: 0,086 m. (fig. 16/II, fig. 29, M. 13/II).

III. La 0,50 m mai la NNV de pachetul de oase s-a găsit o a doua fibulă de fier, tip Latène mijlociu, fragmentară. Numărul spirelor de la cap nu se pot preciza. Coarda este aşezată in față. Dimensiuni aproximative: 1,13 m. (fig. 16/III; fig. 30, M. 13/III).

IV. La nord de resturile de incinerație, se afla un vas mare, bitronconic, complet distrus de umezeală.

V. Alăturat acestuia, se afla o strachină bitronconică roşu-gălbuie, cu buza teşită şi răsfrîntă şi fundul plat. Dimensiuni: înălțime 0,092 m, diametrul gurii 0,20 m. (fig. 16/V şi fig. 42, M. 13/V).

VI. La sud de strachină, dar imediat în apropiere se află un castron negru, cu pereții şi gîtul arcuit. Slab prag pe pîntece. Buza teşită şi puțin răsfrîntă. Fundul vasului este uşor concav. Dimensiuni: înălțime 0,18 m. (fig. 16/VI; 43, M. 13/VI, pl. XX, M. 13/VI).

VII. Vas-cană cu pereții arcuiți, gîtul prelung conic. Fundul plat. Buza şi partea superioară torții rupte din vechi. Decor de caneluri verticale pe pîntece. Cana este lucrată cu mîna. Aspect hallstattian întîrziat. Culoare castanie. Dimensiuni: înălțime 0,13 m, diametrul gurii 0,10 m. (fig. 16/VII, fig. 46, M. 13/VII, pl. XXIII, M. 13/VII).

M. 14/1964. Groapa funerară s-a putut urmări cum cobora de sub baza nivelului secolului III e.n., perfora stratul Baden-Pécel şi se adîncea în nisipul steril al dunei pînă la adîncime de 1,90 m. Conturul gropii în plan nu a putut fi determinat. (fig. 17, pl. III/7 şi IV/1).

I. Oase calcinate umane, răspîndite şi destul de puține.

II. La VSV de oase se afla un cuțit de lovit din fier. Vîrful şi capătul mînerului rupte din vechi. Dimensiuni: 0,32 m, lungime. (fig. 17, M. 14/II; 36, M. 14/II).

III. La est de oase s-a găsit o strachină neagră cu buza inelară. Vasul nu a putut fi salvat.

IV—V. La nord de oase, aşezate unul lîngă altul se aflau două vase mari, unul negru, altul roşiatic, complet măcinate de umezeală.

https://biblioteca-digitala.ro

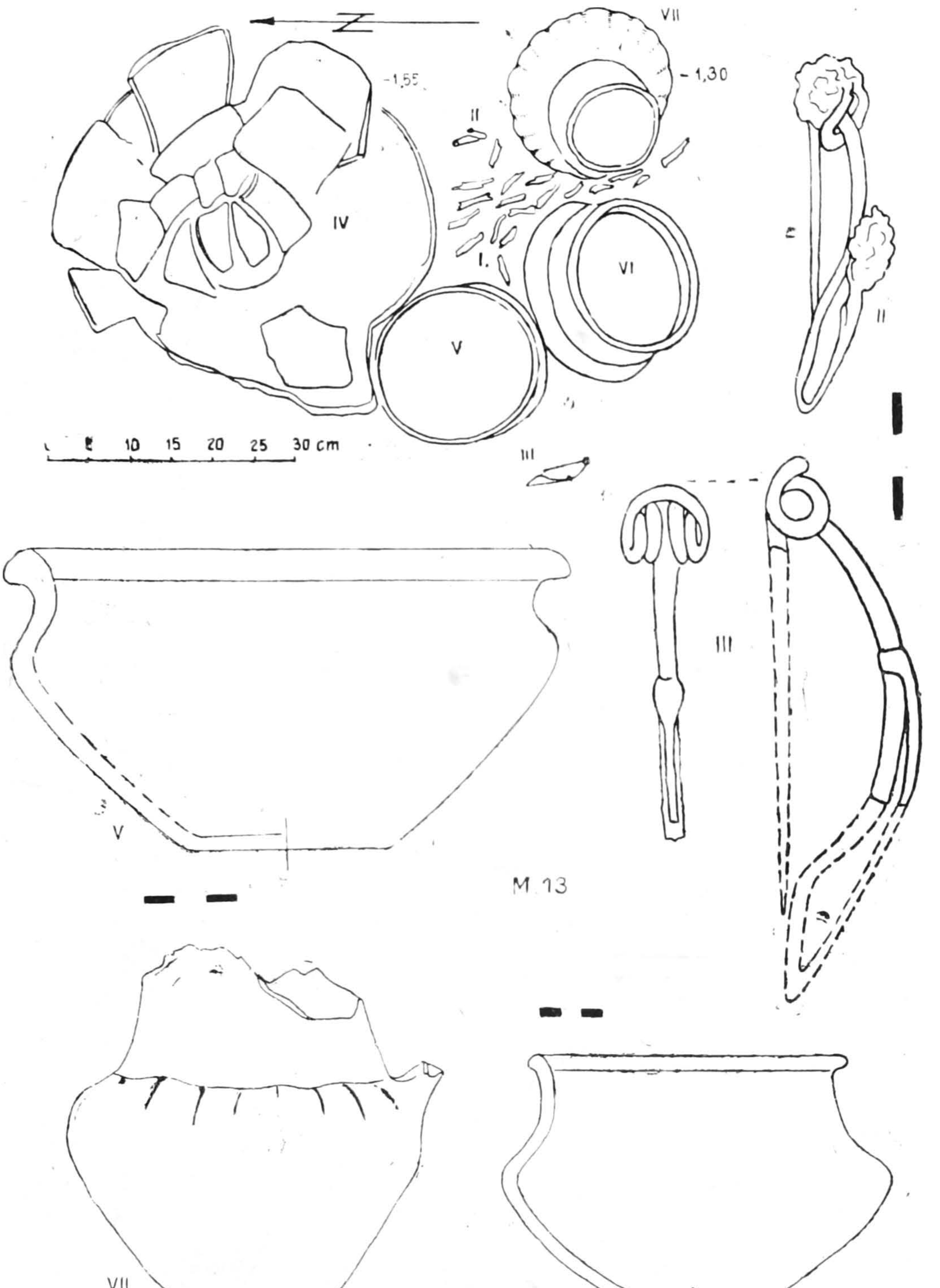

Fig. 16.

https://biblioteca-digitala.ro

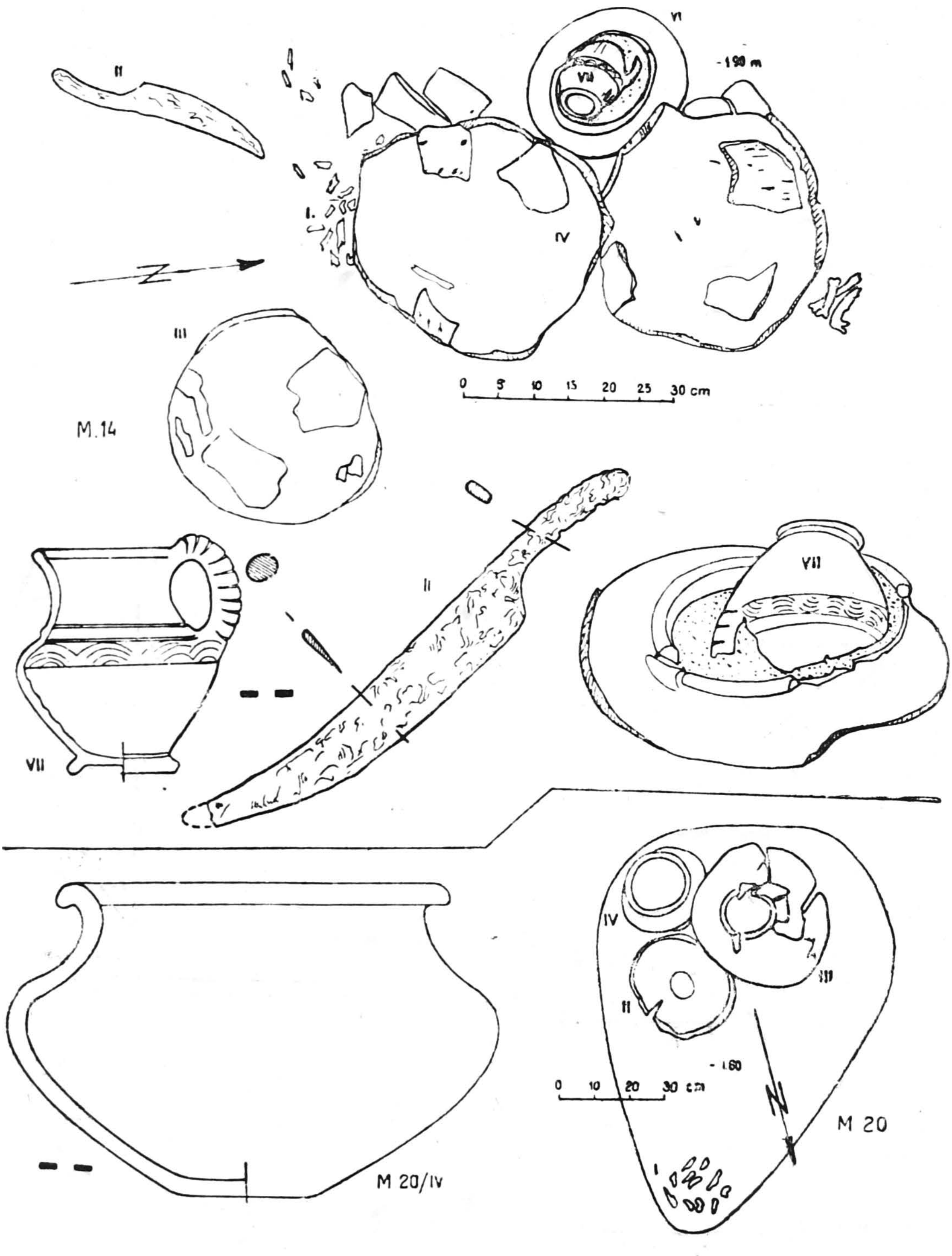

Fig. 17.

https://biblioteca-digitala.ro

VI. La vest de cele două vase mari s-a găsit un castron negru cu buza inelară, îngroşată, mult deteriorat. (fig. 17, M. 14/VI).

VII. In interiorul castronului, aşezată cu gura în jos s-a găsit o căniţă bitronconică, cu gîtul înalt şi toarta puţin supraînălţată. Decor adîncit pe pîntece, în ghirlandă de arcade concentrice. Crestături paralele, orizontale pe toartă. Dimensiuni: înălţime 0,13 m. (fig. 17, M. 14/VII; 45, M. 14/VII, pl. XXII, M. 14/VII).

VIII. In apropierea vasului V, se aflau cîteva oase de porc.

M. 15/1964. Groapa funerară slab colorată, circular-ovală, cu dimensiunile 0,82 x 0,96 m. Adîncime 1,80 m. (fig. 18 şi pl. IV/2).

I. Pachet izolat de oase în regiunea de vest a gropii. Cenuşe ceva mai abundentă în jurul oaselor dar şi împrăştiată aproape în tot cuprinsul gropii.

II. La 1,10 m de oase se afla o fibulă de bronz, Latène mijlociu, cu patru spire la cap şi coarda petrecută cruciş după arc. Piciorul este faţetat şi decorat cu cerculeţe incizate pînă la locul unde vîrful său se prinde pe arc. Arcul este şi el decorat cu mici umflături, între bucşa de prindere a cozii şi spiralele capului. Dimensiuni: lungime 0,098 m. (fig. 18, M. 15/II; 29. M. 15/II, pl. VIII, M. 15/II).

Mijlocul gropii era ocupat de vasele de ofrandă. Toate erau distruse din cauza umezelii.

III. In partea de nord a gropii se afla o strachină neagră, buza ingroşată, inelară. Fundul plat.

IV. In mijlocul gropii se afla un castron bitronconic cu prag accentuat pe pîntece şi două linii paralele incizate sub buză.

V—VI. Spre latura de sud a gropii se aflau alipite două vase mari, cu gîtul cilindric, unul negru, altul roşu. Formele lor nu s-au putut stabili.

VII. In partea de răsărit a gropii era depusă „ofranda de carne": oase de porc articulate şi un colţ de mistreţ.

M. 16/1964. Groapă rectangulară cu colţurile rotunjite, orientată VNV—ESE, adîncită în stratul Baden-Pécel, la adîncime de 1,2 m. Dimensiuni: 0,68x1,04 m. (fig. 19, pl. 8, IV/3).

I. Pachet de oase calcinate depuse în partea de NNV a gropii.

II. Imediat în apropiere se afla un vas fragmentar roşu, pronunţat bitronconic, în formă de „carafă". Umbo pe fund. Dimensiuni: 0,18 înălţime, diametrul pîntecelui 0,147 m. (fig. 19/II; 40, M. 16/II).

III. Către centrul gropii se afla un castron în parte distrus, galben-cenuşiu, cu umbo pe fund. Dimensiuni aproximative: 0,15 m înălţime, diametrul pîntecelui 0,25 m. (fig. 19/III; 44, M. 16/III).

IV. Al treilea vas, răsturnat spre est, pe axul longitudinal al gropii, are o formă de „carafă" cu pereţii rotunjiţi. Inele reliefate, aplicate pe gît şi partea superioară a pîntecelui. Umbo pe fund. Dimensiuni: 0,26 m înălţime, diametrul gurii 0,13 m. (fig. 19/IV; 40, M. 16/IV; pl. XVII, M. 16/IV).

M. 19/1964. Groapă oval-triunghiulară, neregulată, săpată în nisipul steril al dunei. Adîncime 2,20 m. Orientare NNE—SSV. Dimensiuni maxime 1,15 x 0,75 m. (fig. 20; pl. IV/4—6).

I. Pachet compact de oase arse, aşezate în partea de vest a gropii. Cenuşe şi rare oase calcinate extinse pe mai mult de 2/3 din suprafaţa gropii.

II. Amestecat cu oasele arse, s-a găsit un fragment probabil dintr-o fibulă de fier arsă cu nodozităţi pe arc. Schemă Latène mijlociu (fig. 20/II).

Lîngă grămada de oase, spre vest, s-au găsit alăturate, două fibule mici de bronz.

III. Un exemplar are piciorul prevăzut cu un disc; vîrful său este prins de arc, iar capul format din patru spire are coarda aşezată în faţă. Dimensiuni: 0,037 m lungime (fig. 20/III; 28, M. 19/III, pl. VII, M. 19/III).

https://biblioteca-digitala.ro

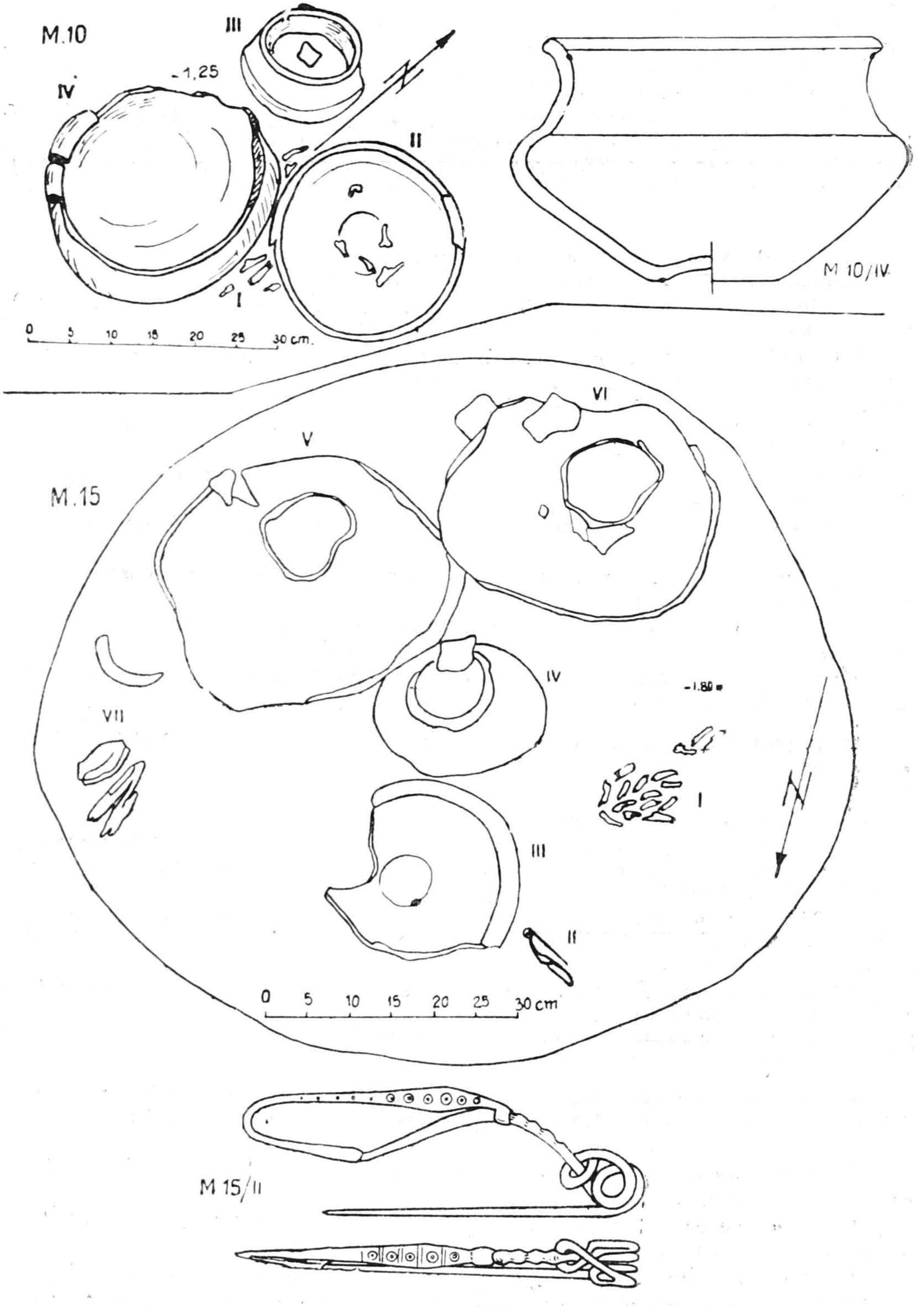

Fig. 18.

https://biblioteca-digitala.ro

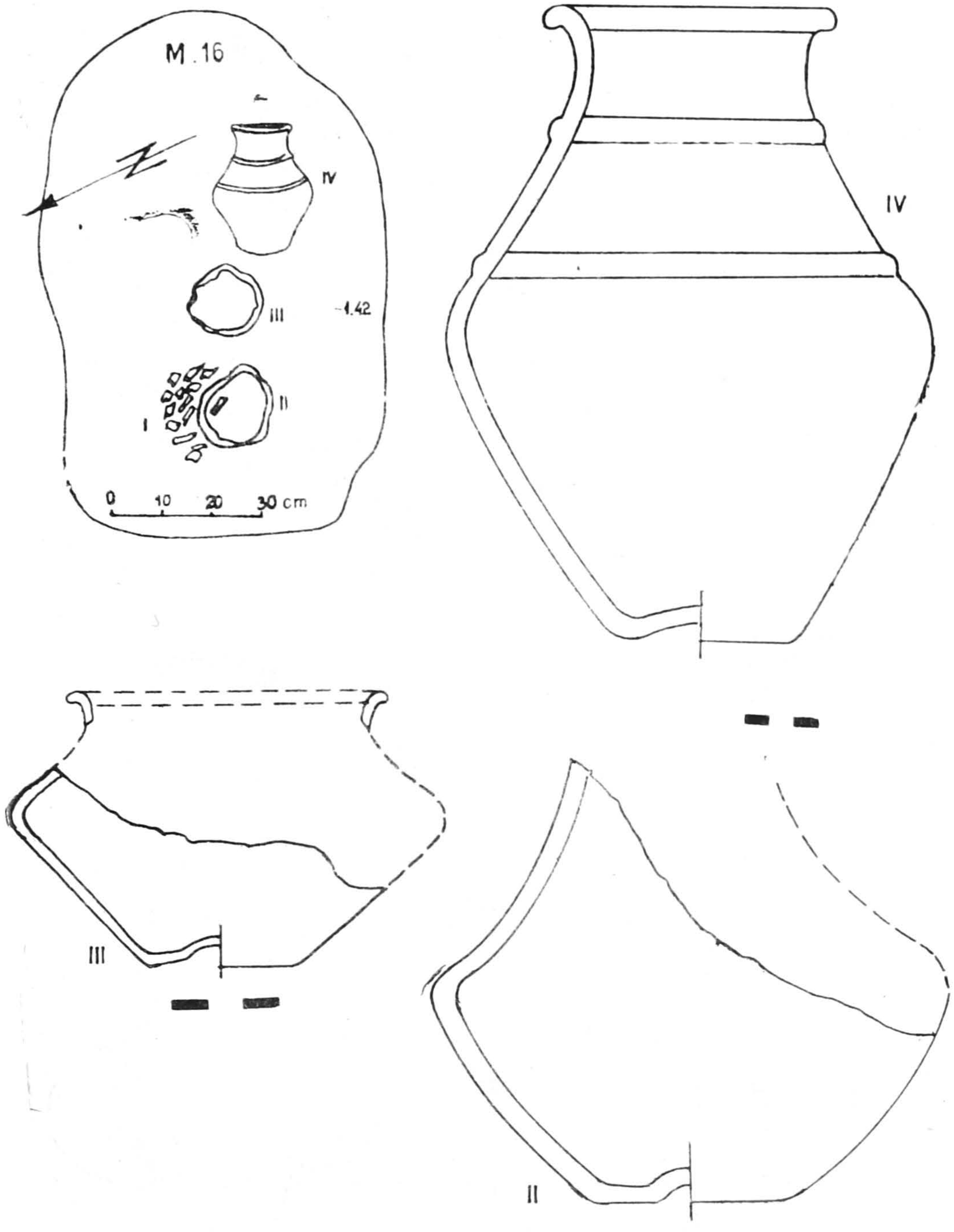

Fig. 19.

https://biblioteca-digitala.ro

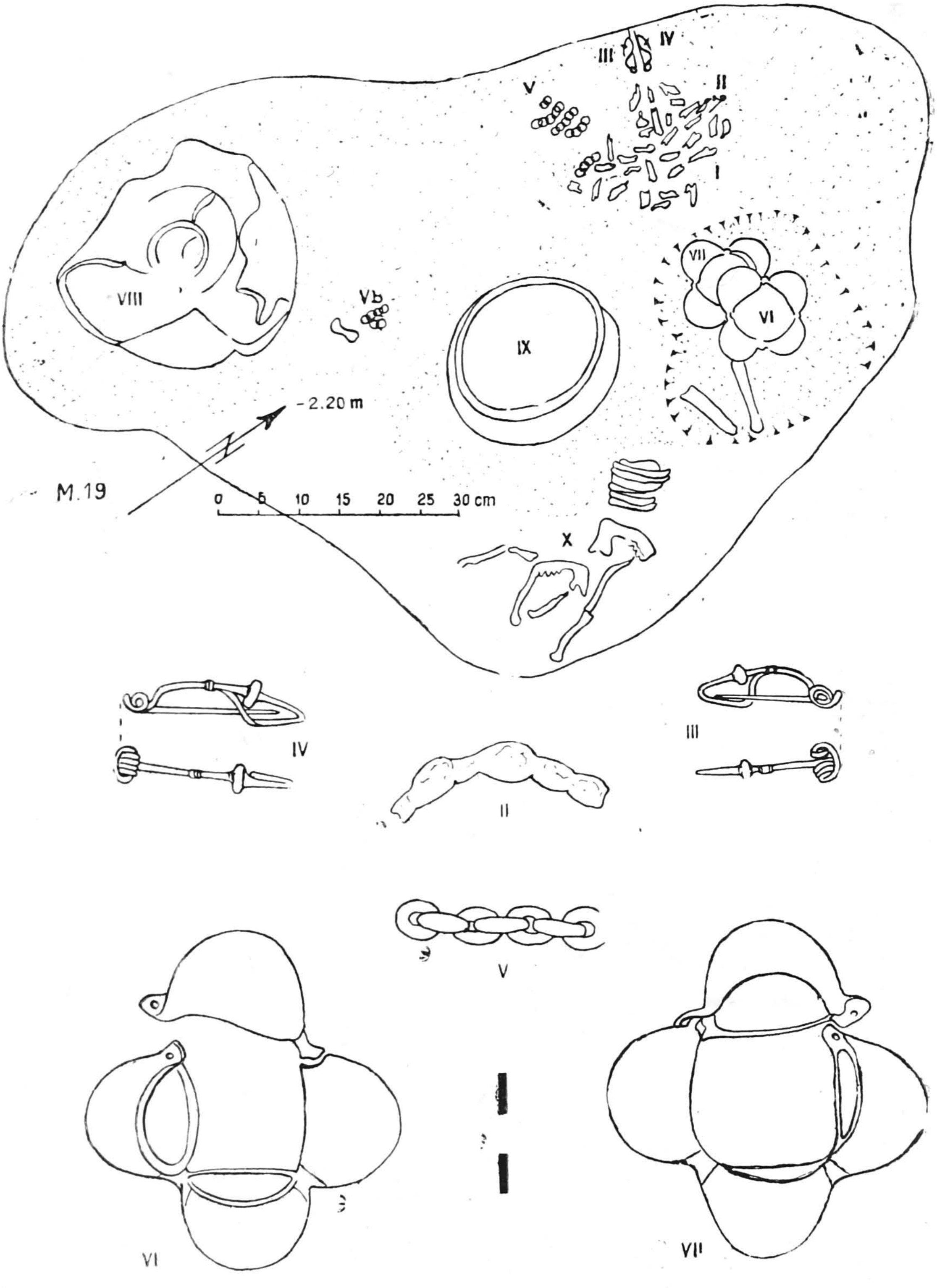

Fig. 20.

https://biblioteca-digitala.ro

IV. Celălalt exemplar similar cu primul, are bucşa care prinde arcul decorată cu linii crestate, oblice. Dimensiuni: 0,047 m. (fig. 20/IV; 28, M. 19/IV, pl. VII, M. 19/IV).

V—V b. La vest de resturile de incinerație, la cîțiva cm distanță, s-au găsit fragmente dintr-o centură de fier ruginită, lucrat din inele înlănțuite în cruce (fig. 20/V, 35, M. 19/V).

Alte fragmente, poate din acelaşi lanț, s-au aflat între cele două vase de ofrandă.

VI—VII. La 0,10 m de pachetul de oase, spre est, s-au descoperit suprapuse, lîngă două oase lungi de porc, două brățări de bronz cu patru semiove. Ambele exemplare au cîte o semisferă detaşabilă, prevăzută cu balama şi limbă de fixare. Brățările nu sînt decorate. Diametre: VI = 0,133 x 0,136 m; VII = 0,133 x 0,141 m (fig. 20 VI—VII; fig 33, M. 19/VI—VII, pl. X, M. 19/VII).

VIII. La extremitatea de SV a gropii se afla un vas mare, probabil bitronconic, complet distrus.

IX. Către mijlocul gropii se afla un al doilea vas, un castron roş închis. Şi acest vas era complet măcinat de umezeală.

X. In regiunea opusă pachetului de oase calcinate şi în afara zonei de cenuşe, s-au găsit oase articulate de porc: maxilare, coaste şi două oase lungi. La un loc cu acestea s-a aflat şi un maxilar de cîine.

M. 20/1964. Groapă oval-alungită, foarte slab colorată, adîncită în nisipul steril al dunei, la adîncime de 1,60 m. Orientare ENE—VSV. Dimensiuni: 1,15 x 0,82 m (fig. 17; pl. V/1).

I. Grămada de oase calcinate, depuse la extremitatea de ENE a gropii. La circa 0,40 m sud de oase erau aşezate alăturat, vasele de ofrandă.

II. Strachină roşie cu buza îngroşată şi teşită. Vasul nu a putut fi salvat.

III. Vas mare, bitronconic, negru, cu gîtul înalt conic, deteriorat aproape complet.

IV. Castron cu pereții şi gîtul arcuit galben-cenuşiu, buza răsfrîntă, fundul plat. Dimensiuni: 0,13 m înălțime, diametrul gurii 0,14 m (fig. 17, M. 20/IV; 43, M. 20/IV; pl. XX, M. 20/IV).

M. 28/1964. Descoperit întîmplător de țărani după campania de săpături 1964. Recuperat parțial de către muzeograful I. Nemeth, de la Muzeul Baia Mare.

Groapa funerară n-a fost precizată. Adîncimea 0,60 m, adîncită în stratele de nisip steril.

I. Mică grămadă de oase arse, aşezate pe sol.

II. Printre oase s-au aflat cîteva fragmente dintr-un lanț, lucrat din inele duble de sîrmă din bronz şi prinse în cruce. Trei verigi ovale, mari, cu secțiuni biconvexe, erau prinse de lanț. Piesele care probabil au aparținut unui lanț de centură, sînt deformate de foc. Dimensiuni: diametrele verigilor: 0,033—0,035 m, lungimea fragmentelor de lanț 0,35 m (fig. 21/II; 34, M. 28/II, pl. XI, M. 28/II).

III. Tot în pachetul de oase s-a mai găsit o brățară fragmentară şi torsionată de foc, din sticlă albastră. La exterior, brățara este decorată cu butonaşi în relief, aşezați pe trei rînduri. Dimensiuni: grosime 0,013 m (fig. 21/III; 33, M. 28/III, pl. X, M. 28/III).

IV. In afara pachetului de oase, lîngă brățara de sticlă s-a aflat o lamă de cuțit din fier, curb, prinsă într-o teacă de os cu două nituri de fier. Cuțitul are urme de trecere prin foc. Dimensiuni: lungime 0,097 (fig. 21/IV; 36, M. 28/IV, pl. XIV, M. 28/IV).

V. La 0,30 m nord de pachetul de oase, s-a găsit o cană mică roşie cu gîtul şi toarta ruptă din vechi. Vasul are un profil bitronconic. Inel şi umbo accentuat pe fund. Decor de cerculețe formate din incizii radiale, aşezate în zona de trecere de la gît la pîntece. O slabă incizie circulară, însoțeşte decorul principal. Dimensiuni: înălțime 0,11 m, diametrul pîntecelui 0,134 m (fig. 21/V; 45, M. 28/V, pl. XXII, M. 28/V).

VI. Alăturat cănitei se afla un vas cu pereții arcuiți, deformat, castaniu. Trei linii paralele, orizontale, adîncite în partea superioară a pîntecelui. Dimensiuni: înălțime 0,245 m, diametrul pîntecelui 0,22 m (fig. 21/VI; 40, M. 28/VI, pl. XVII. M. 28/VI).

VII—VIII. La 0,40 m est de resturile de incinerație se mai aflau două vase complet măcinate de umezeală. S-a putut rcunoaşte forma unei străchini cenuşii şi în castron galben-cărămiziu.

https://biblioteca-digitala.ro

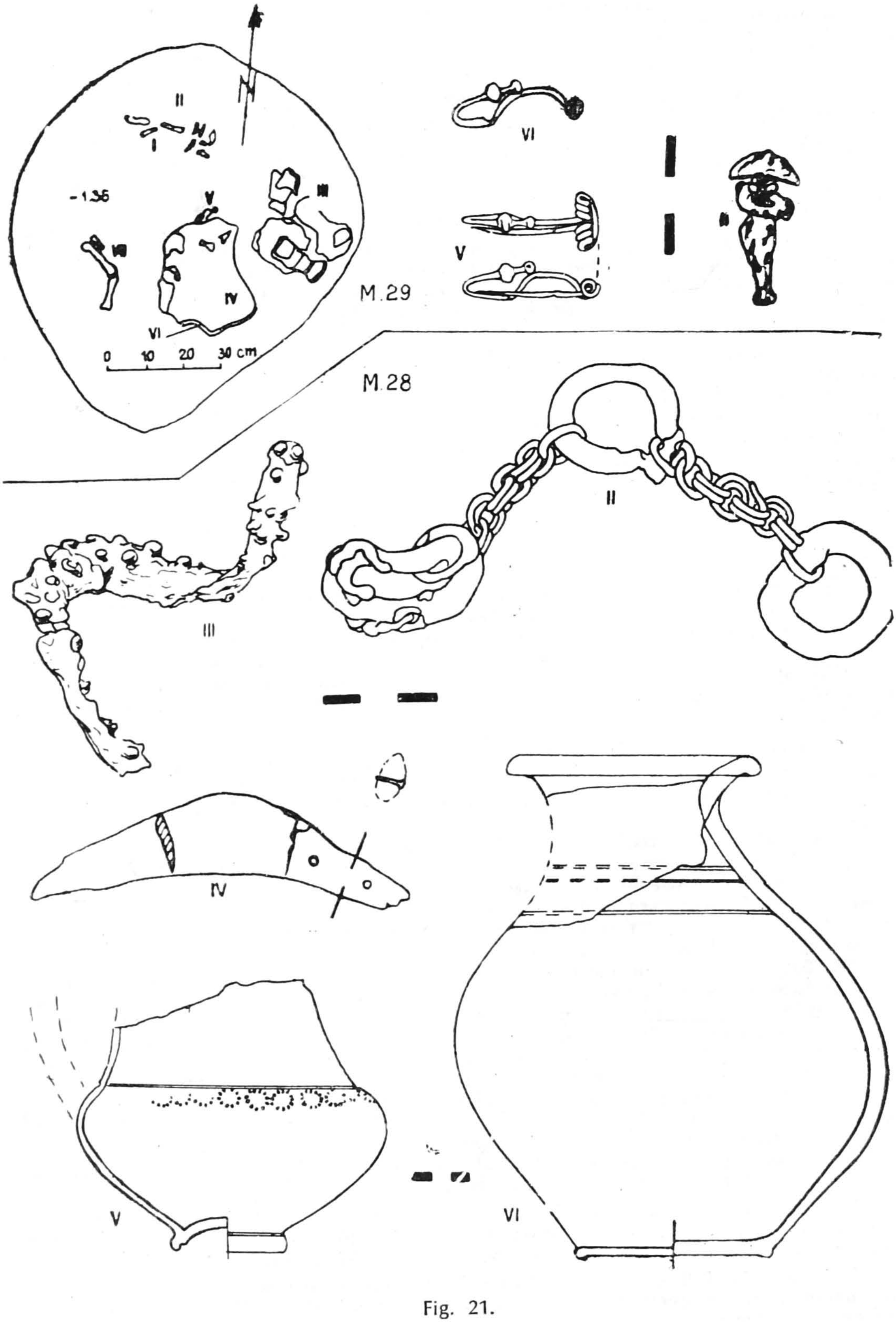

Fig. 21.

https://biblioteca-digitala.ro

M. 29/1965. Groapa slab conturată, adîncită în stratele de nisip a dunei. Adîncime 1,35 m (fig. 21, pl. V/2).

I. Pe fundul gropii în partea de NNV a acesteia se aflau amestecate cu cenuşe, oase arse, nu prea numeroase.

II. Intre oase s-a găsit un bastonaş cu semitimpan prins de un inel de fier. Dimensiuni: lungimea bastonaşului 0,033 m, diametrul timpanului 0,086 m (fig. 21, M. 29 II. 34, M. 29/II, pl. XI. M. 29/II).

La circa 0,30 m spre sud se înşiruia de la ENE spre VSV, ofranda funerară, formată din două vase şi oase de porc.

III. Vas mare, formă bitronconică, deteriorat în cea mai mare parte.

IV. Strachină adîncă, roşie, cu buza inelar teşită. Vasul nu s-a putut salva.

V. Lipită de buza exterioară a străchinii, s-a aflat o fibulă de bronz cu capul format din şase spire, coarda aşezată în faţă. Piciorul este prevăzut cu două sfere inegale aplatizate, dintre care cea mai mică reprezintă şi vîrful cozii. Acesta nu se prinde de arc. Dimensiuni: 0,036 m (fig. 21/V; 28, M. 29/V, pl. VII, M. 29/V).

VI. Sub pîntecele aceluiaşi vas, spre sud, s-a găsit o altă fibulă de bronz, la fel cu prima. Lipseşte acul şi trei spire de la cap. Dimensiuni: lungime 0,034 m (fig. 21/VI; 28, M. 29/VI, pl. VII, M. 29/VI).

VII. La 0,20 m vest de strachină se afla „ofranda de carne": oase articulate de la o pulpă de porc.

M. 33/1965. Groapă funerară adîncită în stratul de nisip cenuşos, saturat de fragmente ceramice şi oase de animale, Baden-Pécel. Forma gropii nu a putut fi precizată. Adîncimea mormîntului 1,07 m (fig. 22; pl. V/3).

I. Grămăjioară de oase calcinate într-o mică adîncitură.

II. Intre oase s-a găsit o fibulă de fier, tip Latène mijlociu, cu arcul atacat mult de rugină. Capul fibulei este format din patru spire, coarda în faţă. Dimensiuni: lungime 0,079 m (fig. 22, M. 33/II; 29, M. 33/II).

M. 34/1965. Groapa funerară neprecizată. Complexul funerar este adîncit în nisip la adîncime de 1,30—1,50 m. M. 34 se află imediat în apropierea M. 33, aşezat la VNV de acesta (fig. 22; pl. V/3, 5).

I. Grămadă compactă de oase calcinate. In partea de est a oaselor se aflau cîteva bucăţi de cărbune de lemn, esenţă slabă.

II. Printre oase se afla o fibulă de bronz, cu uşoare urme de ardere. Fibula tip Latène mijlociu, are piciorul decorat cu două proeminenţe laterale conice şi linii incizate, paralele pînă la locul unde vîrful cozii se prinde de arc. Dimensiuni: 0,058 m (fig. 22, M. 34/II; 29, M. 34/II).

III. Imediat în apropierea oaselor, la ESE, de acestea, erau aşezate două vase sparte din vechi.

III. Unul din vase era o strachină cenuşiu-gălbuie cu buza inelară, teşită înspre interior şi umbo pe fund. Decor de benzi mate, paralele, orizontale, pe suprafaţa vasului. Dimensiuni: înălţime 0,11 m, diametrul gurii 0,26 m (fig. 22, M. 34/III; 41, M. 34/III).

IV. Al doilea vas era un castron, castaniu-negru, foarte prost conservat. La 0,30 m VNV de complexul indicat, se aflau depuse în groapă cu 0,20 m mai sus, alte patru vase.

V. Strachină adîncă cu pîntecele foarte arcuit, buza inelară, teşită spre interior. Umbo pe fund. Culoare cenuşie. Dimensiuni: înălţime 0,075 m, diametrul pîntecelui 0,195 m (fig. 22, M. 34/V; 41, M. 34/V, pl. XVIII, M. 34/V).

VI. Vas mare bitronconic, negru-cenuşiu. Inele reliefate sub buză şi la baza gîtului. Dimensiuni: înălţime 0,295 m, diametrul gurii 0,168 m (fig. 22/VI, 39, M. 34/VI, pl. XVI, M. 34/VI).

VII. Vas bitronconic cenuşiu. Inele reliefate sub buză şi în partea superioară a pîntecelui. Partea inferioară a vasului lipsă. Dimensiuni: înălţime 0,125 m, diametrul pîntecelui 0,12 m (fig. 22, M. 34/VII; 39, M. 34/VII, pl. XVII, M. 34/VII).

https://biblioteca-digitala.ro

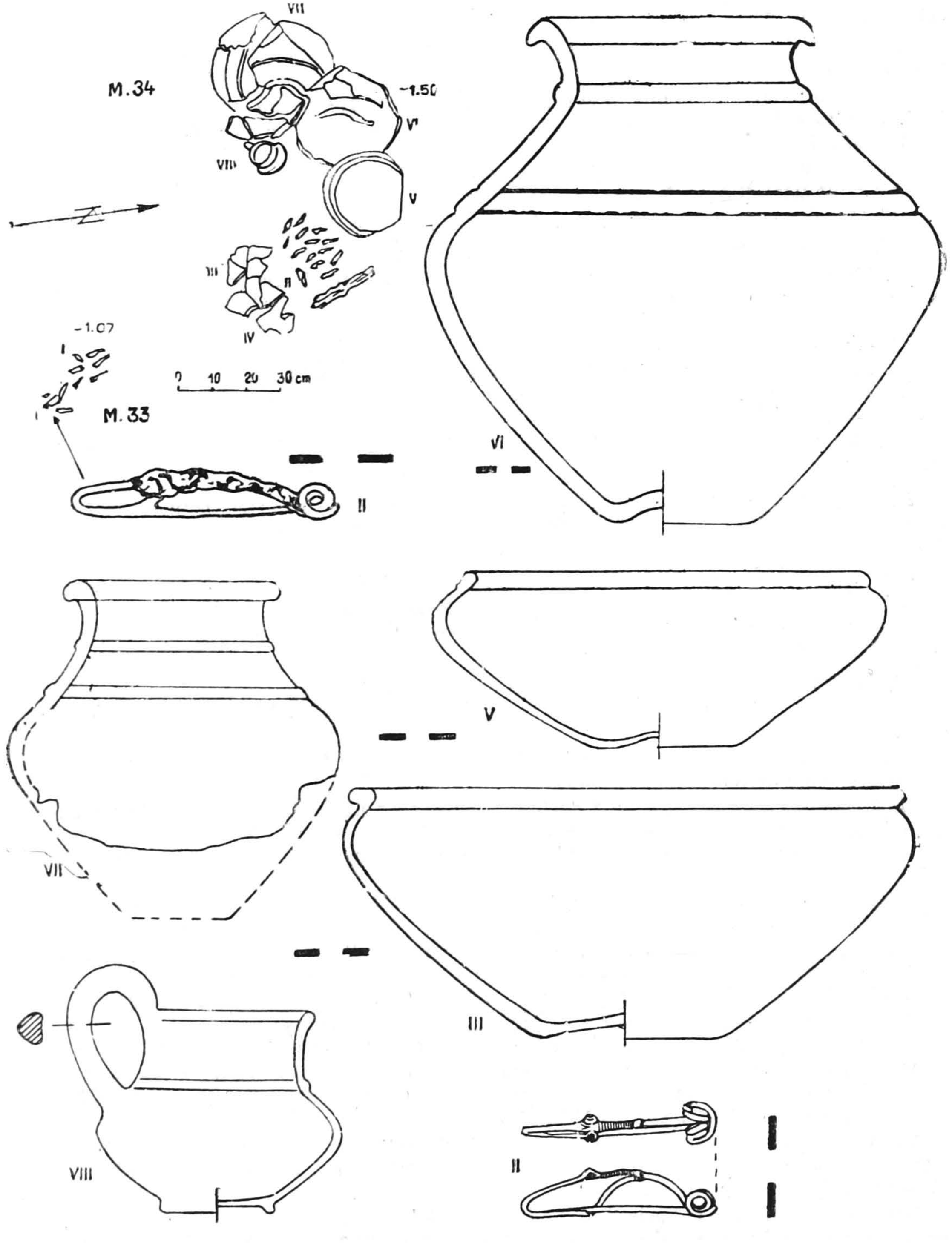

Fig. 22.

https://biblioteca-digitala.ro

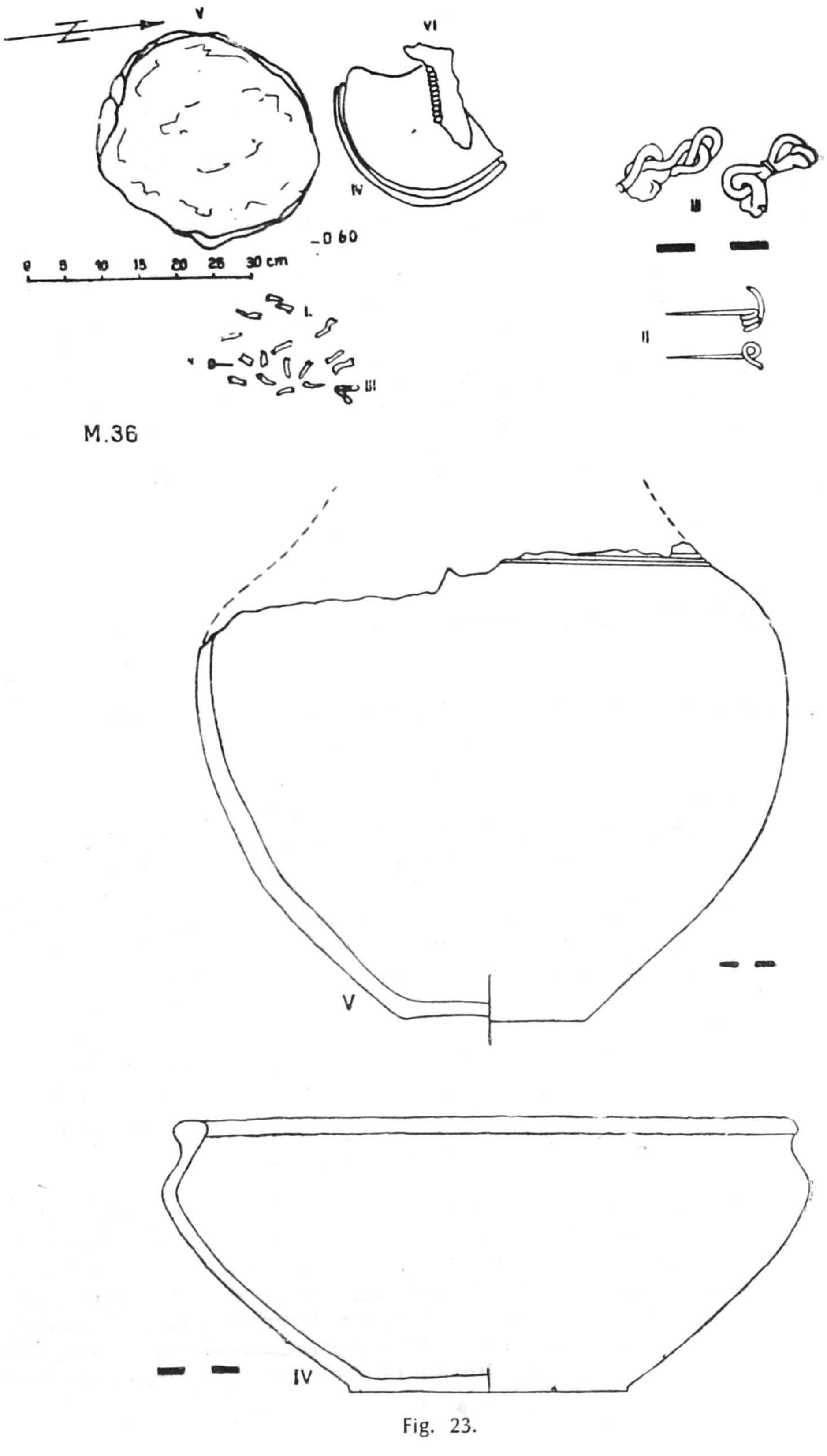

Fig. 23.

https://biblioteca-digitala.ro

VIII. Căniță cenușie-neagră, bitronconică. Toartă în bandă, supraînălțată. Inel înalt la fund. La punctul de trecere dintre pîntece și gît, se află un inel reliefat, decorativ. Dimensiuni: înălțimea cu toartă 0,13 m, diametrul gurii 0,086 m (fig. 22, M. 34/VIII; 45, M. 34/VIII, pl. XXII, M. 34/VIII).

M. 36/1965. Groapa adîncită în nisipul steril, contur neprecizat. Adîncimea 0,60 m (fig. 23, pl. V/4).

I. Pachet mic de oase arse, amestecate cu cenușă de oase, dar și de lemn.

II. Printre oase s-a găsit o fibulă de bronz fragmentară, din care se mai păstrează coarda și trei spire ale capului, precum și acul de fixare. Dimensiuni: lungime 0,028 m (fig. 23,II, 28, M. 36/II).

III. Tot în pachetul de oase se aflau două fragmente arse dintr-un lanț format din mici verigi de bronz turtite. Dimensiuni: 0,032 și 0,026 m (fig. 23/III; 34, M. 36/III).

IV. La 0,30 m vest de oase se afla o strachină fragmentară neagră. Profil în S cu buza inelară teșită, fals inel pe fund. Benzi alternate, orizontale, mate și lustruite pe pîntece. Dimensiuni: înălțimea 0,10 m, diametrul gurii 0,27 m (fig. 23/IV, 41, M. 36/IV, pl. XVIII, M. 36/IV).

V. Aproape alipit de strachină se afla un vas mare roșu, bitronconic, cu pereții arcuiți, fundul puțin concav. Mănunchi de linii subțiri adîncite, în partea superioară a pîntecelui. Dimensiuni: înălțime 0.24 m, diametrul pîntecelui 0,34 m (fig. 23/V; 39, M. 36/V, XVI, M. 36/V).

VI. In strachina IV s-a găsit un maxilar de porc.

MORMINTE CELTICE DE INCINERAȚIE ÎN URNĂ.
(Caractere generale)

Numărul mormintelor este restrîns: M. 21, 25, 31, 37. Cum s-a mai spus incinerațiile în urnă s-au descoperit exclusiv în regiunea mai înaltă a dunei, fără însă să se limiteze la o anumită zonă. Mormintele sînt săpate de sub baza nivelului din veacul al III-lea e.n. și perforează sau se opresc în nivelul Baden-Pécel. O situație mai clară în acest sens o are M. 25. Adîncimile mormintelor sînt felurite. M. 23 si M. 25 nu depășesc 0,70 m, dar M. 31 ajunge la 1,05 m, iar M. 37 atinge adîncimea neobișnuită de 2,05 m.

Conturul gropilor nu este bine precizat, în afară de acela al M. 31, care avea o suprafață destul de mare pentru un mormînt de incinerație (0·30 x 0,50 m). In general urnele au fost găsite deplasate din pozițiile lor inițiale. Toate se aflau răsturnate pe o parte și chiar întoarse cu fundul în sus. Faptul poate fi explicat nu numai din cauză că gropile erau mai mari decît strictul necesar, dar și că pereții de nisip ai gropilor nu erau cu nimic protejati.

Vasele urne nu erau acoperite (în afară de M. 37), de aceea inventarul lor și așa foarte restrîns, nu totdeauna poate fi considerat ca sigur aparținînd mormintelor. In special este cazul M. 25, unde un fragment de brățară și o limbă de curea, ambele de bronz, au fost găsite între 0,50—0,80 m, de la locul unde era răsturnată urna. Numai în urma faptului că în vecinătate nu s-a mai găsit nici un mormînt celtic și că în perimetrul respectiv s-au aflat oase arse căzute din urnă, s-au putut admite că acestea fac parte din mormîntul indicat.

https://biblioteca-digitala.ro

Toate obiectele de inventar au urme de trecere prin foc (brățara și limba de curea din M. 25, lama de cuțit de fier de la M. 31).

Cantitățile de oase calcinate din urne sînt reduse. In orice caz mai reduse decît la mormintele de incinerație în gropi. In cazul M. 31, cu o urnă de dimensiune mare și mai puțin deranjată, cantitatea de oase nu depășește 1/4 din conținutul vasului.

Repertoriul formelor care servesc ca urne nu este special. Se folosește vasul bitronconic (M. 25), vasul mare cu pereții arcuiți (M. 31) cu dimensiuni mai mici sau mai mari, castronul (M. 21) sau strachina (M. 37).

Vase de ofrandă nu apar în morminte, de asemenea, lipsește complet „ofranda de carne".

★

M. 21/1964. Groapa funerară nedeterminată. Mormîntul a fost găsit în nisipul steril la adîncime de 0,64 m (fig. 24, pl. VI/1).

I. Castron, cenușiu, fragmentar, folosit ca urnă. Forma bitronconică cu buza inelară și fundul plat. La baza gîtului, inel incizat. Dimensiuni: înălțimea 0,08 m, diametrul pîntecului 0,142 m (fig. 44, M. 21/I).

II. Pe fundul vasului-urnă, s-au aflat vreo 20 de oscioare arse. Cîteva oase arse, care poate provin din urna mormîntului, au fost găsite în umplutura gropii mormîntului nr. 22, de inhumație.

M. 25/1964. Groapa mormîntului este săpată de la baza nivelului de secol III e. n., și se oprește în cuprinsul unei gropi mai vechi Baden-Pécel. O parte din groapa mormîntului 25, este deranjată de un complex din veacul al III-lea (un vas castron roman). Adîncimea la baza urnei 0,52 m (fig. 24; pl. VI/3).

I. Mormîntul constă dintr-un vas urnă castaniu ,de formă bitronconică, cu mic „inel" și umbo pe fund. Buza și o parte din gît rupte din vechi. Decor de duble linii incizate în partea inferioară a gîtului. Dimensiuni: înălțime 0,19 m, diametrul gurii 0,09 m (fig .24, M. 25/I, fig. 39, M. 25/I, pl. XVII 1).

II. Urna a fost găsită cu fundul în sus și spartă din vechi. Printre cioburile vasului s-au aflat oase arse în cantitate mică. Alte oase, erau răspîndite în jur pe o suprafață de circa 1 mp.

III. La 0,40 m de urnă, în cuprinsul gropii Baden-Pécel, a apărut un fragment de brățară din bară rotundă de bronz. Brățara este decorată cu o placă rectangulară încadrată cu două umflături. In apropiere de placa decorativă, se desfac în ambele sensuri mici proeminențe a căror prelungire dublează corpul brățării. Placa și umflăturile sînt ornamentate cu ochiuri adîncite care probabil au fost acoperite cu email. Dimensiuni: diametru 0,06 m (fig. 24, M. 25/III; 33, M. 25/III).

IV. La circa 0,50 m de urnă s-a mai găsit o limbă de curea curbă de bronz, în formă de suliță. Vîrful limbei este străbătut pe partea ventrală de o mediană reliefată, care lipsește pe latura opusă. Manșonul limbei de curea este conic și teșit, ca să poată prinde pielea curelei și e prevăzut cu un nit cu floare mare pentru fixarea acesteia. Intre „suliță" și manșon, obiectul este decorat cu o sferă turtită, încadrată de două inele reliefate și brăzdate de crestături oblice. Dimensiuni: lungime 0,15 m (fig. 24 M. 25/IV, 35, M. 25/IV; pl. XI).

M. 31/1965. Groapa slab conturată, oval-alungită (0,50 x 0,45 m). Orientare NNE-SSV. Perforează nivelul Baden-Pécel și se adîncește pînă la 2,05 m (fig. 25; pl. VI/5).

I. Vas cu pereții arcuiți roș-castaniu, cu buza răsfrîntă, inelară, fundul plat. Pe gîtul vasului, decor alcătuit din două benzi suprapuse ce cuprind în mijlocul lor linii adîncite circulare, semidecorative, mai jos de diametrul maxim al vasului. Dimensiuni: înălțime 0,35 m, diametrul gurii 0,29 m (fig. 25, M. 31/I; 37, M. 31/I, pl. XV, M. 31/I).

https://biblioteca-digitala.ro

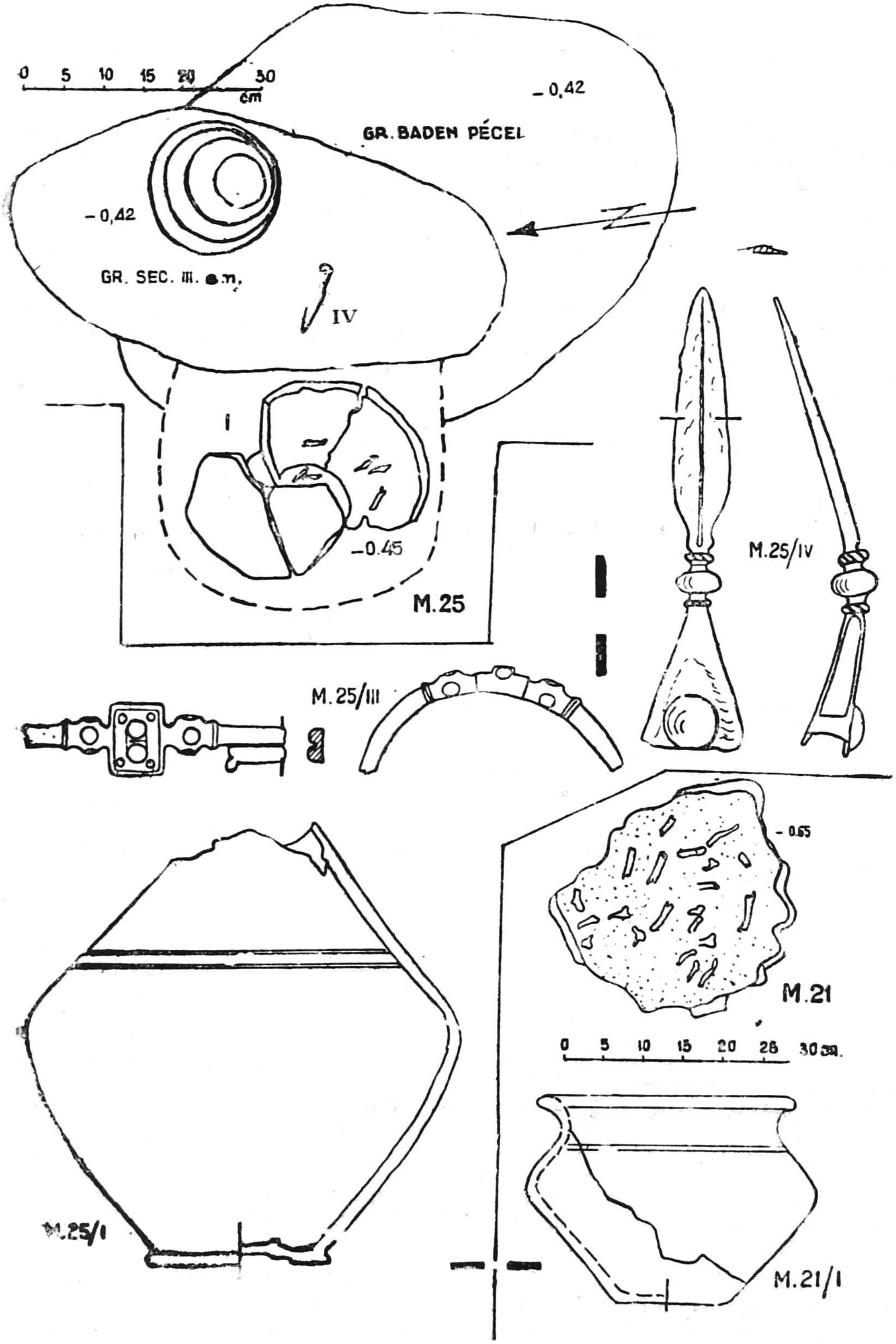

Fig. 24.

https://biblioteca-digitala.ro

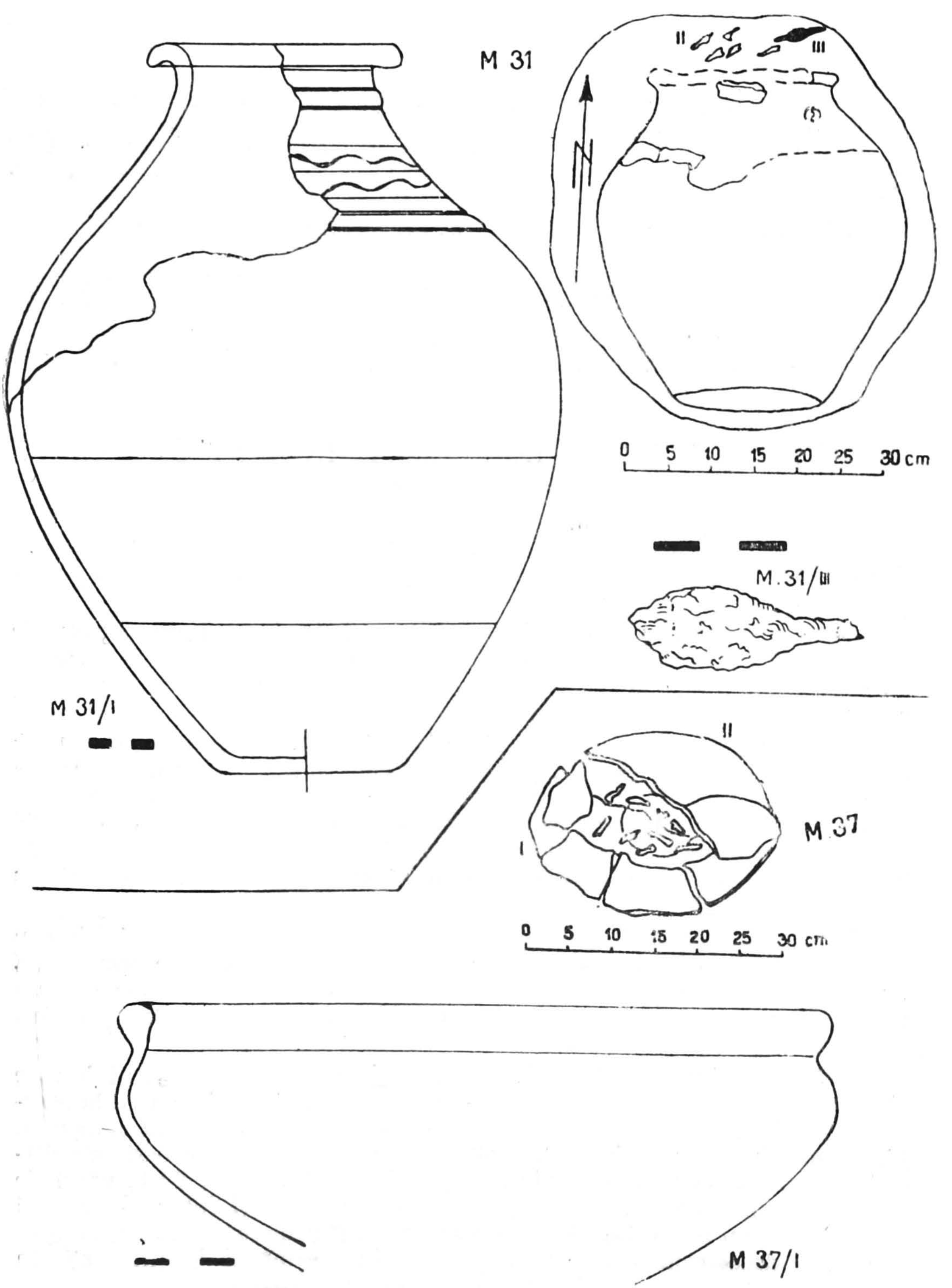

Fig. 25.

https://biblioteca-digitala.ro

II. In interior, spre fundul vasului se aflau depuse oasele calcinate. Vasul a fost găsit răsturnat pe o parte, spre NNE.

III. La 0,30 m de gura vasului, probabil alunecată din interior, s-a găsit o lamă de cuțit din fier, foarte oxidată. Dimensiuni: lungime 0,06 m (fig. 25 și 36, M. 31/III, pl. XIV).

M. 37/1965. Groapa funerară neidentificată. Complexul zace în nisipul steril, la adîncime de 1,05 m (fig. 25; pl. VI/6).

I. Vasul folosit drept urnă era o strachină galben-cenușie, cu buza inelară, fundul plat. Dimensiuni: înălțime 0,094 m, diametrul gurii 0,246 m (fig. 25, M. 37/I; 41, M. 37/I, pl. XVIII).

II. O altă strachină mai mare decît prima, cenușie, cu buza tăiată drept, fundul plat, era folosită drept capac. Vasul nu a putut fi recuperat.

MORMINTE DACICE DE INCINERAȚIE ÎN URNE CU CAPAC. (Caractere generale)

Din punct de vedere stratigrafic mormintele 5, 22 b și 35, se încadrează grosso-modo în grupa tuturor mormintelor celtice aflată în regiunea dominantă a dunei.

Gropile funerare par să fi fost mai mari decît dimensiunile stricte ale urnelor (M. 22 b și 35), și neprotejate, ca și mormintele celtice. In afară de M. 22 b care a fost găsită deranjat, M. 5 și 35, se aflau „in situ", cu urnele nedeplasate din poziția lor inițială.

Vasele întrebuințate ca urnă, din cele trei morminte sînt lucrate cu mîna. Formele lor însă diferă. Vasul din M. 5 are un profil bitronconic, asemănător întrucîtva cu castroanele înalte, celtice, deși aspectul său general, inclusiv cele patru aripioare, este hallstattian tîrziu, dacic. Vasul urnă M. 35 este piriform, înalt, de asemenea, de aspect hallstattian. In sfîrșit la M. 22 b, vasul-urnă este o oală cu toarta în bandă, cu pereții arcuiți, decorați cu caneluri de același caracter hallstattian.

Urnele erau acoperite cu capac. Urnele mormintelor 5 și 35 foloseau cîte o strachină mare, lucrată cu mîna. Străchinile erau așezate peste urne, cu gura în jos. In cuprinsul M. 22 b, strachina aflată acolo, de dimensiuni mult mai mici, dar cu profil identic acelora mari, va fi fost folosită de asemenea, drept capac.

In interiorul urnelor M. 5 și 35, s-au găsit în afară de pachetul de oase abundent (cam 2/3 din conținutul vaselor), și mai puțin calcinat ca la mormintele celtice, cîte un vas cu toartă. (Inventar metalic s-a aflat numai la M. 35: un vîrf de cuțit de fier). Probabil că acestea aveau aceeași semnificație ca vasele de ofrandă de la mormintele celtice. In M. 22 b, vasul de ofrandă, lucrat cu mîna, este aproape identic ca formă și decor — caneluri pe pîntec — cu acela din M. 35. Un vas cu toartă lucrat cu mîna, de asemenea, cu decor canelat pe pansă, s-a aflat în mormîntul de incinerație în groapă, M. 13, celtic, (Vasul VII). (fig. 16/VII, pl. XXIII).

Dacă situația este aceasta, reiese că deși M. 5, 22 b și 35 se deosebesc de restul grupului de înmormîntări de pe dună, atît ca practică rituală, cît

https://biblioteca-digitala.ro

și în ceea ce privește ceramica de un net caracter hallstattian întîrziat, dacic, aceste morminte sînt contemporane cu înmormîntările celtice din necropolă și fac parte integrantă din aceasta.

★

M. 5/1962. Croapa nedeterminată. Mormîntul a fost surprins la 0,38 m adîncime. Baza complexului se afla la 0,68 m în nisipul steril. (fig. 26; pl. VI/2).

I. Mormîntul constă dintr-un vas-urnă, umplut pe trei sferturi cu oase destul de puțin calcinate. Urna era acoperită cu o strachină, așezată capac, cu fundul în sus și cu gura oprită pe pereții urnei.

II. Vasul-urnă are o formă bitronconică, turtită, cu pereții pintecelui puternic arcuiți. Buza vasului este ușor îngroșată și trasă în afară. Fundul plat. Cam la distanță egală, între diametrul maxim al pîntecelui și fundul sînt așezate în cruce patru aripioare cu vîrfurile lăsate în jos. In zona de trecere dintre pîntece și gît, este adîncită în jurul vasului, o linie orizontală. Vasul este lucrat cu mîna, dintr-o pastă cu degresant de cioburi pisate și ars la negru-cenușiu. Dimensiuni: înălțime 0,28 m, diametrul gurii 021,5 m (fig. 26, M. 5/II; 46, M. 5/II, pl. XXIII).

III. Strachină-capac, adîncă, cu pîntecele scund și gîtul svelt, concav. Buza evazată, puțin îngroșată. Fundul strachinii e plan. Vasul este lucrat cu mîna, dintr-o pastă amestecată cu cioburi pisate. Culoare castanie. Dimensiuni: înălțime 0,15 m, diametrul gurii 0,40 m (fig. 26, M. 5/III, 46, M. 5/III).

M. 22 b/1964. Mormînt deranjat. Groapa neagră-cenușie surprinsă la nivelul complexului. Dimensiuni: 0,45x0,55 m. Adîncime 0,55 m, in cuprinsul stratului Baden-Pécel.

Complexul funerar era format din trei vase, parte răsturnate, parte fragmentare. O parte din oasele arse, probabil căzute din vasul-urnă, erau răspîndite pe suprafața gropii (fig. 27; pl. VI, 4, 7).

I. Vas urnă (?) castaniu, cu pereții arcuiți și gîtul prelung conic, fundul plat. Toarta plată. Partea superioară a gîtului cu buza și toarta, rupte din vechi. Decor canelat orizontal pe gît, vertical pe pîntece. Vasul este lucrat cu mîna, culoare castanie. Dimensiuni: înălțime 0,10 m, diametrul gurii 0,102 m (fig. 27/I; 46, M. 22 b/I).

II. La 0,20 m vest de urnă se afla un alt vas cu toartă cu pereții arcuiți și gîtul înalt. Zona dintre pîntece și gît este subliniată de un prag reliefat din care se desfac trei proeminențe așezate în cruce, în locul celei de a patra fiind toarta. Vasul este lucrat cu mîna, culoare castanie-roșcată. Dimensiuni: înălțimea 0,075 f, diametrul gurii 0,080 m (fig. 27/II; 46, M. 22 b/II).

III. Lîngă vasul menționat se afla o strachină castanie, fragmentară. Profilul vasului, repetă în mai mic, forma strachinii-capac — de la M. 5. Vasul are un umbo pronunțat pe fund. Formă lucrată cu mîna. Dimensiuni: înălțime 0,04 m, diametrul gurii 0,14 m (fig. 27/III; 46, M. 22 b/III).

M. 35/1965. Groapa mormîntului a fost surprinsă la nivelul complexului. Era ușor colorată cenușiu-negru, și avea o formă ovală cu diametrul mare de 0,55 m. Adîncime în nisipul steril al dunei 1,55 m.

I. Vasul urnă este piriform, cu fundul plat, gîtul înalt, terminat cu o buză lată, tesită. In partea superioară a pîntecelui o linie adîncită circulară, subliniază zona de trecere spre gît. La vreo 10 cm de fund din pereții vasului se desfac patru aripioare puțin ascuțite la vîrf, așezate în cruce.

Vasul este lucrat cu mîna, culoare castanie deschis. Dimensiuni: înălțime 0,48 m. diametrul gurii 0,27 m (fig. 26, M. 35/I; 46, M. 35/I, pl. XXIII).

II. In interior, oasele arse erau foarte numeroase, depășind jumătate din conținutul vasului. Oasele aveau dimensiuni destul de mari și mai puțin arse.

III. In pachetul de oase se afla și un mic vas castaniu, cu toartă, lucrat de asemenea, cu mîna. Oala este identică, în afară de dimensiuni, cu vasul ofrandă din M. 22 b.

https://biblioteca-digitala.ro

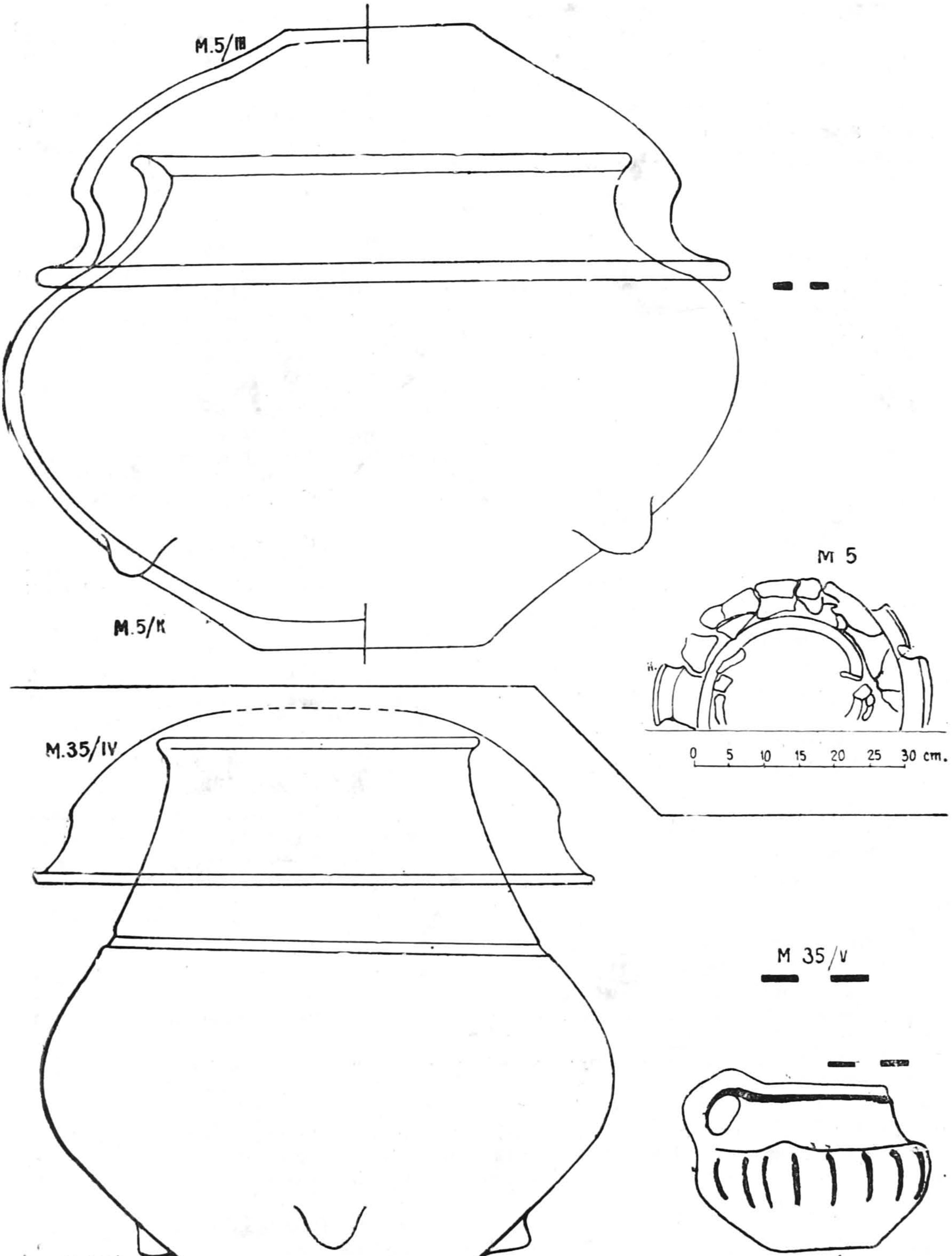

Fig. 26.

https://biblioteca-digitala.ro

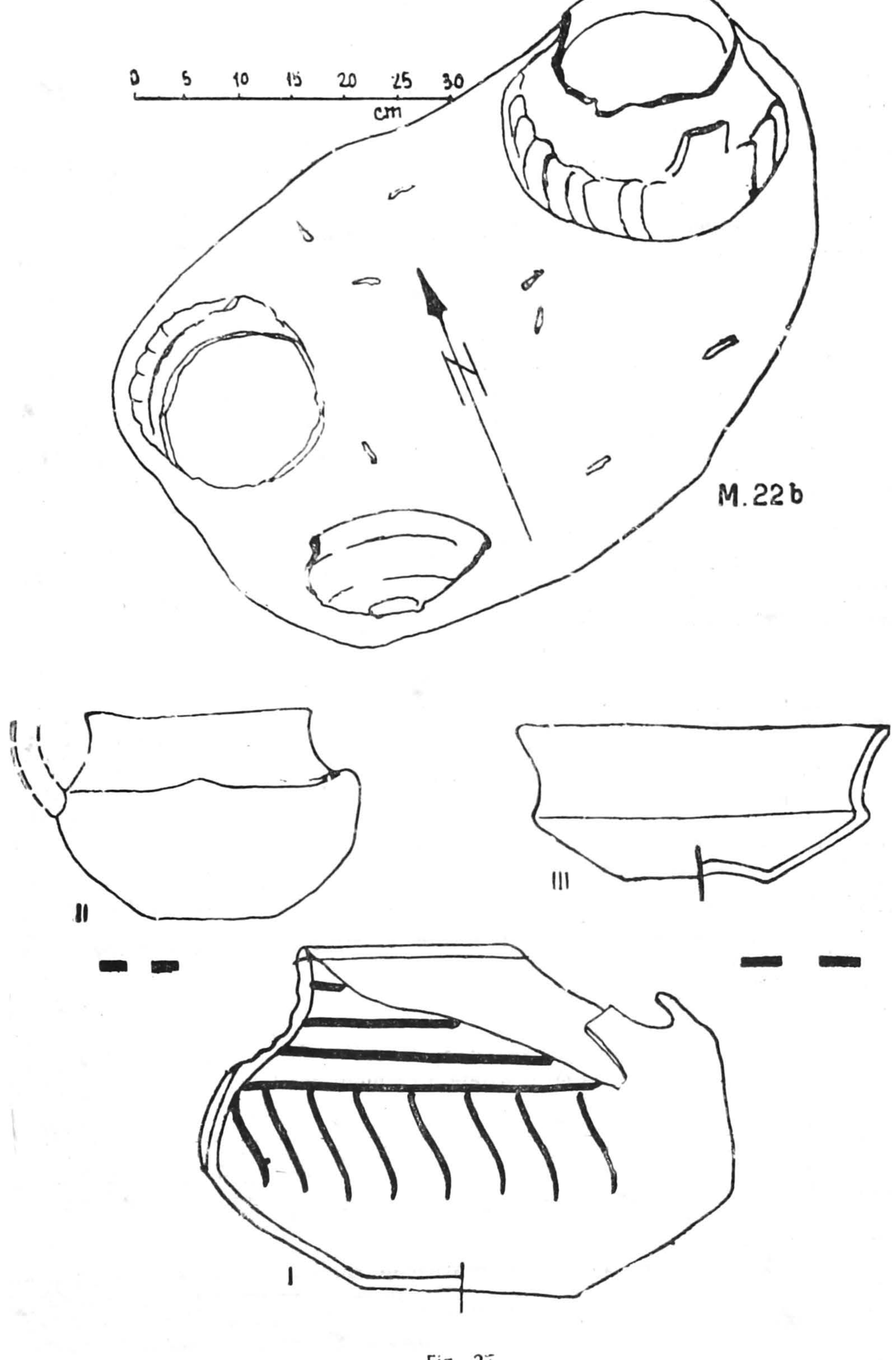

Fig. 27.

https://biblioteca-digitala.ro

Dimensiuni: înălțimea 0,082 m, diametrul gurii 0,080 m (fig. 26, M. 35/III; 46, M. 35/III, pl. XXIII, M. 35/III).

IV. Vasul urnă era acoperit cu o strachină mare, castanie, lucrată cu mîna, de același tip cu strachina din M. 5. Dimensiuni: diametrul gurii 0,36 m (fig. 26, M. 35/IV; 46, M. 35/IV).

V. La vreo 30 cm ENE de baza urnei, s-a găsit pe sol cîteva oase arse, probabil căzută din vas și o mică lamă de cuțit din fier, arsă. Dimensiuni: lungime 0,041 m (fig. 26, M. 35/V; 36, M. 35/V).

★

Descoperirea cimitirului de la Ciumești, datează încă din 1960. Inainte de cercetările noastre, unele materiale au fost salvate de către I. Kovács din Ciumești. In prezent, obiectele recuperate au fost achiziționate de Muzeul din Baia Mare. Dintre aceste materiale, se numără în afară de un splendid coif de fier, încoronat cu un șoim, o cămașă de zale din fier și cnemide de bronz[14] (fig. XII), cîteva fibule de bronz și fier, un inel, două brățări și mai multe vase de lut.

In cele ce urmează, prezentăm pe scurt o listă a obiectelor salvate pentru a avea o imagine măcar în parte mai întreagă a complexelor funerare din necropola de la Ciumești. Tot aici adăugăm două obiecte, găsite întîmplător în aria cimitirului în anii 1962 și 1963.

1/1962, passim. Fibulă de bronz cu piciorul prevăzut cu două sfere turtite. Ultima sferă, în același timp și vîrful cozii, nu se prinde pe arc. Capul fibulei este format din șase spire (dintre care trei sînt rupte, ca și acul fibulei). Coarda este așezată în față. Dimensiuni: lungime 0,035 m (fig. 28/passim, pl. VII/passim).

2/1963, șanțul IV (nr. inv. 12106). Călcîi conic de lancie din fier. In interior, resturi de lemn de la vergeaua suliței, mai ales în regiunea găurilor unde se introducea cuiul pentru fixre. Dimensiuni: lungime 0,058 m, diametrul gurii 0,03 (fig. 13/2/1963).

3/1961 (nr. inv. 7537). Fibulă de bronz, tip Latène mijlociu. Arcul este aproape necurbat. Din loc în loc, mici gîtuituri formează la exterior patru unități decorative. Piciorul este prevăzut cu un pseudo-cap de fibulă, format din șase spire cu coarda în față. O extremitate a corzii este înfășurată de trei ori pe arc, reprezentînd obișnuitul manșon de prindere pe acesta. Capul propriu zis al fibulei este, de asemenea, format din șase spire. Coarda parțial ruptă, este așezată în față. Dimensiuni: lungime 0,041 m (fig. 28/7537, pl. VIII/7531).

4/1960 (nr. inv. 7536). Fibulă de bronz, Latène mijlociu. Piciorul este rupt, în locul unde aceasta se încovoaie pentru a se prinde pe arc. Vîrful cozii este prins pe arc printr-un semimanșon, ceva mai sus de jumătate a corpului acestuia. Capul fibulei este format din patru spire ce au coarda așezată în față. Dimensiuni: lungime 0,084 m (fig. 29/7536, pl. VIII/7536).

5/1960 (nr. inv. 7538). Fibulă de bronz, tip Latène mijlociu. Piciorul și arcul rupte din vechi. Arcul este desdoit, încît și-a pierdut bombarea originală .Pe mijlocul său se păstrează trei spire înfășurată de la vîrful piciorului. Capul fibulei este format din patru

---

[14] Piesele menționate fac obiectul unui studiu special, în curs de apariție, elaborat de M. Rusu de la Institutul de istorie și arheologie din Cluj și G. O. Bandula, directorul Muzeului din Baia Mare. In lucrarea de față ne vom limita prin urmare numai la semnalarea că aceste obiecte fac parte din cimitir. Totodată prezentăm cîteva clișee personale (planșa XIV).

https://biblioteca-digitala.ro

spire ce au coarda petrecută la mijlocul arcului. Dimensiuni: lungime 0,043 m (fig. 28/7538, pl. VIII/7538).

6/1961. Fibulă de fier, tip Latène mijlociu, găsită într-un mormînt de incinerație. Piciorul prevăzut cu un buton sferic și două inele adîncite, decorative, se termină prinzîndu-se de corpul arcului printr-un semimanșon prelung. Capul fibulei este format din patru spire. Coarda este așezată în față. Dimensiuni: lungime 0,063 m (fig. 29/1961, pl. VIII/m. incinerație Kovács).

7/1960 (nr. inv. 7542). Brățară din sîrmă subțire de bronz, formată din cinci spire. Ambele extremități sînt rupte din vechi. Dimensiuni: înălțime 0,034 m, diametru 0,045 m (fig. 33/7542, pl. X/7542).

8/1960 (nr. inv. 7553). Brățară de bronz pseudo-torsionată, cu capetele terminate în „pecete". Torsionarea este redată prin șănțuiri oblice, paralele ,care acopăr fața dorsală și lateralele brățării. Partea din interior este netedă. Brățara este lucrată prin turnare. Dimensiuni: diametrul maxim 0,058 m (fig. 33/7553, pl. X/7553).

9/1961 (?). Inel de bronz găsit pe falanga inelară a unui inhumat. Inelul este lucrat prin tresaj, deasupra căruia sînt aplicate la exterior spirale înlănțuite în S. Volutele spiralelor se încolăcesc pînă în centrul lor, formînd un buton reliefat. Dimensiuni: diametrul exterior 0,22 m (fig. 33/9-1961, pl. X, 9/1961)..

10/1961 (nr. inv. 7524). Castron cenușiu, cu profil bitronconic, turtit. Gîtul înalt cu pereții concavi, cu o buză inelară răsfrîntă. Fundul vasului ușor concav, este așezat pe un mic inel. In interior, umbo în relief. In zona de trecere de la pîntece la gît, inel decorativ puțin reliefat, aplicat. Dimensiuni: înălțime 0,103 m, diametrul gurii 0,14 m (fig. 43/7524, pl. XXI/7524).

11/1961 (nr. inv. 7311). Castron cenușiu, bitronconic, cu gîtul înalt terminat cu o buză inelară, îngroșată. Pe fund umbo. In zona de trecere de la pîntece spre gît, este adîncită o linie circulară care accentuează pragul de pe pîntece. Dimensiuni: înălțimea 0,081 m, diametrul gurii, 0,098 m (fig. 43/7311, pl. XXI/7311).

12/1961 (nr. inv. 7527). Castron bitronconic, galben-roșcat, cu gîtul nu prea înalt, arcuit. Buza rotunjită, fundul ușor concav. Dimensiuni: înălțime 0,077 m, diametrul gurii 0,10 m (fig. 43/7527; pl. XX/7527).

13/1961 (nr. inv. 7523). Vas bitronconic, castaniu închis, cu buza inelară, subliniat sub aceasta de o linie incizată. Fundul plat. Dimensiuni: înălțime 0,10 m, diametrul gurii 0,11 m (fig. 44/7523, pl. XXI/7523).

14/1961 (nr. inv. 7531). Vas bitronconic roșu. Buza îngroșată de la baza și puțin evazată în afară. Fundul plat. Dimensiuni: înălțime 0,08 m, diametrul gurii 0,99 m (fig. 44/7531, pl. XXI/7531).

15/1961 (nr. inv. 7516). Strachina castaniu-cenușie, cu pereții pronunțat arcuiți. Buza îngroșată, inelară. Fundul plat. Dimensiuni: înălțimea 0,077 m, diametrul gurii 0,14 m (fig. 41/7516, pl. XVIII/7516).,

16/1959—1960 (nr. inv. 7525). Strachină adîncă, cenușie, cu pereții arcuiți și evazați. Buza lată și răsfrîntă, aproape lipită de pîntecele vasului. Fundul plat la exterior, umbo reliefat în interior. Pseudo-decor de dungi paralele, alternate, cenușiu-gălbui pe toată suprafața exterioară a vasului. Dimensiuni: înălțime 0,097, diametrul gurii 0,22 m (fig. 42/7525, pl. XIX/7525).

17/1961 (nr. inv. 7530). Strachină adîncă, cenușie, cu început de profil în S. Buza inelară, teșită spre interior. La exterior, buza este șănțuită de o linie circulară incizată. Fundul plat. Dimensiuni: înălțime 0,105 m, diametrul gurii 0,24 m (fig. 42/7530, pl. XIX/7530).

18/1961 (n. inv. 7520). Strachină adîncă, castaniu-deschis, cu pîntecele bombat. Buza îngroșată, răsfrîntă în afară. Umbo accentuat pe fund. Dimensiuni: înălțime 0,075 m, diametrul gurii 0,16 m (fig. 42/7520; pl. XIX/7520).

19/1961 (nr. inv. 7064). Strachină adîncă, cenușie, cu profil în S. Buza inelară teșită și răsfrîntă în afară. Fundul plat. Dimensiuni: înălțime 0,116 m, diametrul gurii 0,25 m (fig. 42/7064; pl. XIX/7064).

https://biblioteca-digitala.ro

20/1961 (nr. inv. 7062). Cană mică, castanie, cu toarta rotunjită. Formă bitronconică cu un foarte slab inel pe fund. O parte din gît și buza vasului, rupte din vechi. Decor pe pîntece alcătuit din două ghirlande suprapuse de semilune, adîncite orizontal. Dimensiuni: înălțime 0,087 m, diametrul pîntecului 0,09 m (fig. 45/7062, pl. XXII/7062).

21/1961 (nr. inv. 7063). Cană mică bitronconică, castaniu-roșcată .Toarta, o parte din gît și buza, rupte din vechi. Fundul cănitei are un slab inel. Decor așezat între pîntece și gît, format din două ghirlande suprapuse de semilune ,adîncite vertical. Dimensiuni: înălțime 0,065 m, diametrul pîntecelui 0,080 m (fig. 45/7063, pl. XXII/7063).

22/1961 (nr. inv. 7523). Vas înalt bitronconic, castaniu deschis, formă de „carafă". Buza mare, răsfrîntă în afară. Fundul concav. In interior amplelos pronunțat. In zona dintre gît și pîntece, inel reliefat, aplicat și subliniat de două șanțuri paralele. Sub buză alt inel reliefat. Dimensiuni: înălțime 0,04 m, diametrul gurii 0,22 m (fig. 38/7523, pl. XV/7523).

23/1960 (nr. inv. 4312). Vas mare cu pereții arcuiți, cenușiu-cărămiziu, formă de „carafă". Buza rotunjită și răsfrîntă. Fundul cu umbo mic. Inel puțin reliefat sub buza vasului. Inel puternic reliefat la baza gîtului. Intre diametrul maxim al pîntecului și fund, decor incizat format din șase linii paralele, suprapuse, cam la distanțe egale. Dimensiuni: înălțime 0,34 m, diametrul gurii 0,164 m (fig. 38/4312, pl. XV/4312).

24/1961 (nr. inv. 7528). Vas mare înalt, ușor bitronconic, cenușiu-castaniu. Buza inelară răsfrîntă. Fundul plat la exterior, puțin convex în interior. Decor de inele reliefate sub buza vasului și la baza gîtului. Dimensiuni: 0,34 m înălțime, diametrul gurii 0,15 m (fig. 37/7528; pl. XV/7528).

25/1961 (nr. inv. 7501). Vas bitronconic înalt, „carafă", castaniu-roșcat. Buză răsfrîntă, terminată în plisc de vultur, fundul ușor concav, decor între diametrul maxim al pîntecului și buză, format din patru șanțuri paralele, orizontale și inel reliefat sub buză. Dimensiuni: nălțimea 0,267 m, diametrul gurii 0,115 m (fig. 37/7501; pl. XV/7501).

TIPOLOGIA INVENTARULUI FUNERAR

In mormintele cercetate s-au găsit 19 fibule de bronz și de fier. La acestea mai sînt de adăugat, o fibulă de bronz aflată în 1962 în zona cimitirului, alte trei din același metal care împreună cu o fibulă de fier au fost adunate din aria necropolei de I. Kovács și în prezent se află în colecțiile Muzeului Regional Maramureș.

Fibulele de bronz se pot separa în mare în două categorii, ținînd seama de schemele clasice: fibule cu piciorul nelegat de arc, schema Latène timpuriu B-Reinecke, fibule cu piciorul prins de arc printr-un semimanșon sau spirale răsucite pe acesta, schemă Latène mijlociu C-Reinecke (15).

Din mormintele 3, 6, 11, 18, 19, 29 și passim, provin 8 exemplare ce fac parte din prima categorie. In cuprinsul acesteia se pot separa 2 grupe. In prima grupă intră fibulele mici cu corpul pronunțat arcuit, cuprinzînd aproape 2/3 din mărimea lor. Piciorul este prevăzut cu o mică sferă sau buton care continuă cu un vîrf alungit, nelipindu-se pe arc. (M. 6/III. M. 11/V). O mică fibulă de bronz, decorată cu crestaturi adîncite pe arc, aflată în bordeiul celtic 1/1964, repetă același tip (fig. 28/1-1964, pl. VII). Fibula

[15] O. Tischler, *Ueber Gliederung der Latène-Periode*, în *Corr. bl.d.d. Gessel-Anthrop*, 1885 p. 187; P. Reinecke, *Zur Kenntniss der La Tène-Denkmäler der Zone, nordwärts der Alpen*, în *Mainzer Festschrift*. 1902, p. 63—64, 84.

https://biblioteca-digitala.ro

miniatura din M. 6-III (fig. 28, pl. VII), cu arcul îngroşat şi capul format din şase spire, cu coarda aşezată în faţă, este asemănătoare cu exemplarul din mormîntul 5 de la Andelfingen-Elveţia, care împreună cu un torques cu peceţi corespunde după Giessler-Kraft, fazei Wiedmer I c — Reinecke B[16] şi B-C. W. Krämer în noua sa împărţire mai sensibilă a fazei B-Reinecke, încadrează tipul Andelfingen în etapa B_2[17]. Fibula din M. 6 de la Ciumeşti este însă şi o bună replică a exemplarului-miniatură aflat în mormîntul 2 de la Kosice, care după J. Filip, aparţine seriei recente Dux şi corespunde, între altele, împreună cu brăţările cu reliefuri spiralice[18] secolului II î.e.n.[19], (Pittioni C_2)[20].

Exemplarul V din M. 11 (fig. 28), tot miniatură, cu arcul subţire dar la fel bombat, face parte, de asemenea, din seria Dux recentă. Incadrarea se verifică şi prin prezenţa altor piese din contextul mormîntului, specifice Latènului mijlociu. Astfel, în afară de un lanţ pandantiv Latène C, (IV) s-au mai găsit trei fibule (II, III, VI), dintre care una mică de bronz cu piciorul prevăzut cu o sferă turtită şi prinsă de arc (VI) (fig. 28), alta mare de fier, cu nodozităţi (?) pe arc şi pe picior. Vîrful cozii este prins de arcul fibulei (II) (fig. 30).

Din M. 3 şi 11, provin două fibule cu piciorul rupt (M. 3 III, M. 11/III, fig. 29). Forma arcului, felul cum este întors piciorul pînă la locul rupturii, corespunde aceleiaşi faze recente Dux şi probabil, repetă tipul V din M. 11.

A doua grupă de fibule de schemă Latène mijlociu de la Ciumeşti, au arcul mai bombat spre cap. Piciorul fibulelor este prevăzut cu două sfere turtite dintre care ultima mai mică reprezintă şi vîrful cozii. Aceasta nu se lipeşte de arcul fibulelor. Dimensiunile pieselor sînt reduse, 0,034—0,047 m. (M. 3/V, cu arcul îngroşat şi decorat cu proeminenţe; M. 18/II; M. 29/V şi VI; 1964 passim, fig. 28 si pl. VII).

W. Krämer introduce acest tip de fibulă în subfaza sa B_2, (Viollier, I C=325—250 î.e.n.), alături de seria primei noastre grupe şi alături de brăţările cu reliefuri spiralice şi semiove numeroase[21]. Mormîntul 27 de la Andelfingen conţine însă patru fibule dintre care trei exemplare cu piciorul prins pe arc, iar al patrulea exemplar repetă pînă la identitate tipul nostru. Giessler/Kraft, remarcînd că schema ultimei fibule aparţine orizontului

---

[16] Giessler/Kraft, *Untersuchungen zur frühen und ältere Latènezeit an Oberrhein und in der Schweiz*, în 32, *BerRGK*, 1942, p. 74—75, pl. X, fig. 3—5 si 7; D. Viollier, *Les sépultures du second âge du fer, sur le plateau Suisse*, Genève, 1916, pl. 6/261.

[17] W. Krämer, *Keltische Hohlbuckelringe vom Istmus von Korinth*, în *Germania*, 40, 1962, p. 304—308 şi tabela I.

[18] J. Filip, *Keltové ve stredni Evropé*, V. în *Monumenta Archaeologica*, Praga, 1956, p. 528 (rezumat german, p. 514—551), fig. 28, 1—2.

[19] *Ibidem*, p. 524.

[20] R. Pittioni, *Ein Latènegrab aus Boitelsbrunn (Sudmähren)*, în *Sudeta*, 1928, p. 64—67.

[21] W. Krämer, *Manching II*, p. 305—307 şi tabela I; D. Viollier, *Les sépultures...*, p. 35, fig. 4/154—156 şi fig. 5/209—210.

https://biblioteca-digitala.ro

imediat premergător Latène-ului II, încadrează desigur mormîntul după cele trei exemplare cu piciorul prins pe arc, în Latènul mijlociu[22].

Situația de la Ciumești este aceeași. In M. 18 se cunoaște în afară de tipul în discuție, două fibule de bronz, una cu sferă, alta cu un nodul la picior, dar ambele cu vîrful cozii prinse pe arc (III și IV). Tot din același mormînt mai provine o fibulă de fier (VI) schemă Latène mijlociu, cu coarda petrecută sub arc[23].

In sprijinul datării mai tîrzii a fibulelor cu două sfere în complexele de la Ciumești, vine și descoperirea din M. 3, împreună cu fibula cu două sfere de acolo, a unui vas situlă cu grafit, de forma și decorul pe care W. Krämer îl fixează pentru faza C și chiar D1[24] (fig. 8).

Tipul fibulei cu sfere la picior, dar lucrat în fier, este cunoscut în Transilvania în mormîntul de incinerație în groapă de la Galații Bistriței și datat în Latène C[25].

In R.P. Ungaria sînt citate cîteva exemplare similare ca structură cu piesele noastre, dar totuși de un caracter mai vechi. Il. Hunyady le datează în Latène B-C și C propriu-zis (C1-Pittioni[26]).

Fibulele din a doua categorie din necropola de la Ciumești sînt ceva mai numeroase și mai variante. Se pot deosebi 5 grupe cu mai multe variante.

In prima grupă intră fibulele mici de bronz din M. 11/V, M. 19/III și IV, de incinerație în groapă și M. 32/II și III, de inhumație (fig. 28 și pl. VII). Arcul la aceste piese este mai redus ca dimensiuni și bombare, capul este construit din patru spire cu coarda așezată în față, iar piciorul este totdeauna prevăzut cu o sferă mică uneori foarte aplatizată, ca un disc. In continuare, vîrful cozii se prinde pe arc cu un semimanșon cu puțin înainte de maxima bombare a arcului.

Tipul de față apare în același mormînt 27 de la Andelfingen, la un loc cu fibula cu sfere la picior. Datarea lor este desigur Latène mijlociu[27].

---

[22] Giessler/Kraft, *Untersuchungen...*, p.77, pl. 9, fig. 12; K. Bittel, *Die Kelten in Würtenberg*, 1934, p. 76, fig. 11/4 (Latène C).

[23] Pentru felul cum va evolua fibula cu două sfere în Latène C, Cf. J. Filip, *Keltové*, p. 99, fig. 30/14, Lenesice.

[24] W. Krämer, *Manching II*, tabela I.

[25] St. Dănilă, *Inventarul unor morminte de incinerație din secolul al III—II-lea înaintea erei noastre*, în *Din activitatea muzeelor noastre*, Cluj, 1955, p. 93. Din descrierea celor două fibule de fier reiese că piciorul acestora este ridicat în sus și lipit de arc. In acest caz, cum termenul de „lipit" nu echivalează cu noțiunea „prins sau legat de arc", fibulele de la Galații Bistriței nu-și găsesc analogii exacte în M. 5 de la Apahida. (Șt. Kovács, *Az apahidai ősvori telep ès La Tène temető. — La station préhistorique et le cimitère de l'époque La Tène d'Apahida*, rezumat francez, în *Dolg.* Cluj, II, 1911, p, 65, fig. 38/6 a—6 b), nici în mormintele de la Dezmir, recent publicate de I. H. Crișan, *Mormintele inedite din sec. III î.e.n. in Transilvania*, în *Acta Musei Napocensis*, I. 1964, p. 92—94, ci deocamdată numai printre fibulele aflate în necropola de la Ciumești.

[26] Hunyadi Ilona, *Kelták a Kárpátmedncében*, în *Diss Pann.* II, nr. 18, 1944, p. 74—76, pl. XIX/13 și XX/3.

[27] Giessler/Kräft, *Untersuchungen...*, p. 77, pl. 9, fig. 11 și 13.

https://biblioteca-digitala.ro

Fibulele III și IV din M. 19 de la Ciumești sînt însoțite de brățări cu patru semiove mari, de tipul pe care W. Krämer le așează la capătul seriei brățărilor cu ove[28] (fig. 20).

Din mormîntul 5 de la Apahida provine o fibulă similară tipului nostru, dar de dimensiuni mai mari. In același mormînt s-au găsit două brățări cu patru semiove[29].

O variantă din aceeași grupă o prezintă fibula IV din M. 18 și al doilea exemplar (IV) din M. 19. Aceste fibule au piciorul prevăzut cu un buton nu prea reliefat, din care continuă vîrful cozii ce se prinde pe arc printr-un mic semimanșon în formă de șa. Tipul derivă evident din forma Dux cu buton la picior avînd vîrful neprins pe arc[30], dar evoluată prin etapa recentă Dux în formele Latène-ului C propriu zis[31].

O altă variantă a aceleiași grupe este exemplificată de fibula III din M. 18 (fig. 28, pl. VII) și de unica fibulă din M. 9 (II) (fig. 29, pl. VIII). Primul exemplar are piciorul prevăzut cu o sferă ușor turtită, mare pentru dimensiunile piesei. Vîrful cozii, prelung și crestat, se prinde pe arc printr-un semimanșon puțin dezvoltat. Arcul foarte înalt și bombat este de tradiție Latène B. Cealaltă fibulă din M. 9, de războinic — sabie Latêne C, lanțuri de agățat sabia, umbo și suliță —, reprezintă o fază mai tîrzie în seria evoluției fibulelor cu sferă pe arc (C_2 [32]).

Fibula din M. 34 (II), din M. 15 (II) și exemplarul — inv. 7536, descoperit în 1961 în aria cimitirului (fig. 29 și pl. VIII) reprezintă în felul lor o altă grupă și se plasează cronologic eventual mai recent în cuprinsul Latènului C decît piesele menționate pînă aici. Exemplarul din M. 34, cu doi butoni conici reliefați așezați lateral pe picior, are mai ales ca formă bune analogii la Neunkirchen, în etapa C_2 Pittioni[33] (Latène II Viollier), în R. P. Ungaria, la Jutas[34], în Slovacia, în mormîntul de inhumație 564 de la Horny

---

[28] W. Krämer, *Keltische Hohlbuckelringe*, p 34.

[29] Șt. Kovács, *La station d'Apahida*, p. 65, fig. 37—38/6-a, 6-b.; Il. Hunyady, *Kelták*, XXX/36 (Text), un exemplar la Balsa, mediu Latêne C_2.

[30] M. Jahn, *Die Kelten in Schlesien*, 1931, pl. II, fig. 1 (Kentschkau, Frühlatènezeit).

[31] De acest tip este fibula din bordeiul 1/1964 (pl. VII, fig. 28). Pentru astfel de fibule Dux recente, cf. B. Benadik, *Keltische Gräberfelder* în *Sudwestslowakei*, în *Archeologia Slovaca Fontes*, I. Bratislava, 1957, Hurbanovo-Bacherov, M. 6, p. 62, pl. XXIII, fig. 2. Benadik datează grupul funerar da la Hurbanovo-Bacherov, între 170—50 î.e.n.; B. Benadik, *Zur Frage von chronologische Beziehungen der keltischen Gräberfelder in der Slovakei*, în *Slovenska Arheologia*, XI, 2, 1963, p. 376, tabela II.

[32] W. Krämer, *Manching II*, tabela I; Il. Hunyadi, *Kelták*, Gyoma p. 77, pl. XIII/3; Roska Marton, *A Kelták Erdélyben — Les Gaulois en Transylvanie*, în *Közlemények*, IV, 1—2, 1944, Cluj, p. 77. Fibula de la Valea lui Mihai este foarte apropiată de exemplarul nostru; J. Filip datează întregul grup al fibulelor cu piciorul prins pe arc, între care și acelea cu sferă mare la picior, decorate sau nedecorate, în secolul II î.e.n. Unele dintre acestea au o vădită înflorire și în faza oppidană, din prima jumătate a secolului I î.e.n. (J. Filip, *Keltové*, p. 525—526).

[33] J. Caspart, *Ein Gräberfeld in Neunkirchen am Steinfeld (Niderdonau)*, în *WPZ*, 16, 1929, p. 48, fig. IV/3; R. Pittioni, *La Tène in Niederösterreich*, 1930, Wien, p. 47—48, pl. XI, 3; D. Viollier, *Les sępultures*, pl. 7/285—286, Münsingen și Aarberg.

[34] Il. Hunyady, *Kelták*, p. 78, pl. XXI/3.

https://biblioteca-digitala.ro

Jatov, unde butonii sînt înlocuiti cu o mică sferă [35]. Exemplarul din M. 15 cu arcul prelung, piciorul fațetat și coarda înfășurată peste arc, precede formele tîrzii de mari dimensiuni, pe care J. Filip le datează la sfîrșitul secolului al II-lea î.e.n.[36]. Cam din aceeași vreme pare să fie exemplarul nr. inv. 7536, cu piciorul ușor angular și prins cu un semimanșon dezvoltat pe maxima bombare a arcului[37].

O grupă aparte o constituie fibulele cu „opturi". Din M. I (fig. 28; pl. VII) provine un exemplar, dealtfel unicul din tot cimitirul. Fibula își are bune corespondențe în bordeiele celtice ale așezării (două exemplare în bordeiul B 1962, un exemplar descoperit de I. Kovács dintr-un bordei distrus în 1960 (fig. 28, pl. VII). Fibula din M. 1, lucrată din sîrmă de bronz, are schema tipică a Latènului mijlociu, ca de altfel și celelalte piese din bordeie. Peste arcul fibulelor se suprapune prelungirea piciorului format din trei șiruri de „opturi", paralele și transversale pe axul arcului. Sîrma optului cel mai apropiat de capul fibulei, continuă înfășurîndu-se de două-trei ori pe arc, aproape de coarda capului care este trecută peste arc.

Din tipologia fibulelor cu „opturi", care în genere fac parte din faza C.-Reinecke, și care se prelungesc pînă în etapa de înflorire oppidană[38], cele patru exemplare de la Ciumești nu sînt mai vechi de secolul II e.n.

Din categoria fibulelor cu piciorul legat de arc mai trebue adăugate încă două piese, adunate înainte de 1962 din aria cimitirului. Fibula (nr. inv. 7537, fig. 28 și pl. VIII), este unică în acest gen în necropola ciumeșteană. Tipul său se caracterizează printr-un arc aproape plat, decorat cu adîncituri distanțate egal și cu piciorul prevăzut cu un pseudo-cap de fibulă dintre ale cărui spire una se prinde, înfășurîndu-se pe arc. Analogii în categoria fibulelor Latène-ului mijlociu nu sînt numeroase. Menționăm un exemplar combinat cu „opturi" din M. 34 de la Malomerice (Moravia), care are piciorul terminat cu cap de fibulă, dar nelipit de arcul înfășurat într-un 8 longitudinal. J. Filip socotește acest tip de fibulă de schemă Latène B, in seria tipurilor recente și contemporane cu fibulele Latène mijlociu propriu-zis[39].

O altă fibulă de bronz (nr. inv. 7338, fig. 28 și pl. VIII) are arcul deformat și piciorul rupt din vechi. Trei spire înfășurate pe mijlocul arcului, indică apartanența sa la Latènul mijlociu.

Fibulele de fier din cimitir sînt mai puțin numeroase, doar nouă exemplare. Dacă mai adăugăm și acelea din așezare al căror tip este similar cu acela din necropolă, numărul lor ajunge la 16 (fig. 29 și 30). In general,

---

[35] B. Benadik, *Keltische Gräberfelder...*, p. 38, p. XIV/5. Datarea cimitirului de la Horny Jatov este făcută de către Benadik între 210—120 î.e.n. Benadik, *Zur Frage...*, p. 376, tabela II.

[36] J. Filip, *Keltové* p. 526.

[37] Il. Hunyady, *Kelták*, Fibula de la Aba, pl. XXI/18.

[38] *Ibidem*, exemplarul de la Jutas, pl. XXI/16; J. Filip, *Keltové*, exemplarul de la Jelsovce (Slovacia), p. 99, fig. 30/7.

[39] J. Filip, *Keltové*, p .524, fig. 10/2; B. Benadik, *Keltische Gräberfelder...*, M. 9 de incinerație din cimitirul de la Hurbanovo-Abadomb, p. 49 și 129, fig. 15/5. Fibula din acest mormînt, rară și în Slovacia, este foarte apropiată de exemplarul nostru.

https://biblioteca-digitala.ro

toate piesele din cimitir sînt fragmentare, arse sau oxidate, încît nu totdeauna se pot preciza unele detalii necesare pentru a le determina categoria sau grupa din care ar face parte. Ceea ce este însă sigur e că toate exemplarele descoperite sînt de schemă Latène II. Cu rezervele arătate mai sus, fibulele găsite se pot împărți în două grupe. Prima grupă este reprezentată de formele simple cu arcul alungit, puțin bombat, cu piciorul nu prea rotunjit, ridicat către jumătatea arcului unde se fixează printr-un manșon jumătate închis. Din această categorie fac parte fibulele din M. 3/VI, M. 12/III, M. 13/III, M. 18 VI. In bordeiul I/1964 s-a descoperit o fibulă de același tip[40] (fig. 30).

Diferența dintre exemplarele menționate constă în variatele dimensiuni ale lor și în poziția corzii de la spiralele capului. Amintim că fibula din M. 3 este însoțită de un vas tronconic, cu grafit, iar fibula din M. 18 face parte din inventarul mormîntului de inhumație cu fibulele de bronz, menționate mai sus (fig. 5).

A doua grupă este formată de fibulele cu o sferă, sau o simplă umflătură pe arc la picior, sau atît pe arc, cît și pe picior. Fibula II din M. 5 b, și exemplarul fragmentar din bordeiul B/1962, au o umflătură pe arc (fig. 29 și 30); fibula din M. 33/II, fibula din mormîntul de incinerație salvat în 1960, eventual fibula II din M. 13, precum și fibulele din bordeiele B, și C/1962 și bordeiul 1/1964, sînt prevăzute cu o umflătură sau sferă (?) pe picior (fig. 29 și 30). In sfîrșit fibula mare din M. 11/II, pare să fi avut atît pe arc, cît și la picior sfere decorative[41] (fig. 30). In afară de piesa din bordeiul 1/1964 și exemplarul 2 din bordeiul C/1962, cu coarda petrecută pe sub arc — tip Bib Bren-[42], celelalte au coarda așezată în fața spirelor, după sistemul curent in Latèneul B și C.

Brățari și inele. In cimitir au fost găsite 19 brățări dintre care 16 de bronz, una de fier, una de sapropelit și una de sticlă. Cel mai mare număr de podoabe de acest fel (opt exemplare) s-au găsit în M. 18 de inhumație. Din M. 7, probabil și acesta de inhumație, provin alte două brățări. Restul exemplarelor (în afară de două piese, nr. 7542 și 7553, recuperate din aria necropolei înainte de 1962), s-au aflat în mormintele de incinerație în groapă.

In general, toate brățările găsite se dovedesc a aparține prin contextele lor Latèneului mijlociu. Tipologic însă, așa cum s-a văzut și la capitolul despre fibule, unele exemplare păstrează anumite caractere mai vechi Reinecke B (B2Krämer).

Brățări tubulare, umplute cu o masă solidă, decorate la exterior cu

---

[40] Din același bordei provine, în afară de o ceramică abundentă cu grafit și cioburi dacice de factură hallstattiană, două fibule de bronz din care una de schemă Latène C, cu buton decorativ la picior.

[41] Tipul se încadrează în seria fibulelor mari de fier datate de J. Filip la sfîrșitul secolului II și începutul veacului următor, *Keltové*, p. 526.

[42] Jiri Bren *The signification of brooches for dating of the celtic Oppida in Boemia*, (rezumat englez) in *Sbornik národniho Muzea v Praze*, XVIII, 1964, 5, p. 263, pl. 3/209.

https://biblioteca-digitala.ro

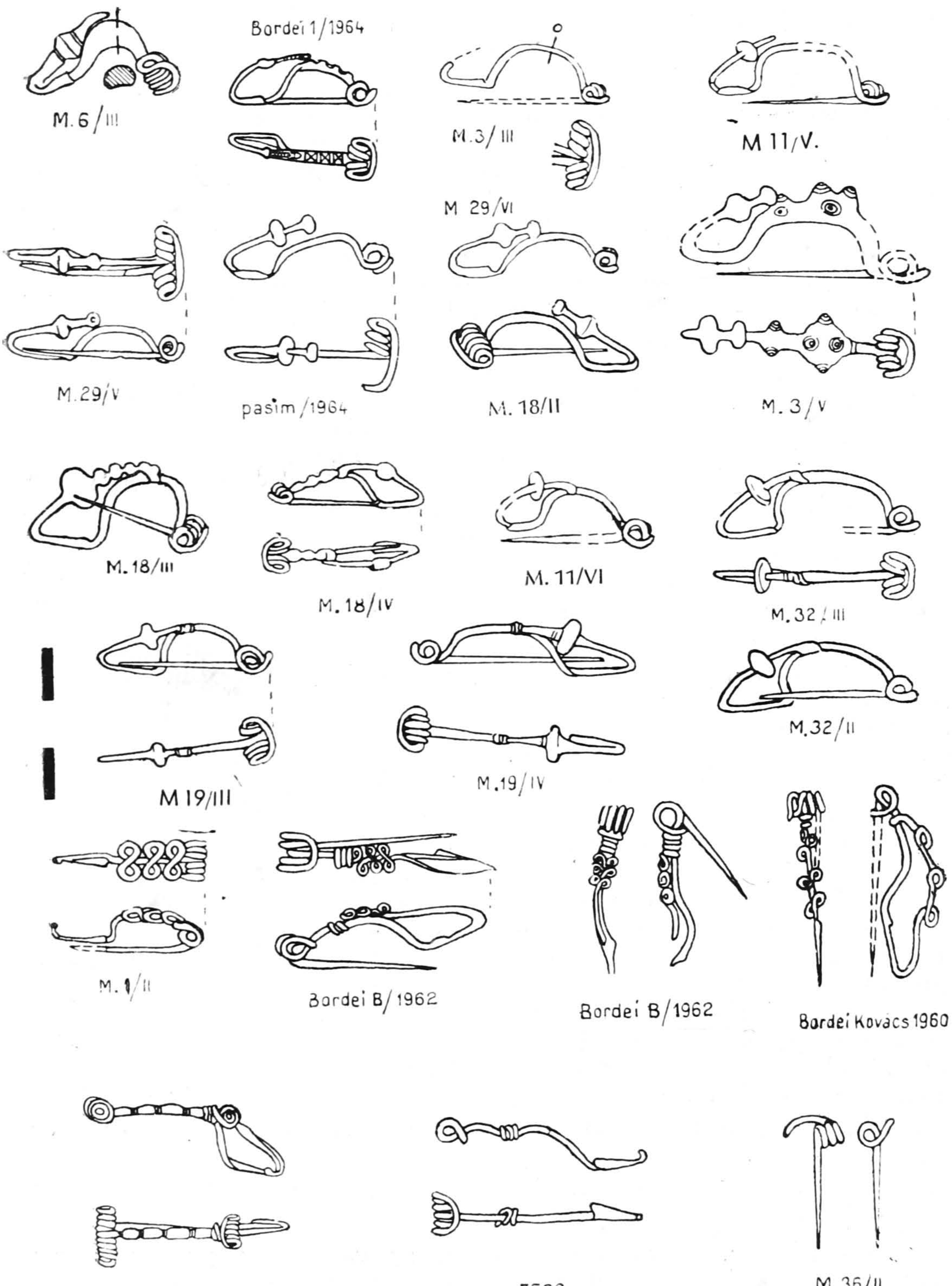

Fig. 28.

https://biblioteca-digitala.ro

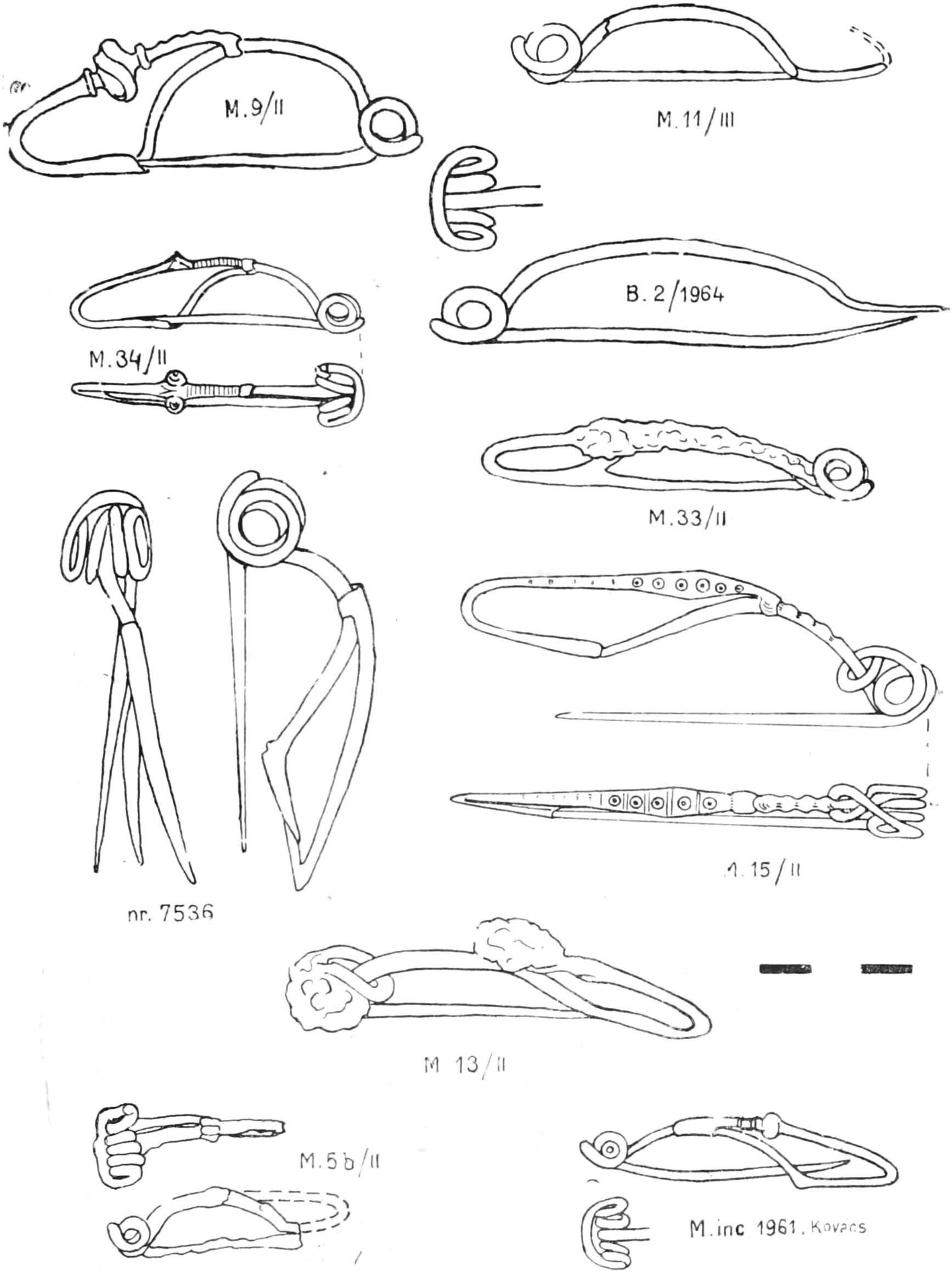

Fig. 29.

https://biblioteca-digitala.ro

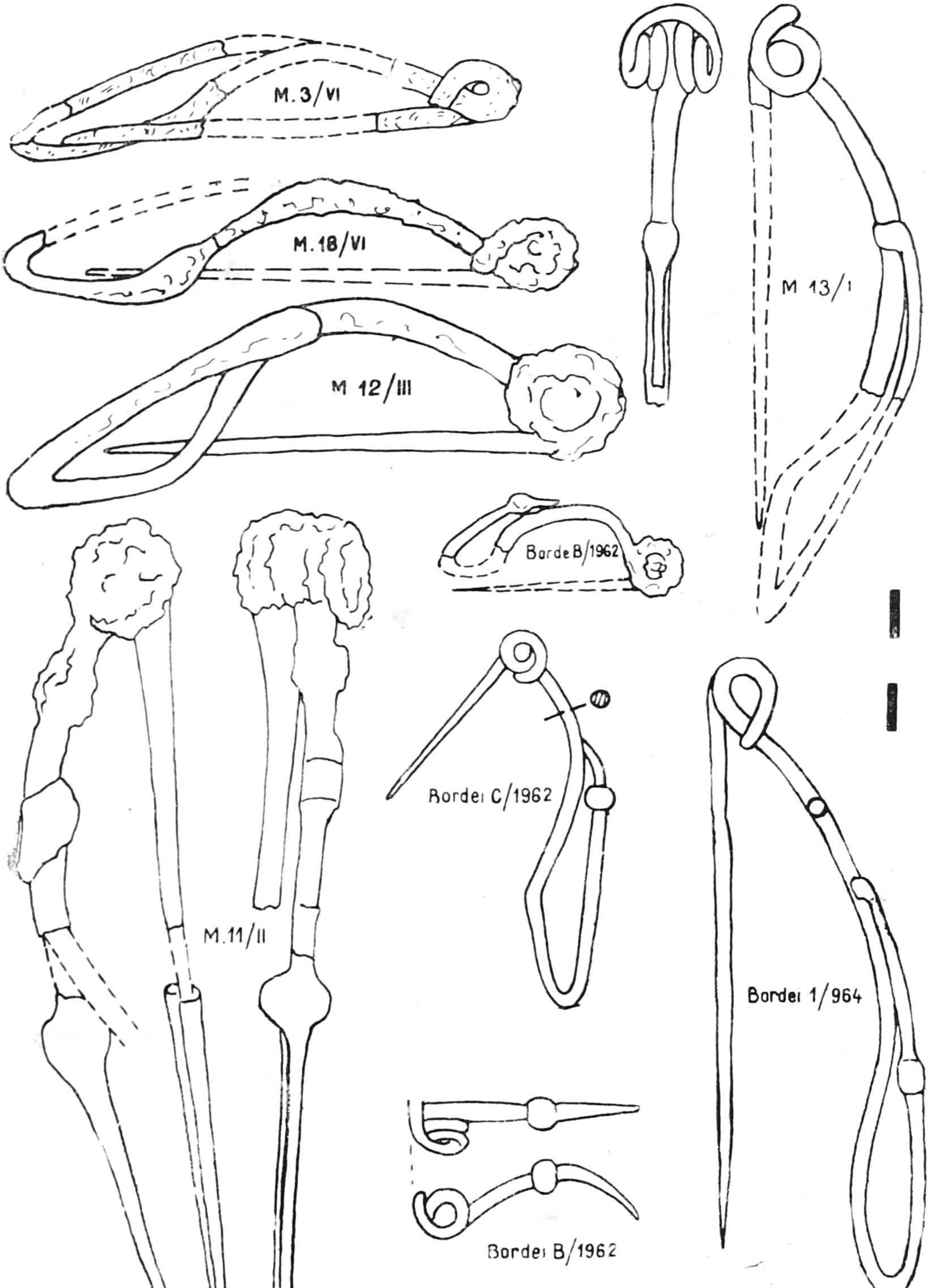

Fig. 30.

https://biblioteca-digitala.ro

linii geometrice în relief. (M. 7/I; M. 6/V) fig. 31 și pl. IX). Brățările sînt lucrate din tablă de bronz; unul din capete se introduce în golul celuilalt și e fixat cu un dop. Tipul acestor podoabe, de o veche tradiție hallstattiană, aparține deobicei unui Latène mai vechi. Brățările de la Preissnitzberg bei Ranis (Kr. Pössneck) și la Köditz (Kr. Saalfeld) în Turingia, sînt datate Latène B. Exemplarele din prima localitate sînt prevăzute ca piesa din M. 7 de la Ciumești, cu o vagă umflătură în chip de cap de șarpe la una din capetele brățărilor[43]. Prin urmare, brățara de la Ciumești, luată pur tipologic ar putea face parte din faza B-Reinecke. Incadrarea poate deveni mai concludentă dacă ținem seama că împreună cu podoaba menționată se afla și o brățară de bronz cu nouă ove, tip pe care W. Krämer îl inserează în faza sa B_2[44].

Celălalt exemplar de la Ciumești, din M. 6, contrazice însă încadrarea strict tipologică a brățării din M. 7. Amintim că în M. 6 s-a aflat acea fibulă de bronz cu arcul îngroșat, formă miniatură, care este proprie fazei recente Dux, respectiv Latène C. In consecință, sîntem constrînși a admite o datare mai tîrzie și pentru M. 7. Dealtfel, cum se va vedea mai jos, nici brățară cu ove din același mormînt desigur tipologic, existentă încă din Latènul B, nu exclude prezența sa în Latènul C.[45], uneori chiar foarte tîrzie.

Desigur, nu putem socoti că brățările din M. 7 și M. 6 pot fi plasate către sfîrșitul secolului II î.e.n., sau ulterior, situație care se petrece în R. S. Cehoslovacă, deoarece acel caracter însă pregnant Latène B la unele obiecte de inventar din necropolă nu poate fi extins pînă către limita inferioară a Latènului mijlociu. Se impune deci, în cadrul Latènului C, o fixare a brățărilor în discuție, într-o vreme în care persistențele unui B. întîrziat sînt încă manifeste deși cronologic se cuprind deja într-o nouă fază culturală. W. Kersten încă din 1933 justifica o prelungire a fazei B pînă către 230 î.e.n.[46]. Recent F. R. Hodson precizează pentru începutul Latènului mijlociu, anul 180 î.e.n.[47]. De fapt, ambele corective cronologice citate, asu-

---

[43] Martin Claus, *Bronzefunde von der Pipinsburg bei Osterode/Harz und ihre Verbreitung*, în *Alt-Thüringen*, 1962/1963, p. 363—364, pl. 3, fig. 1—2. 5.

[44] W. Krämer, *Manching II*, p. 306—307, tabela I.

[45] Citat J. Filip la W. Krämer, *Keltische Hohlbuckelringe*, p. 37; M. Jahn, *Die Kelten in Schlesien*, p. 28, 40—43, pl. III/9—12 și 42—43. Brățări cu semiove multiple mici, datate în Latènul mijlociu.

[46] W. Kersten, *Der Beginn der La Tène-Zeit in Nordostbayern*, în *PZ*, XXIV, 1933, p. 167—168.

[47] F. R. Hodson, *La Tène Chronology, Continental and Britisch*, în *Bull. of the Institute of Archeology*, 4/1964, p. 125—141. Autorul ca și Giessler/Kraft și Krämer, revine asupra schemei lui D. Viollier (Wiedmer-Stern) fixată pe baza cimitirului de la Münsingen. Vechea sa împărțire a Latènului Ib și Ic, corespunde în parte Latènului B-Reinecke C Ib = 400—325; Ic = 325—250), iar Münsingen II echivalează cu Latènul C și în parte D-Reinecke (Latène II = 250—50 î.e.n.); Hodson propune după analizarea și redatarea de către Giessler/Kraft a mormintelor de la Münsingen, următoarea schemă a Latènului: Latène Ia = — — 400; Latène Ib = 400—280; Latène Ic = 280—180 (fibule cu două sfere la picior, neprinse de arc, de tipul exemplarelor din M. 3, 18, 29, de la Ciumești); Latène II = 180—50 î.e.n.

https://biblioteca-digitala.ro

pra sistemului clasic Reinecke, caută a justifica tocmai acea prelungită prezență a produselor culturale de caracter B, într-o epocă mai recentă. In speță, fie că podoabele noastre se încadrează în comoda dar întrucîtva puțin mecanica diviziune a C-ului-Pittioni, respectiv C_1, fie că li se fixează o dată către sfîrșitul secolului III î.e.n., deci la începutul Latènelui C.-Kersten[48], înseamnă că intrevedem încă de pe acum că anumite complexe funerare din cimitirul de la Ciumești aparțin unei epoci mai vechi din cadrul Latènului C.-Reinecke.

Brățări cu semiove mici, multiple. In afară de brățara cu semiove menționată din M. 7, un exemplar cu șapte ove provine din M. 18 de inhumație (XIII, fig. 31 și pl. IX). In M. 3 s-a găsit un fragment format din două semiove (IV) dintr-o piesă similară (fig. 31 și pl. IX). Ambele brățări întregi au cîte un segment detașabil, format din una sau două semiove, Acestea sînt prevăzute cu o balama și limbă cu o mică gaură, pentru fixare. Fragmentul din M. 3 e rupt din corpul brățării.

Dacă am exclude brățara din M. 7 a cărei încadrare cronologică după cum am văzut, ar putea fi fixată și mai timpuriu, în cazul cînd nu am ține seama de contextul general al necropolei, ne-ar rămîne totuși pentru vremea mijlocie a Latènului cele două exemplare din M. 18 și M. 3. De altfel datarea lor corespunde altor descoperiri din Transilvania cu piese similare[49].

Brățările de la Ciumești fac parte din seria recent adunată și studiată de W. Krämer, „Hohlbuckelscharnierringe mit 6—10 Buckel davon 2 am Verschlusstück“[50]. Brățară din M. 7 deși folosește o singură semiovă detașabilă, are bune asemănări cu cele două exemplare de la Saal a. d. Donau ,iar piesa din M. 18 repetă foarte apropiat formele brățărilor din M. 5 de la Straubing, ca să nu mai adăugăm analogii cu alte exemplare prezentate de autor în lista finală a articolului său[51]. Deoarece Krämer consideră că o parte din brățările cu semiove fac parte din faza finală a B-ului-Reinecke. dintre care unele sînt identice cu acelea de la Ciumești, ar însemna că măcar unele din mormintele din necropolă ar fi databile în faza B_2-Krä-

---

48 W. Kersten, *Der Beginn...*, p .168; Lt A = 500—420; Lt B = 420 — pe la 230; Lt C — pe la 120 î.e.n.

49 Roșka M., *Les Gaulois en Transylvanie*. fragment dintr-o brățară cu semiove mici, multiple, de la Curtuiușeni (r. Marghita, reg. Crișana), p. 77, (fig. 15) fragmente dintr-o brățară cu semiove mici, multiple de la Bandul de Cîmpie (r. Tg. Mureș, reg. Mureș-Autonomă Maghiară), p. 78, fig. 30. In 1965, la Dindești (r. Carei, reg. Maramureș). la un mormînt de inhumație, datat cu fibulă de bronz de schemă Latène mijlociu, s-au găsit două brățări cu 7 semiove, așezate la labele picioarelor. Ambele brățări sînt prevăzute cu un segment detașabil, format din două semiove, cu balama și limbă de fixare, pl. XXIV. Dorin Popescu. *Le bracelet celtique d'Uroiu*, în *Dacia*, IX—X, 1941—1944. p. 183—188. Autorul citează mai multe brățări din R.S. Cehoslovacia și R.P. Ungaria, de tipul cu semiove, multiple, mari și mici. Exemplarele din Transilvania le datează în Latène C.

50 W. Krämer, *Keltische Hohlbuckelringe...*, p. 40 și lista brățărilor descoperite, p. 41—42.

51 *Ibidem*, p. 40, fig. 11—12. Saal a.d. Donau; fig. 15—16, Straubing.

https://biblioteca-digitala.ro

mer[52]. Deducţia este însă puţin probabilă, deoarece atît fibulele cu piciorul legat din M. 18, cît şi exemplarul de tip neo-dux din M. 6, coboară cronologia acestor complexe funerare şi implicit a brăţărilor cu semiove în faza C-Reinecke. Ceea ce însă nu pare neverosimil pentru Ciumeşti este încadrarea brăţărilor de acest tip în faza preconizată de Pittioni, C1, şi anume către sfîrşitul său cînd probabil fibule de tipul recent Dux se substituie tipului clasic cu acelaşi nume. W. Krämer, observă o răspîndire şi o preferinţă deosebită a modei brăţărilor cu semiove multiple dinspre Bavaria către est[53], numărul mare de astfel de brăţari pe teritoriul R. S. Cehoslovacia, fiind o dovadă. In acest teritoriu o durată mai mare şi o evoluţie puţin sensibilă a acestei podoabe, este întrucîtva posibilă. Poate şi în acest sens J. Filip fixează ca dată de început a brăţărilor în discuţie, o vreme care este net mai tîrzie decît aceea preconizată — în parte — de Krämer, respectiv limita dintre secolele III—II î.e.n., stabilind totodată, maxima utilizare a acestor podoabe în tot secolul II şi pînă către începutul veacului următor[54].

Brăţări cu semiove, decorate cu spirale în relief. Unicul exemplar descoperit provine din M. 6/IV, (fig, 31, pl. IX). Brăţara este fragmentară şi constă din două semiove ce fac parte din corpul brăţării şi o semiovă care aparţine segmentului detaşabil. Un calcul matematic al diametrului brăţării arată că iniţial aceasta a fost formată din şase semiove, cum sînt cele mai multe exemplare din această specie. Semiova detaşabilă, prevăzută cu limbă pentru fixare, putea să se fi continuat cu încă o piesă similară, formînd un segment de închidere din două bucăţi, asemănător cu brăţările cu semiove nedecorate de la Ciumeşti, sau eventual din trei bucăţi, deci jumătate din brăţară, cum sînt în ambele cazuri analogii destule în R. S. Cehoslovacia[55].

Ca şi pentru brăţările cu semiove mici, multiple, din a căror familie fac parte[56], brăţările cu spirale reliefate sînt numeroase mai ales în Boemia

---

[52] *Ibidem*, p. 33—37; Idem. *Manching II*, p. 304—306. pl. I; M. Jahn constata de asemenea că unele tipuri din seria cu semiove multiple, mici, aparţin Laténului timpuriu. Alte brăţări cu semiove mai mari şi mai puţin numeroase corespund însă Laténului mijlociu. *Die Kelten in Schlesien*, p. 41—43. Z. Wozniak,*Deux bracelets celtiques de Mogila* (Nova Huta), *Wiad. Arch.*, p. 230 (rezumat francez). Autorul datează un exemplar probabil cu 8 ove, primul aflat în Polonia Mică, în a doua jumătate a sec. II î.e.n.

[53] W. Krämer, *Keltische Hohlbuckelringe*, p. 40 şi harta 2.

[54] J. Filip, *Keltové*, p. 528.

[55] *Ibidem*, Planany (Kolin). Brăţări cu 6 semiove, segment din 3 semiove, pl. pl. XXXVIII/5; Becov (Most) şi Kostice (Lovasice), segment din 2 semiove, pl. XLI/12 şi fig. 14; Stankovice (Zatec), segment din 3 semiove, pl. XLV/13; Ksely (2 brăţări), segment din 3 semiove, pl. LVII/1 şi 3; Cerhenice (Kolin) două brăţări, segmente probabil cu două semiove, pl. LX/8 şi 9; Novy Bydzov, segment din două semiove, pl. LXIII/7; Rajhrad, probabil segment din trei semiove, pl. LXXIV/8; Mistrin (Moravia), segment cu două semiove detaşabile, pl. LXXXV/18; B. Benadik, *Keltische Gräberfelder...*, din cimitirul de la Horny Jatov, mormîntul 398, provine o brăţară cu segment detaşabil format din 3 semiove. In acelaşi mormînt s-a găsit un exemplar format din 4 semiove mari, nedecorate, p. 30, pl. VIII/4—5, 7, 11.

[56] W. Krämer, *Keltische Hohlbuckelringe...*, p. 34.

https://biblioteca-digitala.ro

și Moravia. In Slovacia si R.P. Ungaria se întîlnesc mai puține exemplare, In țara noastră, brățara de la Ciumești este deocamdată singura.

J. Filip, datează „după toate probabilitățile“ brățările de acest tip în a doua jumătate a secolului II și începutul secolului I î.e.n., ele fiind în general însoțite de fibule cu sferă mare la picior, fibule cu picior pe arc și decorată cu nodul, sferă sau disc, brățări cu semiove, brățări de lignit sau sticlă, brățări cu pseudo filigran, lanțuri de centură etc.[57].

Brățara din M. 6 de la Ciumești, însoțită de fibula miniatură de tip neo-dux, tip care după cum s-a văzut mai sus, nu face parte din inventarul însoțitor al brățărilor cu decor spiralic din R. S. Cehoslovacia, este probabil mai veche și datează către sfîrșitul secolului al III-lea î.e.n.

Brățări tubulare din tablă de bronz, cu decor mamelonat. Cele patru exemplare din necropola de la Ciumești provin toate din M. 18 de inhumație. Două brățări cu diametre mai mici se aflau pe mînă stîngă a scheletului (fig. 32; pl. X), două brățări mai mari s-au găsit la încheieturile picioarelor. Nu există nici o deosebire în ce privește decorul sau sistemul de închidere cu stift la brățările descoperite.

Datarea lor este asigurată de contextul în care s-au aflat. Cele două fibule de bronz cu piciorul prins pe arc (III și IV, fig. 28, pl. VII) și exemplarul din fier (VI) din mormînt, asigură datarea brățărilor în plin Latène C.

Brățările cu decor mamelonat sînt frecvente în mediile celtice dintre secolele IV—II î.e.n. In R. P. Ungaria, Il. Hunyady le constată exclusiv în faza C, de exemplu, la Gyoma, Kéménd, (Kamenin), Győr, etc.[58]. In Boemia și Moravia, brățările de acest fel se întîlnesc la nivelul orizontului Dux, dar și mai tîrziu, în secolul II î.e.n.[59]. In Slovacia, toate brățările tubulare, cu decor mamelonat provin din morminte de inhumație. Cele mai multe exempare sînt de la Kamenin, Horny Jatov și de la Hurbanovo Bacherov[60]. Mormîntul 11 din acest cimitir conține și o fibulă de tipul găsit la Morești, databilă în secolul II î.e.n.[61].

Brățări de lignit (sapropelit). Din cimitir provine o singură brățară de sapropelit din M. 18/IX, fig. 32). Brățara are o secțiune plan convexă. In interior, pe partea netedă care atinge mîna, se observă striuri de la lucru. Un număr destul de mare de astfel de brățări s-a găsit în cele opt bordeie celtice săpate în vecinătatea necropolei. Unele exemplare au aceeași sec-

[57] J. Filip, *Keltové*, p. 134—135 și 528.

[58] Il. Hunyadi, *Kelták*, p. 96, pl. IX—X (Kéménd) (Kamenin), pl. XXVIII/2—3 (Kósd și Regöly).

[59] J. Filip, *Keltové*, p. 527.

[60] B. Benadik, *Keltische Gräberfelder*, cimitirul de la Kamenin (Kéménd) (280—180 î.e.n.), mormintele cu schelet nr. 8, 11, 16, 19, pl. XXXIX/8 și 10; XL/1—2, 5—6; cimitirile de la Horny Jatov (220—120 î.e.n.), mormintele de inhumație nr. 234 și 523, pl. IV/3—4; XII 2; cimitirul de la Hurbanovo Bacherov (170—50 î.e.n.). Mormîntul cu schelet nr. 11, pl. XXV/1—2.

[61] K. Horedt, *Mittellatènezeitliche Siedlungen aus Siebenbürgen*, *Studien aus Alteuropa*, II, 1965, p. 59, fig. 8/3).

https://biblioteca-digitala.ro

ţiune plan convexă, altele au pereţii laterali puţin faţetaţi, încît convexitatea feţei exterioare este mult redusă; în sfîrşit unele brăţări au o secţiune rectangulară.

Atît în aşezare, cît şi în contextul M. 18, brăţările de lignit sînt însoţite de fibule de bronz şi fier, de schemă Latène mijlociu.

In R. P. Ungaria, această categorie de brăţări corespunde Latènului C[62]. J. Filip le constată în R. S. Cehoslovacia în faza recentă a orizontului Dux ca şi în acela al fibulelor cu sferă pe picior, continuînd apoi în vremea fibulelor cu piciorul prin pe arc, a brăţărilor cu spirale în relief, a suliţelor cu frunza lată şi a vaselor cu grafit, decorate cu striuri verticale, pînă la începutul secolului I î.e.n.[63].

Brăţară de fier. Un singur exemplar, aflat în M. 18/X. (fig. 32). Secţiune lenticulară. Exemplarul, atacat tare de rugină, nu a permis nici după restaurare constatarea vreunui decor. Datarea sa este asigurată de mediul în care s-a aflat.

Brăţară de bronz, pseudo-ajurată, cu capetele „pecete“. Un exemplar remarcabil atît ca execuţie, cît şi în ce priveşte decorul, este mica brăţară pseudo-ajurată, alcătuită din opt segmente rombice din acelaşi mormînt nr. 18 (fig. 32 şi pl. X). Asocierea dintre lucrarea manuală a multiplelor spirale în S şi tehnica de turnare a osaturii de romburi-suport, arată odată mai mult deosebita măestrie a meşteşugarilor celţi din vremea mijlocie a Latênului.

Pentru podoaba descoperită, nu cunoaştem analogii apropiate în literatura avută la dispoziţie. O brăţară închisă de la Mocovice (Céslav) R. S. Cehoslovacia are oarecare similitudini cu brăţara de la Ciumeşti, în privinţa felului cum este turnată suita de „ochiuri“ care formează corpul piesei. Lipsesc însă spiralele decorative, suprapuse[64].

Datarea brăţării M. 18, este aceea a brăţărilor cu capetele „pecete“ tîrzii, respectiv Latène C-Reinecke, cum dealtfel arată întregul complex funerar.

Brăţări de bronz cu patru semiove. Singurele exemplare de la Ciumeşti provin din M. 19 de incineraţie (VI şi VII, fig. 33, pl. X). Tipul lor, prevăzut cu o semiovă detaşabilă, cu limbă şi balama de fixare, este foarte răspîndit, mai ales în R. S. Cehoslovacia, unde sînt frecvente, dar şi în restul Europei centrale şi chiar în vest, în regiunea Marnei[65].

Krämer le aşează la finele evoluţiei brăţărilor cu ove multiple, dar acestea sînt încă contemporane în multe complexe din Cehoslovacia cu seria brăţărilor cu ove mici, multiple, în plin secol II şi chiar la începutul veacului următor[66].

---

[62] I. Hunyady, *Kelták*, p. 97.

[63] J. Filip, *Keltové*, p. 530.

[64] *Ibidem*, pl. LXIV/9.

[65] J. Déchelette, *Manuel d'archéologie préhistorique celtique et gallo-romaine, IV. Seconde âge de Fer ou époque de La Tène*, 1927, p. 729.

[66] J. Filip, *Keltové*, p. 528—529.

https://biblioteca-digitala.ro

In Transilvania se cunosc nouă descoperiri cu astfel de brățări, toate provenind din cimitire întîmplător sau parțial cercetate. Datarea lor este Latène C[67]. In cazul brățărilor de la Ciumești, încadrarea lor cronologică este aceeași, deoarece cele două fibule cu picior prins pe arc din M. 19, aparțin Latènului mijlociu (C. 2).

Brățară închisă de bronz, cu placă decorativă. Brățară fragmentară găsită în zona mormîntului de incinerație în urnă nr. 25, este un exemplar mai puțin întîlnit în categoria brățărilor celtice (fig. 33). Eventual, folosirea emailului în cupele adînci ale plăcii rectangulare și a nodozităților laterale, ne dă totuși indiciul că plasarea în timp a brățării în Latène C, este posibilă. In acest sens pledează și forma bitronconică, decorată cu striuri sub gît a urnei și catarama în formă de suliță, aflată în perimetrul mormîntului[68].

Brățara pseudo-torsionată cu capete „pecete". Brățara (nr. inv. 7553, (fig. 33, pl. X) recuperată înainte de 1962 din necropolă, este tipologic susceptibilă de o încadrare mai timpurie, respectiv „Frühlatènezeit" după M. Jahn[69], B2, după W. Krämer[70]. Il. Hunyady constată în Ungaria un grup de brățări cu capetele „pecete", în secolul IV î.e.n., altul, mai recent, ce se încadrează în Latène C, în general cu corpul brățărilor nedecorate. La exemplarele mai vechi capetele „pecete" sînt mici, dar evoluiază într-o fază mai nouă, mărindu-se[71]. Tot în Latènul de mijloc se plasează brățările perlate, de asemenea, cu extremitățile terminate în „pecete", cum este exemplarul din mormîntul de incinerație de la Dezmir[72].

In R. S. Cehoslovacia, brățările și inelele cu capetele „pecete", corespund orizontului Dux, dar au o dezvoltare și mai tîrzie indiferent de decor și dimensiunea capetelor. Ele evoluiază în paralel cu torquesul cu capetele „pecete", fibulele cu sferă la picior sau cu piciorul prins pe arc. J. Filip, constată dispariția lor către sfîrșitul secolului II î.e.n.[73].

Exemplarul nostru, nu are o analogie exactă în privința decorului[74]. In orice caz forma capetelor corespunde mai ales acelora a brățărilor din Cehoslovacia, din faza Dux recentă, ceea ce ar însemna sfîrșitul secolului III, începutul veacului următor î.e.n.[75].

---

[67] Dorin Popescu, *Le bracelet celtique d'Uroiu*, p. 184—185. Dintre brățările cu 4 semiove cea mai veche pare să fie exemplarul fragmentar de la Dipșa, I. Nestor, *Keltische Gräber bei Mediaș*, în *Dacia*, VII—VIII, 1937—1940, p. 181—182; Dorin Popescu, *Le bracelet celtique...*, p. 188; K. Horedt, *Zwei keltische Grabfunde aus Siebenbürgen*, în *Dacia*, IX—X, 1941—1944, p. 199—200.

[68] W. v. Jenny, *Latènezeitliche Grabfunde aus Dalja (Slawonien)* în *PZ*, 23, 1932, p. 238, fig. 1/3; Il. Hunyady, *Kelták*, p. 104.

[69] M. Jahn, *Die Kelten in Schlesien*, pl. III/1—5.

[70] W. Krämer, *Manching* II, tabela I.

[71] Il. Hunyady, *Kelták*, p. 88—90.

[72] I. H. Crișan, *Morminte inedite din sec. III. î.e.n...*, p. 92, fig. 3/1, pl. II/15.

[73] J. Filip, *Keltové*, p. 527 și 538.

[74] O brățară cu capetele „pecete" și corpul în torsadă în Oppidum des Pennes, lîngă Marsilia. J. Déchelette, *Manuel d'Archéologie...*, IV, p. 730, fig. 519/5. Așezarea celtică de lîngă Marsilia datează de la începutul secolului III î.e.n. (Déchelette, p. 510).

[75] J. Filip, *Keltové*, p. 527 și 531.

https://biblioteca-digitala.ro

Brățara spiralică din sîrmă de bronz. Exemplarul (nr. inv. 7542, fig. 33, pl. X) aflat în cimitir înainte de 1962, este atipic și nu poate fi datat decît în funcție de contextul general al necropolei de la Ciumești.

Brățară de sticlă cu proeminențe. Un singur exemplar, aflat în M. 28 III, fig. 33, pl. X). Brățara deși este deformată și în parte decolorată de arderea suferită, păstrează descifrabil caracterele sale specifice pentru a fi încadrată în seria de brățări pe care Thea Haevernick le datează Latène C [76]. Un exemplar apropiat și bine păstrat, între numeroasele brățări de acest fel, din teritoriile celtice, s-a găsit la Macsola (Munkács) R.P. Ungaria. Datarea sa este Latène C[77].

Inel tresat din sîrmă de bronz. Exemplar aflat la un mormînt de inhumație, înainte de 1962 (fig. 33, pl. X). Tehnica de execuție a împletiturii și aplicarea spiralelor în S culcat, nu este străină de epoca mijlocie a Latènului. Fără comparații exacte, dar în același fel executate volutele spiralelor sînt exemplarele de la Bougé-Chambalud (Isère) și de la Münsingen[78].

Lanțuri de bronz și fier de la centuri și coliere de femei. Majoritatea pieselor provin din mormintele de incinerație în groapă (M. 6, 11, 19, 28, 29, 36).. Sînt arse și fragmentare. Singurele exemplare din mormîntul de inhumație s-au aflat în M. 18.

Din M. 28 provin șapte fragmente dintr-un lanț de centură de bronz (II, fig. 34, pl. XI), dintre care trei verigi mari sînt prinse între ele cu inelușe duble din sîrmă.

Deobicei acest tip (seria III-Filip)[79], se termină cu capete masive, emailate, cu reprezentări animaliere. Un lanț găsit la Charváty (Olomouc)[80], ne sugerează cam cum va fi arătat lanțul de brîu din M. 28, înainte de a fi ars și îmbucătățit.

Resturile unor tăblițe, verigi și bastonașe de bronz găsite în M. 11 (IV, fig. 34, pl. XI), ne documentează un alt tip de lanț de centură asemănător întrucîtva cu exemplarele de la Valea lui Mihai (com. Săcuieni, r. Marghita, reg. Crișana)[81] și Vețel[82] (r. Ilia, reg. Hunedoara) și de la Bo-

[76] Th. E. Haevernick, *Die Glasarmringe und Ringperlen der Mittel- und Spätlatènezeit auf dem europeischen Festland*, Bonn, 1960. Brățara de la Ciumești face parte din grupa 14—Haevernick „Armringe mit Knotengruppen, drei Reihen von seinen Spitzknotengruppen". Exemplarele apropiate la Niederwichtrach, pl. 11, nr. 14, 9; Bulhany-Mikulov (Moravia), pl. 12, 14, 84.

[77] Il Hunyady *Kelták*, pl. XXXII/2.

[78] J. Déchelette, *Manuel d'Archéologie...* IV, p. 771—772, fig. 544/1,3.

[79] J. Filip, *Keltové*, p. 152 și 534. Din aceeași serie dar cu inelele lucrate din tablă de bronz și prinse în cruce, la Libceves (Bilan), pl. XXVIII/1 și XXVIII/4. Becov (Most) pl. XLI/4; Ksely (Horny Ksely), pl. LVII/2.

[80] *Ibidem*, pl. XCI/2.

[81] Roska M., *Les Gaulois en Transylvanie*, p .58, fig 18/3.

[82] Idem. *Erdély Régészeti Repertoriuma I.* Cluj 1942, p. 304, fig. 366/a—b.

https://biblioteca-digitala.ro

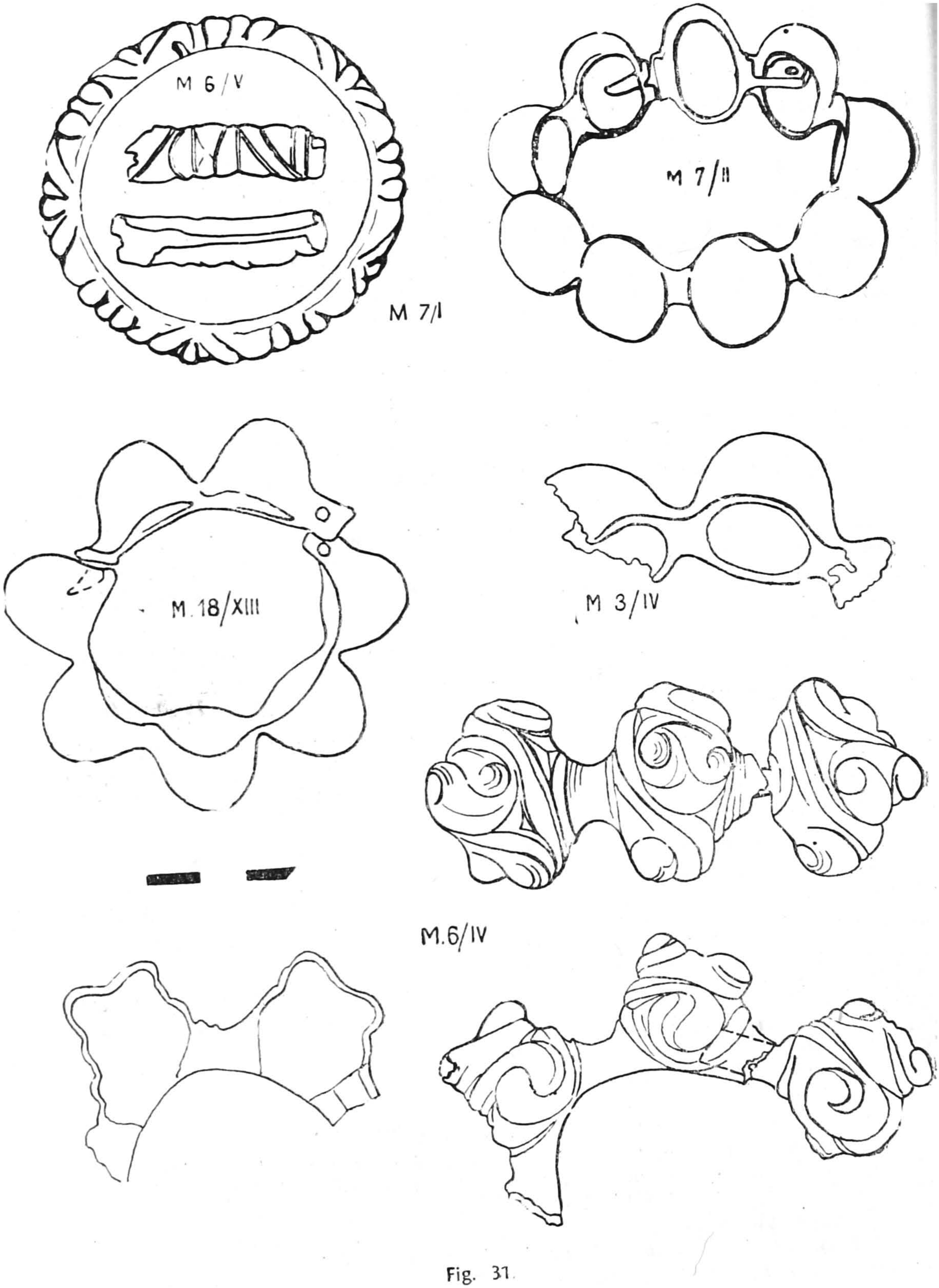

Fig. 31

https://biblioteca-digitala.ro

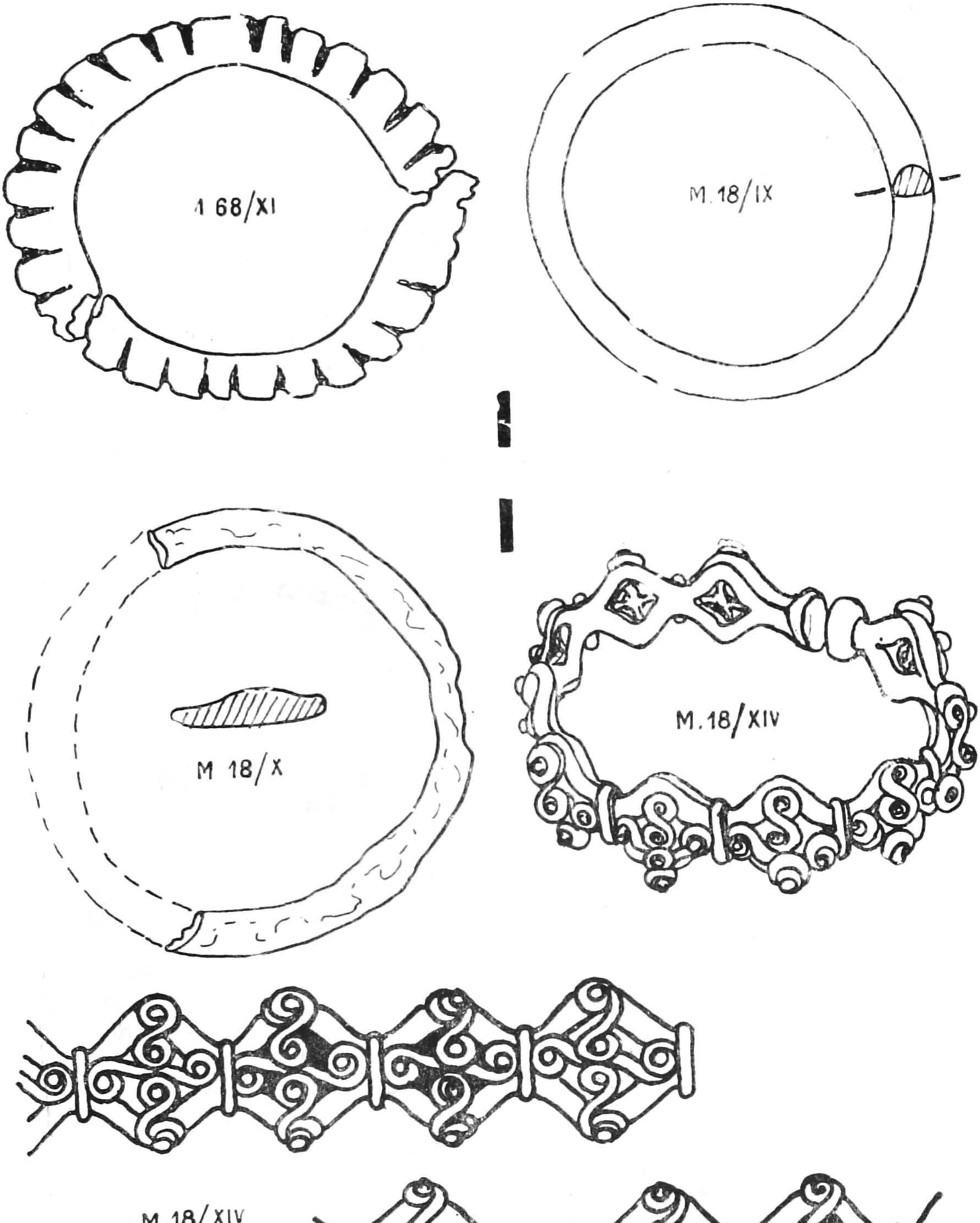

Fig. 32.

https://biblioteca-digitala.ro

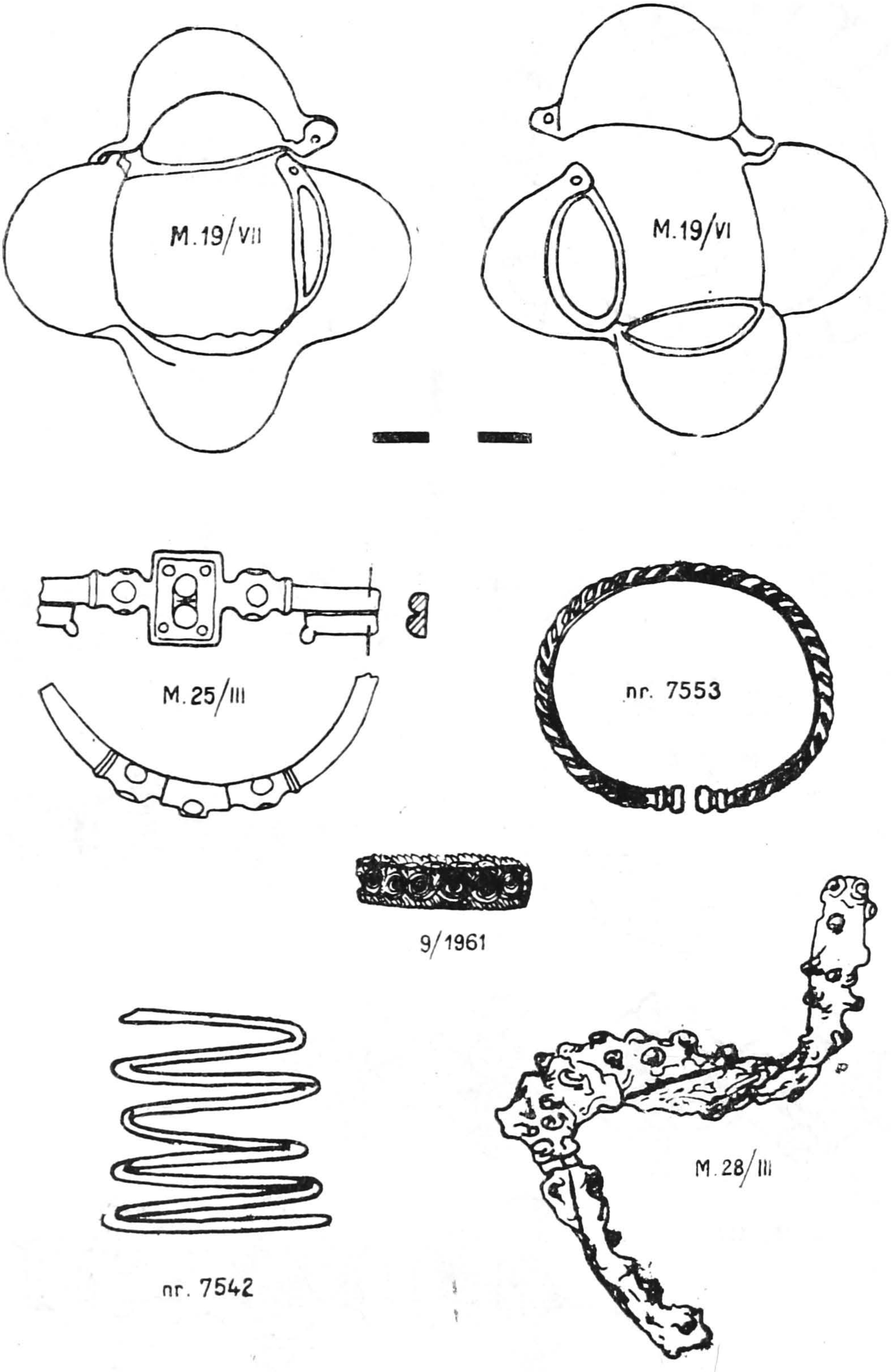

Fig 33.

https://biblioteca-digitala.ro

csárlapujtö, R. P. Ungaria[83]. Lanțul constă dintr-o serie de plăci subțiri, rectangulare cu colțurile tăiate, care sînt prinse de verigi mari. De aceleași verigi atîrnă cîte un bastonaș pandantiv. Acestea din urmă sînt decorate, ca și plăcile, cu cerculețe adîncite cu punct central. Probabil că extremitățile centurii se terminau, de asemenea, în capete de animal. De la Lenesice (Louny) și Tvrsice (Zatec), în Boemia, provin două lanțuri de brîu (seria III, Filip), de a căror verigi mai atîrnă cîte un pandantiv în formă de bastonaș[84].

Din M. 6 (II) și 29 (II), (fig. 34, pl. XI), provin cîteva astfel de pandantive bastonașe dar care sînt prinse printr-un mic inel și o sponcă, de cîte un timpan. Toate aceste pandantive sînt din fier. Piesele găsite aveau desigur o utilitate vestimentară, dar probabil nu aparțineau unor lanțuri de centură.

In M. 19 (V și Vb) (fig. 35) și M. 36 (fig. 35), s-au găsit încă cîteva mici fragmente din inelele unor lanțuri de brîu, din fier. Fragmentele din M. 19, cu inelele prinse în cruce, mari, altele mai mici, aparțineau la două lanțuri diferite. Inelele brîului din M. 36, au un aspect deosebit în sensul că nu sînt ca deobicei rotunde, ci au o formă turtit-alungită cu un vîrf ascuțit; prinderea între inele se face însă normal.

Lanțul de brîu găsit în regiunea unde se afla bazinul scheletului măcinat din M. 18/VIII (fig. 35), deși întreg, era atît de atacat de rugină încît nu s-au putut aduna decît un număr de fragmente aproape informe. După restaurare s-a putut vedea la cîteva fragmente că lanțul era format din mici inele rotunde, prinse în cruce. O extremitate a lanțului se termina într-un prinzător cu buton aplatizat, cu corpul alungit și arcuit, dar nedecorat. Partea opusă era prevăzută cu o verigă-cheutoare pentru fixare.

Cele 14 fragmente de fier lucrate prin răsucire, ce formează mai multe segmente terminate cu o ureche pentru articularea între ele, aflate tot în M. 18/V (fig. 35), nu aparțin unei centuri, ci fac parte dintr-un colier care atîrna la pieptul inhumatei. Tehnica de lucru a segmentelor care formează colierul este întrucîtva asemănătoare cu unele prinzători de sabie, tipice Latènului C. Răsucirea segmentelor colierului din M. 18 este însă mai deasă și nu sînt aplatizate prin batere ca prinzătoarele de sabie din M. 9. Cîteva exemple dar tot de la lanțuri de centură, se cunosc la Horny Jatov[85].

Datarea fragmentelor de lanțuri de centură și coliere în cadrul cimitirului este asigurată de contextele funerare unde acestea s-au găsit. Incadrarea lor este deci sigură în cuprinsul Latènului C, poate mai vechi în M. 6 și 18 (sfîrșitul secolului III — începutul secolului II) mai recentă în M. 11, 19, 28 (secolul II î.e.n.).

Limbi de curea. Toate exemplarele aflate în cimitir (M. 3 de incinerație în groapă, VII și VII b; M. 25 de incinerație în urnă, IV) (fig. 35, pl. XI),

[83] I. Hunyadi, *Kelták*, pl. XXXIV/7.
[84] J. Filip, *Keltové*, Lenesice, pl. XLII/4—5; Vrsice, pl. XLII/12.
[85] B. Benadik, *Keltische Gräberfelder*.., M. 111, fig. 5/14, M. 460, fig. 5/11—12.

https://biblioteca-digitala.ro

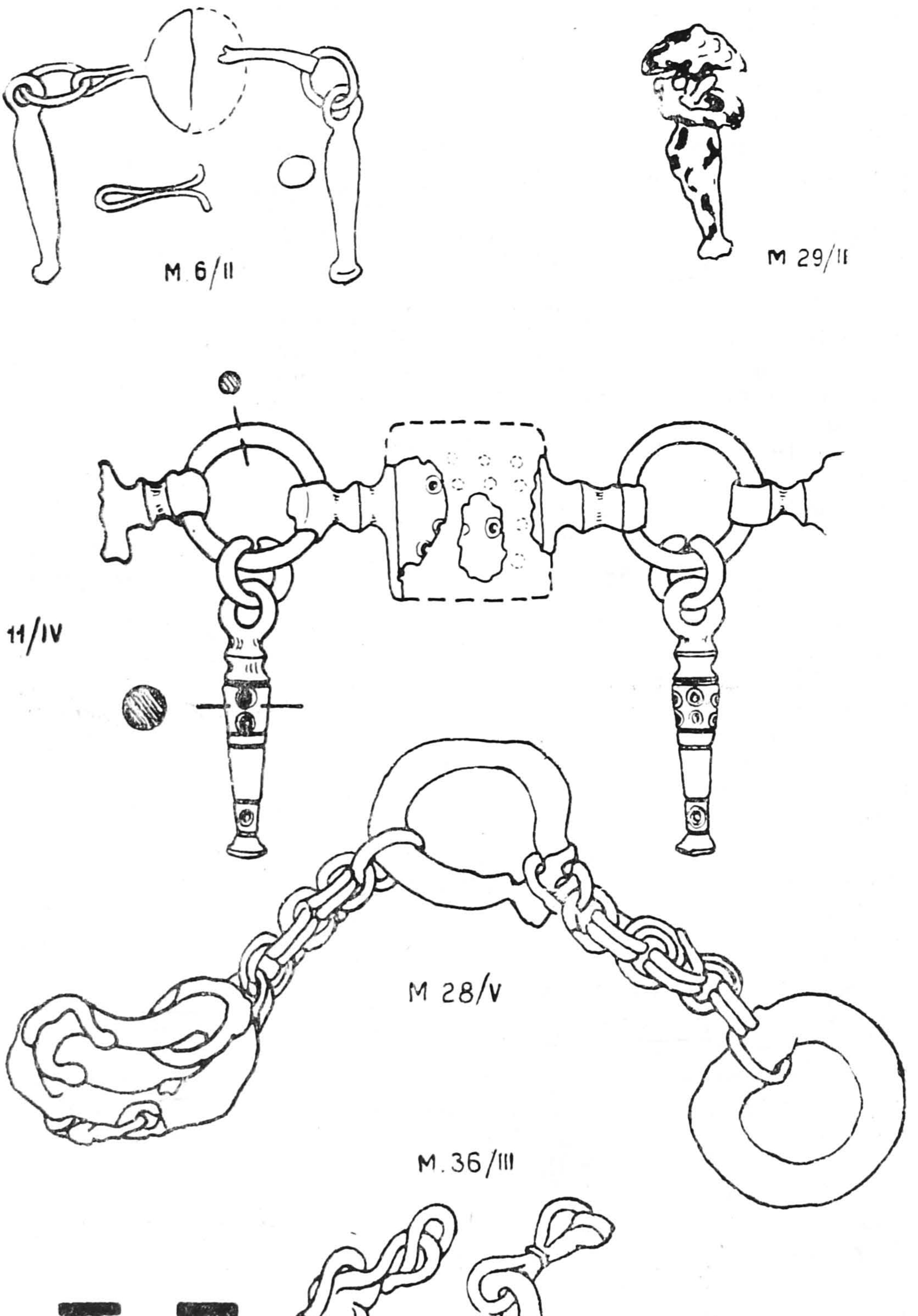

Fig. 34.

https://biblioteca-digitala.ro

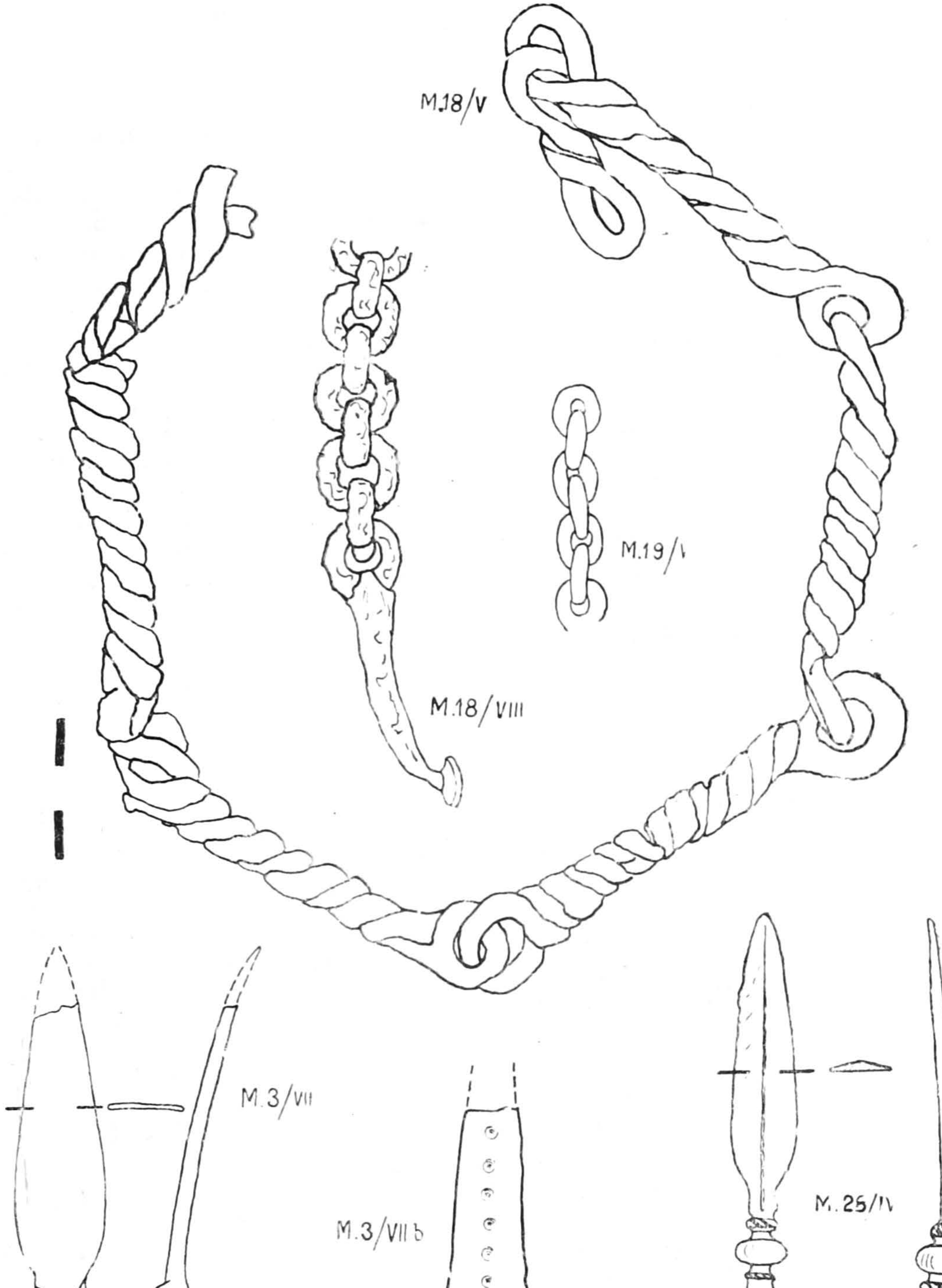

Fig. 35.

https://biblioteca-digitala.ro

lucrate în fier și bronz, au o formă de suliță cu frunza subțire, alungită. Profilul lor este arcuit deoarece erau așezate la brîu.

Analogii pentru acest tip de limbă de curea ne sînt cunoscute în Slavonia la Dalja[86], la Kupinovo (Zagreb), Zalaba (Muzeul Léva) și din R. P. Ungaria, la Kósd, mormîntul 10 [87]. Exemplarul din M. 25 are cele mai bune analogii cu limbile de curea de la Kősd și de la Kupinovo[88].

Pentru fragmentul VII b din M. 3 cu puncte reliefat „au repoussé", nu cunoaștem asemănări.

Datarea acestor obiecte vestimentare este în general tîrzie în cuprinsul Latènului C. Descoperirea de la Dalja se plasează spre sfîrșitul secolului II î.e.n.[89], acelea din R. P. Ungaria aparțin aceluiași secol[90]. Tradiția acestor ustensile vestimentare se transmite pînă tîrziu în Polonia, în medii vandalice, secolul III e.n.[91].

Arme. In cimitir nu s-au găsit decît trei morminte de războinici. Dacă excludem mormîntul cu coif, găsit înainte de campania de săpături din 1962 și căruia i se dedică un studiu special, rămîn incinerațiile în groapă nr. 9 și 12, ambele aflate în 1964. Neîndoios că dintre aceste două, primul este cu mult mai bogat și variat: o sabie cu teacă și lanțurile sale de prindere (V), (fig. 13, pl. XIII), suliță (VI), umbo de scut (VII), un cuțit (III), (fig. 12, pl. XIV), în afară de fibula obligatorie, de un polonic pentru turnat metal (fig. 11), numeroase vase de ofrandă. M. 12 nu conținea decît o sabie cu teacă decorată (II) (fig. 13, pl. XIII), o fibulă și cîteva vase, (fig. 15).

Săbiile. Ambele exemplare sînt acoperite cu un strat dens de rugină care a fixat, totodată și o apreciabilă cantitate de oase arse pe mînerele săbiilor și fețele tecilor. După tratarea și restaurarea acestora, desigur s-au putut constata unele detalii (cîteva la raze X), dar nu totdeauna suficiente. Totuși cunoașterea în amănunt a detaliilor de construcție și decor sînt foarte de dorit atît pentru înserarea lor tipologică, cît și pentru obținerea unor date cronologice mai restrînse. Din excelentul studiu tipologic a lui José Maria de Navarro, publicat acum cîțiva ani despre tecile de sabie de la La Tène[92], reiese cu prisosință necesitatea cunoașterii acestor detalii. In consecință, deși unele date privitor la cele două săbii au fost expuse la descrierea complexelor funerare din care acestea fac parte, vom reveni cu un plus de precizări asupra unor detalii care în cazul de față prilejuiesc unele încadrări tipologice și cronologice mai sensibile.

Despre săbiile propriu-zise, din cauză că sînt introduse în teci și ru-

---

[86] W. v. Jenny, *Latènezeitliche Grabfunde...*, p. 231, fig. 1/3.

[87] Il. Hunyady, *Kelták*, p. 104, pl. XXXIII/10—13.

[88] *Ibidem*, pl. XXXIII/10 și 13.

[89] W. v. Jenny, *Latènezeitliche Grabfunde...*, datează descoperirea de la Dalja la sfîrșitul secolului II î.e.n., Il. Hunyady, *Kelták*, p. 104, în secolul II—I î.e.n.

[90] Il. Hunyady, *Kelták*, p .104.

[91] Th. Zurowski, *Report on the 1957 excavation of Barrows at Szurpyty, the Seivelki District*, în *Wiadom. Archeolog.* XXVII/1961, pl. XIII/7.

[92] José Maria de Navarro, *Zu einigen Schwertscheiden aus la Tène*, 40 *BerRGK*, 1959, p. 79—118, pl. 1—23.

https://biblioteca-digitala.ro

ginite acolo, nu se poate spune prea mult. Tijele mînerelor, pătrate în secțiune, se termină fie printr-un buton paralelipipedic neregulat (M. 12), fie printr-un buton aplatizat cu o floare de cui (M. 9). Partea lor inferioară, transformată în lamă, cu secțiune lentiliformă, are un contur în formă de clopot, similar cu buza îngroșată a tecii în care se introduce.

Fața tecii care era ținută spre corp, este la ambele exemplare prevăzută sub buza sa îngroșată cu o urechiușă și butoni de prindere (căzuți la sabia M. 9). Urechiușele sînt scunde și late, ceea ce indică un caracter de epocă mai recentă[93]. Buza îngroșată a tecilor, cu același profil campaniform ca și creasta lamelor de sabie, au concavitatea clopotului puțin accentuată (mai ales la sabia din M. 12), indiciu, de asemenea, pentru o vreme mai tîrzie[94].

Deși foarte acoperită de rugină, la capătul tecii de sabie din M. 9 se observă rama îngroșată cu slab profil cordiform în V al buterolei. Marginile sale se ridică în sus pe teacă formînd 2 muchii subțiri, reliefate, care se unesc, la 19 cm de vîrful buterolei, într-o baghetă transversală, reliefată, peste lățimea tecii[95]. In multe cazuri extremitățile marginale ale buterolei se termină în capete de păsări sau dragoni, sau mai rar în bară transversală ori mici rotondități. Ultimele două tipuri au o tradiție mai veche în Latènul mijlociu ca și tipul buterolei cu brațele prelungite pe teacă[96].

Buterola de la teaca săbiei din M. 12, era deplasată în mormînt de la locul său inițial, (fig. 15, pl. III 3,5). Tipul său este de asemenea în formă de inimă și în V, are însă brațele scurte ce se prindeau numai la cîțiva centimetri de capătul tecii. J. M. de Navarro atribuie acestor buterole scurte o epocă tîrzie în cadrul Laténului mijlociu[97].

Fețele exterioare ale tecilor adică acelea care se vedeau cînd erau purtate la centură, sînt de multe ori decorate. Teaca săbiei din M. 12 este și ea ornamentată, dar numai sub buza sa îngroșată. Decorul realizat în tehnica gravării, constă din 3 cercuri inegale, suprapuse, înconjurate de S-uri și triscele. La dreapta cercului mare se observă vag unele linii adîncite dar care din cauza ruginei și oaselor lipite, nu se pot descifra. In concavitatea buzei se află două „S" afrontate (fig. 13, pl. XIII). Motivul ornamental deși simplu nu prea cunoaște analogii. Cele mai frecvente motive dintr-o vreme mai timpurie a Latènului mijlociu sînt acelea cu capete stilizate de pasăre și dragoni ([98]). Recent, în 1965 într-un nou cimitir celtic, în curs de cercetare, din comuna Sanislău, r. Carei, reg. Maramureș, s-a găsit într-un mormînt parțial distrus, o sabie cu teaca sa fragmentară. Teaca prevăzută cu creastă mediană era decorată sub buză cu doi dragoni afrontați[99].

---

[93] *Ibidem*, p. 83—84.
[94] *Ibidem*, p. 84—85.
[95] *Ibidem*, p. 88, pl. 10/4 b; pl. 4/2 b.
[96] *Ibidem*, p. 87.
[97] *Ibidem*, p. 87.
[98] *Ibidem*, p. 95 și urm.
[99] J. M. de Navarro, observă că prezența crestei mediane pe teacă este rară pe săbiile Latènului mijlociu și reprezintă o tradiție din Latènul timpuriu, ca de altfel și apariția în dreapta și stînga medianei a capetelor de dragoni afrontați, p. 91 și 95—96

https://biblioteca-digitala.ro

Fata ce se vedea la cealaltă teacă de sabie din M. 9 nu pare să fi fost decorată. In masa de rugină se vede doar un buton reliefat care este plasat în concavitatea buzei.

Tehnica chagrinajului care adesea este folosită pe tecile din Latènul mijlociu, nu se poate observa tot din cauza ruginei. In orice caz, pe o porțiune cam de 10 cm mai curată ce se păstrează pe fața dinspre corp a tecii săbiei din M. 9, nu se constată nici o urmă de mici adîncituri, decor care se folosește adesea în tehnica chagrinajului.

Un element care pare să fie neobișnuit la săbiile din necropolă și ar indica tot un caracter arhaizant al acestora, este lățimea exagerată a tecilor (M. 9 = 0,064; M. 12 = 0,066 m). J. M. Navarro citează doar un singur exemplar la La Tène care atinge 0,057 m lățime[100].

Toate caracterele specifice ale celor două săbii de la Ciumești ne asigură în mod cert datarea lor în plin Latène C. După autorul menționat mai sus, tipul scurt al buterolei și profilul nu prea accentuat al gurii de teacă de la sabia din M. 12, indică însă o vreme mai recentă decît la celălalt exemplar din M. 9, care datorită buterolei sale cu laturele alungite, s-ar situa între etapa anterioară. Cît de veche poate fi această etapă nu ne mai poate spune tipologia acestor săbii, ci evident, celelalte obiecte de inventar din morminte, dintre care în primul rînd este de menționat fibula de bronz cu piciorul prins pe arc și prevăzută cu o sferă. Datarea sa precizată și mai înainte, nu poate fi ușor deplasată mai timpuriu de secolul II î.e.n., fie folosindu-ne de cronologia mai ridicată germană, fie de aceea mai coborîtă, stabilită de J. Filip. In acest caz este de admis că persistența unor caractere arhaice din Latènul timpuriu se manifestă încă în a doua parte a Latènului C. Reinecke, nu numai la brățările cu semiove multiple și acelea cu capete în pecete, dar și la săbiile de tipul curent.

In țara noastră se cunosc destule săbii celtice. In afară de exemplarele din Oltenia care aparțin de grupul scordisco-iliric[101] și al unui exemplar menționat de P. Reinecke ce provine din Moldova[102], restul săbiilor aflate sînt din Transilvania. Din Latènul B-C nu se cunoaște deocamdată decît lama de sabie și buterola tecii din mormîntul cu coif de la Silivas[103]. Alte descoperiri, de la Sîntion (Muzeul Aiud) și Săcuieni (r. Marghita, reg. Crișana) ca și exemplarul de la Aiud, via Winkler, au fost atribuite greșit de

[100] *Ibidem*. p. 106, pl. 20/2a—2b. Exemplarul este păstrat în muzeul din Neunburg. Fața dinspre corp a tecei are buterola cu marginile prelungite care se încheie cu o bară transversală reliefată ca la sabia de la Ciumești, ca la alt exemplar aflat la Cluj (Roșka M., *Les Gaulois...*, p. 60, fig. 24), și altul la Bandul de Cîmpie (Șt. Kovács, *Dolg.* VI, 1913, fig. 7/9.

[101] V. Pârvan, *Getica, o protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 505—506; I. Nestor, *Der Stand.*, p. 155—156; C. S. Nicolăescu-Plopșor *Antiquités celtiques en Oltenie, répertoire*, în *Dacia*, XI—XII. 1945—1947, p. 17—33, pl. I—V.

[102] I. Nestor, *Der Stand*, p. 156, nota 646.

[103] M. Roska, *Keltische Grab von Siebenbürgen*, in PZ. XVI, 1925, p. 210—212; I. Nestor, *Der Stand*, p. 153, nota 632.

https://biblioteca-digitala.ro

M. Roşka, Latènului timpuriu[104], ele aparţinînd Latènului C. Restul exemplarelor de peste 20 la număr au fost aflate întîmplător sau în contexte închise, atît la sud, cît şi la nord de Mureş[105].

Comparativ cu numărul apreciabil de săbii aflate în Transilvania, lanţurile de care se atîrnau săbiile pentru a fi prinse la brîu, sînt foarte puţine. In afară de lanţul lung, răsucit, în opturi de la Jucul de Sus[106], acelea de la Dezmir, Dipşa[107] şi alte două exemplare complete aflate cu săbiile lor la Sanislău, nu se cunoaşte decît exemplarul complet — lanţ scurt cu inele la capete, lanţ lung cu inel şi buton de prindere — din M. 9 de la Ciumeşti (fig. 13, pl. XIII). Ambele lanţuri de aici reprezintă un tip intermediar între acelea formate din inele simple sau în opturi răsucite, de gen Jucul[108] şi tipul Neunkirchen, format din inele răsucite, aplatizate prin batere şi decorate pe una din feţe cu mici adîncituri [109]. Caspart, apoi Pittioni consideră că lanţurile de sabie de la Neunkirchen (C2)[110], au bune paralele în mediile germanice, teutone şi cimbre şi deci se datează spre sfîrşitul secolului II î.e.n.[111].

---

[104] Pentru Sîntion şi Săcuieni (r. Marghita, reg. Crişana), cf. M. Roşka, *Les Gaulois...*, p. 79. Pentru Aiud, via Winkler. *Keltische Grabe bei Nagyenyed*, în *Dolg Szeged*. V, 1929, p. 82—89. Pentru rectificare, I. Nestor, *Der Stand*, p. 154 şi nota 634.

[105] Date luate din V. Pârvan, *Getica*; I. Nestor, *Der Stand*; M. Roşka, *Repertorium şi Les Gaulois en Transylvanie*; Il. Hunyady, *Kelták, a Kárpátmedencében* (lélétanyog), în Régészeti Füzetek, 2, 1957; C. Daicoviciu, *Cetatea de la Piatra Roşie*, 1954; Aiud (r. Aiud, reg. Cluj). O sabie din via Winkler, trei săbii aflate în cimitirul Örhegy; *Apahida*, r. Cluj, reg Cluj). O sabie şi umbo de scut în M. 7; Bandul de Cîmpie (r. Tg. Mureş, reg. Mureş, resturi dintr-o sabie cu teacă; Cepari (r. Năsăud, reg. Cluj), fragment de sabie, fibulă Latène II tîrzie, fragmente dintr-un kantharos hellenistic; Cluj (reg. Cluj), sabie cu teacă, tip Ciumeşti M. 9; Craiva (r. Alba, reg. Hunedoara), 3 fragmente de săbii, Cristuru Săcuiesc (r. Odorhei, reg. Mureş-Autonomă Maghiară), o sabie şi lancie dintr-un mormînt cu car; Ciumeşti (r. Carei, reg. Maramureş), săbii aflate în M 9 şi 12; Dezmir, oraş Cluj (I. H. Crişan, *Morminte din sec. III*, p. 99, pl. II/17, pl. III/17); Jucul de Sus, (r. Gherla, reg Cluj), lanţ lung de atîrnat sabia; Mosna (r. Mediaş, reg. Braşov), o sabie (Muzeul Mediaş); Pecica (r. Arad, reg. Banat), o sabie cu teacă; Piatra Roşie r. Deva, reg. Hunedoara); Sanislău (r. Carei, reg. Maramureş); 3 săbii dintre care două fragmentare. Exemplarul întreg cu resturi de la teaca sa. Două săbii au lanţuri de fixare. Săpături Vl. Zirra 1965; (Sîntion, r. Oradea, reg. Crişana); sabie datată greşit Latène I (Muzeul Aiud); Săcueni (r. Marghita, reg. Crişana) sabie datată greşit, Latène I; Transilvania, sabie cu teacă decorată cu dragoni stilizaţi, frontaţi, Intre capetele lor mediană reliefată. (Muzeul Brukenthal).

[106] Orosz M., *AE*, *1912* p. 171—172.

[107] I. H. Crişan, *Morminte din sec. III*, p. 98, pl. II. 10, 14 şi pl. III 5; K. Horedt. *Zwei Keltische Grabfunde*, p. 198, fig. 5/6.

[108] Verigile răsucite ale lanţului de la Jucul de Sus sînt decorate cu puncte adîncite. Acest decor este caracteristic mai ales pe lanţurile aplatizate de tip Neunkirchen. Din mormîntul de la Jucul de Sus provine şi o brăţară cu patru semiove.

[109] J. Caspart, *Ein Gräberfeld in Neunkirchen* (M. 2, p. 44, fig. 5/1—2); Il. Hunyady, *Kelták*, lanţuri similare la Aka, Nagykáto şi Kupinovo, pl. XI 1, LII/3—4.

[110] Este interesant de observat că buterola tecii de sabie din M. 2 de la Neunkirchen, este cu braţele alungite, adică similară cu aceea de la Ciumeşti, M. 9. Prin urmare caracterul arhaic al buterolelor lungi constatate de Navarro, este îndelung prsistent şi în cuprinsul Latènului C2. J. Caspart, *op. cit.*, p. 44, fig. IV/1.

[111] J. Gaspart, *op. cit.* p. 52; R. Pittioni, *La Tène in Niederösterreich*, p. 47 şi 115—116.

https://biblioteca-digitala.ro

Lanțul lung de la Ciumești, de asemenea, aplatizat prin ciocănire, are ambele fețe foarte asemănătoare cu partea dorsală a exemplarului de la Neunkirchen[112], ceea ce ar însemna că tipologic ar fi mai aproape de acesta decît de lanțul de la Jucul de Sus. Este însă foarte probabil că ambele tipuri coexistă în anumită perioadă a Laténului C[113]. Din cimitirul de la Sanislău, necropolă cu un context funerar în genere mai recent decît acela de la Ciumești, provine de exemplu, un lanț de sabie de tip Jucul, dar care nu este nici aplatizat, nici decorat cu adîncituri mici (pl. XXV).

Suliță și călcîi de suliță. Din M. 9 provine unica suliță aflată în tot cimitirul în timpul săpăturilor (fig. 12, pl. XIV). Un alt exemplar este atribuit mormîntului cu coif, încît este publicat separat[114] (cf. și pl. XII). Exemplarul din mormîntul amintit, în formă de foaie de salcie este comun în complexele tîrzii Latène C[115]. In R.S. Cehoslovacia corespunde epocii sulițelor cu foaia lată și plată, de dimensiuni mari, cu lanțurile de sabie aplatizate și decorate cu mici adîncituri, cu fibulele prevăzute la picior cu sferă mare[116]. Descoperirile de la Sanislău confirmă perfect acest raport. Aici sînt prezente sulițe de genul aflat la Ciumești dar și acelea cu foaia lată și plată, și fibulă cu sferă mare la picior (pl. XXV).

Călcîiul de suliță este găsit întîmplător în aria necropolei. Provine desigur dintr-un mormînt distrus (fig. 13). Tipul său în formă de con este comun întregului Latène mijlociu.

Umbo de scut. Un singur exemplar, de asemenea, descoperit în M. 9 (fig. 12, pl. XIV). Tipul său, cu creastă mediană longitudinală și plăci de fixare triunghiulare, face parte din seriile tîrzii Latène C, uneori contemporane, alteori anterioare umboului cu plăcile de fixare trapezoidale[117]. Găurile pentru nituri, cu ajutorul cărora umbo-ul se prindea de discul de lemn al scutului, sînt date la exemplarul de la Ciumești în cuprinsul plăcilor de fixare, deci mai simplu decît la frumoasele exemplare de la Neunkirchen[118], Iwanovice[119] și Szób[120]. J. Filip datează seria de umbo-uri cu plăci triunghiulare, la sfîrșitul Laténului II, adică vremea lanțurilor de sabie, aplatizate și punctate[121]. Il. Hunyady, plasează tipul cu plăci triun-

---

[112] J. Caspart, *op. cit.*, p. 44. fig VI/1—2

[113] Il. Hunyady, *Kelták*, p. 118.

[114] M. Rusu, și O. Bandula, *Mormîntul unei căpetenii celtice de la Ciumești*, (sub tipar).

[115] In Transilvania, sulița din M. 8 de la Apahida (Șt. Kovács, *La station d'Apahida*, p. 66. p. 49/1); exemplarul din mormîntul de incinerație, via Winkler, Aiud (M. Roska, *Les Gaulois*.... p. 33/5).

[116] J. Filip, *Keltové*, Cimitirul de la Letki, Boemia, pl XLIX/1, 7, 18; cimitirul de la Ipelské Predmostie (Sahy), pl. CII/1, 4—5, 8, 10.

[117] *Ibidem*, p. 533.

[118] J. Caspart, *Ein Gräberfeld*... p. 44, fig. V/3.

[119] Rosen Przeworska, *Antiquités celtiques en Pologne*, în *Swiatowit*, 1946—1947, p. 189. fig. 12 și pl. III/8; J. Potocki și Z. Wozniak, *Les Celtes en Pologne*, în *OGAM*, XIII, 1961, I. p. 88.

[120] Il. Hunyady, *Kelták*. pl. XXIX (text).

[121] J. Filip, *Keltové*, p. 533.

https://biblioteca-digitala.ro

ghiulare în aceiași fază cu umbo-urile cu plăci trapezoidale de fixare, respectiv Latène C_2 și D. Printre exemplarele de la Dalja, Balsa, Hódság, menționează și umbo-ul din M. 7, cu sabie, de la Apahida[122].

Cuțite de fier. In cimitir se deosebesc trei tipuri de forme alungite cu mînerul și tăișul arcuite concav, așa numitele cuțite de lovit (M. 9 III; M. 14/II), forma scundă, convexă, înmănușată în plăsele de os (M. 28/IV), forme miniatură, cuțitașe cu lame drepte și mînerul mic (M. 17/III; M. 23/II; M. 35/IV) (fig. 36, pl. XIV).

Cuțitul din M. 14 face parte din seriile comune Latènului C (lama îngustă, arcuire slabă în S-ul format de cele două părți componente, mîner și ascuțiș[123]). Vîrful lamei și capătul mînerului sînt distruse din vechi, încît o încadrare mai precisă este imposibilă. Tipul de cuțit mai scund din M. 9, este de fapt un cuțit obișnuit, deoarece mînerul nu este prelung, curbat la capăt și terminat printr-un buton sau verigă, ci este drept și scurt desigur pentru a fi înmănușat între plăsele. Tipuri relativ asemănătoare dar deja din Latènul D, la Gallishegy (Muzeul Munkács) și Kupinovo (Muzeul Zagreb)[124].

Cuțitul curb cu plăsele de os, fixate cu nituri de fier, s-a găsit într-un mormînt feminin, împreună cu o brățară de sticlă și un lanț de centură din bronz, (M. 28, fig. 21. pl. XIV). Utilitatea sa era desigur apropiată cuțitașelor obișnuite. Un exemplar de dimensiuni aproape duble, dar asemănător ca formă aceluia de la Ciumești, provine din cimitirul de la Kéménd[125].

Lamele de cuțitașe din M. 17, 31, 35, sînt asemănătoare între ele. Ultimele două provin din morminte cu urnă, celtic și dacic. Ambele sînt arse. Cuțitașul din M. 17, aparține unui inhumat.

Verigi și cuie de fier. Cele două verigi aflate în necropolă provin din morminte de inhumație (M. 8 și 22). Piesele sînt lucrate prin batere și nu sînt decorate. Nici una din verigi nu pare să fi făcut parte dintr-o piesă mai complexă care s-ar fi deteriorat ulterior în morminte. Din M. 9 provine un cui cu floare mare (XI); altul similar s-a aflat în M. 12. Astfel de exemplare au fost găsite, prinse în table de fier, în bordeiele celtice cercetate. Utilizarea lor foarte variată în general, nu permite să le atribuim o utilitate precisă în morminte.

Cutii de piatră. Numai două exemplare. O cutie neperforată, paralelipipedică, provine din mormîntul de războinic M. 9 (IV) (fig. 36); al doilea exemplar s-a aflat în M. 17 de inhumație. Aceasta din urmă are o formă mai zveltă, muchiile rotunjite și este perforată la unul din capete (fig. 36).

Obiceiul de a se pune gresii de ascuțit sau lustruitoare în morminte celtice nu este foarte rar. In R. P. Ungaria, le aflăm într-un mormînt la

---

[122] Il. Hunyady, *Kelták*, p. 121.

[123] Un exemplar cu vîrf rupt, dar cu mîner aplatizat și îndoit spre tăiș, de tip tîrziu Latène C_1 într-un mormînt deranjat la Sanislău, 1965.

[124] *Ibidem*, Gallishegy, pl. LXII/17; Kupinovo, pl. LII/18.

[125] *Ibidem*, XI/7.

https://biblioteca-digitala.ro

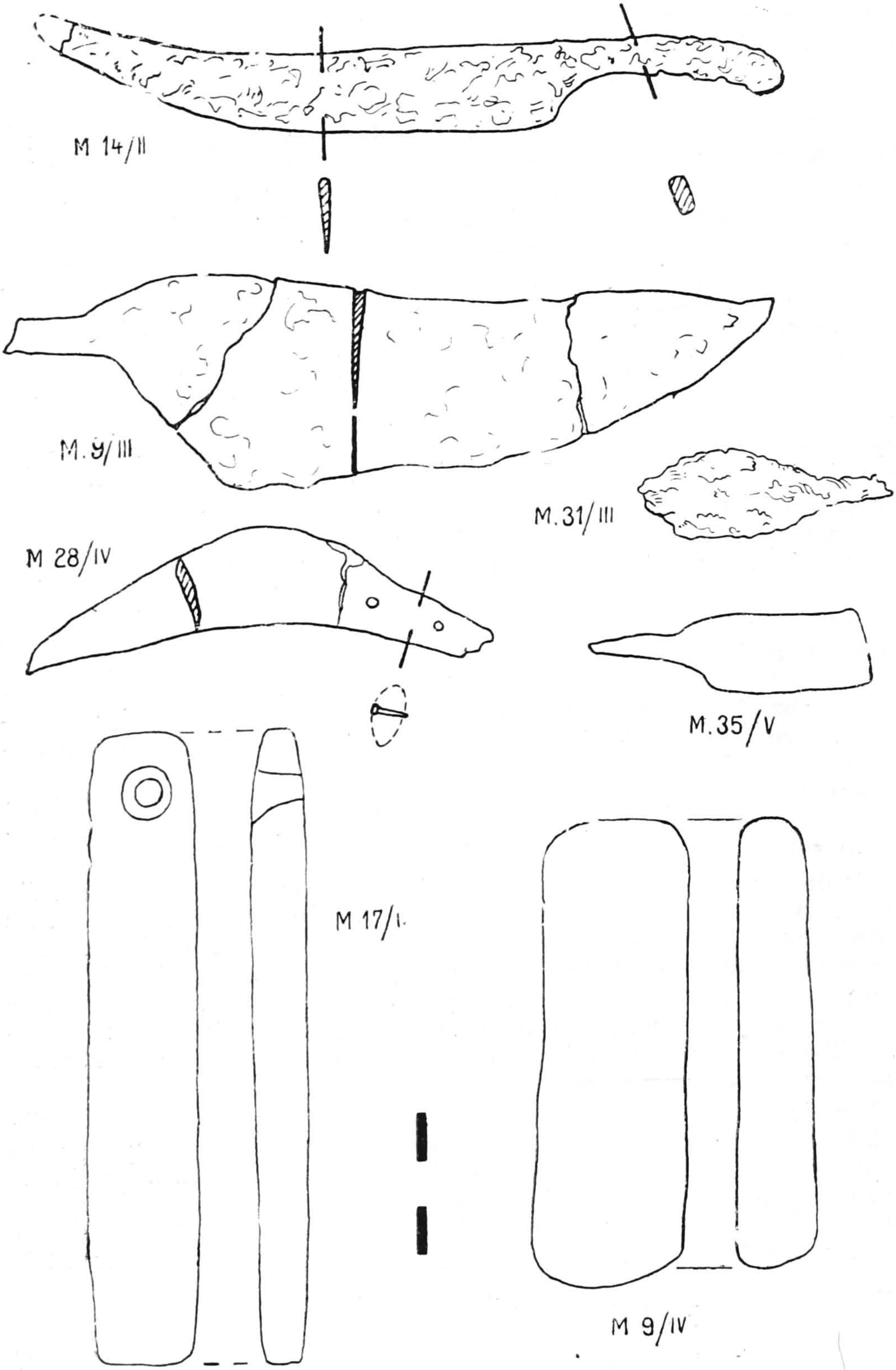

Fig. 36.

https://biblioteca-digitala.ro

Tótkamlás[126]. In Slovacia, se cunosc mai multe cute în cimitirul de la Kéménd[127] (Kamenin), dintre care două exemplare provin din morminte de inhumaţie şi unul dintr-un mormînt de incineraţie în groapă[128].

Datarea cutei din M. 9, depinde desigur de contextul în care s-a aflat. Fibula din mormînt, cu sferă la picior, indică o vreme mai tîrzie a secolului II î.e.n. Celălalt exemplar, lipsit de context databil se poate fixa tot în acelaşi veac, prin analogie cu un exemplar aproape identic de la Wernburg (Kr. Pössneck)[129], acelea amintite de la Kamenin (Kéménd).

Ceramica. Din cele 90 de vase aflate în cimitir doar 48 exemplare au fost salvate în întregime sau parţial, din motivele arătate mai înainte. Incă 16 vase adunate de I. Kovács înainte de 1962, întregesc numărul ceramicei din necropolă la 64 de piese.

Dintre acestea, 18 vase sînt de dimensiuni mari şi mijlocii, cu pereţii rotunjiţi sau cu profile bitronconice, 15 sînt străchini, 14 castroane, opt căniţe. Vasele dacice lucrate cu mîna, sînt în număr de nouă.

Vase mari. A (nr. 7528; M. 31/1.; nr. 7501; fig. 37 şi pl. XV). Forme zvelte cu pereţii rotunjiţi, diametrul maxim al pîntecelui ridicat mai sus de jumătatea înălţimii. Gîtul vaselor este strîmt şi relativ scund faţă de rotunjimea pîntecelui şi înălţimea formei. Buza mare, rotunjită este teşită şi răsfrîntă. Fundul plat la exterior, slab convex în interior. Decorul este plasat mai ales între umăr şi buză. Este format fie din inele reliefate orizonate, aplicate sau organice, sub buză si la baza umărului, fie realizat din linii incizate, paralele, multiple. Vasul urnă M. 31 este decorat suplimentar cu două linii în val cu unde egale, adîncite şi lustruite, aşezate suprapus în chenare de linii incizate. Acelaşi vas în partea inferioară este decorat cu două linii adîncite paralele.

Formele arătate sînt puţin comune în mediile celtice vecine ţării noastre. In R. S. Cehoslovacia aproape nu se întîlnesc, la fel în Austria şi Polonia[130]. In R.P. Ungaria găsim unele analogii în descoperirile întîmplătoare de la Békásmegyer şi de la Surcin (mai ales pentru urna din M. 31)[131]. De la Vărşand (r. Pecica, reg. Banat), provine un vas nu prea îndepărtat ca formă de exemplarele noastre şi atribuit de Il. Hunyady. Laténului D[132].

Vasele adunate de I. Kovács sînt lipsite de contextul descoperirilor. Urna din M. 31, însoţită doar de o lamă de cuţit atipică, este, de asemenea, nedatabilă. Inclinăm să credem totuşi, dat fiind înrudirile acestor forme cu

---

[126] *J. Banner, Dolg.* Szeged, IV. 1928, p. 303, fig. 1/3.

[127] Il. Hunyady, *Kelták*, pl. XI/21—22. (Kéménd. col. Dudlich).

[128] B. Benadik, *Keltische Gräberfelder*, M. 5. fig. 32/13—14.

[129] R. Radig, *Die Eimer aus dem Fuchshügel I von Wernburg* (Kr. Pössneck, după H. Kaufmann, *Die vorgeschichtliche Besiedlung d'Orlagues, Alt Thüringen*, VI, 1962/1963, fig. 2. Mormîntul 3.

[130] J. Filip *Keltové*, textul şi planşele; B. Benadik, *Keltische Gräberfelder*..., planşele şi textul.

[131] Il. Hunyady. *Kelták*; Békásmegyer, pl. C/II, Surcin, p. 147. Latène D. pl. CXII/8.

[132] *Ibidem.* pl. LXXXVIII/10.

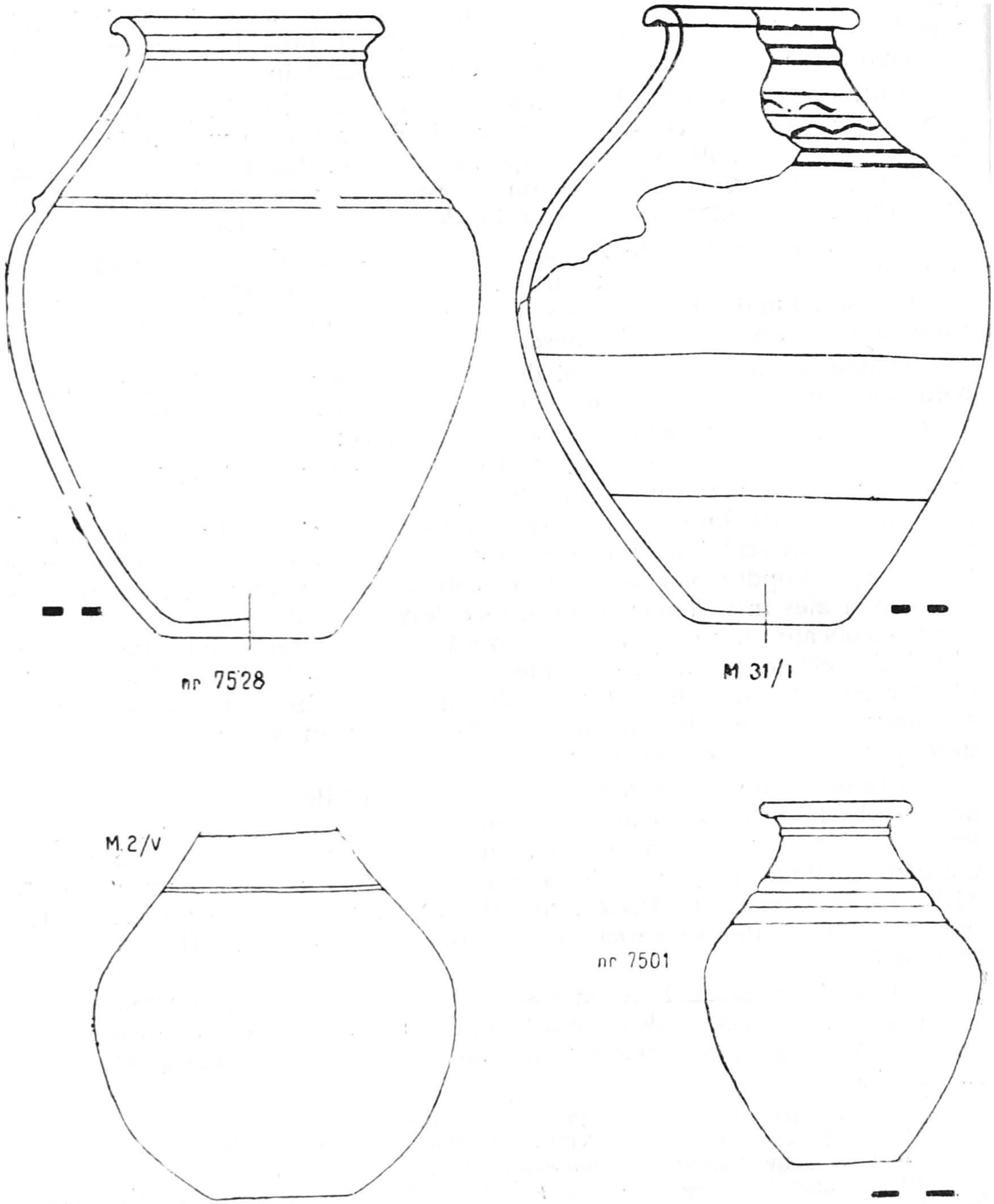

Fig. 37.

https://biblioteca-digitala.ro

vasele ce le vom prezenta mai jos, că ele aparțin tipologic Latènului C tîrziu.

B. (M. 36/V, M. 9/IX; fig. 39 pl. XVI). Vase mari cu pereții puternic rotunjiți, aproape globulari, perimetrul pîntecului mare și plasat mai sus de jumătatea înălțimii vaselor. Umerii recipientelor sînt slab conici sau arcuiți. Decor plasat la baza gîtului, format din mănunchiuri de striuri incizate sau inele reliefate, subțiri, ce încadrează bastonașe oblice și ușor adîncite, așezate oblic și în sensuri opuse (M. 9).

Formele acestor vase reprezintă un aspect intermediar între vasele globulare propriu zise și formele de carafă, mai mult sau mai puțin bitronconice. Ca și tipul precedent, astfel de vase se întîlnesc mai rar. Cîteva exemplare s-au găsit în vechile săpături ale lui A. Orósz la Apahida, în perioadele 1900—1902 și 1914, inedite în parte și astăzi[133] (fig. 47/1-2). In R. P. Ungaria, exemplarele Latène C_1-C_2 de la Alcsut și Győr oferă unele similitudini[134].

C. (nr. 4332, M. 1/IV, M. 3/X, nr. 7523; fig. 38, pl. XV). Vase mari cu pereții arcuiți, gîtul înalt. Aspect general bitronconic. Diametrul maxim ridicat mai sus de jumătatea înălțimii vaselor, sau cu puțin mai jos de acesta (M. 1/IV). Vasele au buza mare, dreaptă sau puțin răsfrîntă. Fundul plat, uneori concav. In general, profile înrudite cu acelea a vaselor „carafă". Decor format din două inele reliefate, organice sau aplicate sub buză și în partea inferioară a gîtului.

Vasele mari de tipul C, sînt spre deosebire de acelea anterioare adesea întîlnite în complexele celtice în tot cuprinsul Latênului C. La Apahida, forme similare apar în nu mai puțin de patru morminte, în afară de alte 12 vase descoperite de A. Orósz[135] (fig. 47/3). In R. P. Ungaria le întîlnim mai ales în mormintele de inhumație de la Kéttornyulat, la Alsógéller[136]. In Slovacia apar în mormintele de inhumație și incinerație de la Kamenin, Hurbanovo-Bacherov Majer, Horny Jatov, Ondrocov, Ipelské Predmost[137].

Cele două exemplare aflate la Ciumești în mormintele 1 și 3, se datează în vremea tîrzie a Latènului C (fibulă cu 8-uri, vas grafitat, tip

---

[133] Vas aflat în 27. III. 1900; fig. 47/2, două vase aflate în 15. V. 1900; fig. 47/1 în prezent colecția A. Orósz, din Mănăștur-Cluj se află la Muzeul de Istorie, Cluj; Decorul adîncit și lustruit este întîlnit în Slovacia în așezările din prima jumătate a sec. I. î.e.n. Este un ornament specific la daci. B. Benadik, *Zur Frage...* p. 371—372.

[134] Il. Hunyady, *Kelták*, p. 144, Alcsut, pl. LXXXVI/2—3; Győr, pl. LXXXVII/1.

[135] *Șt. Kovács, La Station... d'Apahida*, fig. 23, profilele 3—6; M. 3, fig. 32; M. 7, fig. 42; M. 10, fig. 51, M. 18, fig. 69. Din fosta colecție A. Orósz, vas descoperit în 21/III, 1900, două vase aflate în 31. III, 1900, vas aflat la 25. V. 1900, vas aflat la 20 XII, 1900 (Mormînt I), vas aflat în 21. V. 1901, vas aflat în 18. IX. 1902, două vase aflate deasemenea în cimitir dar fără nici o indicație de dată (fig. 47/3).

[136] Il. Hunyady, *Kelták*, Kéttornyulat, pl. LXXVII/5, Alsógéller, pl. XCI/5.

[137] B. Benadik, *Keltische Gräberfelder...* Horny Jatov, mormînt de inhumație, nr. 87, pl. I/9, nr. 450, pl. X/12, mormînt de incinerație nr. 292, pl. VI/11; mormînt de inhumație nr. 450, pl. X/10. Hurbanovo-Bacherov Majer, mormînt cu schelet nr. 2, pl. XX/12, idem M. 6, pl. XXIII/18; Kamenin, mormînt cu schelet nr. 17, pl. XLI/17; J. Filip, *Keltové*, Ondruchov (Surany), pl. C/11, Ipélské Predmost (Sahy), pl. CII/12.

https://biblioteca-digitala.ro

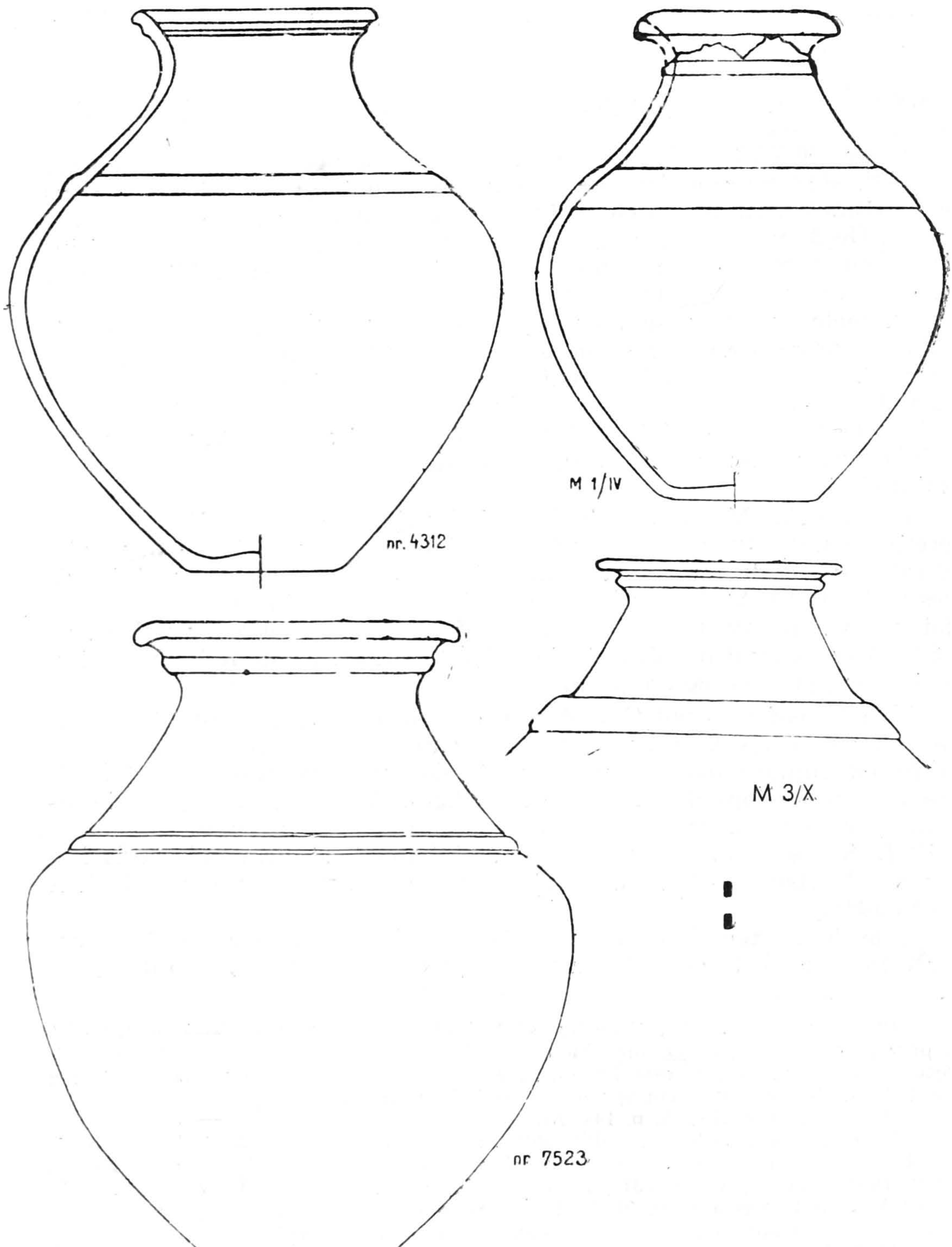

Fig. 38

https://biblioteca-digitala.ro

C-D). Vasele nr. 4312 și 7523, pot fi încadrate tipologic și mai timpuriu dar nu mai devreme de prima jumătate a secolului II î.e.n.

D. (M. 2/III, M. 34/VI, M. 34/VII; fig. 39, pl. XVI). Vase mari și mijlocii (M. 34/VII), cu pereții arcuiți, dar cu profil net bitronconic. Raportul dintre înălțime și diametrul maxim al pîntecului este aproape egal. Maxima bombare a vaselor se află mai sus de jumătatea înălțimii lor. Vasele au gura mai largă decît tipurile de mai înainte, buza inelară, teșită, mai mult sau mai puțin răsfrîntă. Fundul proporțional mic față de pîntece și gură, este prevăzut cu omphalos pronunțat. Decorul constă din obișnuitele inele reliefate, sau linii duble incizate, așezate sub buză și la baza gîtului

Formele de față sînt, de asemenea, des întîlnite în faza C. Reinecke. Unele apar în contexte mai timpurii ca la Kéménd (Kamenin)[138], la Hurbanovo-Bacherov Majer[139], dar și mai tîrziu ca la Untergoritschitzen, Horny Jatov[140] sau Balsa[141]. De la Apahida provine un vas asemănător în M. 2[142] Cele două vase de la Ciumești sînt databile, de asemenea, mai tîrziu, din cauza fibulei cu slabă arcuire și butoni laterali pe arc din M. 34.

E. (M. 25, fig. 39, pl. XVII). Formă unică în necropolă. Profil net bitronconic cu pereți aproape deloc arcuiți. Elemente comune cu vasele „carafă". Forme asemănătoare se constată în R. P. Ungaria încă din etapa de tranziție Latène B-C[143]. Frecvența lor sporeste însă în Latène C[1] și se prelungește și în subfaza următoare (Kósd,[144] Horny Jatov, Dvory nad Zitavou)[145]. La Apahida în mediu și mai tîrziu C2-D, se cunosc patru vase asemănătoare, dintre care două decorate cu val pe umăr, celelalte cu inele reliefate[146] (fig. 47/4,6).

Vasul de la Ciumești se datează, de asemenea, în Latène C2, după limba de curea aflată în perimetrul mormîntului (cf. pg. 45).

Vase mijlocii, bitronconice. (M. 16/IV, M. 6/VII; fig. 40, pl. XVII). Forme alungite în dublu trunchi de con. Diametrul maxim al vaselor la jumătate sau sub jumătatea înălțimii lor. Buza inelară și ușor răsfrîntă. Fundul cu umbo accentuat. Decor format din două inele reliefate, aplicate pe umărul și gîtul vaselor.

---

138 Il. Hunyady, *Kelták*, *Kéménd (Kamenin)*, col. Dudlich, pl. VI/1.

139 B. Benadik, *Keltische Gräberfelder*, Hurbanovo-Bacherov Majer, mormînt de inhumație nr. 2, pl. XX/14; mormînt cu schelet nr. 5, pl. XXI/X; mormînt cu schelet nr. 23, pl. XXVI/16.

140 R. Pittioni, *Urgeschichte*..., p. 697, fig. 495/3, Untergoritschitzen după Müller-Karpe *Carinthia I*. 1951, fig. 5; B. Benadik, *Keltische Gräberfelder*..., Horny Jatov, mormînt cu schelet nr. 460, pl. X/13.

141 Il. Hunyady, *Kelták*, pl. XCI/1.

142 Șt. Kovács, *La station*..., *d'Apahida*, Mormîntul nr. 2, fig. 29.

143 Il. Hunyady, *Kelták*. p. 144—145.

144 *Ibidem*, pl. LXXXIV/3.

145 B. Benadik, *Keltische Gräberfelder*. Horny Jatov, mormînt de inhumație nr. 518, pl. XI/14; Dvory nad Zitavou, mormînt cu schelet nr. 7, pl. XXVIII/19.

146 Col. Orósz. Vas cu decor în val, aflat în 24. III. 1900. (în interior, văscior bitronconic lucrat cu mîna, cu opt proeminențe sub buză, dacic) fig. 47/6; vas aflat în 31. III. 1900. (fig. 47/4). vas cu decor în val, aflat în 22. V. 1901; vas fără dată de găsire, marcat cu o stea mică.

https://biblioteca-digitala.ro

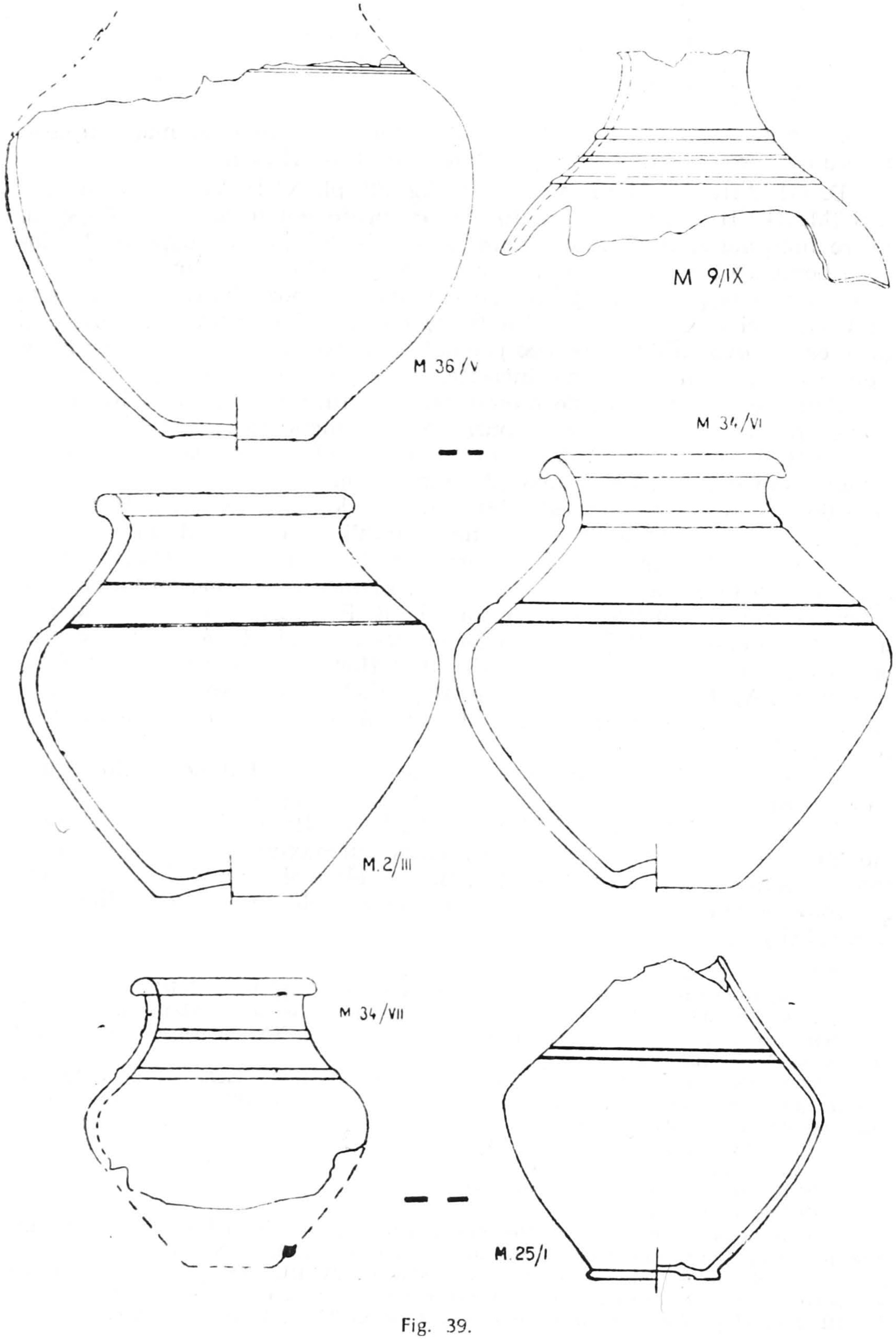

Fig. 39.

https://biblioteca-digitala.ro

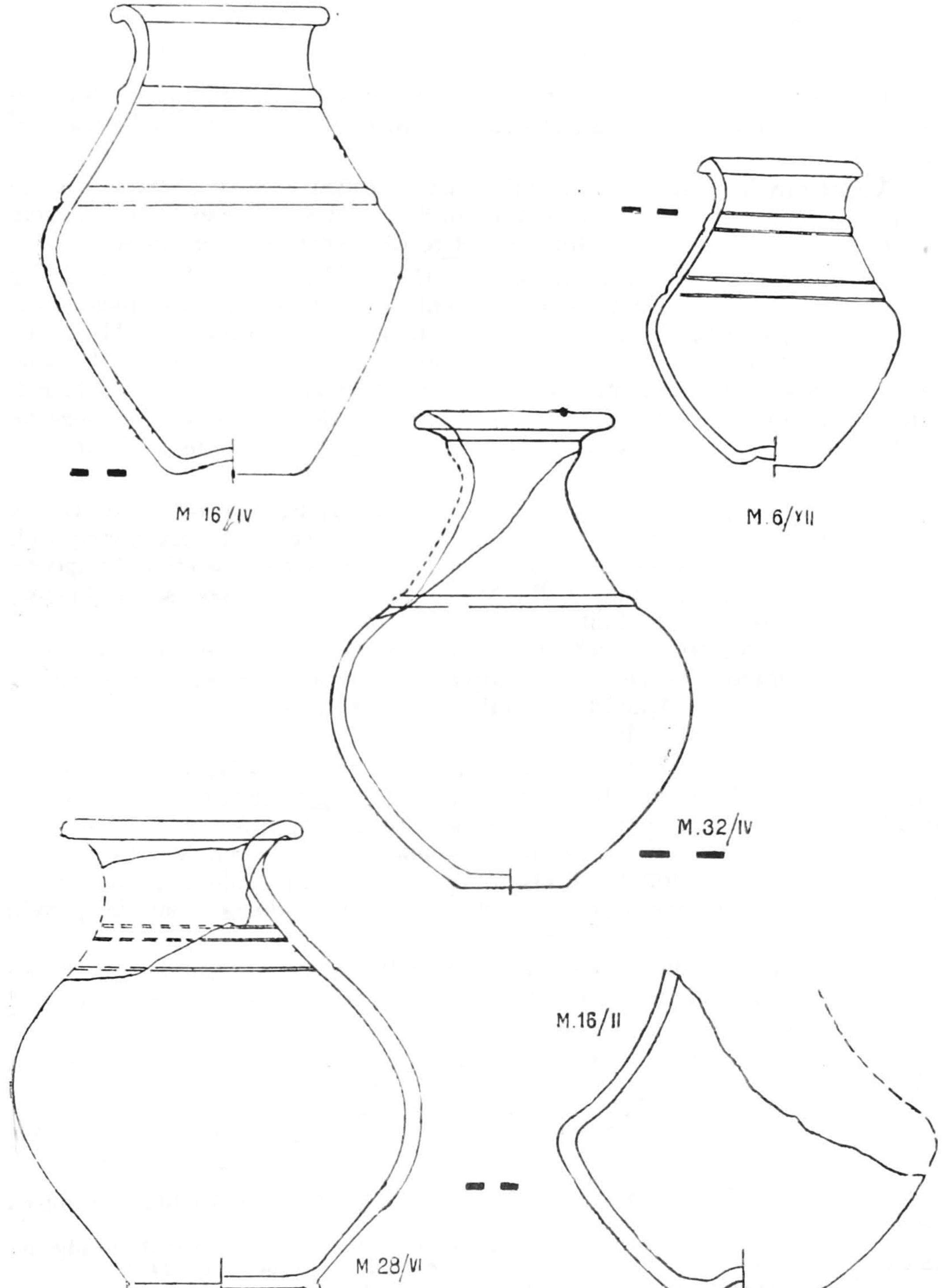

Fig. 40.

https://biblioteca-digitala.ro

Forme mai rar întîlnite. Analogii mai apropiate se află în mediu Latène C, împreună cu vase amforoidale tîrzii, cum este cazul la Kozlany și Apahida[147].

Vasul din M. 6 de la Ciumești se poate încadra către sfîrșitul secolului III și începutul veacului următor, după fibula Dux recentă și fragmentul de brățară cu decor reliefat geometric din mormînt (fig. 10 și 31).

Vase carafă, zvelte. (Linsenflasche). (M. 32/IV, M. 28/VI; M. 16/II, fig 40, pl. XVI și XVII). Primele două exemplare au pereții globulari, gîtul alungit, gura strîmtă, buza inelară, dreaptă. Vasul deformat din M. 28 are fundul așezat pe inel, celălalt vas are fundul plat. Decorul constă din inele reliefate sau linii incizate, plasate pe gît. Forma vasului din M. 32 este comună în contexte Latène C. Tipologic, vasul de la Ciumești își găsește analogii în R. P. Ungaria, la Gáva în mediu C_1[148], la Kéménd (Kamenin) C_1-C_2[149].

Contextul de la Ciumești cu fibula Latène II cu disc pe picior (fig. 4 și 28) precizează datarea vasului într-o epocă mai recentă, care corespunde cu orizontul brățărilor cu patru semiove și al brățărilor de sticlă, respectiv secolul II î.e.n.[150]. Exemplarul din M. 28, aparține aceluiași secol (brățară de sticlă cu proeminențe, lanț de centură (fig. 21).

Vasul din M. 16, cu profil bitronconic și gîtul biconvex, este contemporan cu formele precedente. Exemplare analoge la Szőreg[151], Kamjatice, Velká Mana[152]. De la Apahida, colecția Orósz, provine un vas-carafă cu decor lustruit cu linie în val[153].

Străchini adînci cu pereții arcuiți. (M. 6/VI, M. 34/III și V, nr. 7516; fig. 41, pl. XVIII). Forme fără gît, cu pîntecele tare arcuit și turtit, situat imediat sub buză. Aceasta este teșită sau rotunjită, trasă mult spre interior (M. 6/VI și M. 34/V). Funduri le sînt plate sau cu omphalos. Exemplare puțin comune. O analogie mai apropiată în cimitirul tîrziu Latène C de la Horny Jatov[154]. Din col. Orósz și săpăturile Kovács de la Apahida, provin trei vase de acest aspect[155] (fig. 47/7).

B. (M. 37/I, M. 36/IV; fig. 41, pl. XVIII). Forme de asemenea cu peretii tare arcuiți, dar care pînă la buză se continuă cu un început de gît.

---

147 J. Filip. *Keltové*, p. 398 și pl. LXXXIII/2; Apahida. Col. Orósz, vas aflat la 21. III. 1900, fig. 47/5.

148 Il. Hunyadi, *Kelták*, pl. IX/15 (text).

149 *Ibidem*, Kéménd (Kamenin), col. Dudlich, pl. VI/6; J. Filip, *Keltové*, fig. 60/9.

150 J. Filip, *Keltové*, p. 537.

151 Il. Hunyady, *Kelták*, pl. LXI/9.

152 J. Filip, *Keltové*, Komjatice (Surany), pl. XCVI/15; Velká Maua (Vroblé), pl. XCVII/12.

153 Col. A. Orósz, vas descoperit în 22. V. 1901, ilustrat și la Il. Hunyady, pl. LXXXIX/3; cf. și R. Pittioni, *Urgeschichte*, Stinkenbrunn, p. 692, fig. 480/5.

154 B. Benadik, *Keltische Gräberfelder*... Horny Jatov, mormînt de inhumație nr. 233, pl. V/21.

155 Col. A. Orósz, vas aflat în 31. III. 1900; (fig. 47/7), vas aflat în 7. IX. 1901; S. Kovács, *La station..., d'Apahida*, p. 24, fig. 24/2; strachină asemănătoare și în Austria, la Guntramsdorf, R. Pittioni, *Urgeschichte*, fig. 47/83.

https://biblioteca-digitala.ro

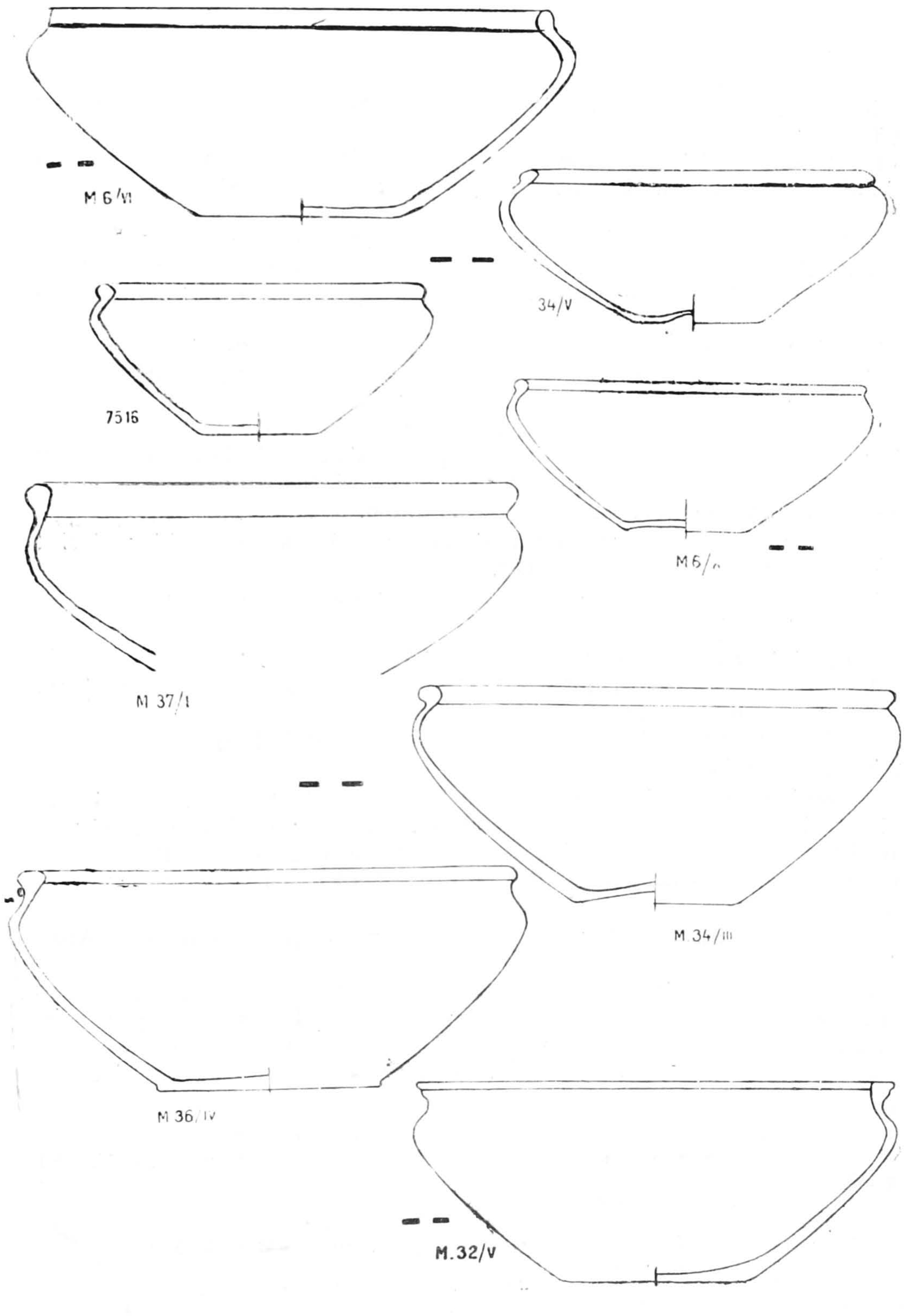

Fig. 41.

https://biblioteca-digitala.ro

Buzele vaselor sînt inelare, mari, teșite pe creastă, drepte sau foarte slab răsfrînte.

In Boemia astfel de forme se întîlnesc la Polepy, iar în Moravia, la Vyskok[156]. Unele forme asemănătoare s-au găsit în săpăturile vechi, A. Orósz[157] (fig. 47/8).

C (M. 32/V, fig. 41, pl. XVIII). Un singur exemplar în necropola de la Ciumești. Strachina este cu pereții tare arcuiți, dar separată de buză printr-un gît scund. Buza este profilată la exterior și tăiată pe creastă, orizontal.

Tot de la Polepy se cunoaște un exemplar analog[158]. Din M. 6 de la Apahida provine o strachină asemănătoare, cu buza tăiată drept, dar neprofilată în afară[159].

D. (M. 18/XVII, M. 11/VIII, nr. 7530, fig. 4², pl. XIX). Străchini cu pereții arcuiți ridicați sub buză. Gît aproape inexistent, decorat în afară cu linii adîncite. Buzele vaselor sînt teșite lateral și răsfrînte oblic. Primele două exemplare au pe fund un început de umbo.

Străchini apropiate vaselor menționate, provin de la Apahida și sînt datate de Il. Hunyady, Latêne C_2-D[160].

E (nr. 7064, fig. 42, pl. XIX). Formă similară cu precedentele, dar cu buza mare, inelară și răsfrîntă mult.

Străchini cu profilul în S. (Nr. 7520 și M. 13/V, fig. 42, pl. XIX).

Vase cu pereții arcuiți dar profilați aproape bitronconic, gîtul mai net detașat, buza rotunjită sau teșită, răsfrîntă.

Analogii apropiate la Ócsa (Latène C_2—D) în R.P. Ungaria[161], la Kremovice în Moravia[162].

Strachină cu pereții evazați (7525, fig. 42, pl. XIX). Formă unică în cimitirul de la Ciumești. Partea inferioară a vasului pînă la diametrul maxim al pîntecelui este tronconică, dar mai sus spre buză, pereții se desfac oblic în afară și sînt acoperiți puțin de buza subțire și atît de răsfrîntă încît aproape îi atinge.

O formă similară la Surcin (Latêne D)[163], iar un profil similar la Apahida[164].

Analogiile celor trei forme de străchini cu variantele lor de la Ciumești aparțin, cum s-a văzut, celei de a doua faze a Latènului C, perioadei de tranziție C_2-D și chiar Latènului D. Desigur că descoperirile din care fac parte străchinile de la Ciumești le asigură de cele mai multe ori datări

---

156 J. Filip, *Keltové*, Polepy (Kolin), pl. CXX/10; Viskok, pl. LXXIX/8.

157 Col. A. Orósz, străchini găsite în 31. III. 1900, 20. XII. 1900, 21. V. 1901 (fig. 47/8).

158 J. Filip, *Keltové*, Polepy, pl. CXX/16.

159 I. Kavács, *La station... d'Apahida*, p. 24, fig. 24/5.

160 Il. Hunyady, *Kelták*, p. 130—131, pl. LXXXVIII/2a—2d și 3, 3a-b.

161 *Ibidem*, p. 131, pl. LVII/15.

162 J. Filip, *Keltové*, Krenovice (Slavkov), pl. LXXXI/10.

163 Il. Hunyady, *Kelták*, p. 131—132, pl. LVIII/3.

164 I. Kovács, *La station... d'Apahida*, p. 24, fig. 24/5.

https://biblioteca-digitala.ro

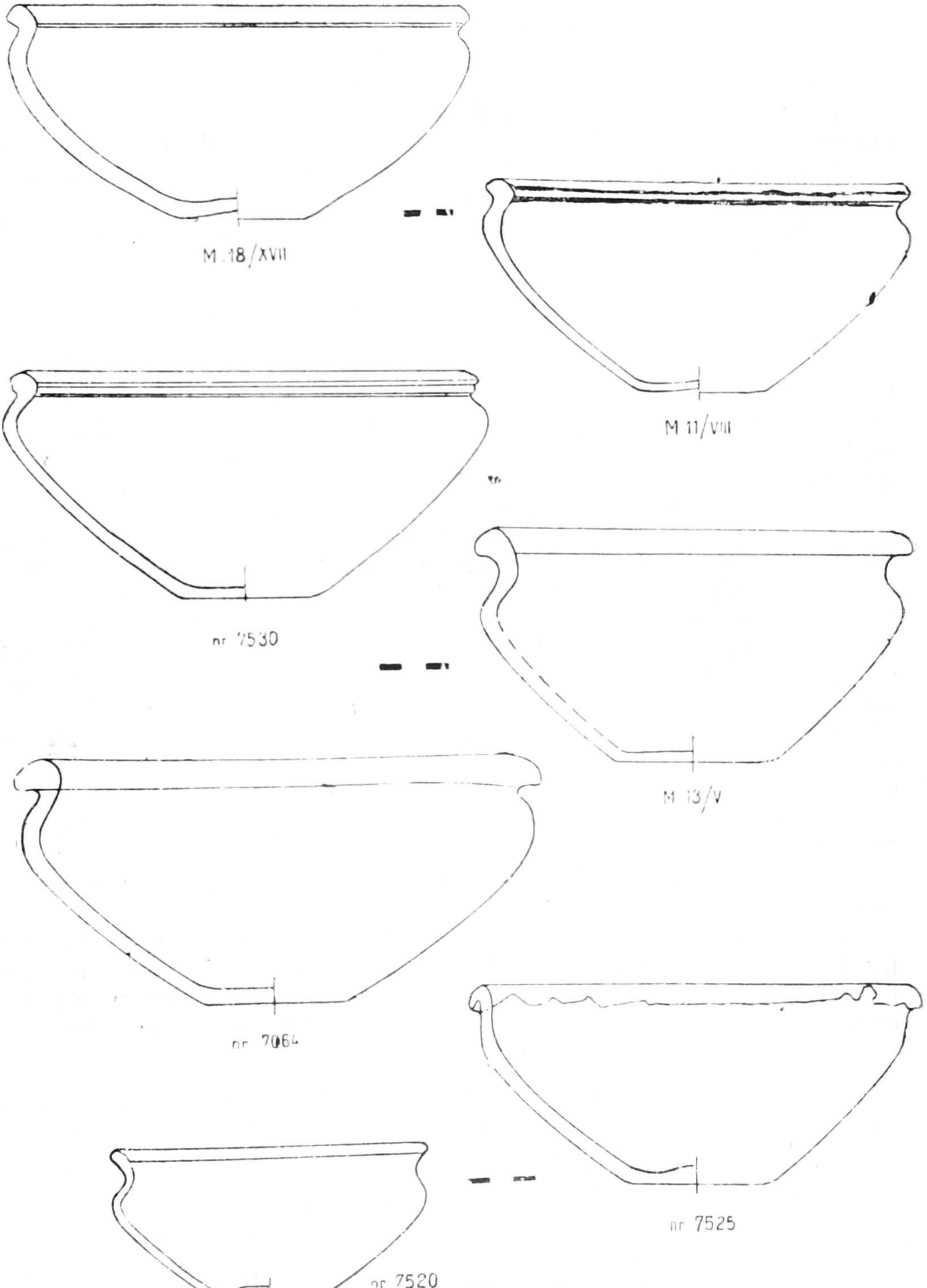

Fig. 42.

https://biblioteca-digitala.ro

nu numai tipologice, ce se încadrează între ultimele decade ale secolului III și cel puțin la 2/3 din secolului II î.e.n. Străchinile recuperate din cimitir înainte de 1962, fără contexte precise chiar dacă tipologic se întîlnesc și mai tîrziu, cum este cazul vasului nr. 7525, le socotim totuși contemporane cu cele mai recente complexe funerare din necropolă.

Castroane cu pereții arcuiți. (M. 4/III, fig. 43, pl. XX).A. Un singur exemplar în cimitir. Buza vasului este rotunjită și puțin răsfrîntă. Fundul plat. Linie incizată, decorativă pe umăr.

Analogii la Kéménd (Kamenin), Radostyán, Egreskáto, Nagydém (Lt. D) [165].

B. Castroane cu pereții arcuiți și gît înalt. (M. 9/VIII, fig. 43, pl. XX). De asemenea, un singur exemplar în necropolă. O treime din înălțimea vasului constă dintr-un gît cilindric. Buza teșită orizontal și răsfrîntă. Omphalos profilat și accentuat pe fund. Un profil similar de castron, dar cu gîtul mai conic, provine de la Apahida[166].

C. (nr. 7572, M. 20/IV, M. 13/VI; fig. 43, pl. XX). Castroane cu pereții și gîtul arcuit. Profile în S cu bucla inferioară mult arcuită. Buzele vaselor sînt rotunjite și răsfrînte, fundurile plate sau slab concave în interior. Analogii la Apahida[167], la Kéménd și Szob[168] (Lt. C). Pentru vasele din M. 13, mai ales exemplarele de la Földeák și Győr-Szeszgyőrtelep[169].

Castroane cu gîtul arcuit și pîntecele turtit (Lisenförmig). M. 10/IV), nr. 7524, nr. 7311; fig. 43, pl. XXI). La aceste vase pîntecele este plasat mult mai aproape de fund decît de buză. Acesta este turtit și reliefat încît dă aspectul unui prag, mai ales dacă este separat de gît printr-o incizie orizontală. Buzele vaselor sînt teșite și răsfrînte în evantai, iar fundurile sînt prevăzute cu umbo.

Bune analogii se găsesc la Kéménd (Kamenin)[170], și în Austria la Mannersdorf[171]. Tipuri de castroane cu pîntecele turtit și prag, dar plasat către jumătatea înălțimii formei, gen vasul din M. 10, se cunosc la Apahida[172] (fig. 47/10) și la Dvory nad Zitavou (Lt. C2) [173].

Castroane pronunțat bitronconice cu gîtul arcuit. (M. 9/XI, M. 16/III; fig. 44). Ambele exemplare sînt fragmentare, dar forma lor este asigurată. Este curioasă disproporția dintre lărgimea deosebită a pînteculului și profilul exagerat de oblic ce merge spre fund. Analogii apropiate se găsesc în ci-

---

[165] I. Hunyady, *Kelták*, Nagydém (Vesèprém), pl. XII/2; Radostyán (Miskolc), pl. LXVIII, Egreskáta (Budapest), pl. LXIX/1, Kéménd (Kamenin), pl. VIII/4.

[166] Șt. Kovács. *La station... d'Apahida*, p. 25/4.

[167] *Ibidem*, p. 25/6.

[168] I. Hunyady. Kéménd (Kamenin), p. VIII/6; Szob, pl. LXX/5.

[169] *Ibidem*, Földeák. LXVII/16; Győr-Szeszgyőrtelep, pl. LXIX/10.

[170] *Ibidem*, pl. VII/4.

[171] R. Pittioni, *La Tène in Niederösterreich*, p. 41, pl. I/7.

[172] Șt. Kovács. *La station... d'Apahida*, p. 31, fig. 32/3, M. 3; col. Orósz, două castroane aflate la punctul „Rîtul satului", M. 6. 28. III. 1900, fig. 47/10.

[173] B. Benadik. *Keltische Gräberfelder*, pl. XXX/6.

https://biblioteca-digitala.ro

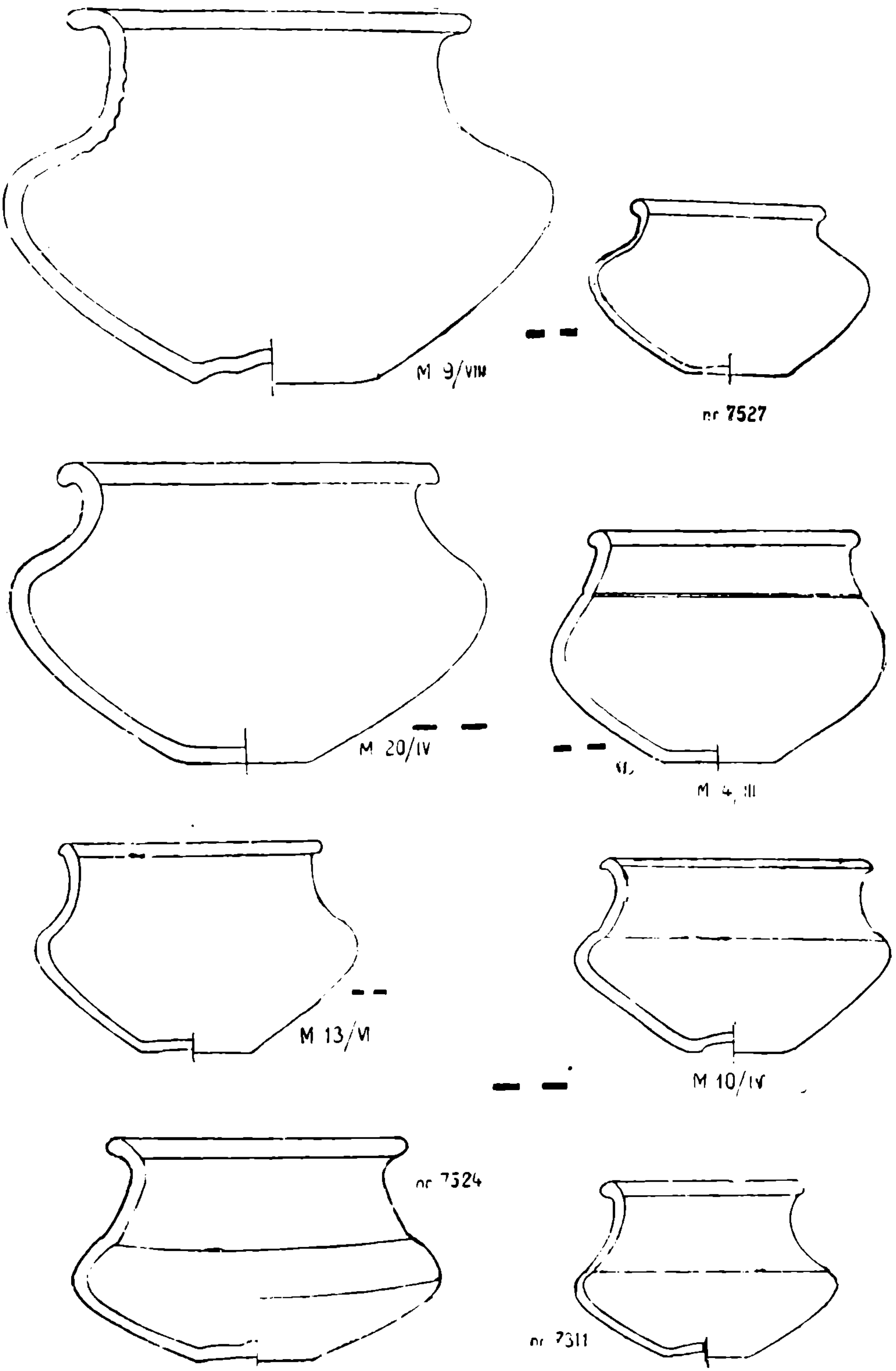

Fig. 43.

https://biblioteca-digitala.ro

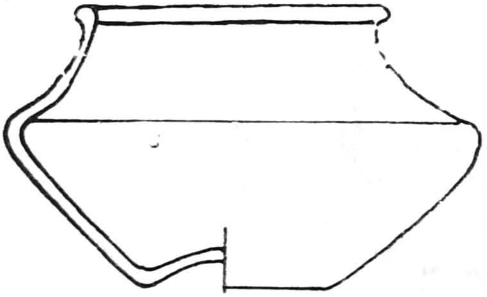

M.9/XI

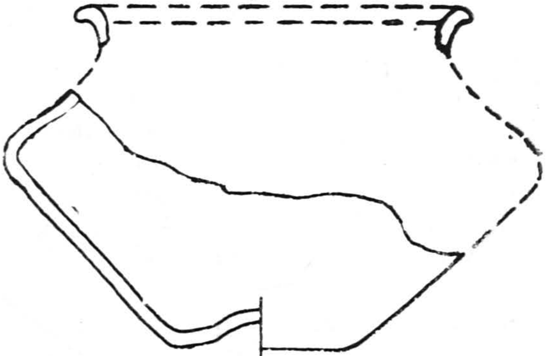

M 16/III

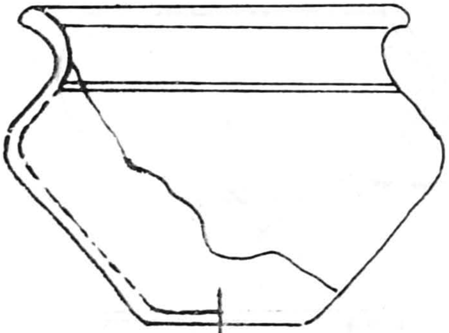

M.21/I

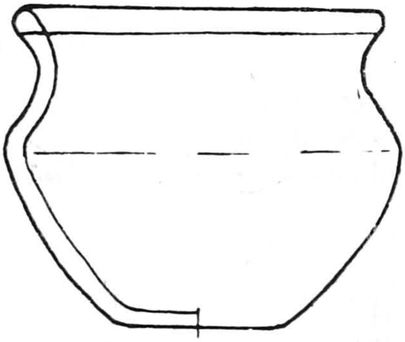

nr. 7531

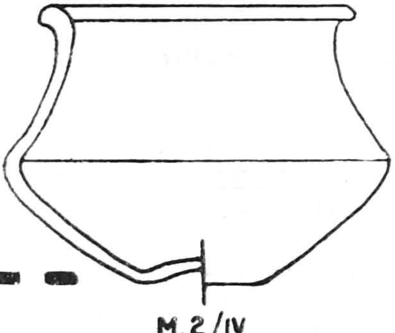

M.2/IV

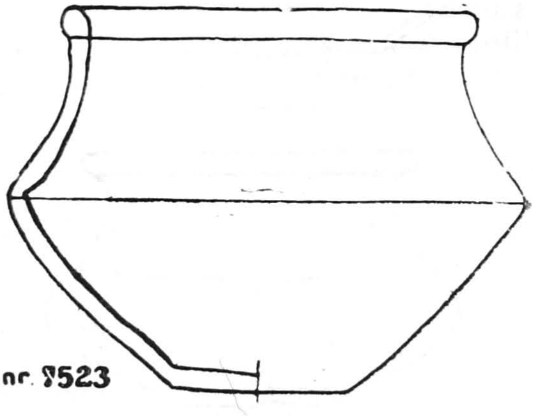

nr. 8523

Fig. 44.

https://biblioteca-digitala.ro

mitire Latêne C_1 şi C_2, la Hurbanovo-Abadomb, Dvory nad Zitavou[174], Szob [175] (fig. 47/11).

Castroane bitronconice cu fundul plat. (M. 21/I, nr. 7531, fig. 44, pl. XX). Forme cu diametrul pîntecului mai redus şi înălţimea proporţional mai mare. Buzele vaselor sînt teşite şi răsfrînte în evantai. Un castron apropiat vasului nr. 7531, se cunoaşte din M. 2 de la Apahida[177]. Un alt exemplar similar provine de la Szob, R. P. Ungaria[178]. O formă asemănătoare vasului-urnă din M. 21, se cunoaşte la Alcsut, în ţara vecină[179].

Castroane bitronconice înalte (nr. 7523, M. 2/IV; fig. 44, pl. XXI). Arcuirea părţii superioare a vaselor este slabă, comparativ cu celelalte tipuri de castroane, încît gîtul este aproape inexistent. Buza cu profil slab rotunjit, este slab evazată. Fundul plat sau cu omphalos. Castroane similare vasului din M. 2, la Apahida[180] şi Földeák[181]. De la Kiskőszeg (C_2)[182], provine un castron foarte asemănător cu exemplarul nr. 7523.

Castroanele descoperite la Ciumeşti sînt adesea întîlnite cum s-a văzut, în Austria, R. P. Ungaria, Slovacia şi Transilvania (Apahida). In general J. Filip le consideră contemporane fibulelor de bronz cu sferă la picior şi le datează în secolul II î.e.n.[183]. Contextele din care provin castroanele aflate la Ciumeşti nu sînt totdeauna grăitoare în afară de M. 9 şi 13, ale căror fibule aparţin sigur Latènului C tîrziu. Restul vaselor, desigur toate Latène mijlociu, pot fi încadrate prin analogii tipologice, în ambele subfaze ale Latènului C.

Căniţe scunde decorate cu semilune (nr. 7062 şi 7063, fig. 45, pl. XXII). Forma turtită cu pereţii arcuiţi, cu profilul opus torţei mai accentuat şi uşor înclinat în faţă. Fundul plat. Dublă bandă de semilune, aşezate orizontal sau vertical la baza gîtului, pe linia unde toarta se desface din pîntece.

Forme asemănătoare, dar cu profile mai pronunţat bitronconice, la Basaharc şi Sînandrei[184]. Decorul cu semilune apare frecvent în R. P. Ungaria numai în Latènul mijlociu şi de preferinţă în a doua fază spre Latènul D.[185]. Pe căniţe se întîlneşte la Mezőkövesd, Győr-Kálvária, Sîn-

174 *Ibidem*, Hurbanovo-Abadomb, pl. XV/27, Dvory nad Zitavou, pl. XXX/6.

175 Il. Hunyady, *Kelták*, pl. LXVIII/1.

176 Şt. Kovács, *La station... d'Apahida*, p. 25, fig. 25/3; p. 41, fig. 48/3, M. 9 şi col. A. Orósz, vas descoperit în M. 6, 28. III. 1900.

177 *Ibidem*, p. 28, fig. 29/3 M. 2.

178 Il. Hunyady, *Kelták*, pl. LXIII/7.

179 *Ibidem*, pl. LXIX/12.

180 Şt. Kovács. *La station... d'Apahida*, p. 37, fig. 42/3 M. 7.

181 Il. Hunyady, pl. LXIX/8, p. 111 (Latène C_2).

182 *Ibidem*, pl. XVI/2—2a.

183 J. Filip, *Keltové*, p. 538.

184 Il. Hunyady, *Kelták*. Basaharc şi Szentandrás, pl. LXXIII/3 şi 7.

185 *Ibidem*, p. 52—53. Autoarea atribuie căniţelor cu decor semilunat o epocă tîrzie, Latène C-D şi le stabileste o arie de răspîndire pe dreapta şi stînga Tisei, între vărsarea Someşului şi Crişului, care ar corespunde eventual cu teritoriul unui trib celtic cu preferinţe speciale pentru decorul semilunat sefnificativ în ritul funerar al acelui trib. Il. Hunyady menţionează în Transilvania descoperirile de la Dezmir şi Bandul de Cîmpie (Szaltélek), Harta nr. 3 (text).

https://biblioteca-digitala.ro

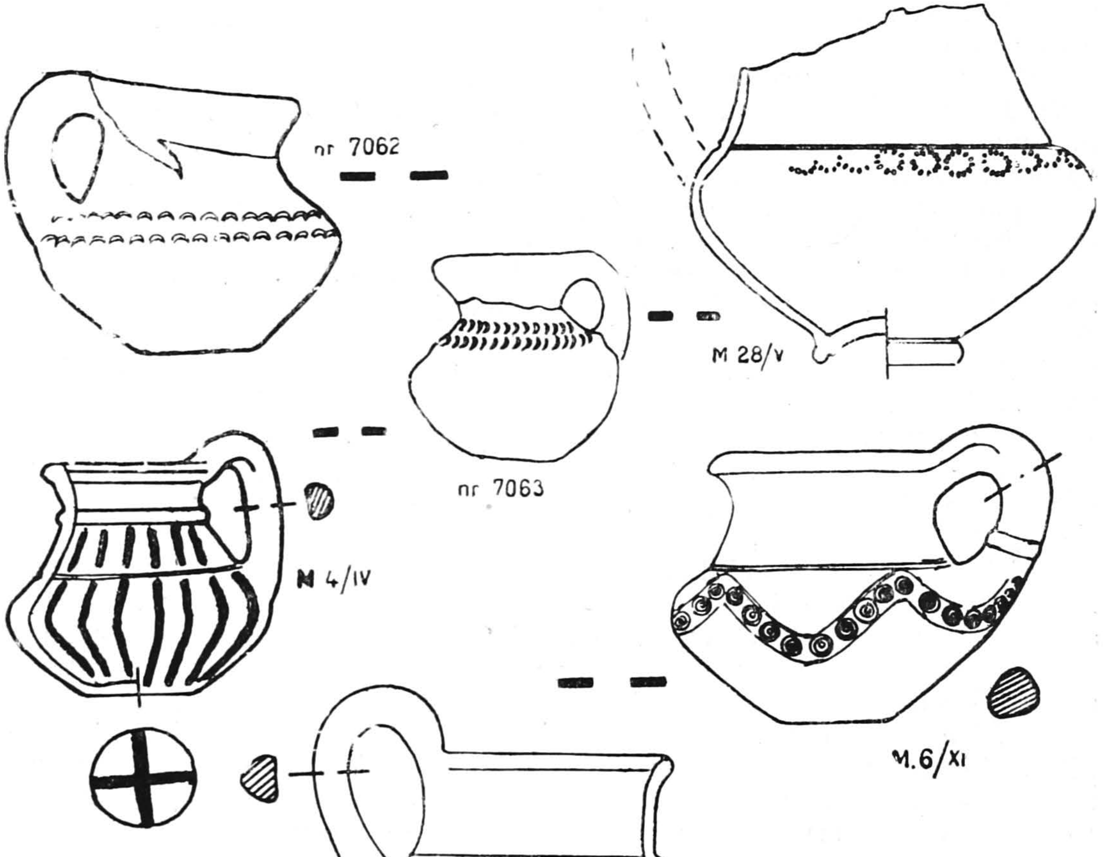

Fig. 45.

https://biblioteca-digitala.ro

andrei în țară vecină[186], iar în Transilvania la Dezmir, Blaj[187] și Bandul de Cîmpie[188].

Cănițe scunde, decorate cu benzi și cercuri concentrice sau nedecorate (M. 4/IV, M. 6/XI, M. 34/VIII; fig. 45, pl. XXII). Forme cu profilul mai accentuat bitronconic. Aceeași înclinare în față și asimetrie a siluetei ca la vasele precedente. Cănițele au buzele inelare, turtite, foarte puțin răsfrînte. Fundul plat sau cu inel. Toartele nu exagerat supraînălțate, sînt groase, ovale în secțiune. Decorul este compozit: inele reliefate pe gît și sub buză ca la vasele mari (M. 4), linie incizată la buza gîtului (M. 4 și 6), dungi verticale, lustruite pe gît, pîntece și fund (M. 4), sau ghirlandă de cercuri concentrice pe pîntece (M. 6). Cana din M. 34, cu o formă mai simetrică și inel pe fund, este nedecorată. Analogii în privința formelor la Sînandrei[189] și la Kosice (Slovacia)[190]. Decor de cercuri concentrice pe cănițe găsite la Cluj și Apahida[191] (fig. 47/9).

Căniță cu pereții rotunjiți, prag și decor de cerculețe. (M. 28/V; fig. 45, pl. XXII). Formă comună cănițelor scunde, dar prevăzut cu „Standring" pronunțat și umbo. Gîtul este înalt, conic, separat de pîntece printr-o linie adîncită sub care se află un șir de cerculețe format din mici bastonașe adîncite. Decorul este comun ceramicei ștampilate celtice în tot Latènul, inclusiv acela mijlociu, și în această perioadă este contemporan cu ornamentul format din cercuri concentrice[192].

Cănițe înalte cu corpul simetric (M. 14/VII, M. 11/X, fig. pl. XXII). Căni cu profilul bitronconic, buza rotunjită, fund cu inel, eleganța și echilibrul vaselor, chiar și decorul de arcade pe cănițe din M. 14, sugerează unele profile și elemente decorative grecești. Din repertoriul cănițelor celtice din R. P. Ungaria, numai un exemplar de la Szob, are oarecare similitudini cu vasul din M. 11[193].

Toate cănițele din cimitir au, în funcție de complexele în care s-au găsit, o datare destul de tîrzie, asigurată de fibulele din M. 34, de fibula de fier cu nodozități din M. 11, de fibula neo-dux din M. 6. In cazul cănițelor din M. 4 și 14, elementele de datare sînt mai nesigure. Vasele castroane din aceste complexe, pot da totuși unele indicații pentru a doua perioadă a Latènului C. Decorul semilunar de pe cele două cănițe aflate an-

---

186 *Ibidem*, Mezőkövesd, Győr-Kálvária, Szentandrás, pl. LXXIII/5—7.

187 I. H. Crișan. *Morminte inedite... Dezmir*, p. 91, fig. 3/4, pl. I/5; Blaj. p. 88, fig. 2/2. Datarea sa, Laténe B+C, referitor la cănile de la Blaj și Dezmir cu decor smilunat, nu se poate susține (cf. Il. Hunyady, p. 52—53).

188 M. Roska, *Les Gaulois...*, p. 64, fig. 31/2. Il. Hunyady menționează punctul și nu localitatea, p. 53 și harta 3 (text).

189 Il. Hunyady, *Kelták*, pl. LXXIII/7.

190 J. Filip, *Keltové*, p. 207, fig. 65/7.

191 M. Roska, *Les Gaulois*, p. 61, fig. 26 și col. Orósz, vas aflat în 23. III. 1900, (fig. 47/9).

192 J. Filip, *Keltové*, Korucany (Kyjov), pl. LXXII/14; Il. Hunyady, *Kelták*, Békásmegyer, pl. LX/2, Gava, fig. 9/15 (text).

193 Il. Hunyady, *Kelták*, pl. LXXII/12.

https://biblioteca-digitala.ro

terior în necropolă, este cum s-a văzut, de asemenea, de epocă recentă[194]. In Transilvania ca și în R. P. Ungaria și Slovacia, cănițele sînt destul de frecvente, fapt care nu se constată însă în necropolele celtice din afara spațiului transilvano-ungaro-slovac. Este de crezut așadar că aceste forme nu sînt proprii celților[195] și că au fost preluate de aceștia numai în spațiul Ungariei, Slovaciei și Transilvaniei de la populațiile localnice, daci și sciți, care le utilizau, lucrate la roată sau cu mîna, încă din secolele VI-V[196]. Proveniența cănițelor lucrate la roată la această epocă timpurie în spațiul menționat, nu poate fi decît sud-dunăreană[197] și pontică, din lumea grecească.

Vasul cu grafit (M. 3/IX, fig. 8). Unic exemplar în cimitir, dar numeroase fragmente similare în bordeiele așezării. Vasul are o formă de butoiaș cu pereții umflați în apropierea buzei. Aceasta este inelară, groasă și puțin răsfrîntă. Decor striat cu pieptenele puțin mai jos de linia adîncită care separă buza de pîntece, pînă la fund. Formă tîrzie, comună în cimitirele și așezările Latènului mijlociu și tîrziu. Vasele cu grafit cu decor striat cu pieptenele, socotite de P. Reinecke, de O. Paret[198] specifice numai ultimei perioade Latène s-au dovedit a fi și mai timpurii[199] (toată perioada Latène C), cum este de altfel și cazul de la Ciumești unde fibula cu sfere pe picior din M. 3, indică cel puțin prima jumătate a secolului II î.e.n. Dealtfel forme foarte apropiate și decorate identic se întîlnesc în R. P. Ungaria, la Rácalmás și Lovasberény[200], iar în Slovacia, la Kéménd, la Horny-Jatov și Holiare[201], în medii C1-C2 și C2-D.

Ceramica dacică lucrată cu mîna. (M.5/II și M. 35/I; fig. 46, pl. XXIII). Forma urnei din M. 5 derivă din vasele mai scunde, cu pereții tare arcuiți, decorați cu caneluri și proeminențe hallstattiene. Pare însă, că în mediul de la Ciumești o astfel de formă a primit și o vizibilă influență a castroanelor cu pereții și gîtul arcuit, celtice (gen vasul din M. 20 fig. 43). Probabil că și linia decorativă care separă gîtul de pîntecele urnei, este, de asemenea, de inspirație celtică.

Cealaltă urnă din M. 35, piriformă, cu diametrul pîntecelui mai jos de jumătatea înălțimii, are un caracter hallstattian mai pronunțat, evoluția sa din formele cu pereții arcuiți fiind mai netă. Poate tot de inspirație celtică să fie, de asemenea, aceea linie incizată ce apare la baza gîtului.

---

194 *Ibidem*, p. 52—53.

195 I. Nestor, *Keltische, Gräber...*, p. 174 și nota 4.

196 Numeroase cănițe cu toartă supraînălțată în cimitirul scitic de la Szentes-Vekerzug. Cf. M. Párducz, *Le cimitière hallstattien de Szentes-Vekerzug, ActaArch.* IV și VI, 1954 și 1955.

197 I. Nestor, *Keltische Gräber...*, p. 178—179.

198 P. Reinecke, *Auh.* V, 1911, p. 290; O. Paret, *Der Graphit in Vorgeschichtliche Europa*, în *Sudeta*, V, 1928, caiet I, p. 34; Libuse Harákova-Jansová, *Die Latènzeitliche Graphitkeramik in Böhmen* (rezumat german), în PA. XLVI, 1955.

199 Il. Hunyady, *Kelták*, p. 141—142; B. Bnadik, *Die Graphitkeramik in Latènezeitliche Gräber in der Slowakei*, SA. 1961, IX, 1—2, p. 208.

200 Il. Hunyady, *Kelták*, Rácalmás și Lovasberény, planșa LXXV/3, 6.

201 *Ibidem*, Kéménd, (Kamenin), pl. VI/2; B. Benadik, *Keltische Gräberfelder*, Horny Jatov morminten schelet nr. 401, pl. IX/12; Holiare, mormînt de incinerație, nr. 605, pl. XXXVII/10.

https://biblioteca-digitala.ro

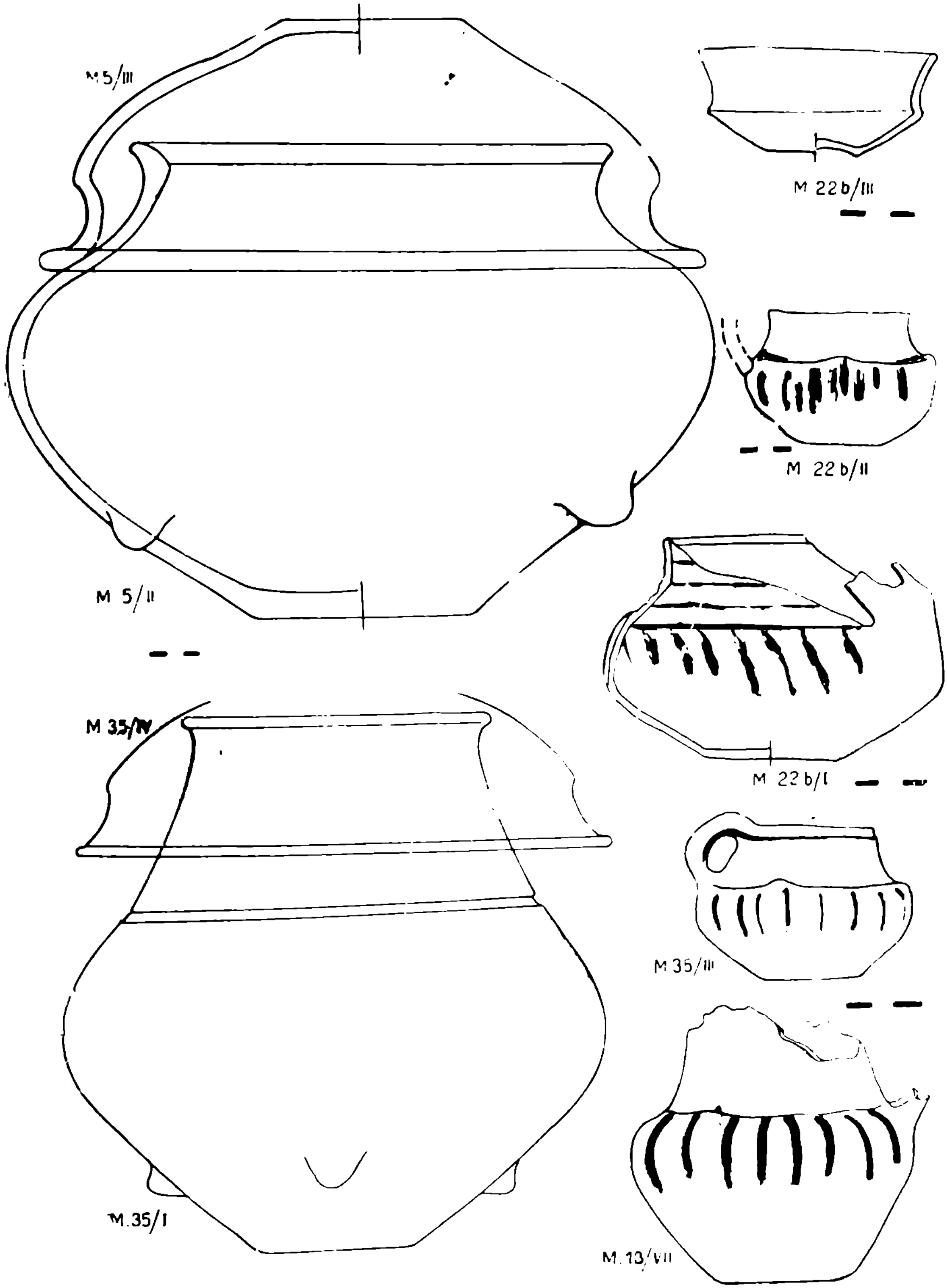

Fig. 46.

https://biblioteca-digitala.ro

Străchinile-capac ale urnelor din M. 5 și 35, sînt destul de asemănătoare între ele (fig. 46). Același profil fațetat al gîtului îl posedă și mica strachină din M. 22 b. La aceasta din urmă este semnificativ omphalos-ul care apare frecvent la străchinile celtice. In rest caracterul hallstattian tîrziu al celor trei exemplare este dominat, atît ca tehnică de lucru, cît și în ceea ce privește formele lor.

Cănițele secunde din M. 22 b și 35, sînt forme mai vechi cu decor specific hallstattian, caneluri și proeminențe, dar care sînt comune în medii contemporane sau mai vechi[202]. La fel și cana cu gîtul înalt din M. 13, precum și vasul cu toartă, socotit urnă din M. 22 b. (Fig. 46, pl. XXIII). O cronologie independentă a mormintelor dacice din cimitirul celtic de la Ciumești nu se poate stabili decît în linii mari. Lipsa oricărui inventar mai grăitor din mormintele aflate, nu ne permite decît pur tipologic să constatăm că, de exemplu, urna din M. 5, mai aproape de castroanele celtice, este probabil recentă decît forma piriformă din M. 35, iar că vasele cu toartă din M. 22 b sînt contemporane cu exemplarul similar din M. 35.

Un studiu amplu al tipologiei formelor ceramice specifice dacilor din epoca fierului în România, s-a făcut recent de către I. H. Crișan[203]. In cadrul acestor înserieri pot intra desigur și vasele de la Ciumești, dar într-o vreme pe care o socotim mai recentă față de limita inferioară — începutul secolului III î.e.n. — la care se oprește autorul citat. Intr-adevăr la Ciumești cana înaltă cu caneluri pe pîntece din M. 13 celtic, se datează pe baza fibulelor de fier aflate acolo în cursul secolului II î.e.n., epocă în care cel puțin și mormîntul cu urnă nr. 5 ar putea fi încadrat. O datare aparent atît de tîrzie a acestor forme care păstrează încă bine caracterele hallstattiene, nu poate fi socotită însă nici exagerată nici unică, deoarece în cimitirul de la Apahida (datat de Il. Hunyady, Laténe C_2 și C_2-D) se cunosc, în afară de vasul mic tronconic descoperit într-un recipient celtic (nota 146), un vas mare, tronconic cu patru aripioare pe pîntece (fig. 48/3), un altul bitronconic, de asemenea, cu proeminențe (fig. 48/2) și 2 căni cu toarta supraînălțată (un exemplar e decorat pe pîntece cu caneluri oblice)[204] (fig. 48 1,4). Dealtfel așezarea celtică parțial săpată de la Ciumești, în care s-au găsit unele forme similare străchinilor și chiar vaselor mari din mormintele în discuție, se poate data în prezent mai ales în sec. II î.e.n. pe baza acelorași tipuri de fibule de bronz și fier aflate în cimitir (fig. 28 și 29). Nu e de prisos să mai adăugăm că în necropola în curs de

202 Il. Hunyady, *Kelták*, fig. 41/b (text). cănițe și vasul mare de la Donja Dolina.

203 *„Ceramica daco-getică"*, teză de doctorat în curs de publicare a arheologului clujan, I. H. Crișan; idem, *Morminte inedite...*; Morminte în urnă de tip Ciumești. acoperite cu strachină-capac, apar și la Hódmezővásárhely-Kishomok. cf. M. Párducz, *Ein Gräberfeld in Hódmezővásárhely-Kishomok, aus der Bronze-Skythen-La Tène und Germanenzeit*, în *Dolg.*, XVI, 1940, p. 97, pl. XI/3 și VII/19.

204 Col. A. Orósz, Vas tronconic, descoperit în 25. III. 1914; vas bitronconic, aflat în 28. III. 1900; cană cu toarta supraînălțată. 25. III. 1914; cană cu toartă supraînălțată și caneluri pe pîntece, 28. III. 1900; cf. K. Horedt, *Mittellatènezeitliche Siedlungen*... p. 55—75.

https://biblioteca-digitala.ro

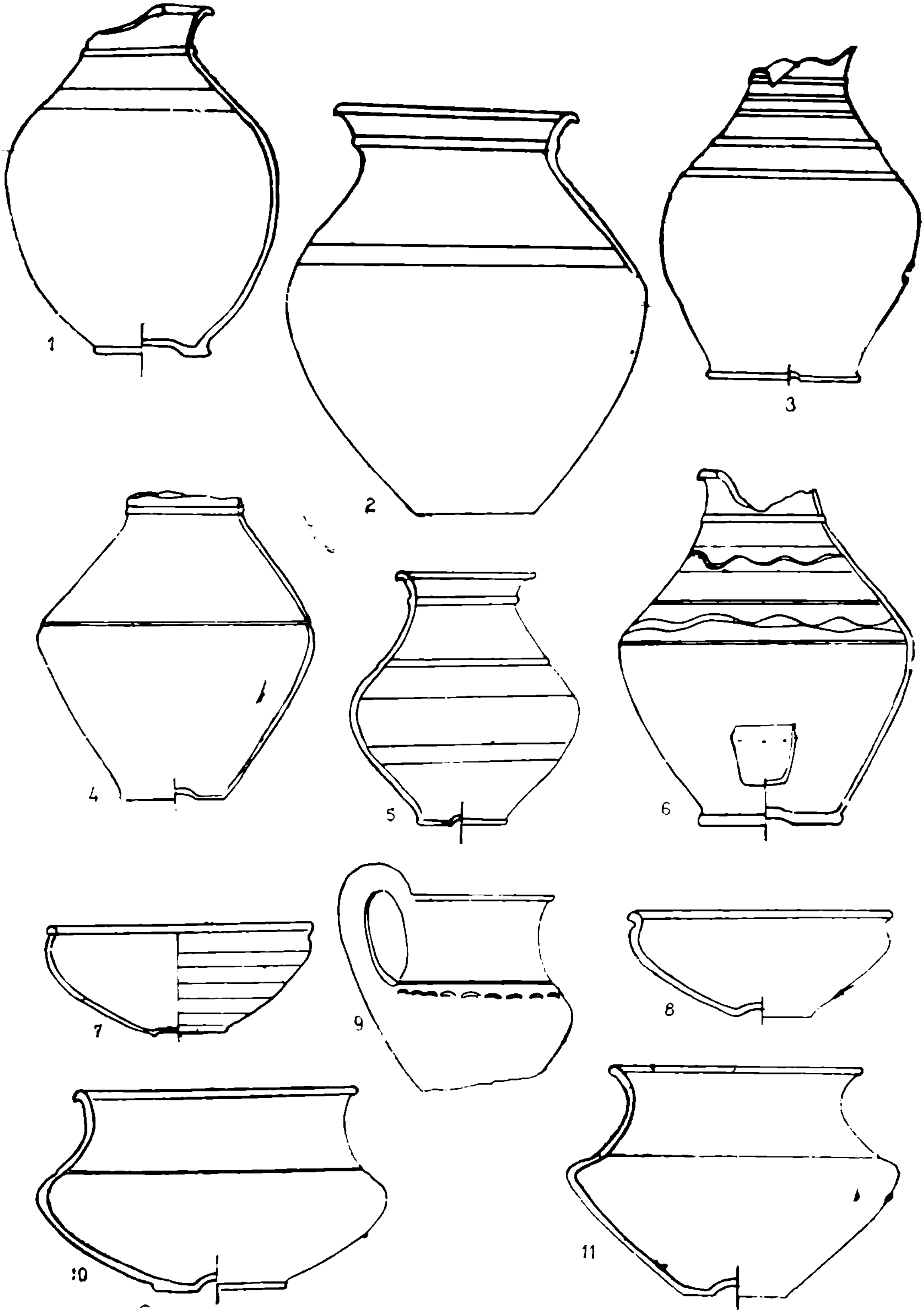

Fig. 47.

https://biblioteca-digitala.ro

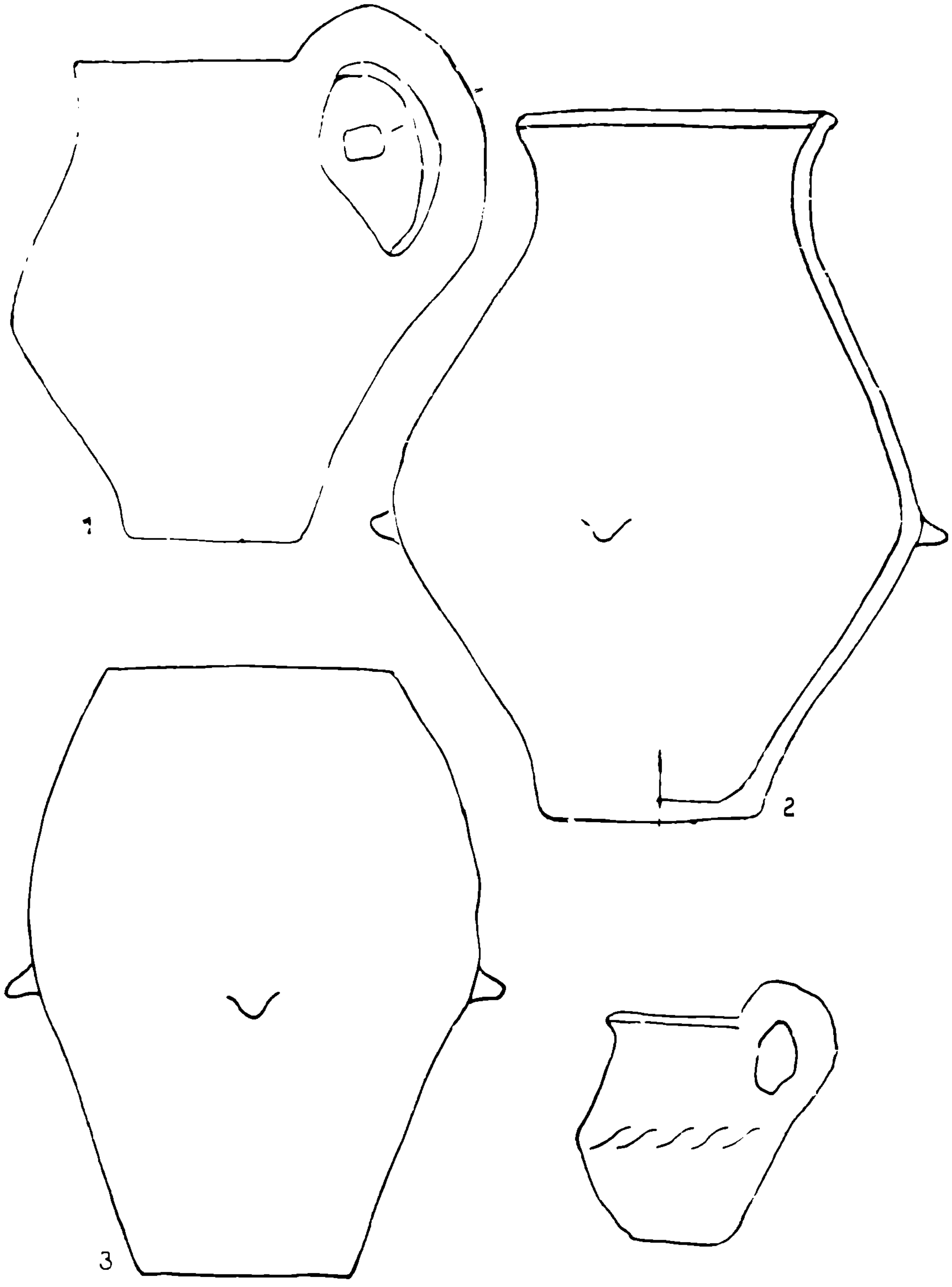

Fig. 48.

https://biblioteca-digitala.ro

cercetare de la Sanislău, cunoaştem de pe acum două morminte celtice, dintre care unul (M. 8) bine datat în secolul II. Mormîntul conţine în afară de cîteva vase specifice celtice şi trei oale dacice de o factură prea puţin depărtată de acelea de la Ciumeşti.

★

Prezentarea complexelor funerare de la Ciumeşti şi tipologia obiectelor aflate, oferă o imagine destul de clară asupra perioadei istorice în care s-au petrecut înmormîntările în necropolă pe duna de la grajdurile C.A.P. De asemenea, datele obţinute din cercetarea celor opt bordeie săpate în aşezare, întregesc şi ele rezultatele cu privire la cimitir, dînd totodată şi reciproc o lumină asupra densităţii, bogăţiei şi relaţiilor comunităţii celtice cu localnicii daci.

După cum s-a arătat în capitolele introductive referitoare la tipurile de morminte de la Ciumeşti, între ritul de înmormîntare prin incineraţie cu variantele sale şi acela al inhumaţiei există un raport de contemporaneitate dar cu o preponderenţă netă pentru primul rit. Necropola de la Ciumeşti nu constituie o excepţie în ţara noastră. Cimitirul în curs de cercetare de la Sanislău arată deocamdată aceeaşi situaţie şi se pare la fel, acela de la Dendeşti.

Unica necropolă celtică mai mare, săpată în Transilvania pînă la descoperirile recente de care ne ocupăm, este Apahida. Din rezultatele publicate de Şt. Kovács şi din materialele şi notele descoperitorului anterior A. Orósz, reiese că cimitirul de lîngă Cluj este unul din rarele complexe funerare din centrul şi răsăritul Europei care foloseşte exclusiv ritul incineraţiei cu varianta sa, morminte în groapă[205].

Este binecunoscut că ritul funerar caracteristic la celţi a fost inhumaţia, mai ales în fazele mai vechi Latène A şi B. Incineraţia apare în Europa centrală, Austria, Ungaria, Slovacia, mai rar în Moravia, Polonia, mai ales în Latènul C şi este explicată ca urmare a contactului cuceritorilor celţi cu localnicii, care în unele regiuni se incinerau[206].

Luînd ca bază aceste afirmaţii ar reieşi că întregul grup celtic din Transilvania, specific mai ales prin incineraţie, se plasează într-o epocă tîrzie Latène, necropola de la Apahida stînd la capătul acestei evoluţii. Am putea aşadar, admite că necropola de la Ciumeşti, cu mormintele sale majoritate de incineraţie în groapă foarte asemănătoare ca rit funerar şi în multe alte privinţe cu aceea de la Apahida, este deci contemporană cu

---

205 Un alt cimitir de incineraţie în groapă(un singur mormînt în urnă). este acela de la Holiare (Slovacia). datat la sfîrşitul secolului II î.e.n. B. Benadik, *Keltische Gräberfelder...* p. 118 şi 138.

206 I. Nestor, *Keltische Gräber...*, p. 163; R. Pittioni, *La Tène in Niederösterreich*, p. 115—116; Il. Hunyady, *Kelták*, p. 50; J. Filip, *Keltové*. p. 548. idem, *Die Keltische Zivilisation und ihre Erbe*, Praga 1961. p. 183—184; J. Potocki. Z. Wozniak, *Les Celtes en Pologne*, în *Celticum*, OGAM, nr. 73—75. 1961, p. 85; C.F.C. Hawkes, *The Celts. (Report on the study of their culture and their Mediterranean relations, 1942—1962) VIII-e* Congrès International d'Archéologie classique, Paris, 1963, p. 14.

https://biblioteca-digitala.ro

aceasta măcar o perioadă de timp, şi se plasează, de asemenea, într-o fază tîrzie a Latènelui mijlociu. Fenomenul pare a fi însă mai complex, necropolele birituale (Ciumeşti, Dendeşti, Sanislău) coexistînd cu acelea monorituale de incineraţie (Apahida) şi poate chiar cu acelea monorituale de inhumaţie[207], în funcţie de densitatea grupului celtic stabilit, de obiceiurile lor religioase şi de relaţiile mai apropiate sau mai limitate cu băştinaşii incineraţi.

Varianta incineraţiilor în urnă este rară în Transilvania[208]. O constatăm la Ciumeşti şi în cimitirul vecin de la Sanislău, la Dipşa[209] şi în Transilvania de la sud de Mureş[210]. I. Nestor consideră incinerările în urnă, mai vechi decît acelea în groapă[211]. Pe de altă parte în Slovacia această formă de înmormîntare apare tîrziu, către sfîrşitul Latènului mijlociu[212].

La Ciumeşti situaţia nu este deosebit de limpede în privinţa încadrării cronologice ale acestora, deoarece puţinele obiecte de inventar din urna nu sînt databile. Doar limba de curea aflată în apropierea urnei mormîntului nr. 25, ar putea indica o epocă destul de recentă din a doua jumătate a secolului II, vreme care ar corespunde deci cu urnele celtice din Slovacia.

In categoria mormîntelor cu urnă de la Ciumeşti intră şi grupul restrîns dar sugestiv al mormintelor dacice. Acestea deşi fac parte integrantă din necropola celtică şi în unele cazuri urnele aflate imită forme celtice, păstrează totuşi caracterul lor hallstattian, autohton. De asemenea se foloseşte un rit specific de înmormîntare (urne cu capac). Prezenţa acestor morminte concordă cu descoperirea frecventă în toate bordeiele celtice a unui procentaj redus dar caracteristic de olărie dacică, la fel lucrată cu mîna ca si vasele funerare (pl. XXIV). Cu alte cuvinte, este de admis că în componenta comunităţii celtice de la Ciumeşti intra un număr de familii

---

[207] Din comuna Foeni (r. Carei), provin mai multe obiecte de metal (brăţări şi fibule), sec. III—II î.e.n. După spusele colecţionarului I. Kovács obiectele s-au găsit lîngă „oase umane inhumate". Din relatarea lucrătorilor de la silozul C.A.P. Foeni, care au descoperit mormintele, reiese că au distrus vreo patru morminte, toate cu schelete.

M. 3 de la Ciumeşti care deşi întruneşte caracterele tipice ale acestei variante, se deosebeşte de celelalte morminte prin acea aparentă împrăştiere şi îmbucătăţire a complexului funerar. In cimitirele Latènului mijlociu această formă rituală se constată, dar este foarte rară. O întîlnim la Horny Jatov (M. 549, B. Benadik, *Keltische Gräberfelder*, p. 37) şi eventual la Apahida (Şt. Kovács, *La station... d'Apahida*, M. 17, p. 29). In medii mai tîrzii celto-bastarnice se întîlneşte în necropola de la Wilanow, lîngă Varşovia (J. Merciniak, în *La Tène cremation buriale at Wilanów near Warsow*, în *Materialy Starozytne*, II, 1957, p. 170 şi următoarele), iar la daci se cunoaşte mai clar la Porolissum (M. Macrea şi M. Rusu, *Der dakische Friedhoff von Porolissum*, în *Dacia*, N. S., IV, 1960 p. 201—229).

[208] D. Popescu, *Celţii în Transilvania*, p. 19.

[209] K. Horedt, *Zwei keltische Grabfunde*, p. 196—200.

[210] I. Nestor, *Keltische Gräber...*, p. 160—164.

[211] *Ibidem*, p. 164, 176, 182.

[212] B. Benadik, *Chrologische Bezihungen der keltischen Gräberfelder in der Slowakei*, în *Slov. Arch*, X, 2, 1962, p. 395.

https://biblioteca-digitala.ro

localnice care aveau anumite drepturi, probabil relaţii de rudenie, şi aşa cum se vede, libertatea de a se înmormînta în necropola comunităţii după propriul lor ritual. Acest fapt este constatat şi la Sanislău unde s-a găsit un mormînt de incineraţie cu urnă celtică, ce avea ca vas de ofrandă o oală dacică (M. 14).

Raporturile relativ egale dintre cele două populaţii cu etnic diferit din comunitatea de la Ciumeşti, se datoresc desigur prezenţei în imediata sa apropiere a unui puternic grup dacic contemporan care era instalat în actuala comună Berea, la 2 km nord de Ciumeşti. Săpăturile începute aici în vara anului 1965, ne-au arătat că numai in cele patru bordeie cercetate deocamdată, se manifestă o intensitate de viaţă deosebită (vetre refăcute, cuptoare cu cenuşare adînci, olărie dacică de aspect hallstattian tîrziu, printre care şi puţină ceramică celtică contemporană), cu nimic inferioară aşezării celtice din vecinătate. Mai mult, s-ar părea că dacii de la Berea îşi manifestau în pofida celţilor, acte de totală liberă acţiune, sau poate chiar de duşmănie faţă de aceştia, dacă atribuim o hecatombă cu 16 schelete descoperită în aşezarea dacică, unor celţi înfrînţi şi schingiuiţi de autohtoni (pl. XXIV). Poate că studiile antropologice, în curs de efectuare, vor putea spune mai mult.

In această lumină, cu aceste neamuri vindicative în apropiere, dacii din comunitatea celtică de la Ciumeşti, nu puteau fi decît siguri de actele lor şi destul de puţin dispuşi să accepte altceva din partea celţilor, decît înrîuririle care le conveneau. Este de altfel foarte posibil ca populaţia dacică de la Berea—Ciumeşti—Sanislău să fi luat parte la marele proces de fermentare a triburilor daco-getice care a culminat un veac mai tîrziu, în vremea lui Burebista, printre altele, cu expulzarea şi supunerea celţilor din Transilvania, Ungaria şi Slovacia[213]. Dar marea expansiune dacică spre vest din prima jumătate a secolului I î.e.n., cu refulările sale ulterioare impuse de situaţia politică după asasinarea lui Burebista, a avut ca unul din efecte şi uniformizarea culturii daco-getice în tot spaţiul ocupat înainte de apariţia romanilor. In acest chip se poate înţelege de ce în vremea dominaţiei romane din Dacia si ulterior acesteia, atît în teritoriile cucerite, cît şi acelea neocupate, cultura dacică avea deja un fond comun, ale cărei forme exterioare de expresie doar, s-au manifestat diferit, în funcţie de contextele istorice din acele vremuri. Aşa se explică şi de ce dacii liberi din secolele III şi IV e.n. care au avut o asezare tot la Berea, instalată pe aceleaşi locuri unde se afla locuirea din secolele dinaintea erei noastre, pose-

---

[213] C. Daicoviciu, *La Transylvanie dans l'antiquité*, Bucureşti, 1945, p. 46—47; H. Daicoviciu, *Dacii*, Bucureşti, 1961, p. 93—94. Despre grupul dacic stabilit în Slovacia, după cuceririle lui Burebista din vest, articolul lui A. Tocik, *Zur Frage der Besiedlung der Südwestslovakei zur Ende der alten Zeitrechnung*, AR. XI, 6, 1959 şi recenzia A. László, *Dacii pe teritoriul Slovaciei*, în *Analele ştiinţifice ale Universităţii Al. I. Cuza din Iaşi (seria nouă)*, Sect. a III-a, Istorie, tomul XI, 1965, p. 107—116.

https://biblioteca-digitala.ro

dau materiale apropiate acelora de la Medieşu Aurit, în Maramureş[214], la Valea lui Mihai, reg. Crişana[215], sau Ceala Arad, reg. Banat[216].

Prezenţa dacilor în contextele celtice din Transilvania se constată tot mai mult. I. H. Crişan, urmăreşte aceste dovezi la Blaj, Hărman şi mai ales la Dezmir[217]. La Apahida, săpăturile lui A. Orósz au dat la iveală materiale dacice în cimitir (fig. 48).

In studiul său referitor la mormintele celtice de la Mediaş, I. Nestor insistă asupra prezenţei autohtonilor în spaţiul ocupat la sud de Mureş ulterior de către celţi[218]. Aici noii veniţi au putut prelua practica incinerației în urnă de la localnicii care foloseau acest rit de mai înainte[219]. Acelaşi arheolog observa recent, că în Transilvania de sud nu se constată grupuri compacte de celţi aşa cum se dovedesc a fi în nord-vestul provinciei[220]. Faptul s-ar putea datori eventual, unor deplasări ulterioare a celţilor din Transilvania de sud spre nordul provinciei, deoarece la miazăzi de Mureş puteau fi concentrate unele triburi localnice destul de puternice. S-ar putea formula însă şi ipoteza că celţii, mai degrabă contemporani atît în bazinul Mureşului cît şi al Someşului (unele materiale de caracter Latène B-C. Reinecke, se constată în ultimul timp şi în vestul şi nord-vestul provinciei), s-au instalat în Transilvania peste o populaţie băştinaşă mai puţin densă, mai ales în zona de stepă din vestul provinciei. Din aceste teritorii, cete de celţi vor fi pătruns în Transilvania intramontană, în diferite momente, în special în secolul al III-lea î.e.n. Atacurile lor se vor fi terminat fie cu raiduri războinice, fie cu instalări de nu prea lungă durată în Transilvania propriu zisă. Grupul mare şi strîns al celţilor se plasează însă în vestul ţării, în Ungaria de nord şi Slovacia meridională, teritorii care şi geografic au un aspect comun şi unitar.

In Ardealul de vest şi de Miază Noapte se constată nu numai un grup compact celtic ci şi o anumită uniformitate culturală a acestora. Intîlnim cam aceleaşi forme de vase, străchini, căniţe, castroane, vase mari, la Apahida, la Galaţii Bistriţei în centrul şi nordul Transilvaniei sau în zona vestică, la Ciumeşti, Sanislău, Curtuiuşeni, Valea lui Mihai. Săbii, umbo de scuturi, vîrfuri de suliţe, coifuri, cuţite de lovit, tipic Latène C, apar uniform

---

[214] T. Bader, Sever Dumitraşcu, *Aşezarea dacă din sec. II—III de la Medieşu Aurit*, comunicare ţinută la Sesiunea ştiinţifică a muzeelor, decembrie, 1965.

[215] Staţiune cercetată de colectivul Muzeului regional Oradea.

[216] I. H. Crişan, E. Dörner, *Aşezarea dacică din secolul IV. e.n. de la Arad-Ceala*, comunicare ţinută la Sesiunea ştiinţifică a muzeelor, decembrie 1965. Morminte cu inventar specific celtic dar şi cu ceramică hallstattiană recentă (cultura Kustanovice), în sec. III—II î.e.n., se constată nu numai în regiunea Tisei şi Ucraina subcarpatică, dar şi în Slovacia de SE, cf. B. Benadik, *Die Spätlatènezeitliche Siedlung vom Zemplin in der Ostslowakei* în *Germania*, 43, 1965, p. 64—65.

[217] I. H. Crişan *Morminte inedite din sec. III î.e.n.*, p. 87—100, 102—104.

[218] I. Nestor, *Keltische Gräber*, p. 181—182.

[219] V. Pârvan, *Getica*, p. 628; Dorin Popescu, *Celţii în Transilvania*, p. 30.

[220] Constatare exprimată într-o discuţie personală pe care îmi permit s-o menţionez în aceasta ordine de idei. Cf. şi I. Nestor, *A propos de l'invasion celtique en Transylvanie*, în *Dacia*, IX—X, (1941—1944), p. 547—549.

https://biblioteca-digitala.ro

la Apahida, Dezmir, Aiud, Dipşa, Ciumeşti. Sanislău, Curtuiuşeni etc. La fel, obiectele de podoabă, brăţări cu semiove multiple sau cu trei şi patru semisfere, fibule de bronz şi fier cu sfere la picior, le găsim prea puţin diferite, la Galaţii Bistriţei, Apahida, Bandul de Cîmpie, Diosig, Valea lui Mihai, Dendeşti, Ciumeşti etc.

Aceste caractere comune, restrînse pe un teritoriu oarecum limitat şi într-o perioadă de timp în care nu există de la o descoperire la alta decît mici diferenţe cronologice, impune nu numai o datare generală în Latène C, care se va vedea cît de articulată poate fi, ci şi posibilitatea ca nordul Transilvaniei să fi fost ocupat de triburi celtice foarte înrudite, care aveau relaţii economice strînse şi aproape aceleaşi, indiferent dacă populau împreună cu băştinaşii, regiunile de cîmpie şi uneori de dealuri. Pe de altă parte acelaşi fond comun cultural celtic se constată şi în partea de apus a cîmpiei Nirului, dincolo de graniţele noastre pînă aproape de Tisa mijlocie. Descoperirile din R. P. Ungaria de la Nyiregyháza, Nyirgyulaj, Kótaj, Balsa, Rozavágy, Berkesz, Balkány, aparţin în genere Latènului C tîrziu, şi au acelaşi aspect ca materialele celtice descoperite în necropolele de la Ciumeşti, Sanislău, Valea lui Mihai, Curtuiuşeni. De asemenea, în aceste părţi, nu lipseşte prezenţa elementului dac, cum arată I. H. Crişan[221] (numai scitic după Il. Hunyady)[222].

Ptolemeu localizează în regiunea de NV a Daciei pe anarţi[223], uniune de triburi celtice instalate şi în nordul Ungariei ,unde se învecinau cu ossii, neam amestecat poate cu iliri[224]. V. Pârvan, după Caesar şi Ptolemeu, plasează în afara regiunilor muntoase şi de dealuri ale Transilvaniei de miază noapte, tot aceleaşi triburi şi vorbeşte „de anarţii de prin părţile Sătmarului[225]. Că anarţii reprezentau un mozaic de populaţii, cum crede M. Müllenhoff[226] este foarte probabil, deoarece măcar componenţele, dacică şi scitică, de la noi şi dinspre Tisa, trebuie admise.

Majoritatea analogiilor găsite în afara graniţelor noastre pentru inventarul mormintelor de la Ciumeşti, provin din teritoriile R. P. Ungariei şi Slovaciei. Faptul este semnificativ pentrucă indică şi în acest chip tocmai comunitatea acestui fond cultural. Este firesc prin urmare ca şi încadrările cronologice admise în aceste teritorii să convină în anumită măsură complexelor noastre mai apropiate.

Din prezentarea mormintelor cu diferitele lor rituri şi variante şi din urmărirea tipologică a inventarului funerar din necropola de la Ciumeşti, a reieşit că unele morminte conţin obiecte de o tradiţie mai veche Latène, altele conţin neîndoios elemente noi. Intrebarea este dacă acest inventar de caracter mai vechi este de atribuit unor faze mai timpurii, sau dacă el

---

221 I. H. Crişan. *Morminte inedite din sec. III î.e.n...*, p. 106.
222 Il. Hunyady. *Kelták*, p. 49—56 şi harta II.
223 Ptolemeu. III. 8, 3.
224 J. Filip, *Die keltische Zivilisation*, p. 64.
225 V. Pârvan, *Getica*. p. 249, harta II.
226 RE, I. Anartes. p. 2063.

https://biblioteca-digitala.ro

avînd o durată mare de viață poate fi totuși contemporan cu forme mai recente[227].

In R. S. Cehoslovacia faptele demonstrează că a doua alternativă este posibilă. Intr-adevăr, o serie de obiecte de uz comun, probabil foarte apreciate de celți, de factură Latène timpuriu, brățări cu capetele „pecete", cu semiove, fibule etc., durează îndelung, persistînd în Latènul mijlociu și chiar în acela tîrziu[228].

La Ciumești constatăm în aceleași morminte, asocierea unor fibule de schemă Latène B cu exemplare tipice Latènului C, brățări cu semiove multiple, laolaltă cu brățară de sapropelit, sau vase cu grafit, tîrzii (M. 18 și M. 3), încît ar confirma parțial situația din Cehoslovacia. Este de reținut pe de altă parte, că mormintele de la Ciumești, care conțin acele obiecte de aspect mai vechi, au totuși o dominanță în general mai timpurie ce nu poate fi ignorată. Este suficient să nu existe obiectul care să dea o notă mai nouă în inventarul mormîntului, ca automat să-i se atribuie complexului o încadrare mai veche (M. 7 și poate mormîntul cu coif). Fără a lua prea mult în considerație inventarul desprins de contexte închise ,adunat din cimitir de I. Kovács, nu se poate, de asemenea, contesta că, de pildă, mica brățară cu capetele „pecete" și corpul pseudo-torsionat, este de un caracter timpuriu, cel puțin tot atît de vechi ca al brățării cu decor geometric reliefat din M. 7.

Față de aceste considerente, o cronologie intimă a mormintelor de la Ciumești pare a fi dificilă. A considera pe de o parte că unele morminte ar fi de atribuit sfîrșitul fazei B. Reinecke, sau fazei de tranziție B-C, în timp ce altele sînt databile tîrziu de tot, tocmai spre sfîrșitul Latènului mijlociu, ar însemna a admite o durată de timp exagerat de mare, de aproape 200 de ani, care chiar dacă am dubla mormintele aflate în cimitir (socotind că un număr paroximativ egal de morminte cu acelea descoperite au fost distruse). nu poate corespunde realității.

S-a menționat la tipologia brățărilor, că anumite situații regionale din lumea celtică europeană au impus unele modificări cronologice. Diferitele corective la cronologia Latènului B și C. Reinecke, aduse de R. Pittioni[229], M. Jahn[230], W. Kersten[231], W. Krämer[232], Th. Voigt[233], D. Trümpler[234], R.

---

[227] D. Berciu, *Les Celtes et la civilisation de La Tène chez les Geto-Daces*, în *Bull. of the Institute of Arheology*, 1, 1966, (sub tipar). Autorul admite că cele mai vechi mărturii celtice în țara noastră datează între 300—280. Printre dovezile materiale specifice Latènului C, constată însă și obiecte întîrziate de caracter Latène timpuriu, situație care după cum se vede se confirmă foarte bine la Ciumești.

[228] J. Filip, *Keltové*, p. 539—541.

[229] R. Pittioni, *Ein La Tènefund aus Voitelsbrunn*, p. 64; idem, *La Tène in Niederösterreich*, cap. III, și mai ales p. 74—76.

[230] M. Jahn, *Die Kelten in Schlesien*, p. 35—36 nota 1.

[231] W. Kersten, *Der Beginn*, 167.

[232] W. Krämer, *Manching II*, p. 304—308.

[233] Th. Voigt, *Gab es zur spät La Tène Zeit eine selbstständige Kulturprovinz im Saalgebiet?* în *Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte*, 41/42, 1958.

[234] D. Trümpler. *Die frühe Latènezeit in Mittelland und Jura*, in *Die Eisenzeit der Schweiz*. Zürich, 1957.

https://biblioteca-digitala.ro

Wyss[235], combinarea sau înlocuirea acesteia cu sisteme mai vechi ca acelea ale lui D. Viollier şi J. Widmer-Stern[236], ori utilizarea orizonturilor cronologice a lui J. Filip[237], arată necesitatea de a se folosi o mai fină articulare cronologică care să corespundă realităţilor regionale sau teritoriale ale spaţiilor din Europa vest-centrală şi răsăriteană (Polonia), ocupată de celţi între secolele V—I î.e.n. Printre altele, această necesitate îşi are sursa tocmai în persistenţa unor elemente vechi care mai sînt încă prezente în medii evident mai recente.

Sistemul cronologic cel mai adecvat descoperirilor din ţara noastră nu poate fi aşadar, decît acela care operează în teritoriile cele mai apropiate de noi. Dacă sistemul lui Reinecke aproape unanim admis în Europa, are o valoare imensă datorită separării etapelor celei de a doua epoci a fierului[238], acesta operează mai ales în Bavaria şi regiunea Rinului, de unde P. Reinecke şi-a extras bazele sale cronologice pentru Latènul B şi C[239]. Cu cît se ajunge însă spre zonele periferice ale lumii celtice, cum ar fi spre est Boemia, Silezia, R. P. Ungaria, Transilvania, realităţile şi deci posibilităţile de încadrare sînt diferite, încît, cum am văzut, se impun cîteodată modificări. Este de fapt repetarea inconvenientelor sistemului cronologic Reinecke pentru epoca bronzului şi Hallstattului.

Cronologia mai recentă a celţilor din Europa centrală a lui J. Filip porneşte de la controlabile obiective, atît de numeroase în spaţiile celtice ale Boemiei, Moraviei şi Slovaciei, stabilind trei orizonturi care se bazează pe formele de înmormîntare, inventare funerare şi materiale din aşezări. Cronologia sa absolută, desigur axată tot pe importurile venite din lumea clasică, este însă mai maleabilă, beneficiază de mai multe descoperiri decît acelea din vremea lui Reinecke şi conţine concordanţe sigure atît în complexe, cît şi între acele sute de necropole aflate şi foarte adesea sistematic cercetate în R. S. Cehoslovacia.

Cu puţinele săpături ştiinţifice făcute în ţară noastră privitor la celţi, nu putem deocamdată să ne dăm seama întrucît folosirea unică a cronologiei stabilite de J. Filip ar fi complet aplicabilă. Pe de altă parte, efortul susţinut al arheologilor români care în ultimii ani tind să stabilească o cronologie proprie a civilizaţiei populaţiilor autohtone din cadrul epocii Latène, obligă acordarea cronologiei lui J. Filip, — măcar în linii mari — cu dovezile istorice ale Latènului daco-getic.

Imensa importanţă a cronologiei lui P. Reinecke care numai în amănunte regionale poate fi uneori caducă, şi-a găsit aplicarea în estul Euro-

---

235 R. Wyss, *Die mittlere und späte La Tènezeit in Mittelland und Jura*, în *Die Eisenzeit der Schweiz*, Zürich, 1957.

236 D. Viollier, *Les sépultures...*; J. Wiedmer, *Das La Tène Gräberfeld bei Münsingen*, Berna, 1908; Giessler/Kraft, *Untersuchungen...*, p. 52—54.

237 J. Filip, *Keltové*, p. 518—520. Despre utilitatea cronologiei lui J. Filip, la F. R. Hodson, *La Tène chronology*, p. 126—127.

238 P. Reinecke, *Zur Kentniss...*, p. 53—98; Importanţa sistemului cronologic a savantului german. La F. R. Hodson, *la Tène chronology*, p. 125—127.

239 W. Krämer, *Keltische Hohlbuckelringe...*, p. 35.

https://biblioteca-digitala.ro

pei, în Silezia și Polonia mică, în Ungaria și la noi. Folosirea acestei cronologii în continuare (din a cărui izvor în ultimă analiză s-a desprins și aceasta mai recentă a lui J. Filip), este deci firească, și am putea spune, necesară încă. Pe de altă parte, utilizarea, atunci cînd este cazul, a unor datări mai precise sau mai aproape de situațiile noastre, luate după sistemul cronologiei cehe, o socotim tot atît de binevenită.

Față de aceste considerente putem vedea în cimitirul de la Ciumești un prim prilej de a încerca o stabilire atît de cronologie intimă a mormintelor de aici, cît și o cronologie absolută.

Cronologia relativă a mormintelor de la Ciumești se poate face în funcție de riturile de înmormîntare (raritatea inhumației, abundența deosebită a variantei de incinerație cu morminte în groapă, dar nu generală ca la Apahida, morminte de incinerație în urnă), de existența unor complexe funerare neceltice, în fine, în funcție de prezența unor obiecte de inventar de aspect mai vechi ori mai nou, în morminte. Prezentarea fiecărui mormînt în parte, caracterizarea grupelor ritual-funerare, analizarea tipologică a inventarului, ne permite să stabilim că cele mai tîrzii complexe sînt M. 9 și M. 12, de războinici, M. 13, cu fibule de fier și cană dacică, M. 11 cu lanțul de centură și fibula mare cu nodozități, M. 19 cu cele două brățări cu patru semiove. Eventual, și mai recent decît acestea ar putea fi M. 15 care conține acea fibulă de bronz cu arcul fațetat. Dimpotrivă, M. 18 și M. 7 de inhumație par a fi mai timpurii, ca și M. 3, M. 6 și M. 29, de incinerație în groapă: (Brățările cu semiove și cu reliefuri geometrice, fibule cu piciorul nelipit pe arc). Intre aceste limite ar intra apoi lotul mai puțin determinabil a M. 31, M. 33, M. 36, M. 37 și acelea cu slabe indicii către o epocă mai recentă, cum ar fi M. 1, M. 5, M. 25, M. 28, M. 34, Ultimul grup format din M. 2, M. 4, M. 10, M. 16, M. 21, cu un inventar prea puțin determinabil nu poate fi legat decît prin analogii în toată perioada ce urmează a fi stabilită pentru necropolă.

Cele mai bune „fosile“ conducătoare pentru determinarea celei mai tîrzii perioade a cimitirului de la Ciumești, sînt lanțurile aplatizate de sabie din M. 9, fibula cu sferă la picior din același mormînt, fibulele de fier din M. 13 și 11, în fine fibula de bronz din M. 15.

Este în general admis că lanțurile de sabie de tipul aplatizat și decorat cu adîncituri, corespund fie în Polonia (Iwanovice)[240], fie în Moravia (Kobylnce)[241], în Slavonia (Dalja)[242], în Austria (Neunkirchen)[243], fie în R. P. Ungaria (Aka[244]), ultimilor decade ale secolului II, în vremea cînd în lumea

---

[240] J. Rosen—Przeworska.*Zabytki Celtichie na Ziemiech Polski*, în *Swiatowit.*, XIX, 1946—1957, p. 319—320 (rezumat francez) fig. 10/3, 11, 1a—1d; 12, pl. IV; J. Potocki—Z. Wozniak, *Les Celtes en Pologne*, în OGAM, XIII/1961, p. 88; Z. Wozniak, *The chronology of the Celtic Cemeteries in Poland*, în *Wiad-Arch.*, 3/4, p. 140—141 și tab. 7.

[241] J. Filip, *Keltové*, p. 164, fig. 37.

[242] W.-v.-Jenny, *Laténezeitliche Gräberfunde aus Dalja*, p. 231.

[243] J. Caspart, *Ein Gräberfeld in Neunkirchen*, p. 44, fig. VI/1—2.

[244] Il. Hunyady, *Kelták*, p. 118.

https://biblioteca-digitala.ro

celtică central-europeană, își fac apariția neamurile războinice ale cimbrilor și teutonilor[245]. Cum am văzut, exemplarul de la Jucul de Sus este decorat cu adîncituri dar nu este aplatizat, în vreme ce acela de la Ciumești este aplatizat, dar probabil neornamentat (din cauza ruginii nu se poate stabili exact). Dacă atribuim acestor elemente de modă o importanță care se poate traduce în date absolute, am putea încadra lanțurile de sabie din M. 9 într-o epocă cu puțin anterioară ultimelor decade ale secolului II, respectiv 140—130 i.e.n.

Cimitirul de la Apahida, atribuit în mare Latènului mijlociu, i se asigură în studiul de sinteză a Il. Hunyady o importanță apreciabilă pentru etapele de sfîrșit a Latènului C. Aceasta atribuie Apahidei o datare care oscilează între subfaza numită de Pittioni C_2 și faza finală a Latènului, Reinecke D.[246]. Din numeroase comparatii făcute, a reieșit în general că necropola de la Ciumești are multe lucruri comune cu cimitirul de lîngă Cluj, mai ales pentru acele materiale care la Ciumești se arată a fi mai recente. Nu mai reamintim aici lotul întreg de vase funerare comune ambelor cimitire, ci ne mulțumim doar de a semnala schema analogă a fibulei de bronz din M. 5 de la Apahida cu aceea din M. 9 de la Ciumești. In M. 6 de la Apahida s-a aflat și o brățară de bronz cu patru semiove care după W. Krämer se plasează, așa cum s-a mai arătat, la capătul evoluției brățărilor cu semisfere, către a doua jumătate a secolului II [247]. Dar fibula din acest mormînt, cu disc în loc de sferă (adică exact de tipul celor două exemplare din M. 19- Ciumești, de asemenea, cu brățări cu patru semiove), poate aparține și unei faze ceva mai timpurii, decît tipul M. 9 de la Ciumești, încît reiese că pentru obiectul de metal din mormîntul de războinic datarea lanțurilor de sabie este corespunzătoare. O încadrare tot atît de avansată în cuprinsul secolului II o au și fibulele de fier din M. 13 și 11. In Slovacia și Boemia, forme similare se constată adesea în așezările întărite de la sfîrșitul veacului[248].

Fibula din M. 15 pare să fie la Ciumești cea mai tîrzie dovadă a existenței necropolei. Tipul său prelung, cu bombarea arcului slab și fațetată, cu coarda spirelor răsucită în X și petrecută sub arc, este de o modă nouă în Latènul C. Analogii chiar mai puțin evoluate apar în oppidum-ul de la Hrozány și datează acolo din ultimul sfert a secolului II î.e.n.[249].

Concordanța acestor date, din care doar unele obținute după cronologia cehoslovacă, indică pentru necropola de la Ciumești un termen „post

---

245 J. Caspart, *Ein Gräberfeld in Neunkirchen*, p. 52; R. Pittioni, *La Tène in Niederösterreich*, p. 115—116.

246 Il. Hunyady, p. 59—61 și passim. Autoarea recunoaște în general cimitirului un aspect cultural tîrziu. Unele materiale de aspect germanic timpuriu îi justifică încadrarea mai recentă a complexului.

247 W. Krämer, *Keltische Hohlbuckeringe...*, p. 34; J. Filip, *Keltové*, p. 529, atribuie brățărilor cu semiove mari epoca lanțurilor de sabie aplatizate și decorate cu adîncituri.

248 Jiri Bren, *Die Bedeutung der Fibeln...*, p. 266—268 (rezumat german).

249 L. Harakova—Jensová, *Deux phases de construction á l'oppidum de La Tène tardive á Hrozány*, în AR, VIII/1956, 1, p. 46, fig. 29.

https://biblioteca-digitala.ro

quem non" care s-ar fixa către începutul ultimii treimi a secolului II (140—130 î.e.n.).

Epoca primelor înmormîntări din cimitir este cum s-a arătat determinată de acele morminte (M. 3, 6, 7, 18, 29) în care sînt prezente obiecte de aspect mai vechi: fibule cu piciorul prevăzut cu buton, sferă alungită sau sfere turtite, neprinse pe arc, brățări cu reliefuri geometrice sau cu semiove multiple (toate acestea lipsesc la Apahida). In afară de acele două brățări din M. 7, care nu au asociate și alte obiecte, celelalte descoperiri din M. 18 și 6 conțin piese care se dovedesc a fi specifice Latènului mijlociu. Fibula cu sferă alungită din M. 6, fibulele din fier din M. 18, ca și acelea cu sferă mică sau cu buton, aparțin deja Latènului C. Vechimea tipologică a brățării fragmentare cu semiove și a fibulei cu sfere aplatizate din M. 3, este contrabalansată de forma și decorul mai recent ale vasului cu grafit din același complex. In consecință și obiectele de aspect mai vechi din cimitir nu pot fi atribuite decît Latènului mijlociu.

J. Filip, care a coborît datarea pentru fibule de tip clasic Dux, din secolul IV î.e.n. în cuprinsul veacului următor[250], împinge automat formele miniaturale recente Dux (gen fibula din M. 6) către secolul II, asociindu-le fibulelor cu sferă la picior, cu brățările cu trei și patru semiove, cu ceramica „graphitton" decorată cu pieptene[251]. Ar urma așadar, după cronologia respectivă că și mormintele de coloratură mai arhaică de la Ciumești să se plaseze foarte aproape de acelea care constituie lotul final al înmormîntărilor din necropolă. Raționamentul ne pare însă departe de realitate, nu numai pentrucă ar fi să negăm complet semnificația totuși tulburătoare a unor obiecte de caracter mai timpuriu în cimitir, dar pentrucă limitele în care ar urma să fie cuprins complexul de la Ciumești ar fi anormal de restrîns, chiar dacă am socoti că numărul total al mormintelor nu ar fi depășit jumătatea unei sute. Ne pare așadar mai aproape de adevăr atribuirea acelor permanențe de aspect mai vechi din contextul menționat, unor faze ceva mai timpurii în cadrul Latènului C și anume spre ultimele decade ale secolului III î.e.n. cînd obiectele de tradiție Latène timpurii se găsesc în toată Europa Centrală făcînd loc unor tipuri numeroase, de schemă caracteristică Latène C₁. Argumente suplimentare pentru datarea generală a cimitirului în discuție, pentru o perioadă de circa 100 de ani între 230—130 î.e.n., sînt numeroasele elemente comune în privința riturilor de înmormîntare și a inventarului funerar din necropolele apropiate nouă, din Slovacia, ca, de exemplu cimitirul biritual de la Horny Jotov (220—120 î.e.n.), acela ceva mai tîrziu de la Dvory nad Zitavou (170—70 î.e.n.). Ci-

---

250 J. Filip, *Keltové*, p. 523—524 și 540.

251 *Ibidem*, p. 523—524 și 540; Th. Voigt, *Bemerkungen zu Latènezeitliche Problematik, in Elbe-Saale-Gebiet und in Mitteleuropa*, *Alt-Thüringen*, 6, 1962/63, p. 396—397; menținerea datării fibulelor Dux în cursul sec. IV î.e.n. (a doua jumătate a veacului), la K. Ludikovsky, *Akeramischer Horizont reicher Frauengräber in Mähren*, în *PA*, LV, 1964/2, p. 346—349; J. Meduna, *Zur Frage der ersten Bestattungen auf den keltischen Flachgräberfeldern in Mähren*, in *AR*, XVII, 6/1965, p. 823—825.

https://biblioteca-digitala.ro

mitirul de la Holiare, exclusiv de incinerație în groapă, ca necropola de la Apahida, începe după B. Benadik în ultimele decade ale secolului II î.e.n.[252].

O ultimă problemă care ne mai reține înainte de a încheia, este încadrarea mormîntului cu coif descoperit în 1961, în perioada de timp preconizată de noi pentru necropola de la Ciumești. Sîntem informați că autorii studiului ce tratează această descoperire, M. Rusu și O. Bandula, datează coiful, cămașa de zale și cnemidele de bronz din mormîntul de căpetenie de la Ciumești la sfîrșitul secolului IV î.e.n. — începutul veacului următor. Nu cunoaștem care sînt argumentele colegilor noștri de la Cluj și Baia Mare pentru această datare. In orice caz, față de necropola de la Ciumești încadrarea respectivă pare destul de ridicată, deși admitem că dat fiind valoarea pieselor oare cum în afară de modă, ar fi putut fi folosite mai multe generații pînă a fi îngropate odată cu ultimul lor posesor. Ne punem totuși întrebarea dacă nu cumva coiful cu șoim ca și celelalte piese din mormînt nu păstrează așișderea obiectelor de factură mai timpurie semnalate de noi în cimitir, unele caractere arhaice care s-au transmis la exemplarul în discuție într-o epocă mai recentă. Că astfel de piese de paradă au fost pe gustul celților îndelungată vreme, ne-o dovedește, ca să dăm un exemplu, și scenele de pe vasul de la Gundestrup, poate de la începutul secolului I î.e.n.[253], unde printre căpeteniile celtice ce conduc pedestrașii se află un călăreț ce poartă pe cap un coif cu șoim pe creștet[245]. Reprezentarea sa din profil, evocă foarte îndeaproape casca războinicului de la Ciumești.

VLAD ZIRRA

[252] B. Benadik, *Zur Frage...*, p. 372 și tabela II.

[253] O. Klindt—Jensen, *Foreign influences in Danmark's early Iron age*, în *ActaArch*, XX/1949, p. 125, fig. 78/E.

[254] Fr. Drexel, *Über der Silberkessel von Gundestrup*, în *JDI*, 1915; recent, cf. T.G.E. Powell. *Die Kelten*, în „Alte Kulturen und Rassen". p. 181.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

EIN KELTISCHES GRÄBERFELD IN NORDWESTRUMÄNIEN
CIUMEŞTI I.

11 km WSW-lich von der Stadt Carei (Region Maramureş), wurde in der Gemeinde Ciumeşti bereits im Jahre 1960 ein keltisches Gräberfeld entdeckt.

Das Dorfgebiet von Ciumeşti, sowie auch das der anliegenden Gemeinde Berea, liegt in der Nir-Ebene, die sich auch über die Landesgrenze, in die Volksrepublik Ungarn erstreckt. Die Gegend ist eintönig und wenig abwechslungsreich und scheint früher aber anziehender gewesen zu sein. Bereits vom Neolithikum bis zu der ersten urkundlichen Erwähnung der beiden Gemeinden im XIII—XIV. Jh. konnten hier zahlreiche Siedlungen und Gräberfelder archäologisch nachegewiesen werden. Vermutlich bildete der Limonit — ein Natureisenoxyd, das den Boden der mehreren Tausend Hektar grossen Gemeindeflur durchzieht, einen wesentlichen Grund für die Fruchtbarkeit des Bodens und den Anlass für die Besiedlung dieser Gegend. Dank der Limonitschichten speichert der Boden die nötige Feuchtigkeit auf und ist reich an Eisensalzen, also geeignet für Acker- und Obstbau, Viehzucht usw.

Während der Periode C der Latènezeit (Reinecke), liess sich eine bedeutende keltische Gruppe bei Ciumeşti und in der Umgebung davon (bei den Gemeinden Foeni und Sanislau) nieder. Die keltische Siedlung von Ciumeşti befindet sich auf dem „Kürbisfeld" (Tökös), in einer Sanddünenzone, aber auch in der Nähe einiger kleinen Teiche und eines Flusses, der heute ausgetrocknet ist. Das Gräberfeld liegt ungefähr 400 m nordöstlich von der Ansiedlung entfernt auf einer anderen Sanddüne, die aber teilweise durch Stallbauten der LPG Ciumeşti zerstört wurde.

Die ersten in den Jahren 1958—1960 an dieser Stelle errichteten Gebäude führten zur Entdeckung des Gräberfeldes. Ein Teil der Funde aus mehreren zerstörten Gräbern wurde vom einheimischen Sammler I. Kovács geborgen und nachträglich vom Museum Baia Mare erworben. Ausser den Metallgegenständen und der Keramik aus dieser Sammlung, die zusammen mit den Ergebnissen unserer Untersuchung vorgelegt werden, wurde durch Zufall im Jahre 1961 noch ein Grab entdeckt; dieses enthielt einen prächtigen eisernen Helm mit einer Bekrönung in Form eines Raubvogels, ein Panzerhemd und einen Speer, beide aus Eisen, sowie ein Parr bronzene Beinschienen. Das Grab scheint ein Brandgrab gewesen zu sein. Die angeführten Funde sollen von M. Rusu — Cluj und O. Bandula — Baia Mare veröffentlicht werden.

In dem Friedhof begannen die Grabungen im Jahre 1962 und wurden 1964 und 1965 fortgesetzt. Die höhergelegene Hauptzone der Düne wurde ganz untersucht. Am Rande der Düne wurde auch ein Suchgraben gezogen, um einige zwischen den gestörten Geländeteilen noch nicht vernichtete Gräber zu suchen (Abb. 2). Auf der ganzen, fast 3000 m^2 grossen untersuchten Fläche wurden 37 Gräber entdeckt, von denen 32 der Keltenzeit und 5 der Bronzenzeit (frühe Otomani-Kultur) angehören.

Die meisten keltischen Bestattungen sind Brandgräber der Variante mit nicht ausgebrannten Gruben (21 Fälle). Andere 5 Gräber sind Urnengräber. Leichenbe-

https://biblioteca-digitala.ro

stattung wurde in 6 Fällen mit ungefähr denselben Inventar wie bei den Brandgräbern festgestellt.

In der Nekropole wurden ausserdem 3 Urnen mit Deckel entdeckt, dem Ritus und der handgearbeiten Keramik von hallstattzeitlichem Aussehen nach müssen sie dakischer Herkunft sein.

Die Anordnung des ganzen Gräberfeldes und die Wiederholung der Grabinventare zeigt, dass die verschiedenden Grabbräuche einschliesslich des dakischen gleichzeitig geübt wurden und den gemischten Charakter des Friedhofes bestätigen. Während Leichen- und Brandbestattungen in den keltischen Gräberfeldern Mittel- und Osteuropas häufig anzutreffen sind, ist die Entdeckung von dakischen Gräbern in derselben Nekropole und aus derselben Zeit, wie die keltischen Bestattungen, ungewöhnlich. Zieht man aber in Betracht, dass in den 8 Hütten aus der teilweise ausgegrabenen keltischen Siedlung auf der Düne vom „Kürbisfeld", dakische Keramik im Verhältnis von etwa 10 v. H. gefunden wurde, so ist diese Erscheinung weiter nicht überraschend. Nach Technik und Form ähnelt diese Keramik von hallstättischem Aussehen einigen Urnen aus dem Grabfeld. Übrigens wurde 2 km von der keltischen Ansiedlung entfernt, in der benachbarten Gemeinde Berea, im Jahre 1965 eine der keltischen gleichzeitige dakische Ansiedlung entdeckt. Diese enthielt in den 4, bisher untersuchten Hütten, zahlreiche dakische Keramik, wie sie in der keltischen Siedlung und im Gräberfeld vorkommt. Die zumindest teilweise Gleichzeitigkeit der beiden Ansiedlungen mit verschiedener Bevölkerung zeigt ausserdem auch das Vorkommen einiger keltischer Gefässe und Gegenstände in der dakischen Siedlung. Diese Funde sind von gleicher Machart und Zeitstellung, wie in den keltischen Fundverbänden von Ciumeşti.

Das gemeinsame und gleichzeitige Auftreten von dakishen Gräbern in keltischen Friedhöfen Transsilvaniens, bestätigen auch das einige Km von Ciumeşti entfernte Grabfeld von Sanislău, wo die Untersuchungen noch im Gange sind, die Gräberfelder von Apahida und Dezmir, neben Cluj, bei Galaţii Bistriţei usw.

Die Körpergräber (Gr. 7, 8, 17, 18, 22, 23, 32).

Die Gruben für die Skelettbestattungen sind bei allen keltischen Gräbern auf der Düne von dem gleichen Niveau ausgegraben worden. Dieses wird von schwachen Siedlungsresten aus dem 3. Jahrhundert u. Z. uberlagert. Manchmal durchschneiden die Grabgruben eine dünne Siedlungsschicht der Baden-Pécel-Kultur vom Anfang der Bronzezeit (Abb. 3). Sie sind rechteckig, mit abgerundeten Ecken, schrägen Wänden und flachem Boden. Es wurden keine Bretterüberreste von Särgen oder Steine für den Schutz der Gruben festgestellt. Die Tiefe der Gräber schwenkt zwischen 0,90—2,00 m. Die Skelette sind sehr schlecht erhalten, da die Limonitschichten dauernd Feuchtigkeit aufspeichern. Die Knochen sind daher grösstenteils zerstört und nur noch Überreste von Gliede- und Schädelknochen erhalten. Vom Skelett des Grabes 7 ist nichts mehr übriggeblieben.

Die Bestimmung der Lage der Skelette in den Gräbern und ihrer Orientierung ist daher sehr schwierig.

Berücksichtigt man alle vorhandenen Hinweise, so lässt sich annehmen, dass es sich bei den Gräbern 8, 17, 32 um Kindergräber handelt. In Gr. 22 lag ein Erwachsener, in Gr. 18 eine Person unter 25 Jahren. Das Inventar des Grabes 18 zeigt ebenfalls, dass es einer Frau angehörte. In Gr. 32 könnte das Skelett in Hockerstellung gelegen haben, da sich seine Gefässe ungefähr an der Stelle des Beckens befanden, wenn das Skelett auf dem Rücken gelegen wäre. Alle anderen Gräber scheinen nur auf dem Rücken liegende Skelette enthalten zu haben. Die Orientierung der Gräber ist, soweit man feststellen konnte, ganz verschieden.

Körperbestattungen wurden überall auf der Düne zwischen den Brandgräbern gefunden; eine bevorzugte Zone konnte nicht festgestellt werden.

Den Inventar der Gräber besteht aus Schmuck oder Trachtentellen. Die Gefässebeigaben, höchstens zwei, lagen entweder weiter von den Skeletten entfernt oder in ihrer Nähe. „Fleischopfer" erscheint nur einmal, im Grab 18.

Gr. 7. Der Umriss der Grube ist undeutlich, das Skelett ganz zerstört. In einer Tiefe von 1,91 m wurden zwei bronzene teilweise übereinanderliegende Armringe

https://biblioteca-digitala.ro

gefunden, die vermutlich von einem der oberen Glieder abgerutscht sind (ähnliche Lage in Gr. 18), Abb. 4/Gr. 7; Tafel 1/1. Einer der Armringe ist ein Hohlblecharmring aus Bronze, mit erhabener geometrischer Verzierung. Ein Ende des Armringes steckt im anderen und ist mit einem Stöpselverschluss befestigt. Das Ende, welches das andere festhält, stellt einen undeutlichen Schlangenkopf dar (Ab. 4, Gr. 7/1; 31, Gr. 7/1, Taf. IX, Gr. 7/1). Der zweite Armring, besteht aus 9 Hohlbuckeln, von denen einer lose und mit Scharnier und Befestigungszunge versehen ist (Abb. 4/G. 7/II, 31, Gr. 7/II; Taf. IX, Gr. 7/II).

Gr. 8. Kinderskelett, sehr schlecht erhalten. Tiefe 0,90 m. Am oberen Teil des Bruskorbes wurde ein Eisenring gefunden (Abb. 4, Gr. 8/II).

Gr. 17. Rechteckige Grabgrube mit abgerundeten Ecken. Ausmasse 130x100 m. Tiefe 1,15 m. Schlecht erhaltenes Skelett. In der Beckengegend lag ein paralellopipedischer Schleifstein aus Sandstein mit einem Loch, das sich von beiden Seiten gegen die Mitte zu verengt (Abb. 4, Gr. 17/II).

Gr. 18. Grabbruge teilweise durch eine Hütte aus dem 3. Jahrhundert u. Z. zerstört. Im Grundriss hatte sie eine rechteckige Form mit den Ausmassen 1,45x1,70 m, Tiefe 2,00 m. Das Skelett in Rückenlage ist schlecht erhalten, WNW-OSO orientiert, in der Gegend des Brustkorbes befanden sich drei kleine Bronzefibeln. Bei einer endet der Fuss in zwei Kugeln, die den Bügel nicht berühren (Abb 5/II, 28, Gr. 18/II, Taf. VII, Gr. 18/II). Der Fuss der zweiten Fibel ist mit einer kleinen plattgedrückten Kugel versehen, der Fortsatz mit dem Bügel durch eine halbe Öse verbunden (Abb. 5/III, 28/III, Taf. VII, Gr. 18/III). Bei beiden Fibeln besteht die Feder aus 6 Windungen mit aussenstehender Sehne. Der Fuss der dritten Fibel ist mit einem Knopf versehen und der Fortsatz am Bügel befestigt, der mit drei Verdickungen verziert ist (Abb. 5/IV, 28, Gr. 18/IV; Taf. VII, Gr. 18/IV). Neben dem Brustbein und in halber Höhe des rechten Oberarmes wurden noch zwei Eisenfibeln vom Mittellatèneschema entdeckt, von denen eine besser arhalten ist (Abb. 5/IV; Gr. 18/VI). Ebenfalls auf dem Brustkorb lagen die Reste einer Halskette, sechs Glieder aus gewundenem Eisendraht, die mit einem Ring für die Gliederung der Teile enden. Das siebente Glied, das vermutlich mit einem Knopfhacken versehen war, fehlt (Abb. 5/V; 35, Gr. 18/V). In der Beckengegend wurden 20 Bruchstücke eines Gürtels aus kreuzförmig verbundenen Eisenringen entdeckt (Abb. 5/VIII). An der Stelle des linken Armes befanden sich fünf Armringe, die vom Oberarm zum Handgelenkt folgendermassen aufeinander folgten: Sapropelitarmring, ein Eisenring mit linsenförmigem Durchschnitt, zwei innen mit Ton gefüllte, aussen durch Buckel gegliederte Bronzeblecharmringe, ein Armring mit sieben Hohlbuckeln, davon zwei beweglich (Abb. 5/IX, X, XI, XIII; Abb. 31—32/Gr. 18, IX, X, XI, XIII; Taf. IX). Am rechten Handgelenk wurde noch ein Bronzearmring mit Petschaftenden entdeckt. Das Stück ist aus acht rhombischen Gliedern zusammengesetzt. An diese sind je vier S-förmige Spiralen, die sich in der Mitte treffen, angeschweisst (Abb. 5/XIV; 32/XIV, Taf. X/XIV). Bei den Füssen befand sich je ein Armring mit Buckelverzierung, vom gleichen Typ wie derjenige vom linken Arm (Taf. X/XV). 0,30 m WSW vom Skelett wurden die Beigaben, zwei Gefässe (eine tiefe Schüssel mit bogenförmigen Wänden (Abb. 5/XVII, 42/XVII, Taf. XIX/XVII und ein grosses doppelkonisches zerstörtes Gefäss) und einige Schweinsknochen gefunden.

Gr. 22. Grab eines Erwachsenen, fast gänzlich zerstört. Tiefe 1,40 m. Das Grab ist wermutlich jünger als das Brandgrab in Urne Gr. 21, da sich in seiner Grube einige verbrannte, vermutlich aus der nebenstehenden zerstörten Urne stammende Knochen befanden. Der Bestattente Nr. 22 besass neben dem linken Oberschenkelbein einen Eisenring.

Gr. 23. Rechteckige Grube mit abgerundeten Ecken, 1,52x0,75 m; Tiefe 1,1 m. Dass Skelett ist schlecht erhalten, die Orientierung SSW-NNO. Neben dem rechten Oberschenkel ein kleines gebogenes Eisenmesser.

Gr. 32. Die Grube befindet sich im Niveau Baden-Pécel, Tiefe 1,10 m (Abb. 4, Gr. 32; Taf. I/3). Schlecht erhaltenes Skelett, Reste eines Schädels und eines Schienbeines. Ungefähre Orientierung WSW-ONO. Bei dem Unterkiefer und unter dem Hinterkopf wurden zwei Bronzefibeln gefunden, deren Fuss am Bügel befestigt und

https://biblioteca-digitala.ro

auf diesem mit je einer Scheibe verziert ist. Die Spiralrolle besteht aus vier Windungen mit aussenstehender Sehne (Abb. 4, Gr. 32/II, III; 28, Gr. 32/II, III, Taf. VII, Gr. 32/II-III). In der Gegend des Beckens befand sich eine Linsenflasche mit geschwungenen Wänden, die mit einer Leiste unter dem Rand und auf der Schulter verziert war. Daneben lag eine Schüssel mit einem kegelstumpfförmigen Profil und flachem Boden (Abb. 40, Gr. 32/IV; 41, Gr. 32/V; Taf. XVI, Gr. 32/IV; Taf. XVIII, Gr. 32/V;

Brandgräber in Gruben (Gr. 1—4, 6—16, 19—20, 28—29, 33—34, 36).

Die Form der Grabgruben ist oval, manchmal mit einer Stufe, auf die man die Gefässbeigaben stellte. Die Gruben sind immer ungebrannt. Gräber dieses Typus sind auf der ganzen Düne verteilt, jedoch hauptsächlich in höhergelegenem Teil. Es wurden weder Scheiterhaufen für die Verbrennung gefunden, noch Gruben, in die man die Restbestände warf. Die Brandgräber in Gruben können nach der Art, in der die Beigaben angeordnet waren, in zwei Gruppen eingeteilt werden: Gräber,bei denen die Beigaben in einem Abstand von 20—25 cm vom Leichenbrand und dem oftmals ebenfalls verbrannten Metallinventar liegen und Gräber, bei denen sich die Beigaben um die verbrannten Knochen herum und neben dem Inventar des Bestatteten befinden. Die unmittelbar zur Kleidung gehörenden Gegenstände der Bestatteten (Fibeln, Armringe, Gürtelketten, Messer, usw.) waren dem Feuer ausgesetzt. Die nicht mit der Kleidung zusammenliegenden Stücke — Waffen, Eisenwerkzeuge — zeigen keine Feuereinwirkung. Die Ergebnisse der anthropologischen Untersuchungen des Leichenbrandes sind wenig aufschlussreich, doch kann in einigen Fällen das Geschlecht der in den Gräbern Bestatteten durch das in diesen entdeckte Inventar ermittelt werden. So sind Gr. 9 und 12 Kriegergräber. Ebenfalls Männergräber sind die Gräber 13 und 14, mit Haumessern und grosen eisernen Fibeln. Die Gräber 19, 28, vielleich auch 3 und 6, können Frauen zugesprochen werden (Hohlbuckelarmringe, Armring mit Reliefverzierung. Miniaturfibel, Gürtel mit Anhängern).

Die Keramik aus den Gräbern wurde, abgesehen von einem dakischen Gefäss aus dem Grab 13, auf der Scheibe gearbeitet und ist spezifisch keltisch. Die Anzahl der Gefässe in den Gräbern ist verschieden (2—6 Gefässe). Die am häufigsten vorkommende Form ist die Schüssel; manchmal wurden zwei Exemplare gefunden. Ebenso häufig ist das grosse Gefäss, dessen Wände mehr oder weniger doppelkonisch sind. Terrine, in vielfältigen Formen. kommt ziemlich oft vor, jedoch erscheint sie nicht immer in den Gräbern wie die Schüssel und das grosse Gefäss. Seltener sind Krüge mit hochgezogenem Henkel. Sie wurden in nur sechs Gräbern gefunden. Noch seltener begegnet man den Gefässen in Flaschenform, einschliesslich der Linsenflasche (3 Gräber). Das einzige Gefäss aus Graphitton erscheint im Grab 3. Diese Form wurde in grosser Anzahl in den freigelegten keltiscien Hütten ausgegraben und auf Grund der in diesen Gefässen gefundenen Bronze- und Eisenfibeln konnte ihre Gleichzeitigkeit mit den Gräbern im Gräberfeld nachgewiesen werden.

Fleischbeigaben kommen nicht immer vor. In 6 Gräbern fehlten sie (Gr. 2, 9, 10, 13, 16, 28). In den meisten Fällen lagen sie neben den Gefässen und bestanden aus grossen Schweine-, Schaf- und Geflügelstücken (niemals das ganze Tier). In einem einzigen Fall lag das „Fleichopfer" in einer Schüssel (Gr. 36).

Gr. 1. Ovale Grabgrube, 0,61x0,92 m gross. Teilweise zerstörtes Grab. Tiefe 1,00 m (Abb. 6 und Taf. II/1. Der Leichenbrand im nördlichen Teil der Grube. Zwischen den Knochen befand sich eine achterartige Fibel vom Mittellatèneschema (Abb. 6/II; 28. Gr. 1/II, Taf. VII/Gr. 1/II). 0,20 m vom Knochenhaufen entfernt, befand sich eine zerstörte Schüssel und ein bruchstückweise erhaltenes grosses Gefäss mit geschwungenen Wänden, mit einer Leiste am Hals (Abb. 6/IV; 38, Gr. 1/IV).

Gr. 2. Grosse, ovale Grube, 1,50x2,50 m. Orientierung NNO-SSW. Der Grubenboden ist ungleich vertieft, im nördlichen Teil bis zu 1,80 m, im südlichen Teil bis zu 1,90 m. In der NNO-Zone der Grube befanden sich zusammen auf einem Platz einige verbrannte Knochen, daneben ein verkohlter Holzbalken. Im entgegengesetzten Teil der Grube lagen die Beigaben, ein grosses doppelkonisches Gefäss mit einem Wulst am Hals und auf der Schulter (Abb. 7/III; 39, Gr. 2/III, Taf. XVI, Gr. 2/IIIi, daneben eine doppelkonische Terrine mit Omphalos (Abb. 7/IV, 44„ Taf. XXI/IV). Neben einer zerstörten Schüssel, wurde noch ein anderes grosses Gefäss entdeckt, dieses hatte

https://biblioteca-digitala.ro

geschwungen Wände und an der Schulter eingeritzte Linien (Abb. 7/V, 39, Gr. 2/V, Taf. XVII/V).

Gr. 3. Ovale Grube mit den Ausmassen 1,20x1,80 m. Orientierung ONO-WSW. Tiefe 2,00—2,15 m (Abb. 8). In der Grube verbrannte Knochen, Beigaben, Gefässe und Tierknochen, die in Bruchstücken in der ganzen Grube vestreut lagen. Man erkennt dennoch gegen die Mitte der Grube zu, zwei dichtere Haufen von verbrannten Knochen. Im ersten Haufen befand sich eine Bronzefibel mit abgebrochenem Fuss (Abb. 8/III; 28, Gr. 3/III; Taf. VII, Gr. 3/III). Neben den Knochen befand sich auch das Bruchstücke eines Bronzearmringe mit kleinen Hohlbuckeln (Abb. 8/IV; 31, Gr. 3/IV; Taf. IX, Gr. 3/IV). Im anderen Knochenhaufen wurde noch eine Bronzefibel gefunden, deren Fuss in zwei flachgedrückten Kugeln endet, die nicht am Bügel befestigt sind (Abb. 8/V; 28, Gr. 3/V; Taf. VII, Gr. 3/V). Eine andere Fibel aus Eisen vom Mittellatèneschema wurde unweit des Knochenhaufens entdeckt (Abb. 8/VI; 30, Gr. 3/VI). Ebenfalls hier waren zwei lanzenförmige Gürtelzungen aus Eisen (Abb. 8/VII und VIIb; 35/VII-VIIb; Taf. XI/VII-VIIb). Schliesslich wurde in demselben Knochenhaufen ein Eisenring entdeckt, der durch das Feuer an eine Eisenmesserklinge angebacken war (Abb. 8/VIII). In dem WNW-Teill der Grube lagen verstreut mehrere Teile eines Graphitgefässes, das wiederhergestellt und ergänzt die Form eines mit senkrechten Rillen verzierten Fässchens ergab (8/IX). Im entgegensetzten Teil der Grube wurden noch andere Scherben entdeckt; sie gehören zu einer Schüssel, zu einem grossen Gefäss und zu einer Flasche, die mit eingestempelten Bogen und Kreismustern verziert war (8/XII). Keines dieser Gefässe kann wiederhergestellt werden. In der Grube waren noch Schweine- und Geflügelknochen vorhanden. Im westlichen Teil derselben Grube haben sich die Reste eines verkchlten Holzbalkens erhalten (Abb. 9, Taf. II/3).

Gr. 4. Ovale Grube mit den Ausmassen 1,05x1,20 m. Tiefe 1,61 m. Verbrannte Menschenknochen in dem SSO-Teil der Grube zwischen Gefässen und Tieropfergabe. Neben den Knochen befand sich ein grosses, zerstörtes Gefäss. Unweit desselben wurde eine Terrine mit gewölbten Wänden und flachem Boden gefunden (Abb. 9/III; 43, Gr. 4/III; Taf. XX, Gr. 4/III). Östlich der Terrine lag ein grader doppelkonischer Krug mit hochgezegenem Henkel. Die ganze Gefässoberfläche ist mit eingeglätteten Streifen bedeckt; unter dem Rand und auf der Schulter, erhabene Ringe (Abb. 9/IV; 45, Gr. 4/IV; Taf. XXII; Gr. 4/IV). In der Grube befanden sich auch die Bruchstücke einer Schüssel und eines grossen Gefässes. Das „Fleischopfer" wurde in der Nähe der verbrannten Knochen gefunden.

Gr. 5b. Fast ovale Grube, welche die Baden-Pécelschichte durchbricht und 1,10 m tief bis zum Sand der Düne reicht. Ein Häufchen verbrannter Knochen ungefähr in der Mitte der Grube. Ein Milchzahn darunter zeigt, dass der Verbrannte ein Kind unter 7 Jahren war. In der Nähe der Knochen wurde eine Fibel mit Brandspuren vom Mittellatèneschema gefunden. (Abb. 9, Gr 5b/II; 29, 1b/II; Taf. VIII/5b/II). Neben der Fibel befand sich eine durch Feuchtigkeit zerstörte Schüssel.

Gr. 6. Ovale, schwach gefärbte Grube. Durchmesser 0,92x1,30 m. Tiefe 1,30 m. Verbrannte Knochen verstreut in der ganzen Grube und in verschiedenen Tiefen. Eine stärkere Anhäufung zwischen zwei grossen Gefässen. Die Beigaben wurden ungefähr in der Mitte der Grube übereinander gelegt, obwohl die Ausmasse derselben ihre Anordnung auf dem gleichen Niveau erlaubt hätte. In verschiedenen Tiefen wurden zwei stäbchenförmige Anhänger und ihre Kalotten aus Eisen gefunden (Abb. 16/II, 34, Gr. 6/II; Taf. XI, Gr. 6/II); eine Miniaturfibel, späterer Duxer Typ (Abb. X/III, 28, Gr. 6/III; Taf. VII, Gr. 6/III); Bruchstück von einem Hohlblecharmring aus Bronze mit geometrischer Verzierung (Abb. 10/V; 31, Gr. 6/V; Taf. IX, Gr, 6/V); ein Bruchstück von einem anderen Bronzearmring mit plastischer Spiralverzierung (Abb. 10/IV, 31, Gr. 6/IV; Taf. IX, Gr. 6/IV). Beide Armringe weisen Brandspuren auf. Es sind zwei Schüsseln mit gewölbten Wänden vorhanden (Abb. 10/VI, und X; 41, Gr. 6/VI und X; Taf. XVIII, Gr. 6/VI und X), eine doppelkonische Flasche mit erhabenen Leisten auf dem Hals und auf der Schulter (Abb. 10/VII; 40, Gr. 6 VII; Taf. XVII, Gr. 6/VII). Zwei grosse doppelkonische Gefässe, beide durch Feuchtigkeit zertört und ein doppelkonischer Krug mit einem leicht hochgezongenen Henkel und mit einer Girlande aus konzentrischen Kreisen verziert (Abb. 10/XI; 45, Gr. 6/XI; Taf. XXII, Gr.

https://biblioteca-digitala.ro

6/XI). Neben dem Krug befand sich das „Fleichopfer", Schweine- und Geflügelknochen.

Gr. 9. Ovale längsgezogene Grube 0,60x1,25 m, in den Sand der Düne gegraben. Auf einer Stufe der Grube, in 0,35 m Tiefe, befand sich eine Schüssel. Der Leichenbrand auf der SSW-Seite. Einige auch auf der übrigen Grabfläche verstreut. Neben den Knochen befand sich eine Bronzefibel, deren Fuss eine flachgedrückte, schräggeriefelte Kugel trägt (Abb. 11/II; 29, Gr. 9/II; Taf. VIII, Gr. 9/II). Neben dieser Fibel befand sich ein kurzes Messer mit abgebrochenem Griff (Abb. 12/III; 36, Gr. 9/III; Taf. XIV, Gr. 9/III). An das Messer war ein Schleifstein angebacken. An beiden konnte man die Abdrücke eines doppelfädigen Gewebes erkennen. In der Nähe wurde ein Eisenschwert mit Scheide entdeckt. Unter der Scheidenmündung ist auf der einen Seite eine Öse zum Festmachen der Tragketten angebracht, auf der anderen ein Zierknopf. Die Scheidenöffnung ist glockenförmig und entspricht genau dem Heftabschluss des Schwertes. Die Spitze der Scheide endet in einem V-förmigen Ortband, dessen Enden verlängert und mittels eines Querstegs an der Scheide befestigt sind (Abb. 13, Gr. 9/V; Taf. XIII, Gr. 9/Va-b). An der Scheide klebten die zwei Ketten des Schwertes. Beide sind aus Eisen, aus gewundenen und mit dem Hammer flachgeklopften Gliedern gearbeitet (Abb. 13, Gr. 9/Vb-c; Taf. XIII, Gr. 9/b-c). In der Nähe des Schwertgriffes war noch eine weidenblattförmige Lanzenspitze mit Mittelrippe aus Eisen (Abb. 12/VI; Taf. XIV, Gr. 9 VI). Im entgegengesetzten-Teil der Grube befand sich ein bandförmiger Schildbuckel mit dreieckigen Seitenteilen mit Löchern für die Befestigung an der Holztafel des Schildes (Abb. 12/VII; Taf. XIV, Gr. 9/VII). Die Gefässbeigaben lagen entlang des Schwertes, gegen das Innere der Grube zu. Eine doppelkonische Terrine mit hohem Hals (Abb. 11/VIII; 43, Gr. 9/VIII; Taf. XX, Gr. 9/VIII), zwei grosse, halb zerstörte Gefässe, eine andere Terrine mit betontem Omphalos (Abb. 11/XI; 44, Gr. 9/XI; Taf. XXI, Gr. 9/XI). An der Terrine lehnte der Stiel eines Schöpflöffels aus Eisen mit eingewölbtem Boden (Giessgefäss für Metall). (Abb. 11/XII). Ausser der Schüssel, die auf der Stufe lag, befand sich in der Nähe der Fibel eine zweite. Das Gefäss konnte nicht gerettet werden.

Gr. 10. Undeutliche Grube. In einer Tiefe von 1,25 m wurde das Grab entdeckt. Es enthielt einen kleinen Knochenhaufen (Abb. 18, Gr. 10, Taf. III/1) und ringsherum zwei Terrinen und eine Schüssel. Von den Gefässen wurde nur eine Terrine gerettet (Abb. 18, Gr. 10/IV; 43, Gr. 10/IV; Taf. XX, Gr. 10/IV).

Gr. 11. Ovale Grube, 0,85x1,00 m, 1,07 m. Tiefe (Abb. 14, Taf. III/2). Der Leichenbrand liegt auf der NNW-Seite der Grube. Östlich des Haufens befand sich eine grosse Knotenfibeln aus Eisen. Unter dieser befand sich eine andere bronzene, verbrannt und teilweise wie die vorhergehende zerstört (Abb. 14/II-III; 29, 30, Gr. 11/II-III; Taf. III/4). Hier wurden ebenfalls einige Bruchstücke von rechteckigen, mit Kreisen verzierten, Platten einer Bronzekette und einige ebenso verzierte stäbchenförmige Anhänger entdeckt (Abb. 14/IV; 34, Gr. 11/IV; Taf. XI, Gr. 11/IV). Bei den Knochen befanden sich noch zwei Miniatur-Fibeln, mit Brandspuren. Bei einem Stück hat der Fuss als Schlussstück einen Knopf und ist freistehend. Das andere Exemplar, welches mit einem ähnlichen Knopf am Fuss versehen ist, hat den Fortsatz am Bügel befestigt (Abb. 14-V-VI; 28, Gr. 11/V-VI). Die Gefässbeigaben befanden sich gegen die Mitte der Grube zu. Ein grosses Gefäss mit gewölbten Wänden und eine graue Terrine konnten nicht gerettet werden. Eine Schüssel mit ringförmigem Rand und ein doppelkonischer Krug mit abgebrochenem Henkel waren besser erhalten (Abb. 14/VIII, X; 42 und 45, Gr. 11/VIII, X; Taf. XIX und XXII, Gr. 11/VIII, X). Neben dem Kännchen und den zwei kleinen Fibeln befand sich das „Fleischopfer"; ein Unterkiefer und einige Schweineknochen.

Gr. 12. Oval-rechteckige Grube: 0,90x1,000 m. Tiefe 1,10 m (Abb. 15. Taf. III/3, 5). Der Haufen mit Leichenbrand am Westrand der Grube. Neben dem Grubenrand befand sich ein Schwert mit einer Scheide aus Eisen. Das Heft ist glockenförmig und entspricht der Mündung der Scheide. Diese ist vom Rost stark zerfressen, jedoch kann man auf der Schauseite eine gravierte Verzierung erkennen, die aus zwei übereinanderliegenden Kreisen besteht und von einfachen und gegenüberstehenden S-förmigen Mustern umgeben ist. Auf der Innenseite befindet sich die schmale bandförmige Schlaufe für die

https://biblioteca-digitala.ro

Befestigung der Tragketten. Das Ortband der Scheide ist V-förmig, mit kurzen Armen (Abb. 13, Gr. 12/II; Taf. XIII Gr. 12/IIa-b). Nördlich der Knochen wurde eine grosse, vom Feuer zerstörte Eisenfibel gefunden (Abb. 15/III; 30, Gr. 12/III). In der NNO-Ecke der Grube lagen die Gefässbeigaben: eine Schüssel und ein grosses Gefäss mit gewölbten Wänden. Die Gefässe konnten nicht gerettet werden. In OSO-Teil der Grube befand sich das Fleischopfer einige Knochen und ein Schweinskiefer.

Gr. 13. Die Form der Grube ist undeutlich. Der Boden der Grube in 1,55 m Tiefe. In 1,30 m Tiefe stand auf einer Stufe ein dakisches Gefäss (VII) (Abb. 16/VII, Taf. III/6). Der etwas kleine Haufen verbrannter Knochen befand sich in der Mitte zwischen Gefässbeigaben und dem Inventar. Eine Eisenfibel, deren Fuss mit einer länglichen Kugel versehen ist und vermutlich nicht am Bügel befestigt war (Abb. 16/II, Abb. 29, Gr. 13/II). Das zweite Exemplar, Mittellatèneschema, 0,50 m NNW von den Knochen entfernt (Abb. 16/III; Abb. 30, Gr. 13/III). Die Gefässbeigaben bestehen aus einer doppelkonischen Schüssel mit flachem Boden (Abb. 16/V, 42, Gr. 13/V; und aus einer Terrine, deren Wände und Hals gewölbt sind (Abb. 16/VI, 43, Gr. 13/VI; Taf. XX, Gr. 13/VI). Nördlich des Knochenhaufens befand sich ein grossen doppelkonisches durch Feuchtigkeit zerstörtes Gefäss. Das dakische Gefäss, das im Innern der Grube höher gestellt war, ist eine handgearbeitete Kanne mit senkrechten Kannelüren von späthallstattzeitlichem Aussehen (Abb. 16/VII, 46, Gr. 13/VII; Taf. XXIII, Gr. 13/VII).

Gr. 14. Die Grube beginnt unter dem Siedlungsniveau des 3. Jahrhunderts u. Z., durchstösst die Schichte der Baden-Pécel-Kultur und dringt in den Sand bis zu 1,90 m Tiefe vor. Der Umriss der Grube lässt sich nicht bestimmen (Abb. 17, Taf. III/7 und IV/I). Wenige und verstreute verbrannte Knochen. WSW-lich der Knochen ein Haumesser mit zerstörten Enden (Abb. 17, Gr. 14/II; 36, Gr. 14/II). Um die Knochen herum stehen die Gefässbeigaben, zwei grosse Gefässe, eine Schüssel und eine Terrine, alle durch Feuchtigkeit zerstört. In der Terrine befand sich, mit der Öfnung nach unten, ein kleiner doppelkonischer Krug mit hochgezogenem Henkel. Bogenförmige vertiefte Verzierung auf dem Bauch (Abb. 17, Gr. 14/VII; 45, Gr. 14/VII; Taf. XXII, Gr. 14/VII). In der Nähe der grossen Gefässe befanden sich einige Schweineknochen.

Gr. 15. Ovale, fast kreisförmige Grube, 0,82x0,96 m. 1,80 m Tiefe. Im westlichen Teil der Grube abgesondert der Leichenbrand (Abb. 18; Taf. IV/2). In 0,10 m Tiefe. eine Bronzefibel vom Ende der Mittellatènezeit (Abb. 18; Gr. 15/II; 29, Gr. 15/II; Taf. VIII, Gr. 15/II). In der Mitte der Grube waren die Gefässe niedergelegt: eine Schüssel, eine doppelkonische Terrine mit Absatz auf dem Bauch und zwei grosse Gefässe. Wegen der Feuchtigkeit konnte keines gerettet werden. Im östlichen Teil der Grube wurden einige Schweinsknochen und ein Hauer gefunden.

Gr. 16. Rechteckige Grube mit abgerundeten Ecken, Orientierung WNW-OSO, in die Baden-Pécel-Schichte eingetieft. 1,42 m Tiefe. Ausmasse: 0,68x1,04 m (Abb. 19, Taf. IV/3). Der Leichenbrand im NSW-Teil der Grube. Daneben eine doppelkonische Omphalos-Flasche (Abb. 19/II; 40, Gr. 16/II). In der Grubenmitte befanden sich Bruchstücke einer Terrine (Abb. 19/III; 44, Gr. 16/III). Östlich davon befand sich eine andere doppelkonische Flasche, mit ausgeprägten Leisten auf dem Hals und auf der Schulter (Abb. 19/IV; 40, Gr. 16/IV; Taf. XVII, Gr. 16/IV).

Gr. 19. In den Dünensand gegrabene, oval-dreieckige, unregelmässige Grube, Tiefe 2,20 m. Orientierung NNO-SSV. Ausmasse: 0,75x1,15 m (Abb. 20; Taf. IV/4—6). Ein grösserer Haufen verbrannter Knochen im westlichen Teil der Grube. Zwischen den Knochen eine Eisenfibel mit Knoten. Neben den Knochen befanden sich zwei Fibeln, deren Fuss mit je einem scheibenförmigen Schlussstück verziert ist. Der Fortsatz ist am Bügel festgemacht (Abb. 20/III-IV; Gr. 19/III-IV; Taf. VII, Gr. 19/III-IV). Westlich der Knochen wurden noch Bruchstücke einer Gürtelkette gefunden, die aus kreuzförmig verbundenen Eisenringen besteht. Östlich des Knochenhaufens neben zwei langen Schweinsknochen, befanden sich nebeneinander zwei grosse unverzierte Armringe mit vier Hohlbuckeln. Einer der Buckel ist beweglich und mit Zunge und Scharnier versehen (Abb. 20/VI-VII; 33, Gr. 19/VI-VII; Taf. X, Gr. 19/VII). Gegen die Grubenmitte und deren SW-Ende befanden sich eine rote Terrine und ein grosses Gefäss. Beide Gefässe waren von der Feuchtigkeit gänzlich zerstört. Im entgegen-

https://biblioteca-digitala.ro

gesetzten Teil der Grube, wo die Knochenreste lagen, befand sich das „Fleischopfer", Gelenkknochen, Rippen und zwei Gliederknochen von Schweinen.

Gr. 20. Oval-längliche Grube. Tiefe 1,60 m. Orientierung: ONO-WSW. Ausmasse: 1,15x0,82 m (Abb. 17, Taf. V/I). Ein Haufen verbrannter Knochen am ONO-Grubenrand. Ungefähr 0,40 m südlich davon entfernt sind nebeneinander die Gefässbeigaben niedergelegt: eine Terrine mit verdicktem Rand, ein grosses doppelkonisches Gefäss, beide zerstört, eine Terrine mit geschwungener Wand (Abb. 17, Gr. 20/IV; 43, Gr. 20/IV; Taf. XX, Gr. 20/IV).

Gr. 28. Grubenform unbestimmt. Tiefe 0,60 m. Viele verbrannte Knochen, dazwischen eine Gürtelkette aus grossen ovalen Gliedern, die untereinander kreuzformig durch doppelte Ringe verbunden sind (Abb. 21/II; 34, Gr. 28/II; Taf. XI, Gr. 28/II). Im Knochenhaufen befand sich ein durch Brand verbogener Glasarmring, mit dreireihiger Buchelverzierung (Abb. 21/III, 33, Gr. 28/III; Taf. III, Gr. 28/III), der Knochen lagen die Bruchstücke eines Kruges, auf dem Bauch mit Kreisartigen Rosetten verziert. (Abb. 21/V, 45, Gr. 28/V; Taf. 22, 28/V). Neben diesem war ein deformiertes Gefäss mit abgerundeten Wänden. (Abb. 21/VI; 40. Gr. 28/VI; Taf. XVII; Gr. 28/VI). Eine gelbliche Terrine und eine graue Schüssel etwa 40 cm von dem Leichenbrand entfernt, von der Feuchtigkeit gänzlich zerstört.

Gr. 29. Undeutliche Grube, Tiefe 1,35 m. (Abb. 21. Taf. V/2). Im NNV-Teil der Grube befanden sich einige verbrannte Knochen; dazwischen fand sich ein Stäbchen mit Halbkalotte, vermutlich von einer Halskette oder von einem Gürtel (Abb. 21, Gr. 29/II; 34, Gr. 29/II, Taf. XI; Gr. 29/II). 30 cm von den Knochen entfernt waren die Beigaben von ONO nach WSW angeordnet; sie bestanden aus einem grossen doppelkonischen Gefäss und einer Schale mit ringförmigem Hals, beide konnten gerettet werden. Neben und unter der Schüssel wurden zwei Bronzefibeln gefunden, deren Fuss je zwei flachgedrückte ungleiche Kugeln trug. Dass Schlussstück ist nicht mit dem Fibelköper verbunden (Abb. 21/V-VI; 28, Gr. 29/V-VI; Taf. VII, Gr. 29/V-VI). 20 cm von der Schüssel entfernt, befanden sich einige Schweinsknochen.

Gr. 33. Undeutliche Grube; Tiefe 1,07 m; kleiner Haufen mit verbrannten Knochen. Dazwischen eine Eisenfibel, Mittellatèneschema, vom Rost angegriffen (Abb. 22, Gr. 33/II; 29, Gr. 33/II).

Gr. 34. Undeutliche Grube; Tiefe 1,30—1,50 m, sehr nahe vom Gr. 33 (Abb. 22, Taf. V/3,5); zusammenhängender Knochenhaufen und Holzkohlenreste; zwischen den Knochen fand sich eine Bronzefibel, vom Mittelatèneschema; der Fuss ist mit zwei seitlichen Vorsprüngen verziert und der Fortsatz am Bügel befestigt (Abb. 22, Gr. 34/II; 29, Gr. 34/II). Neben den Knochen befanden sich zwei zerschlagene Gefässe: eine Schüssel mit nach Innen gezogenem Rand (Abb. 22, Gr. 34/III; 41, Gr. 34/IV), und eine schlecht erhaltene Terrine. 30 cm von diesen entfernt stand eine zweite Gruppe von Gefässen: ein doppelkonisches Gefäss (Abb. 22/VI, 39, Gr. 34/VI; Taf. XVI, Gr. 34/VI), kleineres ebenfalls doppelkonisches Gefäss (Abb. 22/Gr. 34/VII; 39, Gr. 34/VII; Taf. XVII, Gr. 34/VII), eine tiefe Schüssel mit stark gewölbtem Körper (Abb. 22, Gr. 34/V; 41 Gr. 34/V; Taf. XVIII; Gr. 34/V) und ein doppelkonisches Kännchen mit hochgezogenem Henkel (Abb. 22, Gr. 34/VIII; 45, Gr. 34/VIII; Taf. XXII, Gr. 34/VIII).

Gr. 36. 0,60 m tiefe Grube, mit unbestimmten Umriss (Taff. V/4). Verbrannte Knochen auf dem Boden neben einer Schüssel mit gewölbten Wänden (Abb. 23/IV; Taf. XVIII/IV. und einem grossen Gefäss, ebenfalls mit geschwungenem Profil (Abb. 23 V; 39, Gr. 36/V; Taf. XVI, Gr. 36/V). In der Schüssel war ein Schweinekiefer.

Brandgräber in Urnen (Gr. 21, 25, 31, 37).

Alle Brandgräber in Urnen wurden in dem höheren Teil der Düne entdeckt. Sie lagen, wie die vorhergehenden Gräbergruppen, unter dem Siedlungsniveau des 3. Jh. u. Z. Einige reichen nur bis zum Niveau der Baden-Pécel-Kultur, andere bis zur Sandschichte der Düne in 2,05 m Tiefe (Gr. 31). Der Umfang der Gruben ist ziemlich gross und erreicht den Durchmesser von 0,50 m. Vielleicht lagen deswegen alle Urnen auf einer Seite oder standen mit dem Boden nach oben (Gr. 25) vor allem, da die Wände der Gruben nicht mit Steinen verstärkt waren und der Sand sehr leicht rutscht. Die Urnen waren nicht bedeckt (ausser dem Grab 37), daher wurde das sowieso spärliche Inventar nicht in den Urnen, sondern nebenan in der Grube gefunden.

https://biblioteca-digitala.ro

Alle Gegenstände weisen Brandspuren auf. Die Urnen enthalten wenige verbrannte Knochen, nicht mehr als ein Viertel des Inhaltes. Es kommen keine besondere Formen vor. Gebräuchlich sind das doppelkonische Gefäss, die Terrine und die Schüssel: Gefässbeigaben sind nicht vorhanden, desgleichen fehlt völlig das „Fleischopfer".

Gr. 21. Unbestimmte Grube, 0,64 m tief im sterilen Sand der Düne. Als Urne dient eine graue doppelkonische Terrine (Abb. 24, 44, Gr. 21/I; Taf. VI/1). Darin waren wenige verbrannte Menschenknochen. Das Grab wurde wahrscheinlich von der Grube des Körpergrabes Gr. 22 zerstört, da in dieser einige verbrannte Knochen auftraten, die von der Urne des Gr. 21 stammen könnten.

Gr. 25. Runde, in eine ältere Grube der Baden-Pécel-Kultur eingetiefte Grabgrube. Ein Teil der Grube des Gr. 25 war seinerseits durch einen Fund des 3. Jh. u. Z. (tiefe römische Schüssel) gestört. Der Boden der Urne lag in einer Tiefe von 0,52 m. Das Grab enthielt ein doppelkonisches, hohes Gefäss, das als Urne gebraucht wurde. Es fanden sich wenige verbrannte Knochen, da die Urne mit dem Boden nach oben umgestürzt war. Im Innern der Grube, aus der Urne stammende Knochen und eine eiserne, speerförmige Gürtelzunge (Abb. 24, 35, Gr. 25/IV, Taf. VI/3; XI, 25/IV). und das Bruchstück eines Armringes aus einem Bronzestab mit einer Platte und seitlichen Schwellungen verziert, in deren kleinen Vertiefungen vermutlich Emaileinlagen waren (Abb. 24, 33, Gr. 25/III).

Gr. 31. Schwach erkennbare Grube, länglich oval mit den Ausmassen 0,50x0,30 m. Orientierung NNO-SSW. Sie durchbricht die Schicht Baden-Pécel und reicht bis 2,05 m (Abb. 25; Taf. VI/5). Die Urne hat eine hochgezogene Form mit gerundeten Wänden. Um die Schulter läuft eine Wellenlinie, auf dem Gefässkörper sind parallel eingeritzte Linien (Abb. 25, Gr. 31/I und Tafel XV/1). Das Gefäss lag auf einer Seite und enthielt den grössten Teil der verbrannten Knochen, 0,30 m vom Rand der Urne entfernt fand sich eine eiserne Messerklinge (Abb. 25 und 36, Gr. 31/III, Taf. XIV, Gr. 31/III).

Gr. 37. Die Grube war nicht abzugrenzen. Der Fund lag im sterilen Sand in einer Tiefe von 1,05 m (Abb. 25, Taf. VI/6) .Als Urne diente eine gelbliche Schüssel mit abgerundeten Wänden (Abb. 25, Gr. 37/1; 41, Gr. 37/1; Taf. XVIII, Gr. 37/1). Im Innern befanden sich einige verbrannte Knochen. Eine andere Schüssel, grösser als die erste, wurde als Deckel verwendet.

Dakische Brandgräber in Urnen mit Deckel (Gr. 5, 22b, 35).

Die Gruben der Gräber beginnen vom selben Niveau wie die keltischen Gräber. Genau so wie bei den keltischen Urnengräbern, scheinen sie grösser als nötig und nicht gesichert zu sein. Mit Ausnahme des Grabes 22, das gestört war, befanden sich die anderen Urnen „in situ" in ihrer Anfangsstellung. Die als Urnen gebrauchten Gefässe sind handgearbeitet und haben ein späthallstattzeitliches dakisches Aussehen. Die Urnenform im Grab 5 stellt eine Nachahmung der keltischen Terrine dar, der die Griffzapfen der lokalen hallstättischen Formen beigefügt wurde. Die Urne aus dem Gr. 35 ist eine einheimischen Form, die mit den skythischen doppelkonischen Gefässen verwandt ist. Die Urnen waren mit nach unten gekehrten Schüsseln bedeckt. Die Deckgefässe sind ebenfalls handgearbeitet und zeigen hallstättische Prägung. Eine kleine Schüssel aus dem Grab 22b mit einem Profil, das den Deckschüsseln ähnelt, kann als Deckel für die Urne aus demselben Grab gedient haben. Die Schüssel hat, wie die keltischen Formen, einen ausgeprägten Omphalos. In der Urne des Grabes 35 befand sich eine kleine, auf dem Bauch mit senkrechten Riefen verzierte Kanne. Das Gefäss entspricht nach Form und Verzierung dem im Grab 22b entdeckten Kännchen. Dieselbe senkrechte Riefenverzierung erscheint auf dem dakischen Krug aus dem keltischen Grab 13. Alle erwähnten Henkelgefässe sind handgearbeitet. Die gleiche stratigraphische Lage aller auf der Düne gelegenen Gräber und die Verwendung der dakischen Kruges im keltischen Grab 13 belegen die Gleichzeitigkeit der dakischen Urnen mit den keltischen Gräbern. Die gleiche Festellung ergibt sich bei der Ausgrabung der keltischen Hütten, in denen häufig Formen auftreten, die den dakischen Gefässen aus dem Gräberfeld gleichen.

Gr. 5. Grube mit unbestimmtem Umriss. Das Grab lag in 0,68 m Tiefe (Abb. 26; Taf. VI/2). Die Urne war zu Dreiviertel mit Leichenbrand gefüllt, der schwächer gebrannt war als bei dem keltischen Gräbern. Das Gefäss hat eine doppelkonische, den

https://biblioteca-digitala.ro

lichen keltischen Terrinen ähnliche Form. An der unteren Hälfte des Gefässen vier gegenständige, nach unten gerichtete Lappen. Der Ton des handgearbeiteten Gefässes ist mit zerstossenen Scherben gemagert (Abb. 46, Gr. 5/II; Taf. XXIII). Als Deckel diente eine tiefe Schüssel mit profilierter Schulter: Diese ist ebenfalls mit der Hand aus einem mit zerstossenen Scherben gemagerten Ton gearbeitet (Abb. 46, Gr. 5/III).

Gr. 22b. Gestörtes Grab. Die Grube konnte erst im Niveau des Grabes, 0,55 m tief, in der Schichte der Baden-Péoel-Kultur festgestellt werden. Das Grab enthielt drei umgeworfene, teilweise in Bruchstücken erhaltenen Gefässe. Ein Teil der verbrannten Knochen, der wahrscheinlich aus der Urne herausgefallen war, lag zwischen den Gefässen verstreut (Abb. 27, Taf. VI/4, 7). Die urne hat die Form eines gedrüngenen Kruges mit geschwungenen Wänden unde Bandhenkel; Bauch und Hals sind kanelliert (Abb. 27/I; 46, Gr. 22 b/I). In einer Entfernung von 0,20 m befand sich ein anderes Henkelgefäss mit geschwungenen Wänden, die mit senkrechten Kanellüren und Knubben verziert sind (Abb. 27/II; 46, Gr. 22 b/II). Neben diesem Gefäss war noch eine kleine Schüssel, deren Profil der Deckelschüssel aus dem Grab 5 ähnlich ist, aber einen betonten Omphalos aufweist. (Abb. 27/III; 46, 22 b/III).

Gr. 35. Ovale Grube, deren grosser Durchmesser 0,55 m beträgt. 1,55 m tief, bis zum sterilen Sand. Die Urne hat eine birnenförmige Gestalt mit hohem Hals, 10 cm über dem Gefässboden gegenständige Grifflappen und am Beginn der Schulter eine vertiefte waagerechte Linie. Das Gefäss ist handgearbeitet, aus mit zerstossenen Scherben gemagertem Ton. (Abb. 26, Gr. 35/I; Taf. XXIII. Die Urne war bis über die Hälfte mit Leichenbrand gefüllt. Zwischen den Knochen befand sich ein kleiner Krug, der dem aus dem Gr. 22b ähnelt und ebenfalls senkrechte Kannellüren auf dem Bauch trägt (Abb. 26, Gr. 35/III; 46, Gr. 35/III; Taf. XXIII). Die Urne war mit einer grossen, handgearbeiteten Schüssel bedeckt, deren Ton mit zerstossenen Scherben gemischt ist (Abb. 26, Gr. 35/IV; 46, Gr. 35/IV). Ungefähr 50 cm von der Urne entfernt befand sich eine gebrannte eisenne Messerklinge.

* * *

Auser den während unserer Ausgrabungen entdeckten Gräbern, werden hier die von I. Kovács zwischen 1959 und 1962 geretteten Funde aus mehreren zerstörten Gräbern aufgezählt. Unter den geretteten Gegenständen befindet sich auch ein prächtiger Eisenhelm mit einem Bronzefalken mit ausgebreiteten Flügeln als Helmzier, ein Paar Beinschienen aus Bronze und ein aus Eisenringen gearbeitetees Panzerhemd. (Taf. XII). Die genannten Stücke werden in einer gesonderten Untersuchung von M. Rusu von Cluj und O. Bandula aus Baia Mare veröffentlicht werden. Die übrigen Funde sind folgende:

1) eine Bronzefibel, deren Fuss mit zwei flachgedrückten Kugeln versehen ist. Der Forststz ist nicht am Bügel befestigt (Abb. 28/pass; Taf. VII/pass.).

2) ein konischer eiserner Lanzenschuh (Abb. 13/2—1963).

3) eine Bronzfibel mit sechs Spiralrollen und nach vorne gerichteter Sehne am Fibelkopf (Abb. 28/7537; Taf. VIII/7531).

4) eine Bronzfibel vom Mittellatèneschema. Der Nadelhalter ist an der Stelle, wo der Fuss am Bügel gefestigt wird, abgebrochen (Abb. 29/7536; Taf. VIII/7536).

5) eine Bronzefibel vom Mittellatèneschema mit verbogenen Bugel; in seiner Mitte drei Windungen, mit denen der Fibelfuss befestigt war (Abb. 28/7538; Taf. VII/7538).

6) Eisenfibel vom Mittellatèneschema, die 1961 in einem Brandgrab gefunden wurde. Der Fuss ist mit einer kleinen Kugel versehen (Abb. 29/1961; Taf. VIII-Covacs).

7) ein aus fünf Bronzespiralen gebildeter Armring (Abb. 33/7542; Taf. X/7542).

8) ein bronzerner Armring, dessen Stab Tarsien nachahmt und dessen Enden petschaftförming enden. (Abb. 33/7533; Taf. X/7533).

9) ein aus geflochtenem Bronzedraht gearbeiteter Ring, auf dem liegende S. Spiralen befestigt sind (Abb. 33/9—1961; Taf. X, 9/1961).

10—12) doppelkonische Terrinen (Abb. 43/7524; 7311, Taf. XXI/7524; 7311).

13—14) 2 doppelkonische Gefässe (Abb. 44/7523; 7531; Taf. 7523; 7531).

15—19) 5 tiefe Schüssein (Abb. 41/7516 und Taf. XVIII; 42/7525; Taf. XIX;

https://biblioteca-digitala.ro

42/7530; Taf. XIX, 42/7520; Taf. XIX; 42/7064, Taf. XIX; 20—21). 2 doppelkonische Krüge mit halbmondförmigen Verzierung (Abb. 45/7062—7063).

22—25. Vier hohe doppelkonische Gefässe (Abb. 38/7523, Taf. XV; Abb. 38/4312, Taf. XV; Abb. 37/7528, Taf. XV; Abb. 37/7501, Taf. XV).

DIE TYPOLOGIE DES GRABINVENTARS

Auf dem ganzen untersuchten Gräberfeld wurden 19 Bronze- und 9 Eisenfibeln festgestellt. (Abb. 28—30; Taf. VII—VIII. Obwohl alle der Latène C-Periode angehören, haben manche ein älteres Aussehen vom Frühlatèneschema, während andere, die meisten für die mittlere Latènezeit kennzeichnend sind. Bei den Bronzefibeln kann man 6 Gruppen unterscheiden: a) Fibeln von kleinen Ausmassen, mit stark gebogenem Körper, der fast 2/3 ihrer Grösse ausmacht. Der Fuss ist nicht am Bugel befestigt und mit einer kleinen Kugel oder mit einem Knapf verziert (Gr. 6/III; Gr. 11/V; Gr. 3/III, keltische Hütte 1/1964). Analogien in Andelfingen—Schweiz (Gr. 5, eine Fibel, ähnlich deraus dem Gr. 6 Ciumeşti und Torques mit Petschaftenden noch Giessler-Kraft, Wiedmer Ic, bzw. Reinecke B, bzw. Krämer B_2 (16—17). Die Fibel aus dem Grab 6; Ciumeşti besitzt jedoch ein gutes Gegenstück in einem frühen Dux-Exemplar aus dem von J. Filip in das 2. Jh. u. Z. datierten, Gr. 2 von Kosice-Slowakei (19). Die übrigen Stücke dieser Gruppe gehörten in die Reihe der frühen Duxer Fibeln.

b) Fibeln mit weniger gebogenem Bügel, deren Fuss mit zwei kleinen ungleichen flachgedrückten Kugeln versehen ist, von denen die letzte den nacht am Bügel festgemachten Forstatz bildet. Analogien ebenfalls in Andelfingen (Gr. 27), gemeinsam mit Latène C-Fibeln (22). In Ciumeşti finden sich die Fibeln dieser Art ebenfalls zusammen mit kennzeichnenden Latène C-Fibeln (Gr. 18).

c) Fibeln mit verlängertem Bügel und einem Fuss, der mit einer Schmuckscheibe versehen ist. Der Fortsatz ist an dem Bügel mit einer Hülse befestigt (Gr. II/V; Gr. 19/III—IV; Gr. 32/II—III. Die Fibeln von diesem Typ aus dem Grab 19 kommen zusammen mit zwei vierbuckeligen Armringen vor, die W. Krämer (28) für die spätesten Stücke der Nussarmringe hält.

d) Fibeln, deren Fuss mit einem Schlussstück oder mit einer Kugel verziert sind und deren Fortsatz am Bügel befestigt ist (Gr. 18/III-IV; Gr. 9/II). Das späteste Stück stammt aus dem Kriegergrab 9, wo es zusammen mit abgeflachten Schwertketten vom Ende des 2. Jhs. gefunden wurde (32).

e) Fibeln mit langlichem Bügel, deren Fuss mit kleinen seitlichen Buckeln (Gr. 34/II) oder mit Kreisen (Gr. 15/II) verziert ist. Datierung in C_2 Pittioni, in Neunkirchen (33), bis gegen Ende des 2. Jh. v. u. Z. (36).

f) Fibeln mit Achter, Latène C-Schema (Gr. 1/II; Hütte B/1962, Hütte Kovács, 1960). Stücke aus den späten Serien, wahrscheinlich 2. Jh.

Die Eisenfibeln sind ziemlich schlecht erhalten, so dass man sie schwer in eine Gruppe einreihen kann. Die besser erhaltenen lassen sich in zwei Gruppen einteilen:

a) Fibeln mit länglichem Bügel, leicht eckigem Nadelhalter, mit an oder über der Bügelmittel befestigtem Fuss (Gr. 3/VI; Gr. 12/III; Gr. 13/III; Gr. 18/VI) (Abb. 30).

b) Fibeln, die auf dem Bügel, auf Bügel und Fuss oder nur auf dem Fuss mit Schwellungen oder Kugeln verziert sind (Gr. 5b/II, Gr. 33/II, Gr. 13/II; Gr. 11/II. Beide Gruppen gehören in einen späten Abschnitt der Mittellatènezeit und sind bis an das 2. Jh. v. u. Z. bekannt (29—30).

Armringe und Ringe. In dem Grabfeld wurden 19 Armringe entdeckt; davon sind 16 aus Bronze, einer aus Eisen, einer aus Sapropelit und einer aus Glas. Einige Armringe ebenso wie die oben erwähnten Fibeln, weisen ältere Latène B Kennzeichen auf ihre entgemeine Datierung entspricht aber den übrigen mittellatènezeitlichen Funden aus dem Grabfeld.

Rippenverzierte Hohlarmringe mit Stöpselverschluss (Gr. 7/I; Gr. 6/V), (Abb. 31 und Taf. IX). Nahe Übereinstimmungen in Preissnitzberg bei Ranis und Köditz (Thüringen), wo sie in Latène B (43) datiert sind. Das zerbrochene Exemplar aus dem Grab 6 in Ciumeşti wird durch die frühe Duxer Fibel aus dem gleichen Fundzusammenhang in Latène C datiert.

https://biblioteca-digitala.ro

Hohlbuckelscharnierringe. (Gr. 7/II; Gr. 18/XIII; Gr. 3/IV Abb. 31; Taf. IX) Obwohl die Armringe, rein typologisch genommen, ein älteres Aussehen haben, das Krämers (50) Untergruppe B_2 entsprechen würde, gehören die Funde aus Ciumeşti in der Tsechoslowakei in C₁-Zusammenhänge (54).

Sechsbuckeliger zweiteiliger Ring mit reicher plastischer spiralartiger Verzierung. Das in Bruchstücken erhaltene Exemplar, welches aus dem Gr. 6 stammt, (Abb. 31, Taf. IX), gehört vermutlich zu der Serie der sechsbuckeligen Armringe. Zu dem beweglichen, mit einer Befestigungszunge versehene Hohlbuckel gehören entweder ein zweiter Hohlbuckel in der Art des Hohlbuckelarmringes aus dem Grab 18, oder noch zwei Hohlbuckel so dass der Armring in zwei Hälften geteilt war. Beide Arten kommen in den Gräberfeldern aus der Tschechoslowakei oft vor (55), wo sie nach J. Filip in die zweite Hälfte des 2. Jhs. und an den Beginn des folgenden Jahrhunderts datiert werden, ebenso wie die Fibeln mit grosser Kugel am Fuss; die Armringe mit Hohlbuckeln und Armringe aus Lignit oder Glas, die Gürtelketten usw. (57). Wegen der frühen Duxer Miniaturfibel und dem Bruchstück des rippenverzierten Armringes ist der Armring mit Spiralen aus dem Gr. 6 früher, an das Ende des 3. Jhs. anzusetzen. (Abb. 10).

Hohlarmringe mit Buckelverzierung. Alle Stücke stammen aus dem Grab 18 und wurden an Händen und Füssen getragen (Abb. 32, Taf. X). Von den Ausmassen abgesehen, sind die Armringe, nach Verzierung und der Verwendung des Stöpselverschlusses gleich. Die Fibeln und Nussarmringe aus dem Grab sichern die Datierung in Latène-C, die auch zahlreiche Funde aus Zentraleuropa, Österreich, Ungarn, der Tschechoslowakei aus dem 3.—2. Jh. v. u. Z. bestätigen (58—61).

Lignit — (Sapropelit) — Armringe. Das einzige Stück wurde im selben Gr. 18 (Abb. 32) gefunden. Zahlreiche Bruchstücke kamen in den Hütten der Siedlung zum Vorschein. Die Datierung des Armringes aus dem Gr. 18 entspricht der Zeitstellung der Fibeln und der anderen erwähnten Armringe. In der V. R. Ungarn sind Lignitarmringe in Latène C_2 (62) häufig und in der Tschechoslowakei entsprechen sie dem späten Duxer-Horizont, den Fibeln mit Kugel am Fuss und sind auch in der Zeit der Fibeln mit am Bügel befestigten Fuss, der Armringe mit erhabener Spiralverzierung, der Speerspitzen mit breitem Blatt und der besenstrichtverzierten Graphitgefässe im 2.—1. Jh. v. u. Z. (63) anzutreffen.

Eiserne Armringe. Ein einziges Stück stammt aus Gr. 18 (Abb. 32). Der im Querschnitt linsenförmige Armring mit erhobenen Enden ist vom Rost stark angegriffen. Seine Datierung ergibt sich aus dem restlichen Grabinventar.

Durchbrochener Bronzearmring mit Petschaftenden. Das Stück ist sowohl durch die Ausführung, als auch durch die Verzierung bemerkenswert. Die Verbindung der in Handarbeit aufgelegten vielfachen S-Spiralen mit den gegossenen Rhomben der Unterlage ist ein Beweis für die Geschicklichkeit der keltischen Bronzeschmiede in der Mittellatènezeit (Abb. 32; Taf. X). Die Datierung des Armringes entspricht dem übrigen Grabinventar. Nähere Analogien sind nicht bekannt. Etwaige Ähnlichkeiten für die Art wie die den Reif bildenden „Rhomben" gegossen wurden, bietet ein geschlossener Armring in Macovice, in der Tschechoslowakei (64).

Vierbuckelige Bronzearmringe. Beide Stücke stammen aus dem Gr. 19 (Abb. 33; Taf. X). Die Funde haben je einen mit Scharnier- und Befestigungszunge versehenen Hohlbuckel. Typologisch stehen beide Armringe am Ende der Entwicklung der Hohlbuckelarmringe und werden in das 2. Jh. v. u. Z., in der Tschechoslowakei sogar an den Beginn des 1. Jhs. v. u. Z. datiert (66). In Transsilvanien sind 9 Funde von vierbuckeligen Armringen bekannt (67).

Geschlossener Bronzearmring mit Zierplatte. Der Fund stammt aus dem Gr. 25 (Abb. 33). Er ist nur in Bruchstücken erhalten. Die Zierplatte, welche von vier erhabenen Tropfen eingefasst wird war wahrscheinlich mit emaille ausgelegt. Sie ist wegen der im Grab gefundenen Eisengürtelzunge ziemlich spät in Latène C anzusetzen.

Armring mit nachgeahmter Tordierung und mit Petschaftenden. (Abb. 33; Taf. X). Typologisch kann das Exemplar, nach M. Jahn, früher, bzw. in die Frühlatènezeit, datiert werden. In Ungarn gibt se eine Gruppe von Armringen mit Petschaftenden im 4. Jh., und eine andere, spätere Gruppe, welche Latène C, entspricht (71). In der Tschechoslowakei sind solche Reifen mit dem Duxer Horizont gleichzeitig, jedoch be-

https://biblioteca-digitala.ro

sitzt er, ebenso wie in Ungarn, eine spätere Entwicklung, die bis gegen Ende des 2. Jhs. v. u. Z. reicht (73). Der Armring aus Ciumești kann vielleicht in die späte Duxer Periode — Ende des 3. — Beginn des 2. Jhs. v. u. Z., datiert werden.

Spiralförmiger Armring aus Bronzedraht. Das Stück 7542 (Abb. 33, Taf. X) ist atypisch. Es gibt jedoch keinen Grund, es nicht in die Periode, aus der das Grabfeld stammt, zu datieren.

Gläserner Armring mit Knotengruppen. Das verbogene Stück aus dem Grab 28, ist, nach Th. Haevernick, während der ganzen Latène C-Periode in Gebrauch (76). Es gibt zahlreiche Analogien in den keltischen Gebieten Mittel- un Westeuropas. (Abb. 33; Taf. X).

Geflochtener Ring aus Bronzedraht. Ein vor 1962 in einem Skelettgrab gefundenes Stück (Abb. 33, Taf. X). Analogien für die Art in der die Spiralwindungen ausgeführt sind in Bougé-Chambalud (Isère) und in Münsingen (78).

Eiserne und bronzene Gürtel- und Halsketten. Die Mehrzahl der Stücke stammt aus Brandgräbern in Gruben (Gr. 6, 11, 28, 29, 36). Sie sind verbrannt und nur in Bruchstücken vorhanden. Die einzigen in Skelettgräbern gefundenen Stücke stammen aus dem Grab 18. (Abb. 34; Taf. XI).

Die 7 Kettenbruchstücke aus dem Grab 28 (Abb. 34, Taf. XI) mit drei ovalen grossen Kettengliedern befestigt, gehören zur dritten Serie von Filip (79) und enden vermutlich, so wie das Exemplar von Charvaty (80), in massiven emaillierten Enden mit Tierdarstellungen. Die Bruchstücke der Kette aus dem Gr. 11 (Abb. 34, Taf. XI) ähneln den Stücken aus Valea lui Mihai und Vetel (82). Sie verwenden zusätzlich stäbchenförmige, Anhänger, wie die aus Lenesice und Torsice, in der Tschechoslowakei (84). Die stäbchenförmige Anhänger aus Gr. 6 und Gr. 29 sind aus eisen und mit einer Spange an je einer Kalotte befestigt. Sie scheinen nicht zu Gürtelkeiten gehört zu haben Bei der in Gr. 18 gefundenen Gürtelkette waren die Ringe kreuzförmig verbunden. An einem Kettenende befand sich ein abgeflachter Knopf, der in den Verschlussring hineingestellt wurde. Die Kette ist stark vom Rost zerfressen. Die zweite im Grab 13 entdeckte Kette muss nach der Stelle zu schliessen, wo sie gefunden wurde (am oberen Teil des Brustkorbes) als Halskette angesehen werden. Die Technik, in der die Glieder der Kette gearbeitet sind, ähnelt den nicht abgefachten Schwertketten. Die Datierung der Gürtel und Halsketten ist durch ihren Fundzusammenhang in Latène C gesichert.

Riemenzungen. Alle in dem Grabfeld gefundenen Stücke sind aus Eisen und Bronze gearbeitet (Gr. 3/VII und VIIb; Gr. 25/IV), sie haben eine lanzenförmige Gestalt mit dünnem länglichem Blatt (Abb. 35, Taf. XI). Verhältnismässig zahlreiche Analogien sind in späten Latène C- Fundzusammenhang in Dalja, Kupinovo, Zalaba (Jugoslavien), in der Slowakei, oder in Kosd, in der Ungarischen Volksrepublik, anzutreffen (86—88). Die Riemenzunge von Dalja stammt vom Erde des 2 Jhs. v. u. Z. (89).

Waffen. Im Grabfeld wurden mit Sicherheit nur drei Kriegergräber festgestellt. Abgesehen vom Grab mit dem Helm, dem eine gesonderte Untersuchung gewidmet wird, enthalten nur die Brandgräber 9 und 12 Kriegerausrüstung (Schwert, Schildbuckel, Lanze, Messer).

Schwerter. Die beiden Stücke aus den genannten Gräbern sind für Latène C kennzeichnend (Abb. 13; Taf. XIII). Die Schwertklingen stecken in der Scheide und sind varrostet. Die Schwertgriffe mit viereckigem Querschnitt enden in einem Knopf (Gr. 12) oder in einem Nagelkopf (Gr. 9). Ihr Heft ist glockenförmig und entspricht der Scheidenöffnung. Die Schwertscheiden sind mit einer dicken Rostsicht und mit verbrannten Knochen bedeckt, die mit jener zusammengebacken sind, so dass auch nach der Konservierung viele Stellen schwer zu erkennen sind. Auf jeden Fall, stellt man auf der Rückseite unter dem Heft je eine Schlaufe und Knöpfe fest, welche zum Festmachen der Tragketten am Gürtel dienten. Die Schlaufen sind kurz und breit, ein Hinweis für eine jüngere Konstruktion. (92—94). Die Schauseiten der Scheiden sind verziert. Auf dem Stück aus dem Gr. 9 sieht man nur einen grossen Knopf, auf der anderen Scheide kann man teilweise ein graviertes Ziermuster erkennen, des aus 3 ungleichen, übereinander gelegten Kreisen besteht und von S-förmigen Ranken und Triskelen umgeben ist (Abb. 13, Taf. XIII). Die Spitzen der Schwertscheiden enden bei beiden Stücken in Ortbändern. Das Ortband von der Schwertscheide aus

https://biblioteca-digitala.ro

dem Gr. 12 ist herzförmig und schliesst in einem V mit langen Ortbandenden ab. Oben bildet den Schluss ein einfacher, erhobener Quersteg. Das betreffende Ortband besitzt einen älteren Latène-Charakter (96). Dagegen ist das Ortband von der Scheide des Schwertes aus dem Gr. 9 herzförmig in V-Form, aber mit kurzen Armen und stellt latène C_2 kennzeichnend ist (109—110).

Die Schwertkette, von dem Schwert aus dem Gr. 12 scheint einem jüngeren Typus anzugehören (Abb. 13, Taf. XIII) und steht zwischen Jucul de Sus (108) und Neunkirchen (109), der abgesehen davon, dass er so wie unser Exemplar abgeflacht ist, eine kleine Delle als Verzierung aufweist, was für einen späten Abschnitt von Latène C_2 kennzeichnend ist (109—110).

Die einzige Lanzenspitze aus dem Grabfeld stammt aus dem Gr. 9. **Sie** ist nicht **zu** kennzeichnend, ihre Datierung ist jedoch durch ihren Fundzusammenhang gesichert (Abb. 12, Taf. XIV).

Der Schildbügel aus dem Gr. 9 gehört zu den späten Stücken, die manchmal mit Exemplaren mit trapezförmiger Befestigungsplatte gleichzeit sind (117), (Abb. 12; Taf. XIV) Gute Analogien bei Neunkirchen, Iwanovice, Szob (118—120), entsprechend der Zeit der flachen und gedellten Schwertketten (121).

Eisenmesser. Aus dem Gr. 14 stammt ein Haumesser, dessen Typus zu den gewöhnlichen Serien von Latène C gehört (Abb. 36, Taf. XIV). Eine genauere Datierung ist nicht möglich, weil die Spitze und teilweise der Griff abgebrochen sind. Die restlichen Messer zum täglichen Gebrauch (Gr. 9, Gr. 28) sind mittelgross oder klein (Gr. 17, 23, 25, Abb. 36, Taf. XIV). Ahnliche Typen wie aus dem Gr. 9 begegnet man auch in Latène D, bei Galishegy, Kuprinovo, usw. (124). Ein Stück, das dem aus Gr. 5 ähnelt und ebenfalls einen mit Knochenplatten belegten Griff hat, jedoch von grösseren Ausmassen, stammt aus Kamenin (Kéménd) (125).

Schleifsteine. Es wurden nur zwei Exemplare gefunden. (Abb. 36). Ausser einigen Stücken aus Kamenin (Kéménd) (126, 128) kann noch ein Schleifstein aus Tótkamlás (127) erwähnt werden, der denen von Ciumeşti ähnlich ist.

Die Keramik. Wegen ihres schlechten Erhaltungszustandes konnten von den 90 in den Gräbern festgestellten Gefässen nur 48 Formen ganz oder teilweise wiederhergestellt werden. Andere 16, vom Sammler I. Kovács vor 1962 geborgene Gefässe, erhöhen die Zahl der Gefässe aus dem Gräberfeld auf 64 Stück.

A. Grose Gefässe (Nr. 7528; Gr. IX 31/I; Nr. 7501; Abb. 37, Taf. XV).

Schlanke Formen mit gerundeten Wänden, der grösste Durchmesser liegt in der oberen Hälfte. Die Verzierung auf der Schulter besteht aus waagerechten Leisten. Bei der Urne Gr. 31 erscheinen zwischen den Leisten auch doppelte, eingeritzte und eingeglättete Wellenlinien. Diese Formen kommen in dem unserem Land benachbarten Gebieten in keltischem Fundzusammenhang seltener vor. Ungefähre Analogien erscheinen in Békásmegyer. Surcin in der V. R. Ungarn (131—132).

B. Grosse Gefässe mit stark gerundeten, fast kugelförmigen Wänden (Gr. 36/V; Gr. 9/IX; Abb . 39; Taf. XVI). Der grösste Gefässdurchmesser liegt in der oberen Hälfte. Die Verzierung befindet sich auf der Schulter. Diese Formen sind seltener. Einige ähnliche Exemplare gibt es in Apahida (133) (Abb. 47/1—2), andere aus Ungarn, in Alcsut und Győr (134) aus Latène C_1-C_2.

C Grosse doppelkonische Gefässe mit geschwungenen Wänden (Nr. 4312, Gr. 1/IV, Gr. 3/X, Nr. 7523; Abb. 38, Taf. XV). Die Form ist den Flaschengefässen verwandt. Die Verzierung befindet sich gewöhnlich auf der Schulter. Die Formen sind häufig, in Apahida kommen sie in vier Gräbern vor; andere ähnliche 12 Gefässe sind aus der Sammlung Orósz bekannt (135) (Abb. 47/3). In Ungarn wurden sie in Kéttornyulat Alsógéller (136), in der Slowakei in Hurbanovo-Bacherov Majer, Horny Jatov, Ondrochov und Ipelské Predmost (137) festgestellt.

D. Grosse und mittlere Gefässe mit betont doppelkonischem Profil (Gr. 2/III, Gr. 34/VI; Abb. 39, Taf. XVI). Die Verzierung befindet sich auf der Schulter; gewöhnlich mit Omphalos. Eine in Latène C häufige Form. Diese erscheint in älterem Zusammen-

https://biblioteca-digitala.ro

hang in Kéménd (Kamenin), Hurbanovo, Bacherov Majer (138—139), aber auch später in Untergoritschitzen, Horny Jatov, oder Balsa (140—141). Aus Apahida kennt man nur ein einziges Gefäss aus dem Gr. 2 (142).

E. Grosses Gefäss mit ausgesprochen doppelkonischen Profil (Gr. 25, Abb. 39, Taf. XVII). Gemeinsame Elemente mit den Flaschenformen. Ähnliche Formen erscheinen schon in der Übergangszeit Reinecke B-C, sind aber häufiger in Latène C, anzutreffen und besonders in C_2 wie zum Beispiel in Kosd, Horny Jatov, Dvory nad Zitavou (144—145). Aus Apahida, aus spätem Latène C_2-D, sind 4 Stücke bekannt (146) (Abb. 47/4, 6). Die Urne von Ciumeşti kann in Latène C_2 gesetzt werden, nach der in dem Grab gefundenen Riemenzunge.

F. Mittelgrosse doppelkonische Gefässe (Gr. 16/IV, Gr. 6/VII,; Abb. 40, Taf. XVII). Schlanke Formen. Der grösste Durchmesser der Gefässe liegt in der Mitte oder in der unteren Hälfte. Auf der Schulter oder auf dem Hals der Gefässe, Leisten als Verzierung. Der Boden ist mit einem stark ausgeprägten Omphalos versehen. Die Form ist selten, in Kozlany und Apahida aus spätem Latène C belegt (147). Das Gefäss aus dem Gr. 6 von Ciumeşti kann gegen Ende des 3. Jhs. v. u. Z. entsprechend der späten Duxer Fibel und dem Armring mit erhabener geometrischer Verzierung datiert werden.

G. Linsenflasche (Gr. 32/IV, Gr. 28/VI, Gr. 16/II; Abb. 40, Taf. XVI—XVII). Entwickelte Formen, die der Mittellatènezeit entsprechen. Analogien für das Gefäss aus dem Gr. 32 in Gáva und Kéménd, in C_1-C_2-Zusammenhang (148—149). Das deformierte Gefäss aus dem Gr. 28 wird in die Zeit der Vierbuckleringe und der Glasarmringe, bzw. in das 2. Jh. v. u. Z. datiert (150). Das Gefäss aus dem Gr. 16 mit einem übertriebenen doppelkonischen Profil besitzt Analogien in Szőreg, Kamjatice, oder in Apahida (151—153).

H. Tiefe Schüsseln mit geschwungenen Wänden. Fünf Varianten (A-F) (Gr. 6/VI, Gr. 34/III und V, Nr. 7516, Gr. 37/I, Gr. 36/IV, Gr. 32/V, Gr. 18/XVII, Gr. 11/VIII, Nr. 7530, Nr. 7064), die sich durch das volständige Fehlen des Halses oder durch einen ganz kurzen Hals unterscheiden. Der runde oder schräge Gefässrand ist nach innen gezogen oder nur leicht ausladend (Abb. 41—42; Taf. XVIII—XIX). Analogien aus Latène C_1-C_2 in der Tschechoslovakei, Ungarn und in Apahida (154—160).

I. Schüsseln mit S-förmigem Profil (Nr. 7520; Gr. 13/V, Abb. 42, Taf. XIX). Gefässe mit geschwungenen Wänden, aber fast doppelkonisch profiliert, der Hals ist klarer abgesetzt. Analogien im späten Latène C in Ocsa und Krenovice (161—162).

J. Schüsseln mit ausladenden Wänden (Nr. 7525, Abb. 42, Taf. XIX). Kegelstumpfförmiges Profil bis zum grössten Durchmesser, gegen den Rand zu erweitern sich die Wände. Eine ähnliche Form in Surcin und in Apahida, ebenfalls in einer späten Phase von Latène C.

K. Terrinen. Vier Varianten (A-D), nach der Halsform unterschieden, eine höhere, stärker geschwungene oder mehr linsenförmige (Gr. 9/VIII, Gr. 4/III, Nr. 7527, Gr. 20/IV, Gr. 13/VI, Gr. 10/IV. Nr. 7524, Nr. 7311, Abb. 43, Taf. XX—XXI). Ausser einigen Exemplaren, die Analogien im frühen Latène C_1, in Kéménd (Kamenin) und Szob (163, 168), besitzten, werden die übrigen Formen meistens in Latène C_2 oder sogar D (165—167, 169—173) angesetzt.

L. Doppelkonische Terrinen mit geschwungenem Hals (Gr. 9/XI, Gr. 16/III, Abb. 44, Taf. XXI). Bei diesen Formen ist das Missverhältnis zwischen der übertriebenen Weite des Bauches und dem sehr schrägen Profil der Bodenlinie auffallend. Nahe Analogien in C_1 und C_2 in der Slowakei, in Ungarn und in Apahida (174—176).

M. Doppelkonische Terrinen mit flachem Boden und doppelkonische hohe Terrinen (Gr. 21/I, Nr. 7531, Nr. 7523, Gr. 2/IV, Abb. 44, Taf. XXI). In Ungarn, gewöhnlich im späten Latène C, oft anzutreffende Formen. (177—182).

N. Niedere Kännchen mit Halbmondverzierung (Nr. 7062, Nr. 7063, Abb. 45, Taf. XXII). Ähnliche Formen, aber mit stärker betontem doppelkonischem Profil im Nord-Osten Ungarns. Im allgemeinen werden sie in den zweiten Abschnitt von Latène C datiert (184—186). In Transsilvanien erscheint Halbmondverzierung auf Kännchen in Dezmir, Blaj und Bandu (186—188).

https://biblioteca-digitala.ro

O. Niedere Kännchen, mit Bändern oder konzentrischen Kreisen verziert oder unverziert (Gr. 4/IV, Gr. 6/XI, Gr. 34/VIII, Abb. 45, Taf. XXII). Analogien in Ungarn, in der Slowakei (189—190) und in Transsilvanien (191).

P. Kännchen mit gerundeten Wänden, Kreisverzierung (Gr. 28/V, Abb. 45, Taf. XXII). Die gewöhnliche Form der niederen Kännchen, aber mit ausgeprägtem Standring und Omphalos. Die Verzierung ist für die gestempelte Keramik üblich und in Latène C gleichzeitig mit dem Muster der konzentrischen Kreise (192).

Q. Hohe Kännchen mit symetrischem Körper (Gr. 14/VII, Gr. 11/X, Abb. 45, Taf. XXII). In Vergleich zu den oben angeführten Formen, die niedriger sind und im allgemeinen ein auf der dem Henkel entgegengesetzten Seite stärker ausgeprägtes Profil besitzen, sind die zwei Krüge schlanker und eleganter; was die Form und sogar die Verzierung betrifft, erinnern sie ungefähr an griechische Überlieferung (Kanne aus dem Gr. 14). Zum Unterschied von West- und Mitteleuropa, sind die Kännchen in den keltischen Gräberfelden in Ungarn, in der Slowakei und in Transsilvanien oft an zutreffen. Es könnte sein, dass die Kelten diese Formen von der einheimischen thrako-skythischen Bevölkerung dieser Gebiete übernommen haben. Diese benützte auf der Drehscheibe gearbeitete Kruge schon im 6.—5. Jh. v. u. Z. (196). Sie können nur aus dem Gebiet südlich der Donau stammen oder pontisch sein (197).

R. Graphittongefäss (Gr. 3/IX, Abb. 8). Die Form und die Verzierung entsprechen einem späteren Abschnitt von Latène (200—201), doch sind sie auch früher anzutreffen, wie bei diesem Gefäss, das in Latène C zu datieren ist, nach der im gleichen Grab gefundenen Fibel mit Kugeln am Fuss.

S. Handgearbeitete dakische Keramik (Urnen, Gr. 5/II und Gr. 35/I, Abb. 46, Taf. XXIII). Die Form der Urne aus dem Gr. 5 ist von den hallstättischen, niederen Gefässen mit geschwungenen Wänden abzuleiten, die mit Kanellüren und Griffzapfen verziert sind. Das Gefäss ahmt offensichtlich auch die Form der keltischen Terrinen (siehe die Terrine aus Gr. 20 und Nr. 7523, Abb. 43) nach. Die andere birnenförmige Urne aus Gr. 35, hat einen stärker ausgeprägten hallstättischen Charakter und schliesst sich eher an die dakische Keramik aus Hallstatt D, als an die skythische Tonware an.

T. **Deckschüsseln** (Gr. 5 und 35, Gr. 22/b, Abb. 46). Die Form zeigt noch hallstättische Tradition, besitzt aber auch keltische Merkmale, wie z. B. den Omphalos der kleinen Schüssel aus Gr. 22.

U. **Niedere Kännchen mit kanelliertem Körper** (Gr. 35, 22b, Gr. 13, Abb. 46; Taf. XXIII). Formen von offensichtlich hallstättischem Aussehen, die sich noch länger, bis in die zweite Eisenzeit, erhalten haben.

Die Aufstellung einer selbständigen Chronologie für die dakischen Gräber aus dem keltischen Friedhof von Ciumeşti ist nicht möglich. Die Urne aus Gr. 5 könnte typologisch jünger sein, da sie den keltischen Terrinen ähnelt. Die Datierung der dakischen Gräber stimmt im algemeinen mit derjenigen der keltischen Gräber aus dem 3.—2. Jh. v. u. Z. überein. Dieses ist nicht verwunderlich, da im Gräberfeld von Apahida, das teilweise sogar noch später ist als das aus Ciumeşti, gleichfalls keltische Gräber mit dakischer Keramik hallstättischen Charakters entdeckt wurden. Die gleiche Festellung wurde kürzlich auch im Gräberfeld von Sanislău gemacht.

* * *

Die Beschreibung der Grabinventare aus Ciumeşti und ihre Typologie bieten einen ziemlich klaren Einblick in die Zeit, in der das Grabfeld in Verwendung stand. Einige Ergebnisse der Ausgrabungen in den Hütten der benachbarten Siedlung ergänzen unsere Kenntnisse über die keltische Gruppe von Ciumeşti. Bis zu den dortigen Ausgrabungen war das einzige und grösste untersuchte keltische Gräberfeld aus Siebenbürgen das aus Apahida, mit 21 Brandgräbern in Gruben (205). Der Grabbrauch des Verbrennens mit der ihn kennzeichnenden Variante weist für das Grabfeld von Apahida auf einen späten Abschnitt von Latène C hin, da früher bei den Kelten vorwiegend Körperbestattung üblich war. Erst durch die Berührung mit der einheimischen verbrennenden Bevölkerung gingen sie in den von ihnen erorberten oder beherrschten Gebieten, vor allem während der Mittellatènezeit, zur Brandbestattung in Urnen,

https://biblioteca-digitala.ro

seltener in Gruben, über (206). Das Gräberfeld von Ciumeşti, in der Mehrzahl mit Grubenbrandgräber, ähnelt demjenigen aus Apahida, hat jedoch einen früheren Charakter, da auch Skelettgräber und Urnengräber vorkommen, wobei dis letzteren hier einen Einfluss der Thrako-Skythen darstellen könnten. Andere Friedhöfe mit gemischtem Grabbrauch wurden in der Nähe von Ciumeşti, in Sanislău und Dendeşti, entdeckt (1965).

Eine interessante Sondergruppe bilden in Ciumeşti die dakischen Deckelurnen. Obwohl sie unmittelbar zum keltischen Gräberfeld gehören und in manchen Fällen die Urnen sogar keltische Formen nachahmen, bewahren sie ihren hallstättischen einheimischen Charakter. Das Auftreten dieser Gräber stimmt mit dem häufigen Vorkommen eines beschränkten, jedoch kennzeichnenden Prozentsatzes von dakischer Keramik in allen untersuchten keltischen Hütten (Taf. XXIV/2—5) überein. Es ist anzunehmen, dass zu der keltischen Gruppe von Ciumeşti auch eine Anzahl von einheimischen Familien gehörten, die einige Rechte besassen, darunter auch das ihre Toten auf dem gemeinsamen Gräberfeld, nach eigenem Ritus zu bestatlten. Die beiden verschiedenen Bevölkerungsgruppen scheinen gleichberechtigt gewesen zu sein, besonders da sich nur 2 km von Ciumeşti entfernt in der Gemeinde Berea (Abb. 2) eine bedeutende dakische Siedlung befindet, die mit der keltischen gleichzeitig ist (in den vier ausgegrabenen Hütten fand sich dakische Keramik von hallstättischem Aussehen, zusammen mit keltischer Keramik und dem Bruchstück einer Fibel, vermutlich aus dem 3.—2. Jh. v. u. Z. Die Bewohner der dakischen Siedlung, die mit den einheimischen, in der keltischen Gemeinschaft verbliebenen Familien, verwandt waren, sicherten diesen mittelbar eine günstige Lage. Es ist jedoch möglich, dass zwischen den Dakern von Berea und den benachbarten Kelten hin und wieder sich die Beziehungen verschlechterten, wenn ein in der dakischen Ansiedlung entdecktes Massengrab mit sechszehn Skeletten einigen von den Einheimischen besiegten und gefolterten Kelten zugeschrieben wird (Taf. XXIV/1). Das Auftreten von Dakern in keltischer Umgebung wurde in Transsilvanien auch in anderen Gegenden festgestellt. Ausser den vor kurzem entdeckten Gräbern von Sanislău, wo bis jetzt zwei dakische Gräber bekannt sind, können noch die Gräber der einheimischen Bevölkerunk aus Blaj, Hărman und Dezmir erwähnt werden (217). In den Ausgrabungen von A. Orósz in dem keltischen Gräberfeld von Apahida wurden ebenfalls dakische Funde gemacht (Abb. 48).

In einer Untersuchung über keltische Gräber bei Mediaş, vertrat I. Nestor die Ansicht, dass in Siebenbürgen südlich des Mureş sich durch Einheimische nachweisen lassen (218). Dergleiche Forscher wies vor kurzen darauf hin, dass in Südtranssilvanien keine geschlossenen keltischen Gruppen, wie sie im Norden des Landes vorkommen, festgestellt wurden (220). Diese Tatsache liesse sich vielleicht durch Wanderungen der Kelten aus dem Mureş - in das Someşbecken erklären, wegen der im Süden Transsilvaniens vorhandenen geschlossenen einheimischen Gruppen. Eine andere Erklärung wäre, dass sich die Kelten anfangs gleichzeitig im Mureş- und im Someşbecken in dem westlichen Teil des Landes niederliessen (einige Entdeckungen von Reinecke B-C-Charakter wurden in letzter Zeit im Norden und Nord-Westen Transsilvaniens gemacht). Von hier aus drangen sie zu verschiedenen Zeiten, vor allem während des 3 Jhs. v. u. Z. in die vom Gebirge umgebenen Gegenden der Provinz vor. In diese Gebiete unternahmen sie entweder kriegerische Streifzüge oder liessen sich hier vorübergehend nieder.

Die grosse einheitliche Keltengruppe blieb aber diejenige im Nord-Westen des Landes. Sie dehnte sich in Nordungarn und in der Südslowakei aus. Hier gibt es eine geschlossene Gruppe, die auch eine gewisse kulturelle Einheit besitzt. So z. B. trifft man in den Gräberfeldern von Ciumeşti, Sanislău, Apahida, Galaţii Bistriţei dieselben. Gefässformen an (Schüsseln, Terrinen, grosse Gefässe, Kannen), wie in den Gräberfeldern von Balsa, Berkesz, Nyiregyháza, Nyirgyulaj im nord-westlichen Ungarn. Auch die Schmuckgegenstände, wie z. B. Armringe mit mehreren oder mit 3—4 Hohlbuckeln, Bronze- und Eisenfibeln mit einer Kugel am Fuss, erscheinen im Nord-Westen Trassilvaniens bei Diosig, Valea lui Mihai, Ciumeşti. Dendeşti, ebenso wie in Rozo-

https://biblioteca-digitala.ro

vágy, Gáva, Balsa. Desgleichen erscheinen Latène C1 Schwerter, Haumesser, Schildbuckel, Helme, Lanzenspitzen in Transsilvanien, ebenso wie in den unseren westlichen Grenzen benachbarten Teilen.

Diese gemeinsamen Züge, die auf ein auch geographisch ähnliches Gebiet beschränkt sind, beweisen, dass besonders in der Ebene zu beiden Seiten der oberen Theiss, besonders, in der Mittellatènezeit, starke Keltenstämme ansässig waren. Ptolemäus lokalisiert im nordwestlichen Dazien die Anarten (223), keltische Stammesbünde, die auch in Nord-Ungarn wohnten und mit den Ossi benachbart waren (224). V. Pârvan verlegt den Grund der Angaben von Caesar und Ptolemäus die Wohngebiete dieser Bevölkerung in die gleiche Gegend ausserhalb des Gebirgs- und Hügellandes Nordtranssilvaniens und spricht von „den Anarten aus der Gegend von Satu Mare" (225). Dass die Anarten ein Völkergemisch bildeten, wie Mühlenhoff annimmt (226), ist sehr wahrscheinlich, da zumindest auch eine dakische und skythische Komponente in unseren und in den gegen die Theiss zu liegenden Gebieten angenommen werden muss.

Aus der Beschreibung der Gräber mit verschiedenem Ritus und der Typologie ihrer Inventare in Ciumeşti, war ersichtlich, dass einige Gräber Gegenstände von älterer Latèneüberlieferung, andere unzweifelhaft neuere Formen enthalten. Die Frage erhebt sich, ob diese Inventare älteren Charakters früheren Abschnitten zuzuweisen sind oder ob sie eine längere Lebensdauer vorausgesetzt, mit gewissen jüngeren Formen gleichzeitig sein können (227). In der Tschechoslowakei beweisen die Tatsachen, dass die zweite Möglichkeit zutrifft (228). Folglich bildet die gemeinsame Verwendung der Fibeln vom Latène B-Schema zusammen mit Stücken vom Latène C-Typus der Armringe mit mehreren Hohlbuckeln zusammen mit Armringen mit drei oder vier Hohlbuckeln, oder mit Hohlringen mit erhabener geometrischer oder Buckelverzierung auch im Gräberfeld von Ciumeşti keine Besonderheit, die auf zwei chronologisch verschiedene Kulturhorizonte schliessen liesse.

Wenn also von mangelnder Übereinstimmung gesprochen wird, so ist diese nur scheinbar und ergibt sich aus der Fortdauer einiger älterer Elemente, die nicht vollständig aus dem Inhalt der früheren Latène C-Phase verschwunden sind. Vielleicht versuchen auch deswegen die verschiedenem Verbesserungen an dem System von P. Reinecke (229—235) eine feinere chronologische Gliederung der keltischen Latènezeit im Hinblick auf einige spezifische Erscheinungen aus Mitteleuropa und dem Karpatenbecken vorzunehmen.

In ihren Gesamtzügen behält die Chronologie Reineckes für unsere Gebiete ihre Bedeutung. Sie wird allgemein angewendet und stellt die Grundlage aller lokalen Chronologien der dakischen Latènezeit dar. Trotzdem lässt sich nicht übersehen, dass Latènezeit besser lösen können. Was das keltische Latène anbelangt ist die Lage schwieriger, da die wenigen, bei uns unternommenen Untersuchungen bisher nicht erlauben, gewisse Mängel, die sich aus der Anwendung der Reinecke-Chronologie ergeben, genauer zu fassen. Daraus ergibt sich die Notwendigkeit einer gesonderten Anwendung dieser Chronologie für die keltischen Funde Rumäniens und, bis eine solche Systematisierung möglich ist, die Verwendung eines Systems, das genauere Aussagen über die Funde unseres Landes und der benachbarten Gebiete ermöglicht. Dieses scheint das in den letzten 15 Jahren von Jan Filip aufgestellte System zu sein. Die neue Chronologie wurde in erster Reihe für die Gebiete der Tschechoslowakei ausgearbeitet, findet aber zahlreiche Anwendungsmöglichkeiten für die keltischen Funde aus Polen, Ungarn und Österreich. Im Vergleich zur klassisch gewordenen Chronologie P. Reineckes, hat die von J. Filip den Vorteil, dass sie sich auf ein umfangreiches Fundmaterial gründet, das aus einem Gebiet stammt, wo die Vielfalt und Verbreitung der Funde geringer ist; folglich können diese ein genaueres und getreueres Bild der keltischen Welt Mitteleuropas zwischen dem 5.—1. Jh. v. u. Z. geben.

Die ausschliessliche Benutzung der Chronologie J. Filip für die keltische Latènezeit in Transsilvanien und in unserem ganzen Land, ist aber offensichtlich nicht

https://biblioteca-digitala.ro

möglich, da auch andere historische Gebenheiten, die dakische, skythische und griechische Komponente in Betracht gezogen werden müssen, die unserem Latène eigen sind. Sie kann aber angewendet werden und sehr nützlich sein, wenn sie zusammen mit der allgemeinen Chronologie für die europäische Latènezeit und mit der spezifisch lokalen getodakischen benützt wird. Nach diesen Gesichtspunkten soll versucht werden, die relative und absolute Zeitbestimmung des keltischen Grabfeldes von Ciumeşti vorzunehmen.

Die relative Chronologie der Gräber von Ciumeşti kann nach dem Grabbrauch, dem Auftreten einiger nicht keltischer, aber mit diesen gleichzeitigen Funden und schliesslich auf Grund des Vorkommens älterer oder jüngerer Gegenstände in den Gräbern vorgenommen werden. So sind die spätesten Gräber Kriegergräber, Gr. 9 und 12, Gr. 13 mit Eisenfibeln und dakischer Kanne, Gr. 11 mit Gürtelkette und Eisenfibel mit Knoten, Gr. 19 mit den beiden Vierhohlbuckelarmringen. Noch jünger vielleich als die angeführten Gräber könnte Grab 15 sein, dessen Bronzefibel mit fazettiertem Bügel einen sehr späten Zeitpunkt in der Latène C-Periode anzeigt.

Dagegen gehören die Skelettgräber 18 und 7 an den Beginn des Grabfeldes, ungefähr in dieselbe Zeit, als die Bestattungen in Gr. 6 und Gr. 29 vorgenommen wurden. Innerhalb dieser Grenzen liegt die Gruppe der zeitlich schwerer zu bestimmenden Gräber, wie Gr. 31, Gr. 33, Gr. 36, Gr. 37 und diejenigen mit spärlichen Hinweisen auf eine jungere Etappe, wie Gr. 1, Gr. 3, Gr. 5, Gr. 25, Gr. 28, Gr. 34. Die übrigen, nicht erwähnten Gräber enthalten ein nicht genügend kennzeichnendes Inventar, um genauer datiert werden zu können.

Die besten „Leitfossilien" für die Bestimmung des spätesten Abschnittes des Grabfeldes von Ciumeşti sind die abgeflachten Schwertketten aus Gr. 9, die Fibel mit Kugel aus demselben Grab, die Eisenfibeln aus Gr. 13 und 11, schliesslich die Fibel aus Gr. 15. Alle Analogien für die abgeflachten, mit kleinen Dellen verzierten Schwertketten (240—244), weisen auf das Ende des 2. Jhs. v. u. Z. hin. Unser abgeflachtes, jedoch ungedelltes Exemplar könnte an den Beginn der zweiten Hälfte das 2. Jhs. v. u. Z. gesetzt werden. Die Fibel aus Gr. 9 hat gute Analogien in Gr. 5 des Friedhofes von Apahida, welches von Il. Hunyady an das Ende von Latène C und den Anfang von Latène D (246) datiert wird. Die Fibel aus Gr. 15 ist im Rahmen der Mittellatènezeit ziemlich jung. Analogien erscheinen im Oppidum von Hrozany und stammen dort aus dem letzten Viertel des 2. Jhs. v. u. Z. (249).

Die Übereinstimmung dieser Daten zeigt für das Gräberfeld von Ciumeşti einen Zeitpunkt „post quem non" an, welchen man gegen das letzte Drittel des 2. Jhs. v. u. Z. (140—130) festsetzen könnte.

Den Beginn der Bestattungen geben jene Gräber an, welche ausser den Gegenständen, die sie im allgemeinen in Latène C datieren, auch Materiallen enhalten, die typologisch noch frühlatènezeitlich sind (Armringe mit mehren Hohlbuckeln, mit erhabener geometrischer Verzierung, Fibeln mit einem Knopf oder mit flachgedrückten Kugeln am Fuss, welcher noch am Bügel befestig ist. Diese gehören noch dem 3. Jh. v. u. Z. an, einer Zeit, in der die Gegenstände älteren Typs seltener werden, da sie anderen Typen vom Latène C_2-Schema Platz machen. (230—220 v. u. Z.). Ungefähr in dieser Periode erscheinen in der Slowakei die Gräberfelder mit gemischtem Grabrauch (Horny Jatov, Bajc Vlkanovo, 220—120 v. u. Z.), mit denen der Friedhof von Ciumeşti grosse Ahnlichkeit hat, sowohl was den Grabritus als auch das Inventar anbelangt. Für den späten Abschnitt des Gräberfeldes von Ciumeşti lassen sich nahe Beziehungen zu dem Grabfeld von Apahida oder von Holiare in der Slowakei (130 bis gegen 50 v. u. Z.) feststellen, wo man ausschliesslich die in Ciumeşti so häufigen Brandgräber in Gruben antrifft.

Das noch vor Beginn der Grabungen in Ciumeşti entdeckte Helmgrab wird von Mircea Rusu und Octavian Bandula veröffentlicht werden (Taf. XII). Wir sind unterrichtet worden, dass nach Angaben dieser Archäologen das Grab gegen Endes des IV., Anfang des folgenden Jhs. v. u. Z. zu datieren ist. Wir wissen nicht, welches die Beweisgründe unserer Kollegen aus Cluj und Baia Mare sind, doch scheint eine solche

https://biblioteca-digitala.ro

Datierung in Anbetracht der von uns gegebenen zeitlichen Begrenzung des Grabfeldes etwas zu hoch zu sein, obwohl man zugeben muss, dass angesichts des Wertes der Funde diese mehrere Generationen hindurch benutzt werden konnten, die sie mit ihrem letzten Besitzer begraben wurden. Andererseits ergibt sich aber die Frage, ob nicht etwa der Helm mit dem Falken und die anderen Gegenstände aus dem Grab, sowie andere frühere Funde aus unserem Grabfeld, gewisse altertümliche Merkmale bewahren, die auch in späterer Zeit auf die besprochenen Exemplare übertragen wurden. Solche Prunkgegenstände entsprachen lange Zeit dem Geschmack der Kelten, wie, um ein Beispiel zu nennen, die Szenen auf dem Kessel von Gundestrup, wahrscheinlich vom Ausgang des 1. Jhs. v. u. Z. beweisen (253), wo unter den keltischen Befehlshabern der Fusskämpfer ein Reiter dargestellt ist, der auf dem Kopf einen Helm mit Falken trägt (254). Seine seitliche Darstellung erinnert stark an den Helm des Kriegers aus Ciumești.

VLAD ZIRRA

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

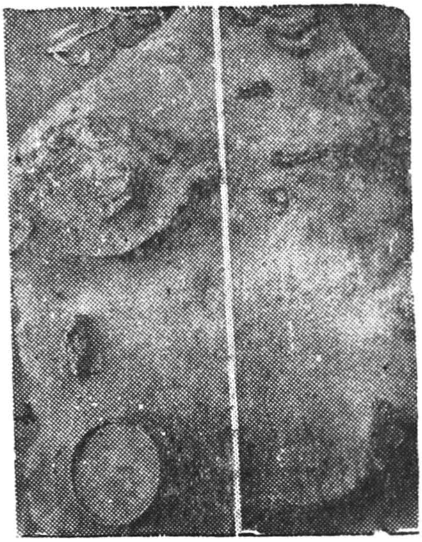
4

5

6

7

Planşa I.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

1

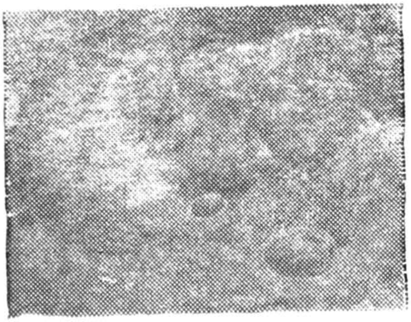

2

3

4

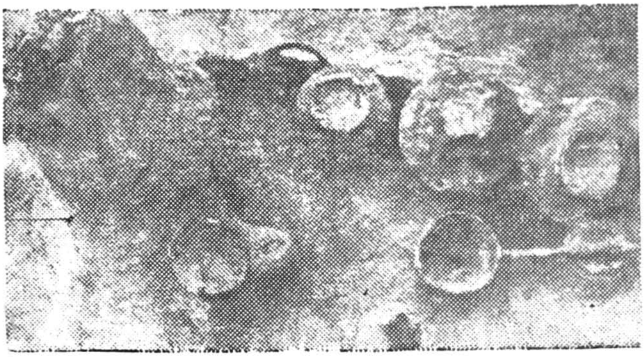

6

Planşa II.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

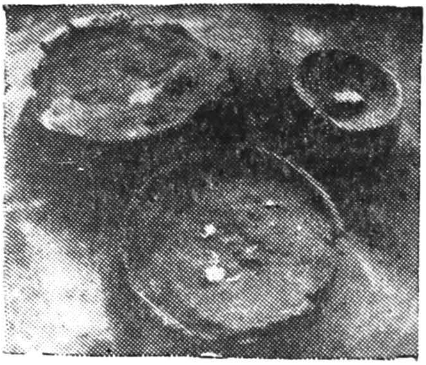

1

2

3

4

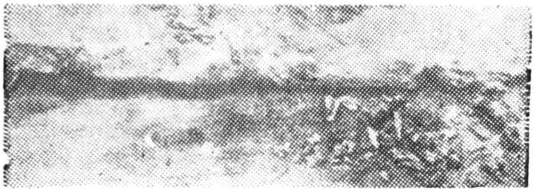

5

6

7

Planșa III.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

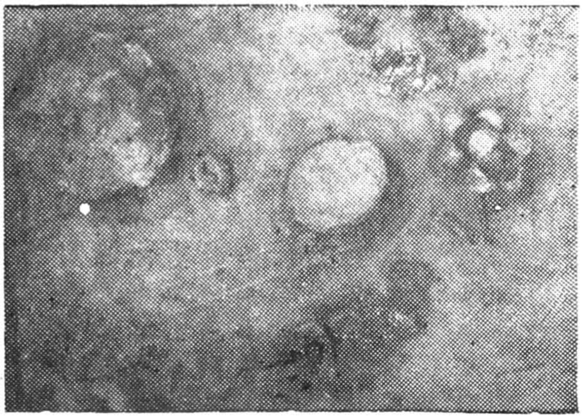

4

5

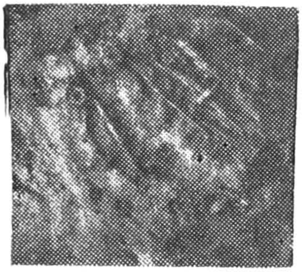

6

Planșa IV.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

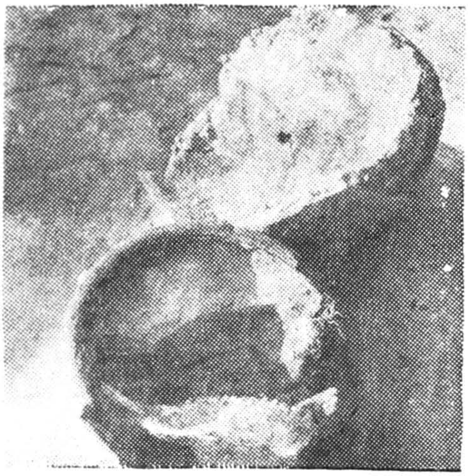

4

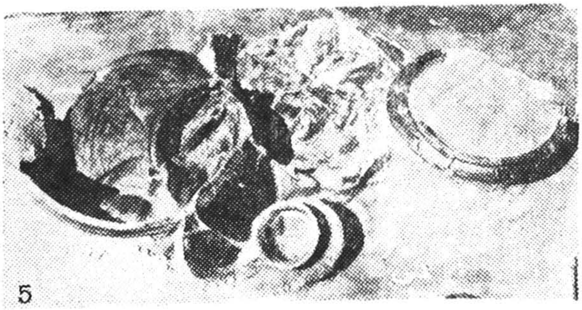

5

Planşa V.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

1

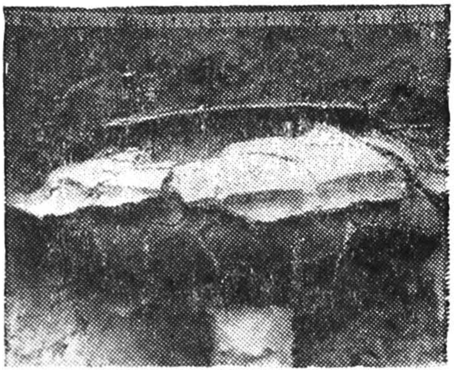

2

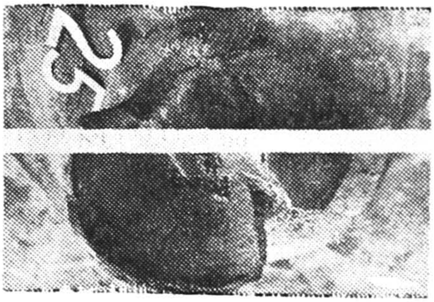

3

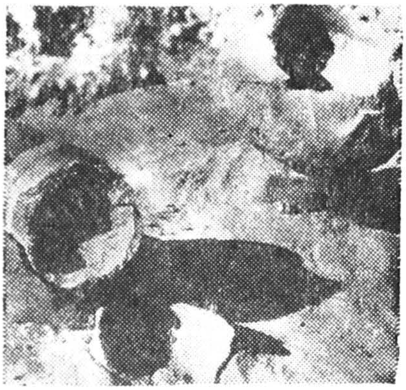

4

5

6

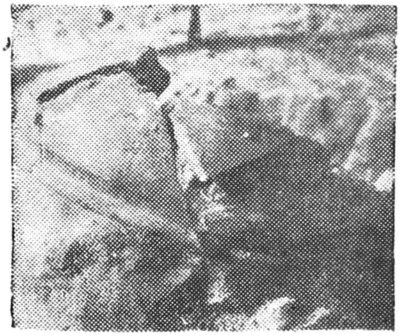

7

Planşa VI.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

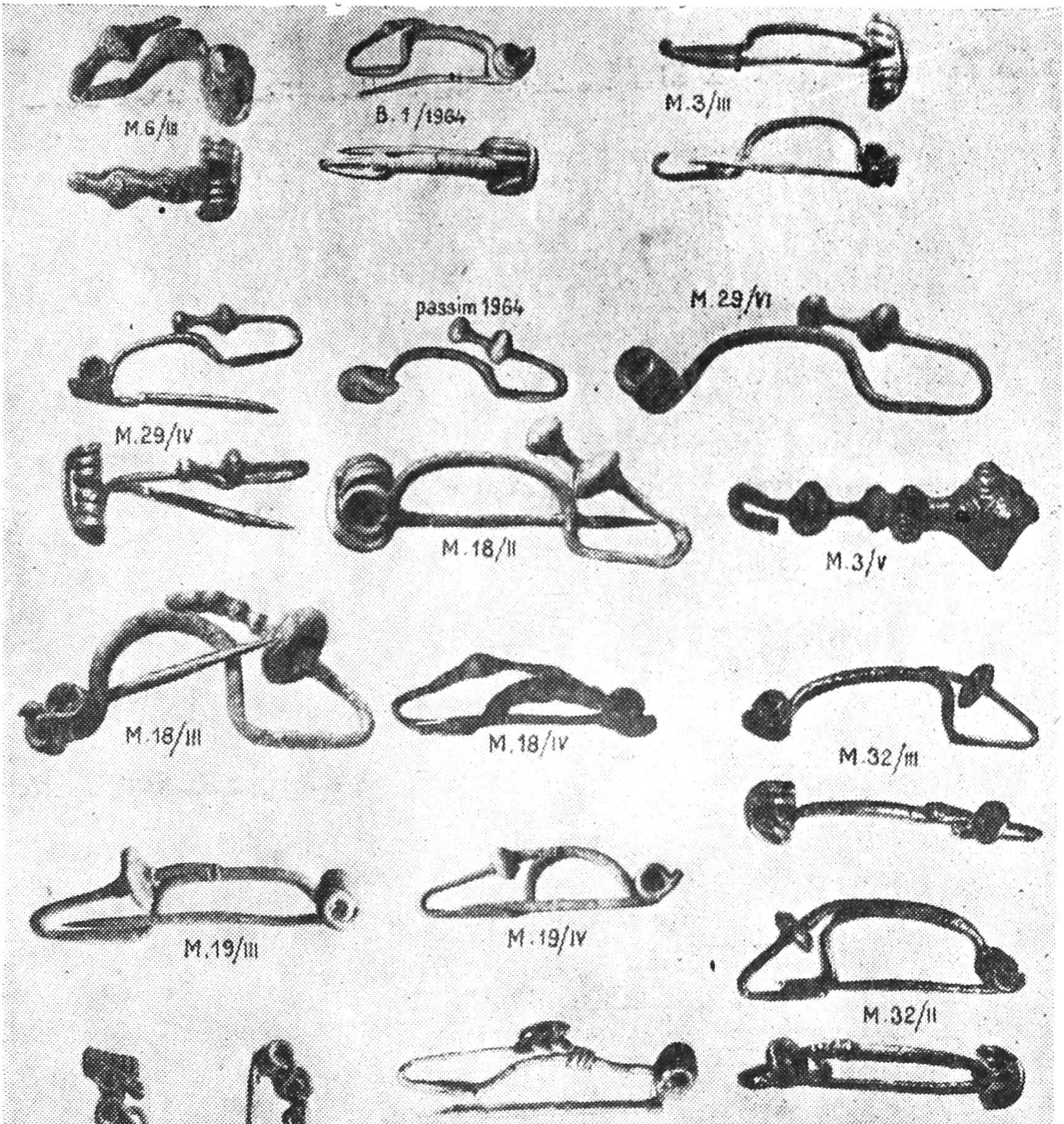

Planşa VII.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

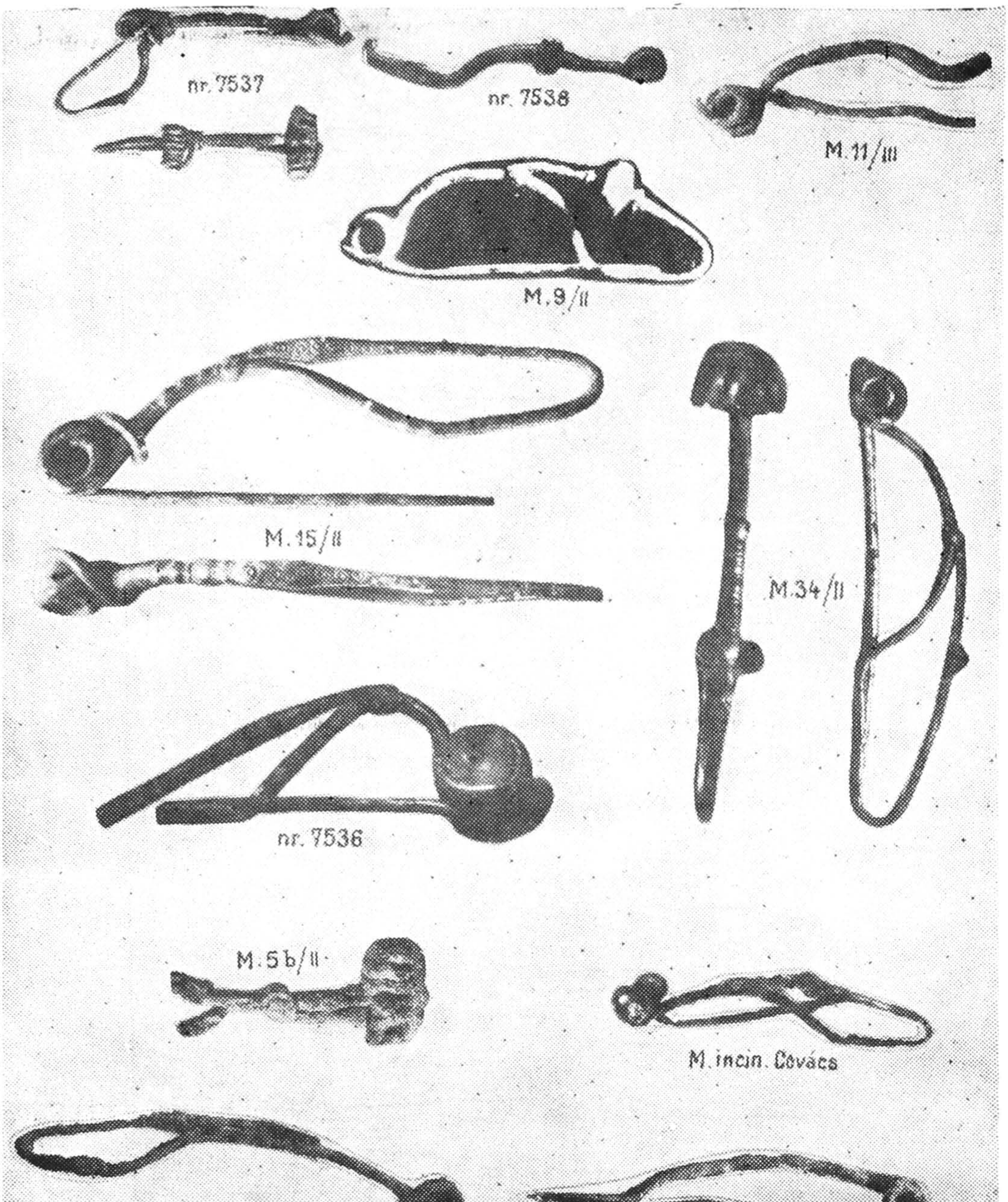

Planşa VIII.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

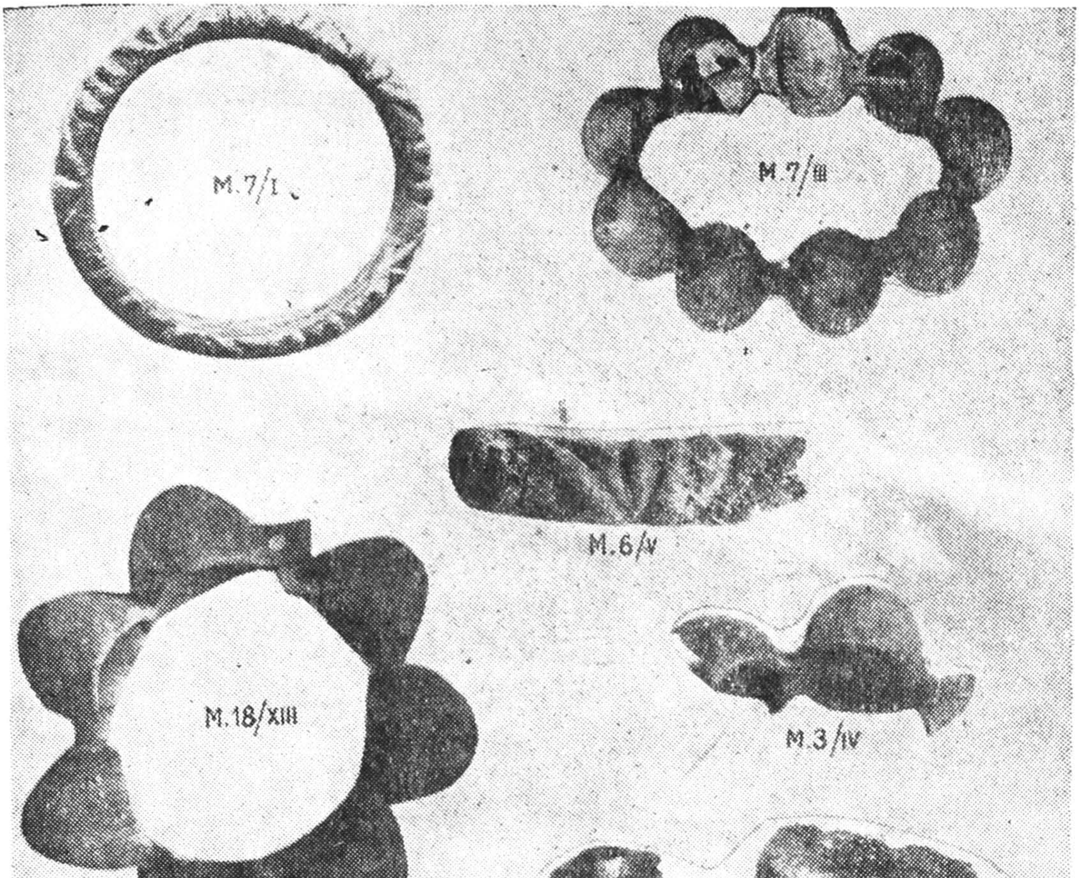

Planşa IX.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

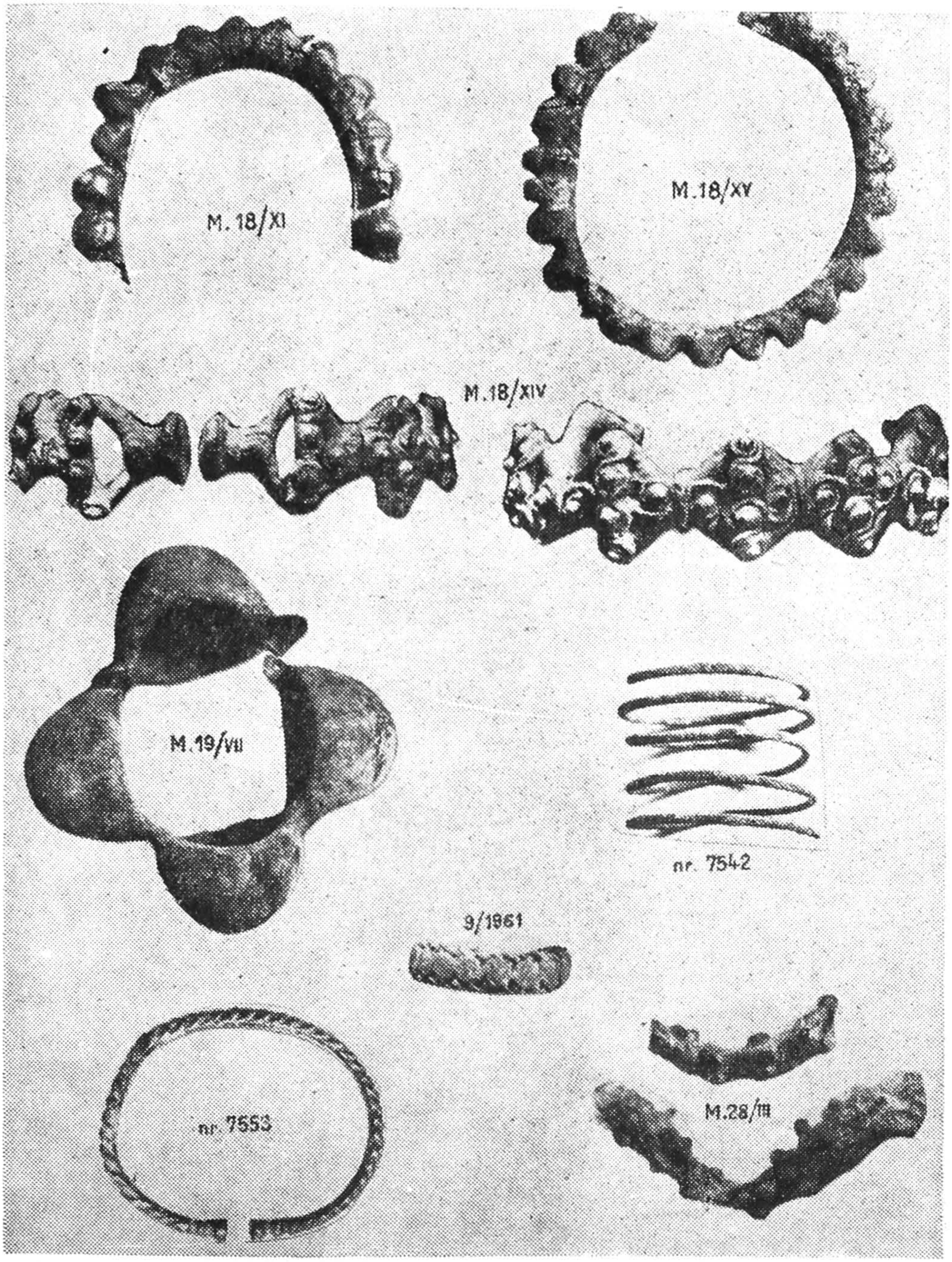

Planşa X.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

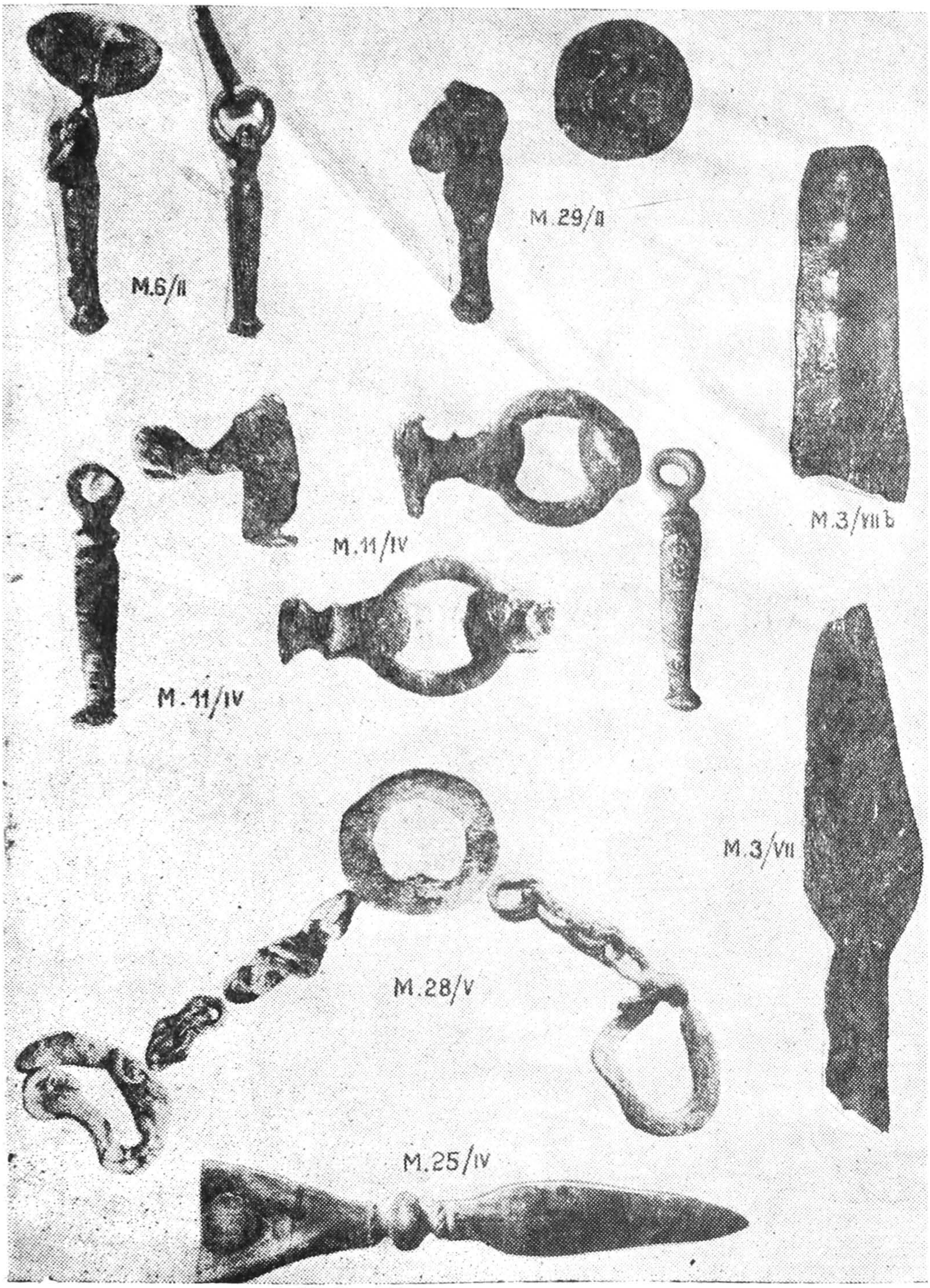

Planşa XI.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

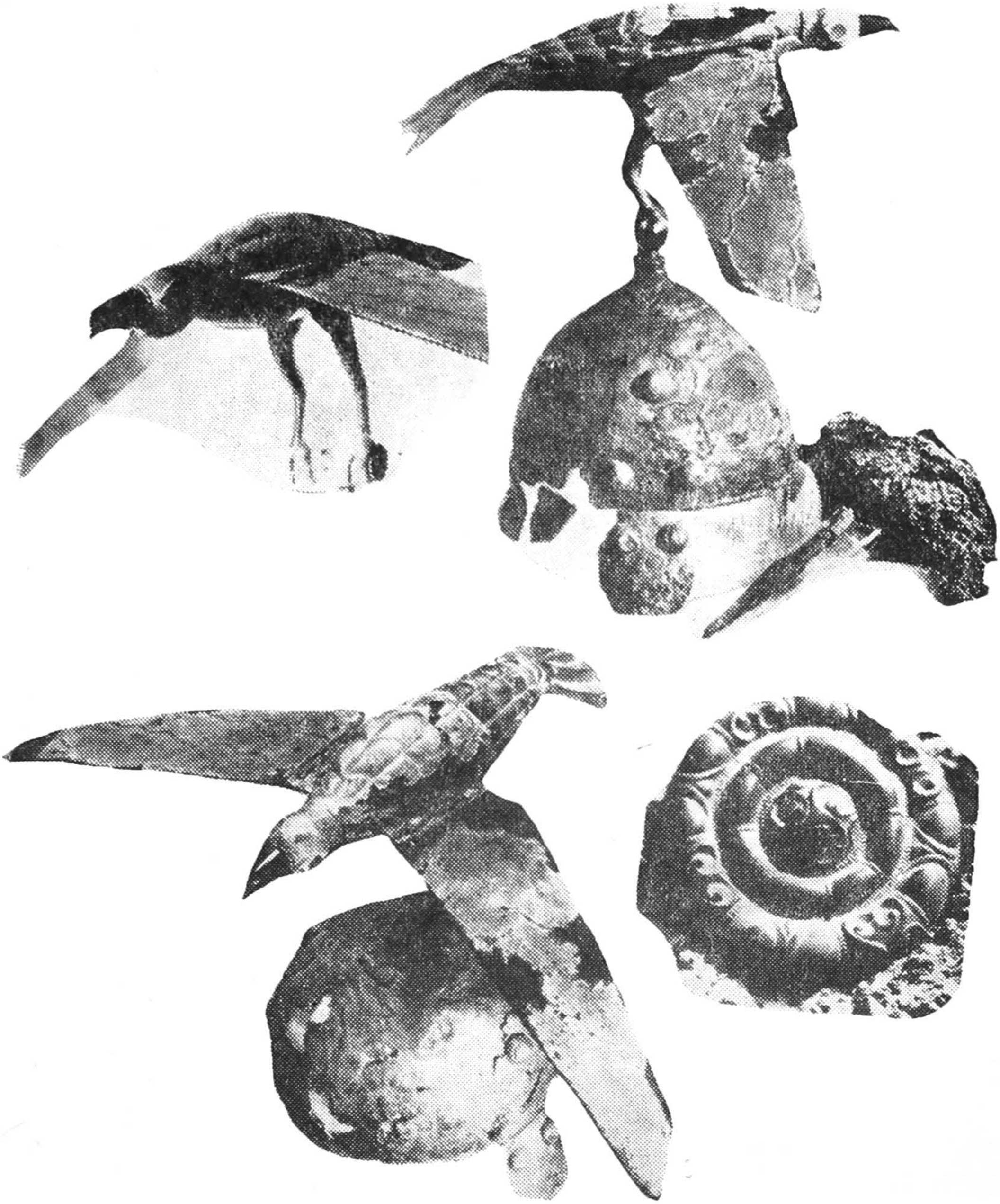

Planşa XII.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

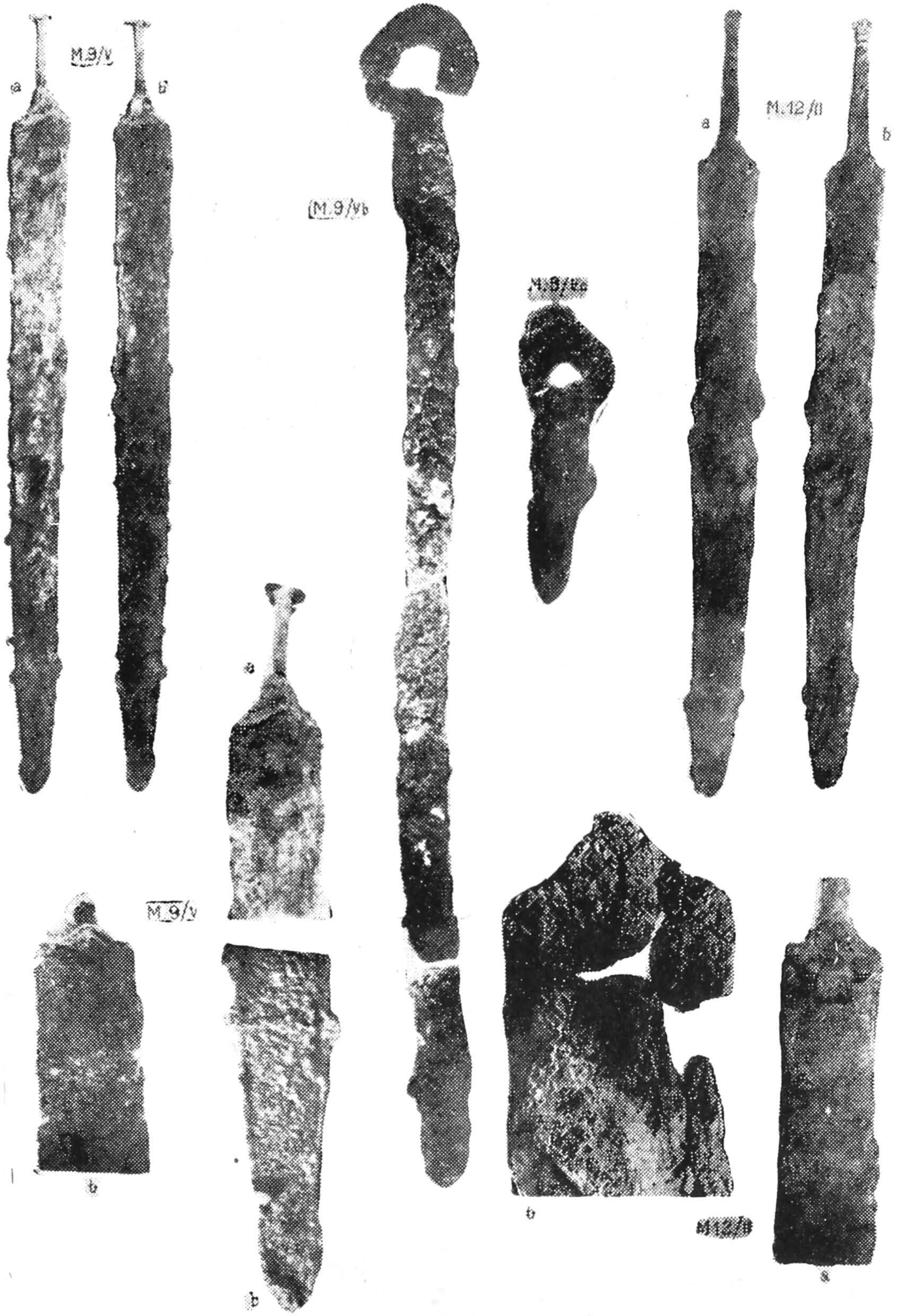

Planşa XIII.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

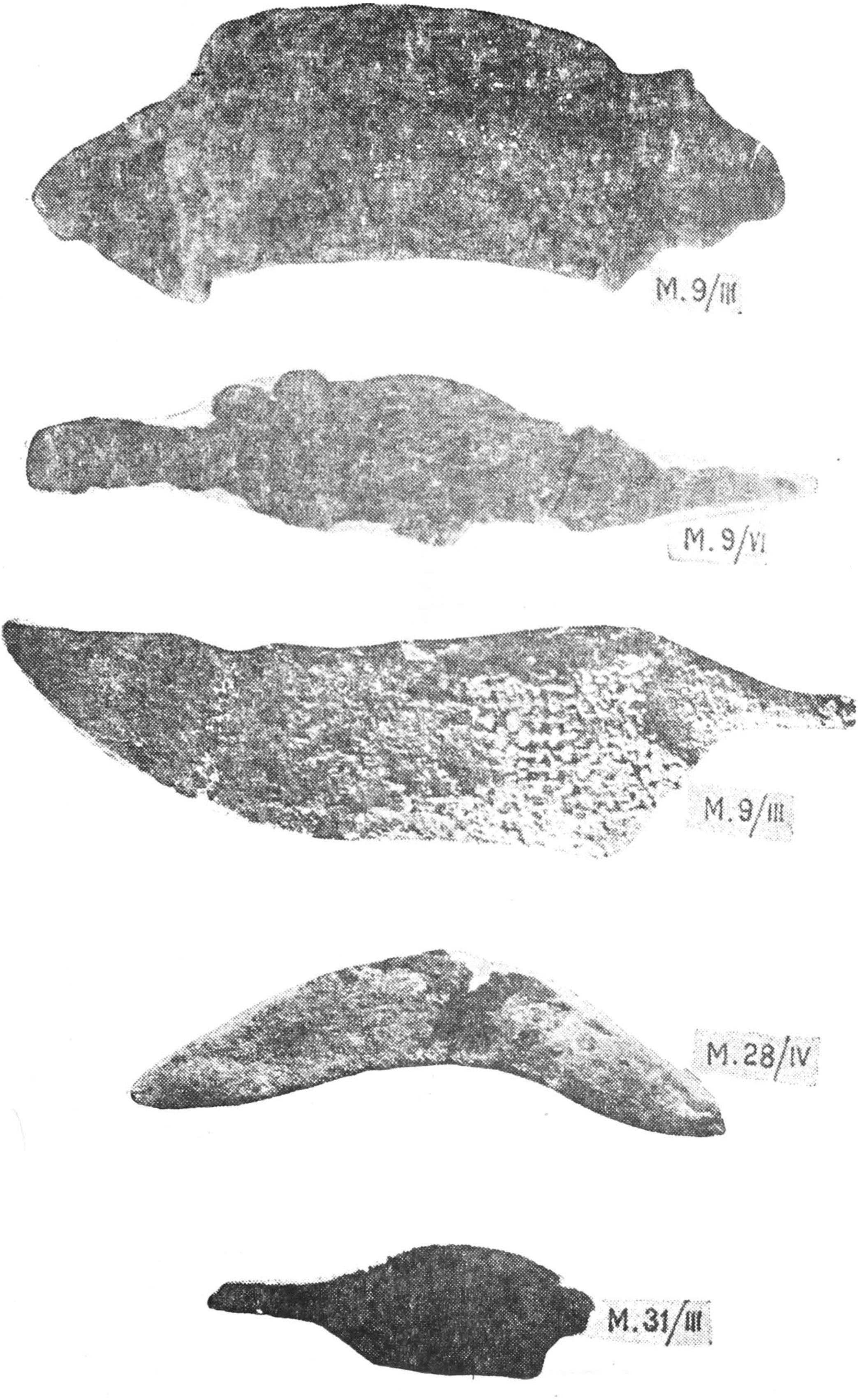

Planşa XIV.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

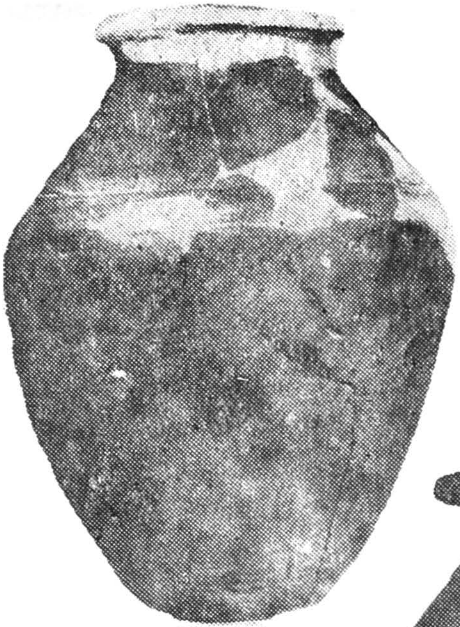

nr. 7322

M.31/1

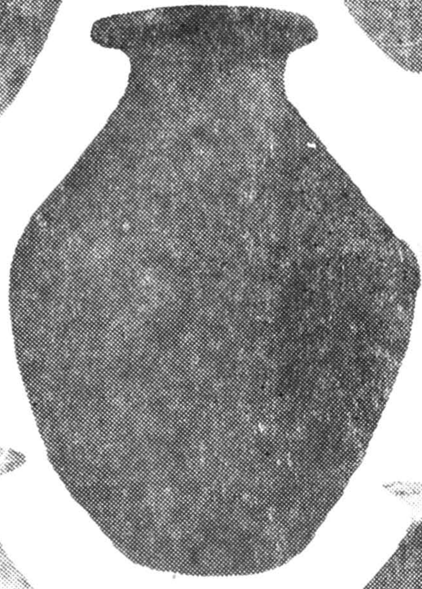

nr. 7501

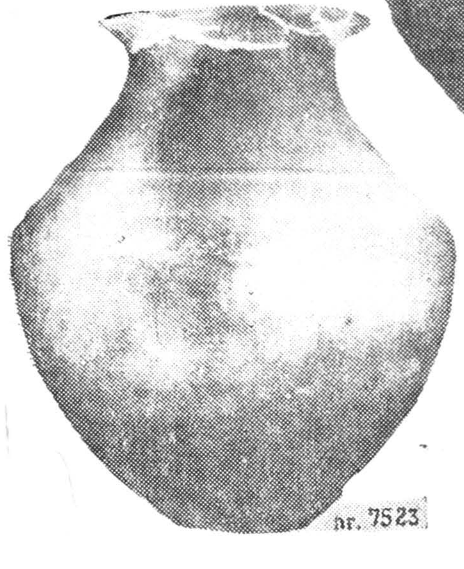

nr. 7523

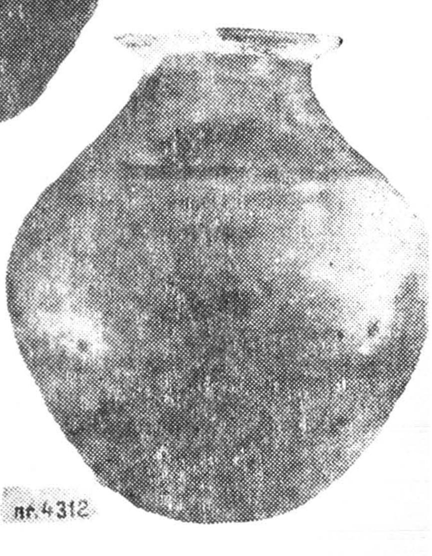

nr. 4312

Planşa XV.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

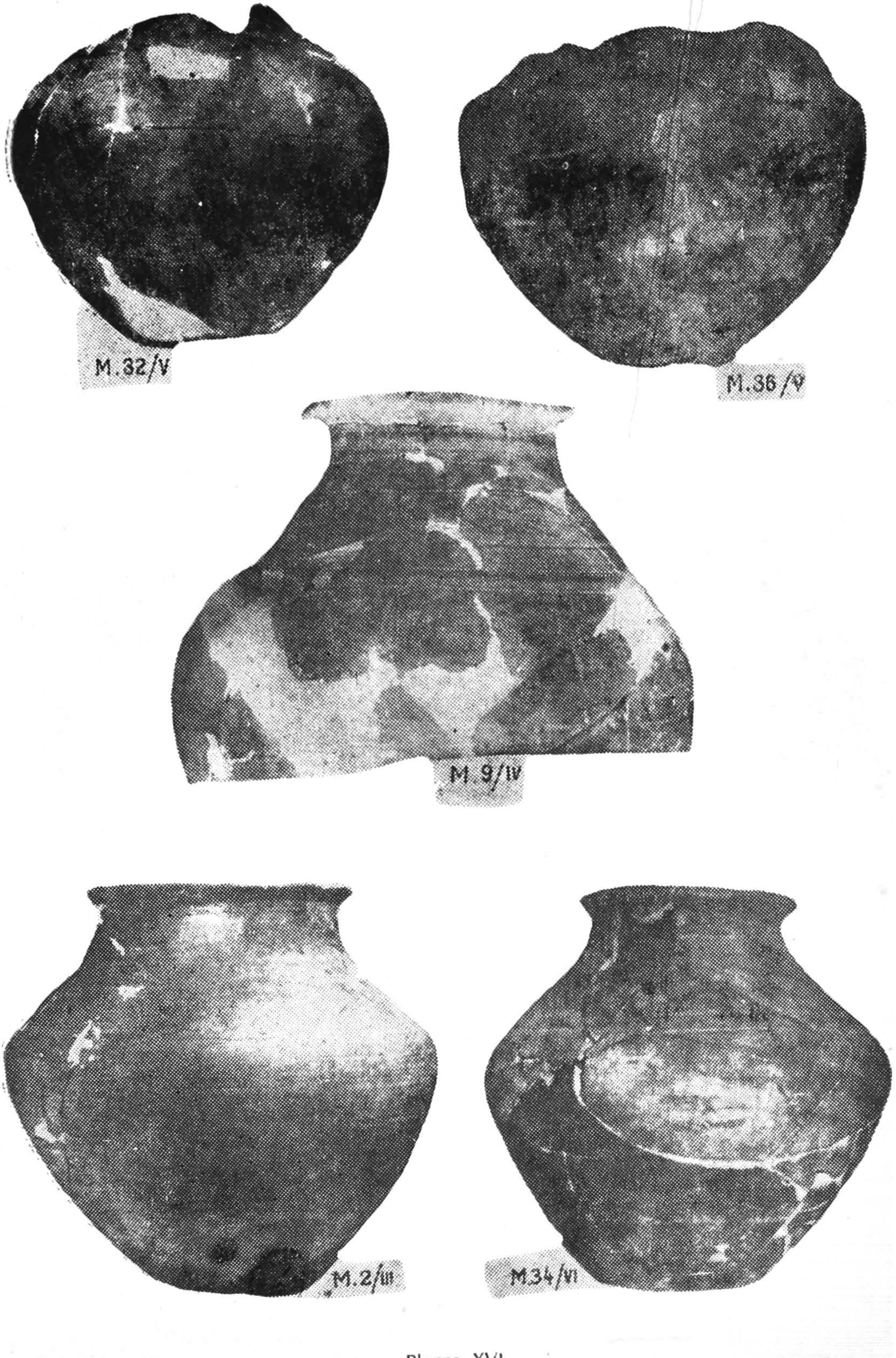

Planşa XVI.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

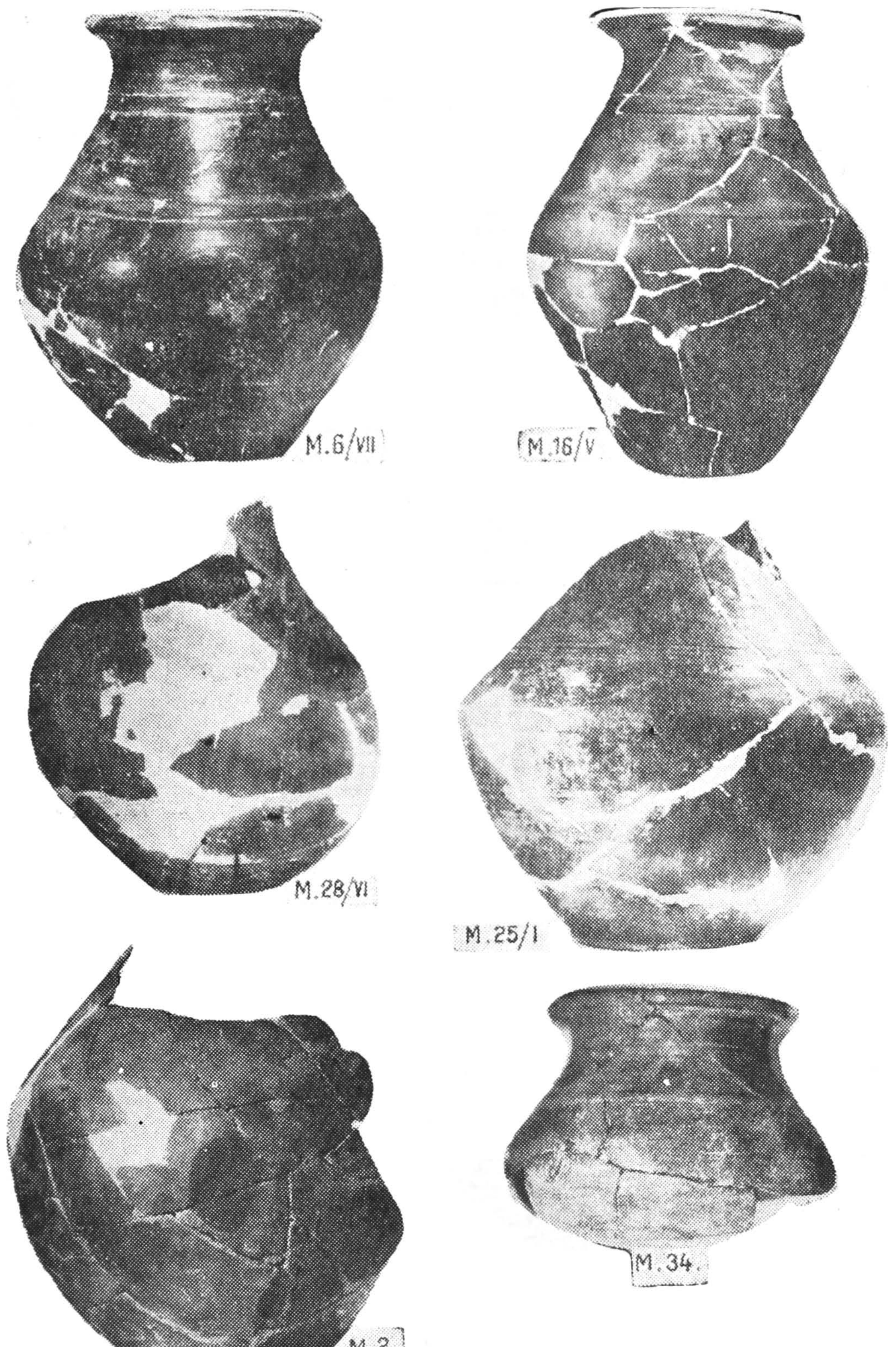

Planşa XVII.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

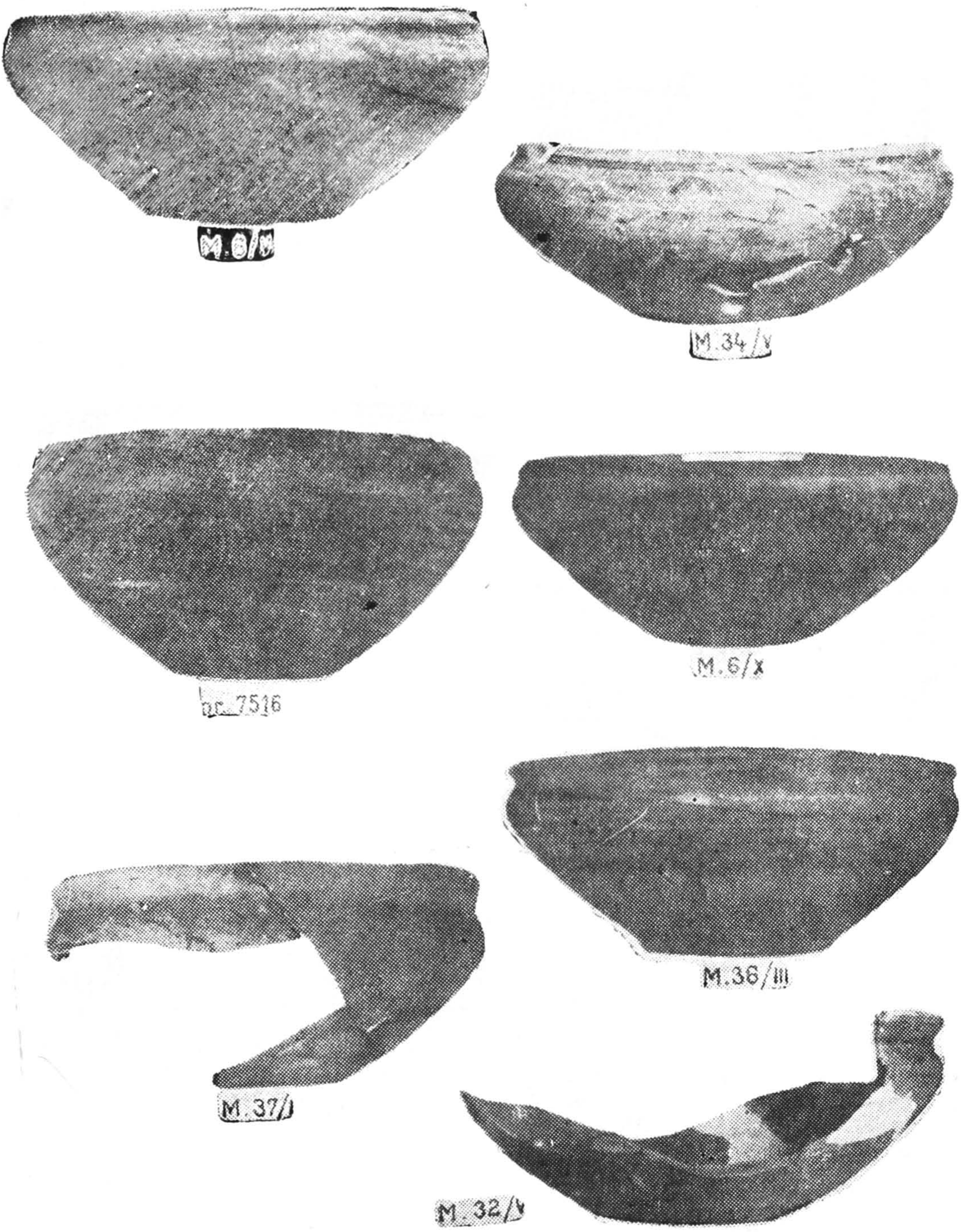

Planşa XVIII

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

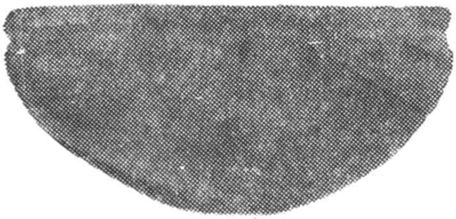

M.18/XVII

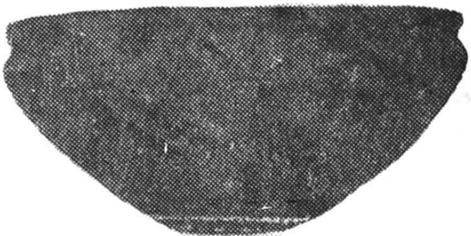

M.11/VIII

nr. 7530

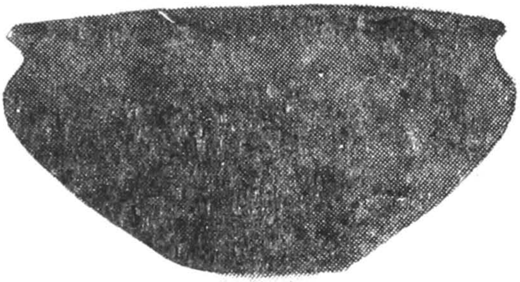

nr. 7520

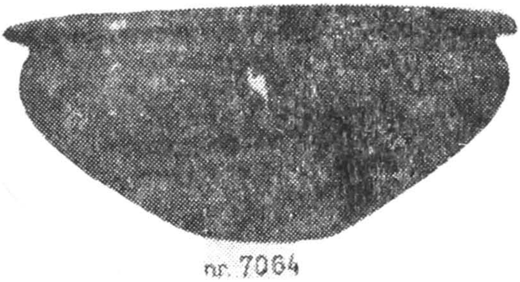

nr. 7064

nr. 7525

Planşa XIX.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

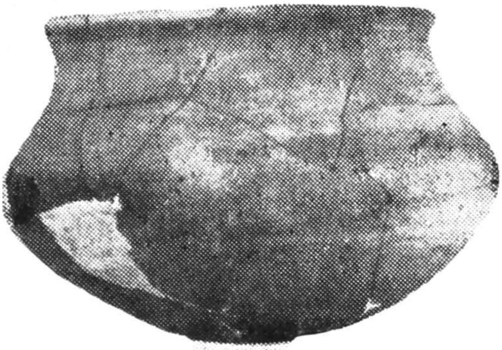

M.4/III

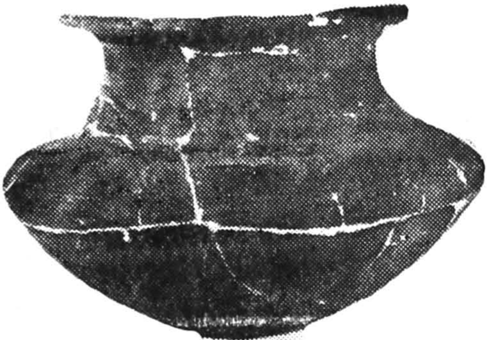

M.9/VIII

nr. 7527

M.20/IV

M.13/VI

M.10/IV

Planşa XX.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Planşa XXI.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

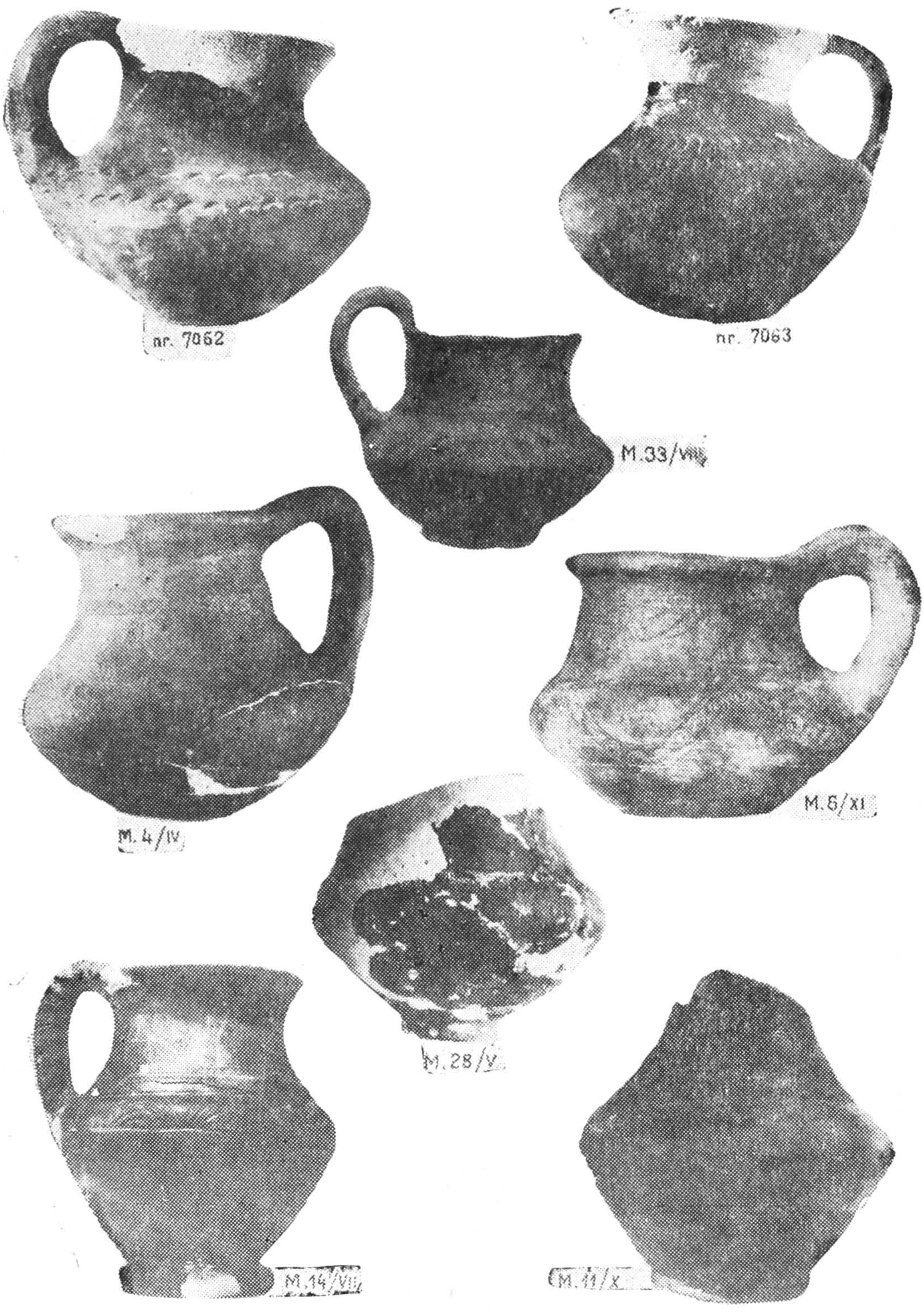

Planşa XXII.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

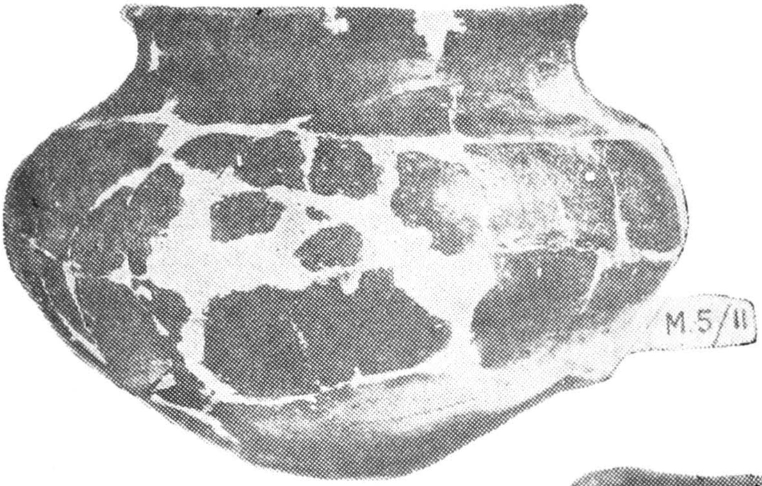

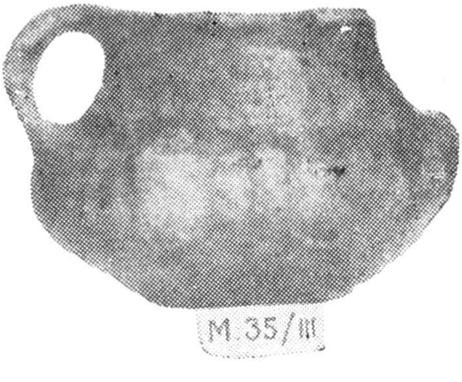

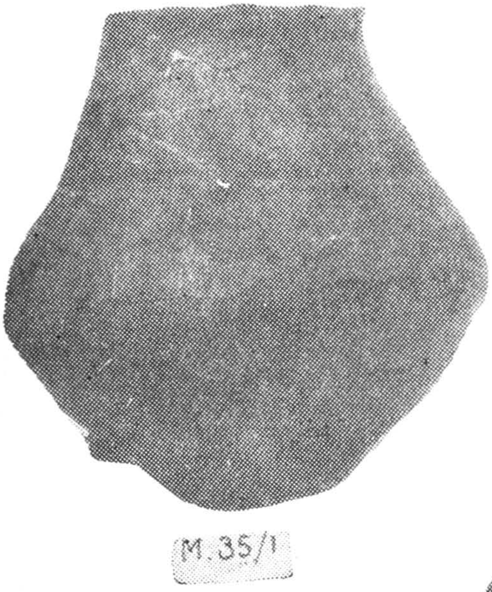

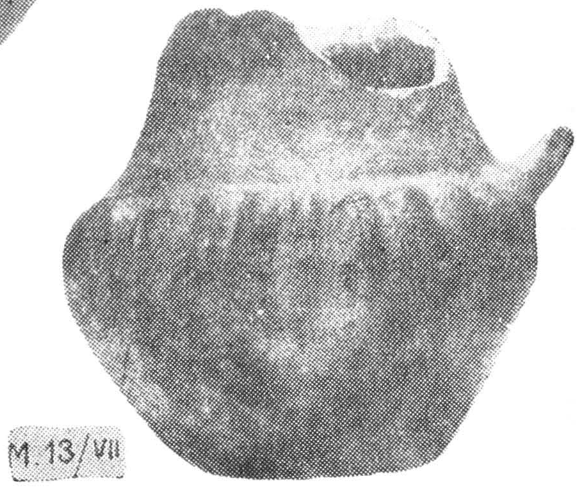

Planşa XXIII.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

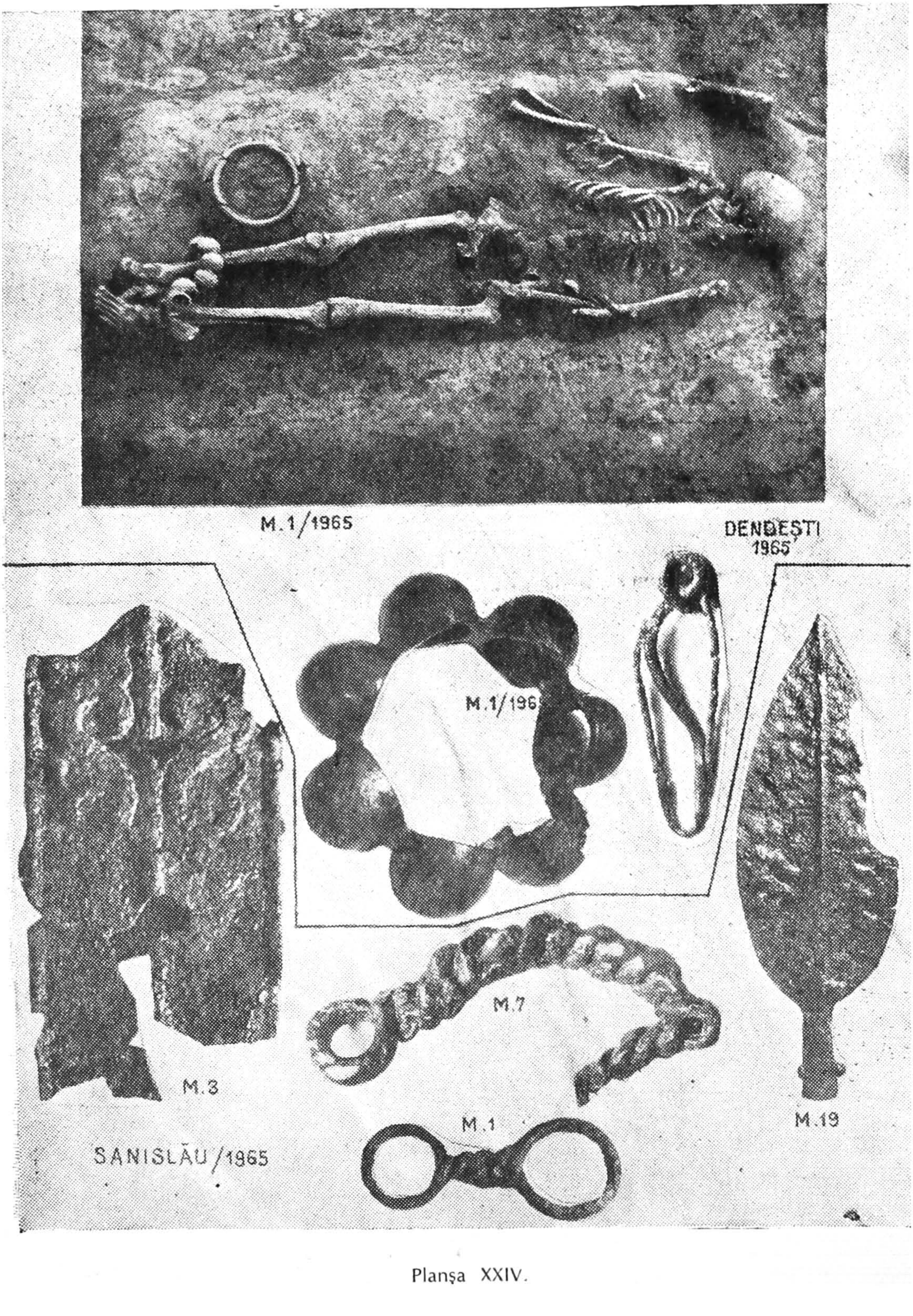

Planșa XXIV.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

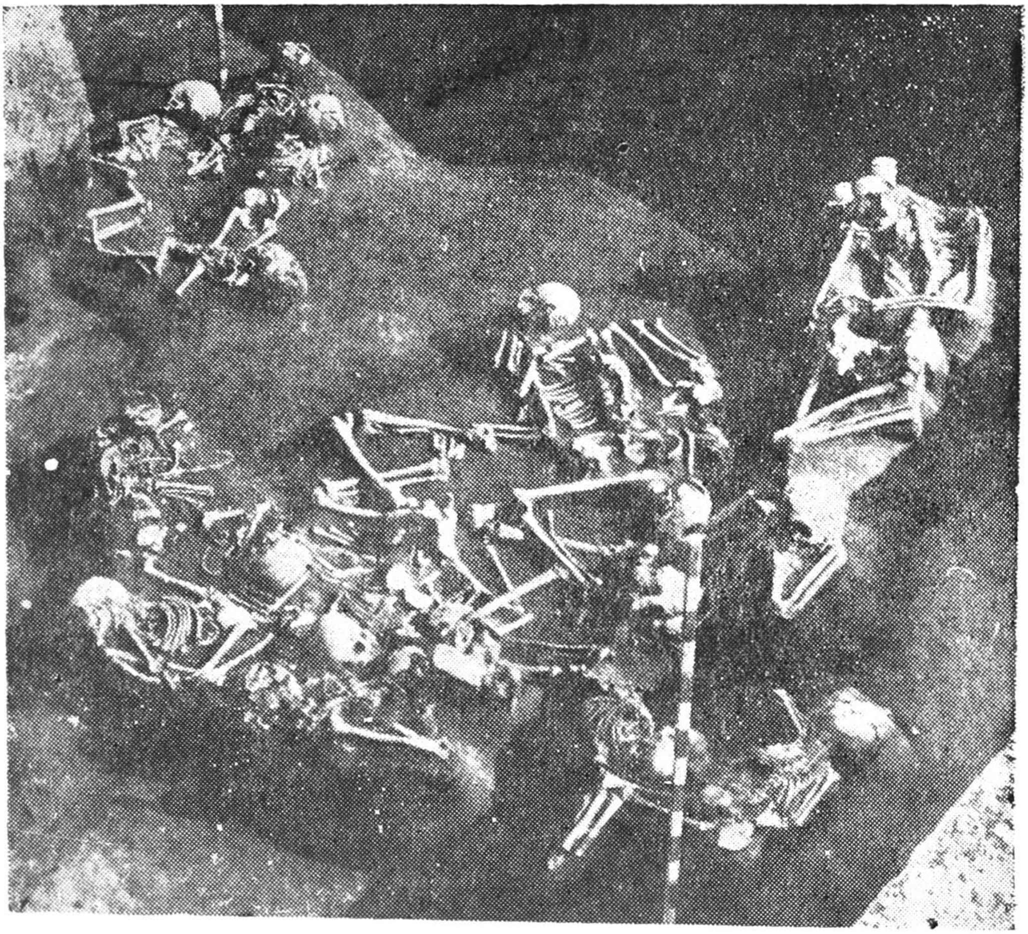

2

Planşa XXV.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE
BIBLIOTECA
Nr. INV. 3510
MARAMUREȘ

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

I. P. Maramureş—Baia Mare C. 1/1

https://biblioteca-digitala.ro

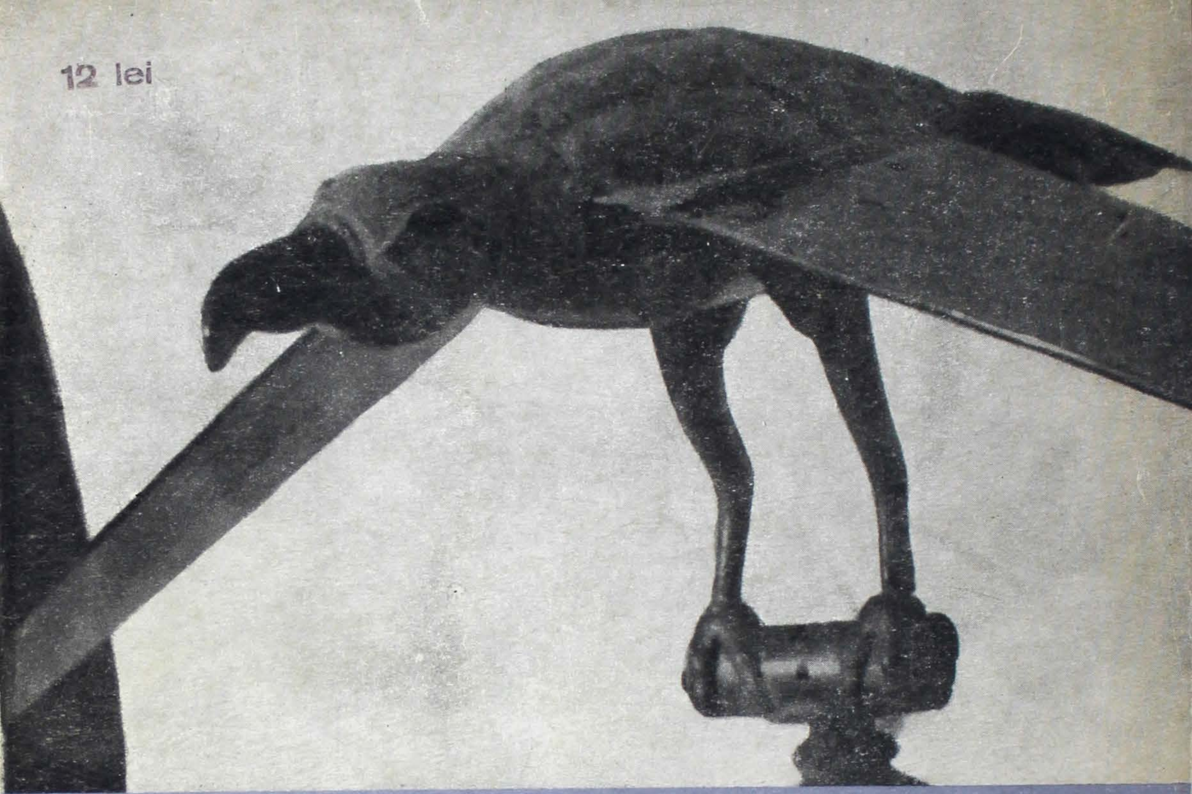

https://biblioteca-digitala.ro